

1

2023

كۆقارمكا زەھەتسەنپىرى
كەشكى ۋەزىرى يە

بادىيان

ئازاد دارتاش

دەرازىنكا ھنارتتى و چىكرنا
رامانا ھەلبەستى

مۇسەن نۇسمان

گرفتېن ئەقلى مەۋقۇ كورد
لاوازىيا ئەقلى - ھەزرى

مۇھەممەد سالىھ تەيب

شەرەفنامە ژىدەرەكى رەسەنە
بۇ مېژوۋىيا رۆژھەلاتا ناھىن

2023

سه‌نډیکای رۆژنامه‌نووسانی کوردستان

تۆماری یاسایی

رێکۆت 29/11/2023
ژماره 971

به‌پێشی برگه‌کانی 1, 2, 3, 4, 5, 6 له ماده‌ی (3) ی یاسای رۆژنامه‌گه‌ریی له‌کوردستان،
ژماره‌ (35) ی سالی 2007، پاش نه‌وه‌ی که ده‌رکه‌وت گوشاری (**باینان**) وه‌رزیه‌و
خاوه‌ن ئیمتیازی (**بللا ابراهیم حه‌ین**) و سه‌رتۆسه‌ره‌که‌ی (**سه‌یح مه‌هدی هه‌س**)،
مه‌رجه‌ یاساییه‌کانی تیدا به‌دیهااتوه، له‌ سه‌نډیکای رۆژنامه‌نووسانی کوردستان به‌ژماره‌ متمان‌ه‌ی
(**971**) تۆماره‌که‌را.

نه‌قیبی رۆژنامه‌نووسانی کوردستان
ئازاد حه‌مه‌مه‌د مه‌ین

بادینان

1

2023

مؤفاره‌کا ره‌وشه‌نبیری گشتی وه‌زی به

ناقهن‌دا بادینان - مه‌کتبه‌با رائه‌هان‌دا (ی.ن.ک) - ده‌ردنیختیت

خودانی ئیمتیازی
بلند شالی

سه‌رنقیسه‌ر

صبیح محمد

sabih.3030@gmail.com

سکرتیری نفیسینی

صالح صوفی

salihsufyy@gmail.com

ریقه‌به‌ری هونه‌ری

عصام جی طاهر

www.badinan.org

نافونیشان: کوردستان - دهۆک - 57 - جادا سلیمانی (نزاری - تاخی رۆناهی)

badinan

بۇچى جادىيان؟

د گەرمە گەرما پېشكەفتنا بەردەوام يا تەكنۇلۇجىياندا، و پىشتگوهفەھافىتتا رۇژنامەفانىيا نقىسكى و نىزىكبوونا دويماهىيا رادىو و تەلەفزیوونان و كورتبوونا جىھاننى د تامىرەتەكى گەلەك پچويك دا، د ناف فى تەمەدوى و مژا زانستى ل ھەمى جھان پەيدا كرى، ئىكەم ژمارەيا كۇفارا **جادىيان** ھاتە د ناف قادا رەوشەنبىرى دا ھەمى قەبخوازىيەكا مەزن و بى وىنە بۇ وى پىشتگوهفەھافىتتا مەزن و دىنبلندا رۇژنامەفانىيا دىتنى ل سەر ھەمى ئاستان. كۇفارا **جادىيان** درىژەپىدانا رۇژنامەفانىيا وىرەك و بى وىنەيا سالىن نۇتان و پىشتى ھنگى يە، درىژەپىدانا (كۇفارا سەرھەلدان و رۇژنامەيىن الاتحاد، الاعتصام و بەھدىنان) ھەم تەلەفزیوونا گەلەك كوردستان و بادىنانە.

ئەف كۇفارە دى وان ھەمى نقىسەران ھەمبىز كەت ئەويىن نقىسىنىن وان ماينە د چانتەيىن وان دا و ماينە ل قولچىن تارى و ئىبرىكىرى و چ كۇفار نەماين نقىسىنىن خۇ لى بەلەف بکەن.

كۇفارا **جادىيان** دى بىتە پىشتەفانەك بۇ دىيالېكتا بادىنى، بەرۇفازى گەلەك دەزگەھىن راگەھاندن ئەويىن ب ھەمى رەنگان بزاقى دكەن فى دىيالېكتى بگھورن و بئىخنە بن كارتىكرنا ھندەك دىيالېكتىن دى، ئەف كۇفارە پەنجەرەيەكە و ئۇكسجىنەكا نوى يە بۇ رەوشەنبىرىيا كوردى دىيالېكتا بادىنى.

مە باوھرىيا ھەمى ئەو راگەھاندن ل سالىن نۇتان شىياى باشتىرىن و باھرا پترا نقىسەرىن بادىنان ل خۇ كۇم بکەت، ئەفرو دى شىت بىتە دارەكا ب خەم ل بىباباننى و سىبەرەك بۇ قەلەم و نقىسىنىن ماينە بى خودان و بى رۇناھى و ئ ھەمى رەنگ و لاين، ھەر ئ بەر فى چەندى ئى كۇفارى خۇ ئ بابەتىن سىياسى دوىرئىخستىيە يىن لايەنەكى سەر حسابا لايەنەكى دى دىار بکەت، بەلە ئەفە وى چەندى ناگەھىنىت كو كۇفارا **جادىيان** بابەتىن رەخنىي يىن ئافاكەر و دوىر ئ شكاندن و كىمكرن بەلەف ناكەت، ئەم ل وى ھزرىنە كو ئەف دەستپىشخەرىيە پپۇژەيەكى گونجايە و دەلىفەيىن سەرکەفتن گەلەكن.

badnan

دېرۇك

- 04 - شەرەفنامە ژېدەرەكئ رەسەنە بۇ مېژوويا رۇژھەلاتا ناڧىن 1289-1597ز
..... محمد صالح طيب صادق
- 15 - سەرھلدا نا ئۆرەمار (16 تيرمەھ - 10 چريا ئېكى 1930)
..... عەلى ئۆرەمارى
- 35 - ميرگەھا كلس يا جانپۇلاتئ مەندى 1200 - 1607
..... كوردىكرن: حەمىد گرافى
- 44 - شوونوارئ قەسرۇكى ل ئاسيھا سلىڧانەبىيان
..... احمد عمر سلىڧانەبى
- 46 - كى مېژووين دنڧيسيت..؟
..... ھەزار سەدىق

شهره فنا مه

ژېده ر هكئ ره س ه نه

بو ميژوويا روژ ه ه ل اتا

نافين

1289-1597 ز

پيشگو تن:

بيگومان ميژوونقيسي كورد مير شهره فناي به دليسي (1543-1603) ب (هيروڊوت) ي* كورد دهيت ه ه مارتن، چونكي په رتووكا شهره فنا مه يي ته ر خان كريه بو نقيسينا ميژوويا دهولت و ميرگه هين كوردى، خو شبه ختانه ژى كار هكئ باش ل سهر قئ په رتووكئ هاتيهه كرن و ژ زمانى فارسى بو زمانين توركى، ئەلمانى، روسى، فرهنسى، عه ر بى و كوردى هاتيهه وه رگيران (1).
ژ بلى پشكا سهره كى يا په رتووكا شهره فناي، شهره فناي پشكا دووي ژ په رتووكا خو يا ميژووي ته ر خان كريه بو ميژوويا دهولت ه ت ا ئوسمانى وه ك دووماهى (الخاتمة)، قئ دووماه يي پيزانين ر ه س ه ن تيدا ه ه نه دهر باره ي ميژوويا دهولت ه ت ا ئوسمانى ب تاييه تى و ميژوويا روژ ه ه ل اتا نافين ب گشتى و رووانين سياسى و شارستانى ل ئيرانى، كوردستانى، توركي، شامى و مسرى ديار دكه ت.

محمد صالح طيب صادق
زانكويا دهوك

* هيروڊوت (425-489 پ.ز) نافدار ترين ميژوونقيسى گريكيه و ب بابئ ميژوويي دهيت ه نياسين، بو زانيارين پتر به رى خو بده: هيروڊوت، هيروڊوت يتحدث عن مصر، ترجمه محمد صقر خفاجة، القاهرة 1966، پ 37-9.
1 - كه مال مه زهر ئەحمه د، ميژوو، باسيكى زانستى ميژووي كورد و ميژوو، مطابع دار افاق عربييه، 1983، پ 110.

میژوو گشتی یا شہرہ فحانی دانای ژ سال 1289
 ئی زایینی دەست پئ دکت ہتا سال 1597 ئی
 زایینی، ئانکو 309 سالان و ئاوائی نقیسینا وی
 یا کلاسیکیہ مینا میژوونقیسین موسلمان (خلیفہ
 بن خیاط، مرن 240ک/854ز)، (طبری، مرن
 310ک/922ز) و (ابن الاثیر، مرن 630ک/
 1233ن).

ماموستا محمەد علی عەونی بەرگی ئیکئی یئ
 شہرہ فحانی وەرگی پاپہ زمانی عەرەبی و ل سال
 1962 ئی ل باژیرئ قاہیرہ ہاتیہ چاپ کرن،
 وەرگی پاپا خاتیمی بۆ زمانی کوردی گیرۆ بوویہ
 و ل فی دویمایی ماموستا سەلاحەددین ناشتی
 وەرگی پاپہ زمانی کوردی و ل سال 2007 ئی ل
 بنگەھئ (ژین) ل باژیرئ سلیمانینی ہاتیہ چاپ
 کرن، نقیسەری فی بابەتی مفا ژ چاپا عەرەبی
 وەرگریہ.

شہرہ فحانی ب کورتی گرنگی دایہ سولتان و
 شاہ و میران و ژیانان و خیزان و کەس و کارین
 وان، بۆ نمونہ: ژ روودانین سال 1304 ئی ب
 تئئ شہرہ فحانی ئەفہ نقیسینی: (خودئ کورہک
 دا سولتان محمەد خدابندہ ل دەشتا (طارم) و
 ناقتی وی کرہ سولتان (ابو سعید) (2)، ہەرہ سا
 شہرہ فحانی ب تئئ دوو ریز ل سەر روودانین سال
 1324 ئی نقیسینہ و دبیزیت: سولتان مرادخان
 (3) شہرئ میرہکی کرہ و کچا حاکمئ لاز بۆ خو
 ئینایہ (4).

وہ دیارہ ژ پیزانینین میژوونقیسان ب گشتی ل
 سەر روودانین فان سالان دکیم بووینہ و شہرہ فحانی
 ژیدەر نہ بووینہ کو ب دریزئ ل سەر روودانین وان

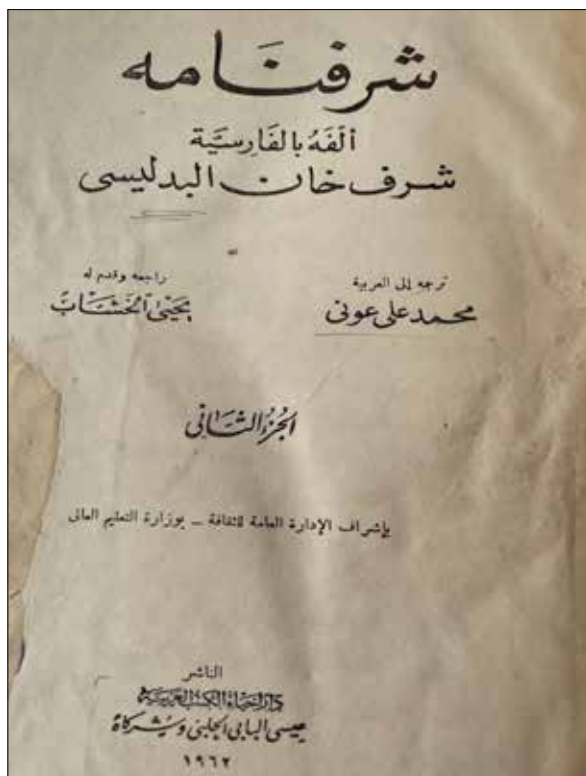
میژوونقیسان زور گرنگی نہدایہ (خاتیم)
 شہرہ فحانی، نہخاسمہ ژ میژوونقیسین کورد،
 چونکی پشکا ئیکئی گرنگترہ، ئەف فہکولینہ
 بزاقہ کہ بۆ دیارکرنا گرنگیا دویمایی شہرہ فحانی
 وەک ژیدەرہ کئ رەسەن کو مفا ژئ بہیتہ وەرگرتن
 بۆ نقیسینا میژوویا تورک و فارس و عەرہ بان،
 ئەفہ ژ بلی میژوویا کوردان ژ لایئ سیاسی و
 شارستانی فہ.

ئیک: گرنگیا شہرہ فحانی:

ژ بلی میژوویا دەولت و میرگہہین کوردی کو
 میژوونقیسئ کورد شہرہ فحانی بەدلیسی بەرگی
 ئیکئی ژ پەرتووکا خو یا میژووی شہرہ فحانی بۆ
 تەرخان کرہ، وی بەرگی دووی ژ وی پەرتووکی
 ب ناقتی دووماہی (الخاتمە) ل سەر میژوویا
 دەولتە ئوسمانی و میژوویا ئیرانی و مەغولان و
 تورکستانی (توران) و روودانین دەفہرا رۆژہ لاتا
 ناقتین نقیسینیہ.

بەرگی ئیکئی ژ شہرہ فحانی دەربارہ میژوویا
 کوردان زور گرنگترہ ژ خاتیمی، لی سەنگا خاتیمی
 ل نک بسپورین میژووی یا بەرچاقہ، ہەرچەندہ
 شہرہ فحانی خاتیمہ ب کورتی ب ئاوائی (AN
 NUAL) نقیسینی، لی پیزانینین خو ب ہویری ژ
 ژیدەرہ وەرگریہ و ل سەر دەمەکی ئەویئ ہەرچەرخ
 و پشکار بوو د ہندەک روودانان دا، نہخاسمہ ژ
 ل نیفا دووی ژ چەرخئ شازدئ زایینی، پشتی
 شہرہ فحانی بەرگی ئیکئی ژ شہرہ فحانی نقیسی،
 وی دەست ب نقیسینا بەرگی دووی (الخاتمە)
 کرہ و ل رۆژا 13 ی تەباخا 1597 ئی و پشتی
 سالہک و چەند رۆژہکان ب دووماہی ئینایہ، ئەو

2 - البدلیسی، شرفخان، شرفنامہ، ترجمۃ الی العربیۃ، محمد علی عونی، مراجعۃ یحیی الخشاب، دار احیاء الکتب العربیۃ، القاہرہ، 1962، ب 20، سولتان محمد خدابندہ برائی سولتان محمود غازان ژ بنەمالا مەغولین ئیلخانینہ و بۆ دەمی 12 سالان حوکم کرہ (1304-1316)، زامباور ادواردفون، معجم الانساب و الاسرات الحاکمۃ فی التاريخ الاسلامی، ترجمۃ زکی محمد حسن بط و حسن احمد محمود، دار الرائد العربی، بیروت، 1980، ب 362.
 3 - سولتان مرادئ دووی (1421-1451).
 4 - شرفنامہ، ج 2، ب 79.

750/ک/1349ن، تاریخ گزیده .

3 - شرف الدین علی یزدی، (مرن 858/ک/1459ن)، ظفرنامه .

4 - خواندمیر، (مرن 942/ک/1535ن)، تاریخ حبیب السیر .

5 - احمد غفاری قزوینی، (مرن 975/ک/1567ن)، تاریخ جهان ارا .

6 - حسن روملو، (مرن 985/ک/1577ن) احسن التواریخ .

دیسان شہرہ فحانی مفا ژ ژیدہ رین تورکی ژئی
وہرگریہ لئ ب ئاویہ کئی کیتمتر، مینا فان ژیدہ ران:
1 - لطفی الرومی، (مرن 990/ک/1577ن)، تذکرہ الشعراء .

2 - خواجه سعدالدین، (مرن 1008/ک/1592ن)، تاج التواریخ (5) .

میژوونقیسی کورد دکتور کہ مال مزہر
دبیژت: خاتیمہ شہرہ فحانی گہ لہ ک کیتمتر نینہ ژ
پشکا ئیکئی، چونکی یا پرہ ژ بہ لگہ بین گرنگ
مینا نافین سولتان و شاہان لئ بہرگی ئیکئی
پتر سہرہ نجا میژوونقیسان راکیشایہ چونکی
چ بہرتووک دہربارہ میژوویا کوردان جہئ وئ
ناگرن، واتہ ہندہک بہرتووک ہنہ جہئ خاتیمہ
دگرن (6) .

گرنکیا خاتیمہ فہ دگہ ریئت بو چہرخہ کئی
نقیسینن میژوویی تیدا دکیم ل دہقہ را رۆژہ لاتا
نافین و میرہ کئی کوردان ب خامہ یئ خو یئ زئیرین
ئہف قلاتیہ ہتا راددہ یہ کئی پر کریہ و پشکداری
د نقیسینا میژوویا دہقہ ری دا کریہ و ل سہر میژوویا
فارسان و تورکمان و مہغول و عہربان نقیسیہ،
ب ئاویہ کئی کورت لئ ئہف کورتیہ بہایی خاتیمہ

سالان ب دریژی بنقیسیت، شہرہ فحانی پشتا خو ب
ژیدہ رین فارسی و عہربہی و تورکی گہرم کریہ بو
دانانا خاتیمہ ژ بلی وان روودانان ئہوین وی ب خو
پشکداری تیدا کری و دیتین، لہورا وی پتر ل سہر
نیفا دووئ ژ چہرخئ شازدیئ نقیسیہ و نقیسینا
وی رہنگئ بیرہاتن (یاداشت) وہرگریہ .

شہرہ فحانی مفا ژ گہ لہ ک میژوونقیس و
ہۆزانقان وہرگریہ، ئہقہ ژئی نافین ہندہک
ژیدہ رین فارسی نہ ئہوین مفا ژئی وہرگری:

1 - رشید الدین فضل اللہ الہمدانی، (مرن 718/ک/1318ن)، جامع التواریخ .

2 - حمداللہ المستوفی القزوینی، (مرن

5 - بو پتر پیژانینان دہرباری وان ژیدہ ران ئہوین شہرہ فحانی مفا ژئی وہرگریتین: مصطفی احمد محمد النجار، شرفخان البدلیسی و منہجہ و تاریخی من خلال کتابہ الشرفنامہ، دار سپرپریز للطباعہ والنشر، مطبوعہ حجی ہاشم، اربیل، 2007، ص 133، وما بعدها .

6 - میژوو، بپ 111 .

7 - شرفنامہ، ج 2، بپ 4 .

کیم ناکه ت.

تشتی بالکیش د خاتیمی دا، هویرینینیا شهرفخانییه کو پیژانینین میژووویی دروست نفیسینه و ریژل سولتان و شاه و میر و سهرکرده و مروقتین دی گرتییه .

هرچهنده شهرفخانی خاتیمه تهرخان کریه بو میژوویا دهولتا ئوسمانی و کریه دیاری بو سولتان محمه دئ سیئی (1595-1607) (7)، لی وی میژوویا ئیرانی و تورکستانی ئی نفیسییه و پیژانین ل دور دهولتا سهفهوی و شاهین وی و روودانین ناخوویی ل ئیرانی پترن .

دهمی ئه ههقهبر دکهین ل گهل نفیسینا وی ل سهر میژوویا دهولتا ئوسمانی و سولتانین وی، ئه ف چهنده فه دگه پیتته فان ئه گهران:

+ شهرفخانی زمانی فارسی باش دزانی و رهوشه نبیرییا وی فارسی بوویه و د ناف دهریار (بلاط) شاهان دا هاتبوو په رورده کرن و ژیده ری فارسی یین میژووویی ل ژیر دهستی وی بوون، دیسا وی گهلهک بیرهاتن ل سهر روودانین ئیرانی هه بوون، چونکی ب زارپوکینی و لایینی دگهل شاهین دهولتا سهفهوی بوو .

ب- ژیده ری میژووویی ل سهر دهولتا ئوسمانی ب زمانی تورکی دکیم بوون و شهرفخان بو دهمه کی دریز ی دور بوو ژ جهی بپاری دهریاری دهولتا ئوسمانی .

ت- پیژانینین شهرفخانی دباشن دهریاری مه غولین ئیلخانی و جه لائیری و میرگه هین تورکمانی (قهره قوینلو و ئاق قوینلو) و هیرشین تهیموری و میرین بنه مالا وی ژ بهر تیکه لبوونا وان دگهل میژوویا ئیرانی و مفا ژ ژیده ری فارسی وهرگرتییه . ههرچهنده د خاتیمی دا دهریاری هندهک

گرنگیا خاتیمی فه دگه ریبت بو چهره که نفیسینین میژووویی تیدا دکیم ل دهفرا روژهلاتا نافین و میره کی کوردان ب خامه ی خو یی زیژین ئه ف فالاتییه ههتا رادده به کی پر کریه

روودانان پشتا خو ب هوزانی گهرم کریه، لی ب کارئینانا هوزانی ب رهنگه کی گشتی یا کیمه، ههکه ههقهبر بکهین ل گهل پشکا ئیکی یا شهرفخانی . بیگومان کارتیکرنا ژیده ری فارسی یا ئه شکه رایه ل سهر خاتیمی، نه خاسمه ئی شیوازی وی رهوانیژیی یا شهرفخانی د خاتیمی دا ب کارئینای ههتا وهرگرتی نه شیایه ئی رزگار بیت وی یی که قتییه ژیر کاریگه رییا وی رهوانیژیی، نه خاسمه ئی دهمی شهرفخان په سنی سولتانن ئوسمانی دکهت (8)، ل سهر گرنگیا خاتیمی، مخابن هندهک نفیسه ری میژوویا دهولتا ئوسمانی نفیسی مفا ئی وهرنه گرتییه یان ئی ب کار نه ئینایه، نه خاسمه ئی نفیسه ری نوو (9) .

دوو: نافه پوکا خاتیمی:

أ- لایسی سیاسی: شهرفخانی خاتیمه دهستی کریه ب میژوویا بنه مالا سولتانین ئوسمانی ئه وی ب رهگه ز فه دگه پیتته سهر بنه مالا سولتانیا سه لجویی و ئه گه ری کۆچکرنا وان و ئاکنجیوونا وان ل روژئافایی ئاسیا بچوک (Asia Minor) . ژیده ری شهرفخانی دهریاری فی بابته تی قازی

8 - شرفنامه، بپ 4، بپ 116، بپ 260، بپ 261.

9 - بؤ نمونه، فاضل بیات د پرتوکا خو دا (الدولة العثمانية في المجال العربي) ب کار نه ئینایه وک ژیده، فاضل بیات، الدولة العثمانية في المجال العربي، مرکز دراسات الوحدة العربية، بیروت، 2007.

دهستپي کربوو و نهو شيا دهستې خو دانيته سر بارځيرې ته ورپرز (ته برين) هه تا په يدا بوونا دهسته لاتا دهوله تا سه فه وي.

شهره فخان ب رهنګه کي روڼ ل سر بنه مالا شاه ئيسماعيلې سه فه وي نفيسيه کو ره گه زې وي فه دګه پښته ئيمام (موسی الکاظم) و دهستپيکا چالا کيښ وي يښ سياسي ل سالا 1501 ځ چونکي وي سالي شاه ئيسماعيل (1501 - 1524) دهستې خو دانا سر بارځيرې ته ورپرزې و کره پايته ختي دهوله تا خو (13).

شهره فخانې گرنګي دايه روودانين نافخوي ل ئيراني نه خاسمه ل سرده مې دهوله تا سه فه وي و نهو مملانتييا ل نابقه را شاه و وهزير و سرکرده يښ قزلباشان ديار دکه ت و ب دريژي به حسې شه رين نافخوي ل نابقه را شاهين سه فه وي و ميرين دهقرا فارس و خوراسان و نه فغانستانې دکه ت، بو ميژونفيسا روڼ دکه ت کو ته ناهي و خو شي ل ئيراني و دهر دورين وي نه بوويه ل دو ماهيا چه رخي سيژدي هه تا دو ماهيا چه رخي شازدي، سرده م سرده مې شه پ و ناژاوه يښ نافخوي بوويه، ژ بلي شه رين دهرقه و دمين ناشتبيې و خوشيښ دکورت بوون، چونکي شه پ و له شکه رکيشي ببوونه نه گه ري تيکدانا ژيانا نابووري و کوچکرنا خه لکي و په يدا بوونا برسي و نه ساخيښ کورژک.

ل ناف خاتي مي شهره فخان ناماژي دکه ته روودانين نافخوي يښ دهوله تا ئوسماني مينا کوشتنا وهزيران و لادانا وان و نه گه ري وي چه ندې زي ديار دکه ت، تشتي بالکيش زي نه وه کو ده مې نهو ديار دکه ت کا چه وان سولتاني ئوسماني ده مې سر ته ختي دروښت و فه رمانا کوشتنا برايښ خو ددا.

سولتان بايه زيد ئيلدرم نه ف کاره دهستپي کر ده مې برايښ خو په عقوب چه له بي ل سالا 1391 ځ کوشتي (14)، نه ف رهوشت و نه ريتي

نه حمده غه فاريبي قه زويني و په رتووکا وي (تاريخ جهان نارا) په (10)، شهره فخانې تشته کي بالکيش نفيسيه و تيدا ديار کره کو سولتاني سه لچوقي که ي قوبادي سيښ (1296-1301 ن)، فه رمانه ک دهر ئيخست و دهقرا باکووري روژناڅايي ئاسيا بچوک دا مير ئوسماني کوپي نار توغول و دبيژيت: (من ب چاڅي خو منشوري نامه) نه يالي (ويليه تي) يښ ديتي کو ب زمانې فارسي نفيسي بوو) (11)، لې شهره فخان ديار ناکه ت

شهره فخان ل ناف خاتي مي روڼ کوردان د ناف روودانين ميژووي دا ل ئيراني و عيراق ديار دکه ت

کو نهو فه رمان که نګي و ل کيفه ديتيه، هه روه سا شهره فخان ب دريژي ل سر په يوه نديا ته يمورله نګي (1370-1405 ن) و هيرشين وي بو سر ئيراني و نازه ربايجاني و کوردستاني و به غدا نفيسيه و کا چه وان وي سولتاني ئوسماني بايه زيد ئيلدرم (1389-1402) ل سالا 1402 ځ د شه ري نه نقره دا گرتيه (12).

ديسان شهره فخان چوويه د ناف روودانين سياسي دا ل سرده مې مه غولين ئيلخاني و شيخ چه سه ني جه لائيري (1335-1356) و روڼي قه ره يوسفي تورکمانې بو دامه زراندا بنه مالا قه ره قوينلو (1411-1469) و شه رين وان ل گه ل بنه مالا چه سه ني جه لائيري و پشتي هنگي په يدا بوونا بنه مالا ئوزوون چه سه ن (1453 - 1478 ن) و ميرگه ها ئاق قوينلو ل دياربه کري

10 - شرفنامه، بپ 6 و پشتي وي. 11 - شرفنامه، بپ 9. 12 - شرفنامه، بپ 68. 13 - شرفنامه، بپ 118-121.

چالدىران نفیسییه و ناقین وان میر و سهرکردهیین قزلباشان تۆمار کرینه یین د شەپى دا هاتینه کوشتن ل گەل نیزیکی پینچ هزار سواران و ئەو قى دریی دکەتە ئەگەرئ شکەستن و رهفینا لهشکەرئ شاه ئیسماعیلی سەفەوی (21)، لئ شەرەفخانئ ئامارژە نەدایه چهکئ شەپى و رۆلئ تۆپخانهیا سولتانئ بۆ ب دەستقەئینانا سەرکەفتنئ و ئامارژە نەدایه پشکداریی کوردان د قى شەپى دا.

هەرچەندە شەپ ل ناقبەرا دەولهتا ئۆسمانى و دەولهتا سەفەوی دبهردەوام بوون، لئ بزاف هاتنه کرن بۆ خۆشکرنا پهيوه‌ندیان ژ لایئ شاه تەهماسپ (1524 - 1576)،

ل

تراجیدی هاته چهسپاندن ل جهم سولتانین پشتی وی حوکم کری، سولتان مرادئ دووئ ل سالان 1422 ئ دوو براییئ خۆ کوشتن (15)، سولتان سەلیم یاوز (1520-1512) شەش براییئ خۆ کوشتن (16)، سولتان مرادئ سییی (1574 - 1595) پشتی بوویه سولتان پینچ براییئ خۆ کوشتن و دگەل بابئ خۆ سەلیمی دووئ (1566 - 1514) فەشارتن ل دووئ فەتوا زانایی دینی ئیسلامئ ل سەر مەسەب (مذهب) ئیمامئ مەزن ئەبو حەنیفە نوعمان ئەو مەسەبئ ریکئ ددەت (دفع الشر الکثیر بالشر القلیل) (17)، سولتان محەمدئ سییی (1603-1595) نۆزده براییئ خۆ کوشتن و ب ئاهەنگەکا ئایینی دگەل بابئ خۆ مرادئ سییی بن ئاخ کرن (18).

هەرۆهسا سولتانین ئۆسمانى گەلەک وەزیرین خۆ دکوشتن، بۆ نموونه: سولتان سەلیم یاوز 10 سالان حوکم کریه و 10 وەزیر داناینه و هەشت وەزیر کوشتینه (19).

هەرچەندە ژێدەرین میثوویی سلیمان قانونی (1566-1520) ب باشی ل قەلەم ددەن ژ بەر کارین وی یین ئافاکرنئ و پویتەدانئ ب ریفەبرنئ و ریزگرتنئ ل زانا و پویتەدانئ ب یاسا و شەریعەتئ ئیسلامئ، لئ وه دیاره شاهاتییا ستەور (عقیم)ه، چونکی ب فەرمانا وی سولتانئ هەردوو کورپین وی مستەفا و بایەزید هاتنه سەرژێکرن (20).
شەرەفخان ب کورتی ل سەر شەپئ

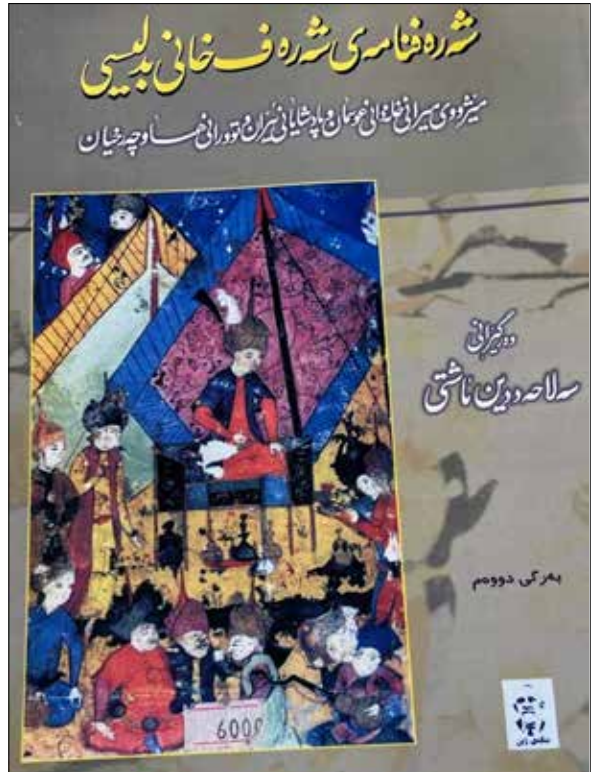
- 14 - شرفنامه، بپ 163.
- 15 - شرفنامه، بپ 177.
- 16 - شرفنامه، بپ 134.
- 17 - شرفنامه، بپ 215.
- 18 - شرفنامه، بپ 262.
- 19 - شرفنامه، بپ 144.
- 20 - شرفنامه، بپ 182، 192.
- 21 - شرفنامه، بپ 140.

ب- لایئ کوردی: ههچهنده شهرفخانی خاتیمه تهرخان کریه بو میژوویا روودانین رۆژه لاتا نافین، نهخاسمه ژئ میژوویا دهوله تا ئوسمانی و دهوله تا سهفهوی، لئ ژ بهر شه پین ل ناقبه را ههردوو دهوله تین ناقبری کو گوپه پانا وان شه پان کوردستان بوو، لئ لایئ کوردی ل ناف قئ پرتووکی بین بهرچاقه ژ بلی رۆلئ کوردان یئ سیاسی و لهشکری و زانستی یئ شهرفخانی ئاماژه پئ دای.

شهرفخانی دیار کریه کو (جلال الدین الکردي) و ناسناقئ وی نهجیب پاشا بوو وهزیرئ سولتانی ئوسمانی ئورخانی (1336-1360) بوو (23)، ئەفه ژ بلی چهندن زانابین کورد ئەوین نیزیکی دهبارین سولتانان، مینا (حافظ الدین) محهمه دئ کوردی خودانی پهرتووکا (الفتاوی البزازیة) و دهاته نیاسین ب ناقئ بهزاز ئوغلی و مهولانا ئەحمه دئ گهرمیانی، سهردهمئ سولتان بایهزید ئیلدرم (24)، (شمس الدین) ئەحمه دئ گۆرانی مامۆستایئ سولتان محهمه دئ دووی (الفتاح) (1451-1481) (25) و ئدریسی بهدلیسی (26).

خاتیمه دیار دکهت کا چهوان میر نولفقارخان یئ کهلهووری ل سالا 1524 ئ دهستی خۆ دانایه سهه بهغدا و مامئ خۆ ئیبراهیم خان حاکمئ سهفهوی کوشتییه و سهه بخۆیی یا خۆ راگه هاندییه، لئ دهوله تا سهفهوی یا بهردهوام بوو بو گپران پیلانان ل دژی میرین کورد، سهه باری هندئ ژئ نولفقار دوو سالان خۆ راگرت و لهشکری قزلباشان شکاند، لئ د پیلانه کئ دا ب دهستی تۆبه دارین خۆ هاته کوشتن (27).

شهرفخان د خاتیم دا دیار دکهت کو میرین کوردان رۆل هه بوو دهه باریه ی سیاسی هه تا ناخۆیی یا دهوله تا ئوسمانی، نهخاسمه ئەو پیلانین هاتینه دانان بو وهرگرتنا دهسته لاتئ و دبیزیت:

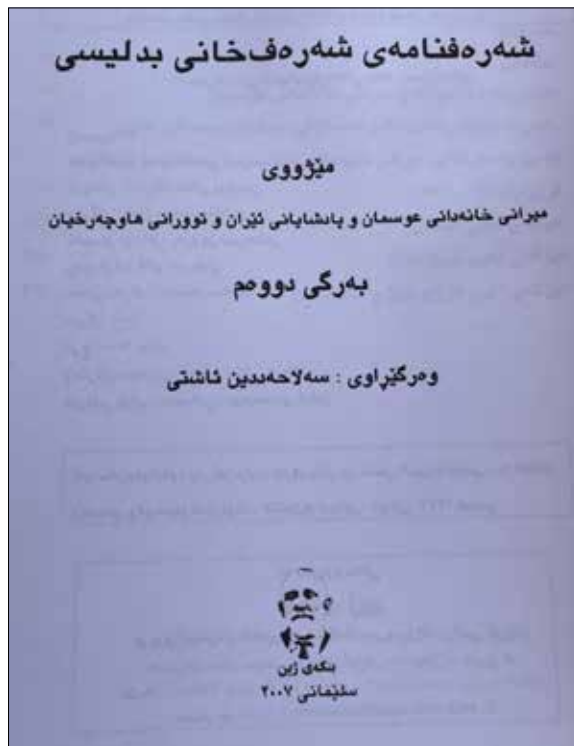

سالا 1558 ئ ژئ میر بایهزید کورئ سولتان سلیمانی پهنا بره بهر شاه تههماسپ و شاهئ باش ریز لئ گرت، سولتان ژ بهر چوونا کورئ خۆ بوو دهبار (بلاط) دلتهنگ بوو و شاندىئ ئوسمانی ههنا رته باژیرئ قهزوين و گهلهک دیاری و پاره برن، لهورا شاه دژئ بایهزیدی و مروقتین وی راوهستییا و هندهک ژ وان کوشتن و میر بایهزید و کورین وی گرتن و رادهستی نوونه رئ سولتانی خسرو پاشای کرن و میر بایهزید و کورین وی ل مهیدانا ههسپان ل باژیرئ قهزوين سهه رزیکرن و شاهئ 30 هزار تویمه ن وهرگرتن و داخواز ژ شاندىئ ئوسمانی کر چاقئ سولتانی ل وی بیت کو مه بهستا شاهئ ئەو بوو سولتان ویلایه تا بهغدا بوو دهوله تا سهفهوی بزقینیت (22).

22 - شرفنامه، پ 187، 192. 23 - شرفنامه، پ 28. 24 - شرفنامه، پ 70، 69. 25 - شرفنامه، پ 110. 26 - شرفنامه، پ 138. 27 - شرفنامه، پ 154، 156.

شهره‌فخان د خاتیم د دیار دکهت کو میرین کوردان رول هه‌بوو دهربارهی سیاسه‌تا نافخویی یا دهولتا ئوسمانی

ئ شاه ته‌ه‌ماسپ هیرش کره سهر کوردستانئ و که‌لا خه‌لاتئ ویران کر و چار مه‌هان که‌لا ئه‌رگیشئ دۆرپیچ کر و کوردین بوختی و میرئ وان ئیبراهیم گورگیلی شه‌ر کرن لئ تورک‌مامانین ل ناف له‌شکه‌رئ ئوسمانی خیانه‌ت کر و که‌لا ئه‌رگیشئ راده‌ستی شاه‌ی کر و شاه‌ ته‌ه‌ماسپ هه‌می بوختییین ل ناف که‌له‌ئ کوشتن (33).

ل سالا 1552 ئ سولتان سلیمان هیرش کره سهر ئازهریاجانی و کورئ وی یئ مه‌زن مسته‌فا دگه‌ل له‌شکه‌ره‌کئ زور گه‌هسته سولتانی، وه‌زیرئ سولتانی رۆسته‌م پاشا ژ میر مسته‌فای ترسییا، له‌ورا وی و میر (سید) محه‌مه‌دئ هه‌کاری نامه‌یه‌ک ب نافئ شاه ته‌ه‌ماسپ چئ کر و گه‌هاندە ده‌ستی سولتانی، ده‌مئ چاقین سولتانی ب نامئ که‌فتین تۆره‌ بوو و فه‌رمان دا کورئ خو مسته‌فای بگريت و ب ئاوايه‌کئ نه‌یئ خه‌ندقاند (28)، فه‌کۆلینین نوو دیار کریه کو کوشتنا کورئ سولتانی پیلانه‌کا نافخویی بوویه و ده‌ستی خیزانا سولتانییا رۆس روکسه‌لانا تیدا هه‌بوویه داکو کورسییا سولتانی پشتی سلیمانئ بو کورئ وی سه‌لیم بیت (29).

شهره‌فخان ل ناف خاتیم رولئ کوردان د ناف روودانین میژوویی دا ل ئیرانئ و عیراقئ دیار دکه‌ت، هه‌ر بو نمونه‌ دبیژیت: ل سالا 1336 ئ کورد و عه‌ره‌بان پشکداری د وان شه‌پان دا کرن ئه‌وین ل ناقبه‌را میرین مه‌غۆلان هاتینه روودان (30)، هه‌روه‌سا دیار دکه‌ت کو کورئ ته‌یمۆرلنگ میرزا عومه‌ر ل سالا 1470 ئ ل سهر ده‌ستی کورده‌کی هاتییه کوشتن ده‌مئ که‌لا خورماتوو دۆرپیچ کری و کوردان به‌په‌قانی ژ باژیرئ خو کری (31)، ژ روودانین سالا 1506 ئ دیار دکه‌ت کو له‌شکه‌رئ شاه ئیسماعیل هیرش کریه سهر میرئ موکریانئ (صارم) ئ کوردی یئ موکری، لئ وی میری به‌رگری کر و هه‌ردوو سه‌ره‌شکه‌رین قزلباشان عه‌بدی به‌گ شاملۆ و (صارو‌عه‌لی مه‌ردار) هاتنه کوشتن و له‌شکه‌رئ قزلباشان شکه‌ست (32)، شهره‌فخان دیار دکه‌ت کا چه‌وان کوردستان ببوو مه‌یدانا شه‌پی ل ناقبه‌را سالین (1534-1553) ئ، نه‌خاسمه‌ ل ده‌قه‌را ده‌ریا وانئ و ئه‌رگیشئ و دبیژیت: ل سالا 1551

28 - شرفنامه، بپ 181، 182. 29 - شرفنامه، بپ 111، 112. 30 - شرفنامه، بپ 35. 31 - شرفنامه، بپ 56. 32 - شرفنامه، بپ 126. 33 - شرفنامه، بپ 181.

ل نافهرا سالين (1583-1586) ى رولى مير شهرفخان وهك سهرلهشكهركى دهولهتا ئوسمانى ى بهرچاف بوو و ل دهفرا قهفقاسيا شهپ ل درى سهفهوييان دكر و د كارين خو بين ريفهبرن و لهشكهرى دا ى سهركهفتى بوو(34).
ج لايى جفاكى: شهرفخان گرنگى دايه روودانى سروشتي ئووين كار دكرنه سهر ژيانا خهلكى، وهكى: بهلاقبونا نهساخيپن كوژهك و نههاتنا بارانى، بو نمونه دبيژيت: ل سالا 1300

شهرهفخان نافى گهلهك زانايان تومار كرىه، نهخاسمه زانايين تايينى و ميژوونقيس و دادوهر و هوزانقانان

ى خوشى تىكچوون و گرانى و برس بهلاف بوو ژ بهر نههاتنا بارانى و ئافا رووبارين ديجله و نىلى كيم بوو، ههروهسا ئامارّه دايه بهلاقبونا نهساخيپهكا كوژهك ل باژپرى تهوريژى ل سالا 1346 ى(35) و بهلاقبونا نهساخيپا تاعونى ل تهوريژى ل سالا 1539 ى و گهلهك پى مرن (36)، ههروهسا ل سالا 1551 ى نهساخيپا تاعونى ل ناف لهشكهري شاه تههماسپ بهلاف بوو و وى لهشكهري خو بهلافه كر(37).
د ناف روودانين سالا 1375 ى دا نافين سترانبىژين نافدارين تهوريژى تومار كرينه كو ئو

ژى ئهفهنه: حافز يوسف شاه، سهلمان زائيد، شيخ محمهدهئ كهچانى(38)، ههروهسا شهرفخانى ديار كرىه كو ل سالا 1468 ى سالا گرانيپى و كولىپ بوويه (39).

شهرفخان دبيژيت: ئهگهري شهگهريانا سهليم ياوز ژئيرانى ل سالا 1514 ى ژ بهركيميپا خوارنى و بهلاقبونا نهساخيپى بوويه (40)، شهرفخان ئهگهري مرنا هژمارهكا سولتانين ئوسمانى ديار دكهت و نفيسيپه كو سولتان محمهدهئ ئيكي (1402-1422) ب ئيشا زكچوونى مريه (41)، سهليم ياوز ب نهساخيپا پهنجهشيري (42) و سليمان قانونى ب ئيشا نفرس (داء الملوك) مريه (43).

شهرفخان ديار دكهت كو هندهك سولتان دباش بوون مينا سولتان ئوسمان (1299-1326) چونكى وى گهلهك سامان و مال ل دويپ خو نههتلا بوو (44)، ههروهسا كارين ميرى توركمان ئوزوون ههسن (1453-1478) ب باش ل قهلم ددهت و دبيژيت: سولتانهكى دادبهروهو بوو و ببوو خوشتقيپى مللهتى خو و بهرژهوهندييا وان دپاراست و ياسايهك دانا بوو بو كۆمكرنا باجى ههتا دويماهيپا چهرخى شازدى زايينى ژ خهلكى عيراقى و نازهربايجانى و فارس پيگيرى ب وى ياسايى دكرن(45).

شهرفخان ئامارّه دايه هندهك مروشان كو دباش نهبوون، نهخاسمه ئووين پشتى مرنا خو گهلهك مال و سامان ل دوو خو هيلاي و دبيژيت: ل سالا 1561 ى وهزيرى ئوسمانى روستم پاشا مر و سامانهكى مهن ل پشت خو هتلا(46)، خاتيمه بهحسى ئاههنگا سونهتكرنا محمهدهئ كورپى سولتان مرادى سبيى دكهت و ب دريژى بهحسى روودانين سالا 1583 ى دكهت و دبيژيت: جهى

34 - شرفنامه، بپ236، 238. 35 - شرفنامه، بپ42. 36 - شرفنامه، بپ170. 37 - شرفنامه، بپ180. 38 - شرفنامه، بپ59. 39 - شرفنامه، بپ103. 40 - شرفنامه، بپ141. 41 - شرفنامه، بپ76. 42 - شرفنامه، بپ144. 43 - شرفنامه، بپ198. 44 - شرفنامه، بپ28. 45 - شرفنامه، بپ208. 46 - شرفنامه، بپ191.

خو يا بهادر (ظفرنامه) نقيسى دبيرت: (نهر باوهرم باشتري پرتووكه و مينا وئ ل چو جهان نه هاتينه دانان) (49)، شهره فخان په سنى ميرين بنه مالا ته يمورى دكته ئه وئ ل باژيرى هرات حوكم دكر و دبيرت: ل هرات 12 هزار خويندكار و هوزانقان و نقيسه و شه ره زابن كارى هه بوون و مير و وه زير و سولتانان چافى خو ددا وان و فيرگه و كوچكين تايهت بو ئافا كربون (50).

د لايى ئابوورى: شهره فخان ئاماژه نه دايه كارين پيشه يي يين خه لكى، وهكى خودانكرنا په زى، چاندنى، بازرگانىي، وى ل سهر هنده ك لايه نين دارايى نقيسىه و گرنگى دايه ئامارنى دهر باره ي سامان و كارى ئافه دانكرنى و په سنكرنا باژيران.

ل سهر روودانين سالا 1298 ئى دبيرت: سولتان ماحمود غازان (1295)

(1304) جامعه ك و خواندنگه هه ك و هنده ك ئافاهى ل گه ل گومبه ته كى بو كورنى خو ل ته وريزى چى كرن (51) و دبيرت: شارخ باژيرى مه رو ل خورسانى ئه وئ ل ل سهر ده ستنى جه نكي زخان هاتيه ويران كرن نووژن كره شه (52).

شهره فخاننى ئاماژه دايه ئافاكرنا جامع و خواندنگه ه و پران ژ لايى سولتانين ئوسمانى فه،

ناهه نكي هاتبوو خه ملاندن و مينا به هه شتى لى هات.. كه نكه نه و مه زنين دهوله تى ئاماده بوون.. 30 هزار زير بو كرپنا شرينى.. و 60 هزار زير بو نه جامدانا يارينى ئاگرى هاتنه مه زاختن و 15 هزار قاز هاتنه بزارتن... (47)

شهره فخان نافى گه لك زانايان تومار كره، نه خاسمه زانايين ئايينى و ميژوونقيس و دادوهر و هوزانقانان و رولنى وان يى روشنبيري ئيخستيه بهرچاف و ل دووماهيا حوكمى هه سولتانه كى ئوسمانى ئاماره ك دهر باره ي زانايان نه جام دايه.

ههروه سا ئاماژه دايه پويته دانا ميرين مه غولان ب زانا و روشنبيريى و د خاتيمى دا هاتيه: ل سالا 1434 ئى

ميرزا باسينقر كورنى شارخ (1405) كورنى ته يمورله نك حاكمى باژيرى (هرات) ل نه فغانستانى گيانى خو ژ ده سندا كو ب پشته فانيكرنا زانايان يى نافدار بوو،

ميژوونقيس (حافظ ابرو) پرتووكا خو (زبده التاريخ) ب نافى وى دانا بوو و پرتووكخانه يه كا مه زن هه بوو و 40 نقيسه ران تيدا كار دكر، له ورا ده مى مرى هوزانقانان هوزانين شينيبى بو شه هاندن (48)، شهره فخان نقيسىه: هونيرا ميرزا ئيبراهيم كورنى شارخ كورنى ته يمورله نكي بو ده مى (مولانا شرف الدين علي يزيدي) پرتووكا

47 - شرفنامه، بپ 230-231. 48 - شرفنامه، بپ 83. 49 - شرفنامه، بپ 88-89. 50 - شرفنامه، بپ 122-123. 51 - شرفنامه، بپ 16. 52 - شرفنامه، بپ 72.

ئسٽه نېئولې، ئەف نامارە پېشكە قتنى و ئاستى ژيارا خەلكى ديار دكەت چونكى گرنكى دابوو روويى گەشى باژېرى و نامار ب قى رەنگى بوو: 3983 مزگەفت، 1653 نقيسينگەھ (كتاتيب)، 515 خواندنگەھ، 100 بالەخانە (عمارة)، 150 خانەقا، 285 زاويە، 380 سەرشوو، 417 جھېن سەراى، 947 كانى، 4985 زەمبەلېن ئاقى (حەنەفى)، 380 فېن، 586 ئاش، 539 كونبەفر (مثلجە)، 13 قەپان، 843 كەنيسە، شەرەفخانې گومان ل سەر قى ئامارى ھەيە و ديار دكەت كو ئەگەر نامارەكا ھوير بھيٽە كرن چى دبيت نامارا دوويى دوو جاركى ببيت (55).

شەرەفخان بخو نامارا مال و سامانى شاه تەھماسپى ئىكى (1534-1576) و دبيت: شاه ئىسماعىلى دوويى (1576-1577) ژ من خواست مال و سامانى شاه تەھماسپ ل دووڤ خو ھىلاى بھژمىرم، ل ناف خزينا (بيت المال) كوچكىن شامى من ئەفە ديتن: 380 ھزار تومەن ژ دراقى زېر و زىقى، 600 پارچە يېن زېر و زىقان (سبىكە) و ھەر ئىك ژ وان ب گرانبيا سى ھزار مسقالان و 800 كۆم (طربوش) ژ زېرى و زىقى، 200 بارىن ئارمىشى، 30 ھزار كراس، چەكى 30 ھزار سواران دگەل جلوبە رگىن وان، 3 ھزار حىشتر، 3 ھزار ماھين، 200 ھەسپ، ژ بلى سامانى چىكرنا خوارنى و سامانى د ناف كۆگەھان دا و ئەو د ناقبەرا (7-9) سالا بوو باج ژ خەلكى نازەربايجانى و شىروان و ئەران نەستاندى (56)، نامار ديار دكەت كو شاھ تەھماسپ يى دەستگرتى بوو.

نەخاسمە ژى ل سەردەمى سولتان سلیمان قانونى ئەويى گرنكى دايە ئافاكرنى ل ئسٽه نېئولې و بەغدا قودسى و شامى و مەدينى و مەككەھى (53).

شەرەفخانې ديار كرىە كو سولتانى ئىلخانى كىخاتو (محمد خدابندە) (1304-1316) براىى مەحمود غازان خزينا دەولەتى قالا كر و ھەمى زېر و ليرە ل سەر مير و خانمان پشك كرن لەورا ئارپيشين ئابوورى دەستپى كرن و سولتان نەچار بوو بپيارەكى دەربىخيت كاغەزى (نقد) ب

د ناف روودانين سالا 1375 ى دا
نافين سترانبىژين نافدارين تەوريزى
تۆمار كرينە كو ئەو ژى ئەفەنە:
حافز يۆسف شاه، سەلمان زائيد،
شىخ مەھمەدى كەچانى

كار بينيت ھەك پارە ل جھى زېرى (ورق الجاو) لى خەلكى پىگىرى پى نەكر و ئالوزيان دەستپى كر، نەخاسمە ل نازەربايجانى و سولتان نەچار بوو بپيارەكا نوو دەرتىخست بو ھەلوه شاندىنا بپيارا بەرى (54).

شەرەفخان گرنكى دايە باژېرقانىيى و نامارەك بو مىژوونقيسان تۆمار كرىە دەربارەى باژېرى ئسٽه نېئولې و دبيت: سولتان سلیمان زەكەريا ئەفەندى راسپارد بو ھژمارتەنا ئافاھييين

عەلى ئۆرەمارى
alioramar@yahoo.com

سەرھلدا نا

* ئۆرەمار

(16 تيرمەھ - 10 چريا ئىككى 1930)

پیشگوتن.

هیز کارفه دانین سیقهر و لوزان ب دووماهی نه هاتبون و هیشتا کوردا هند هیقی مابون، چ نیزیکیان دیر، کورد دئ رزگار کرنا ده قهرین خۆ راگه مین و دئ دهوله تا خۆ ل کله کا دهوله ت نه ته وه یین تورک و عه ره ب و فارسان ئه وین ژ قهریزا هه رفینا ئیمپراتوریه تا ئوسمانی ل جهنگا جیهانیا ئیکئی هاتین دروست کرن رادگه مین، ماده یین (62، 63، 64) یین د په یمانا سیقهر دا 1920 هاتین هیقی یین مه زن ئاڤا کر بوون کو کورد ژئ وئ ببن خودان خودموختاریه ک خۆمالی و پاشان وئ دهوله تا خۆ دابمه زینن، سه ره لدا نا کۆچگری ژئ ل 1920 ئ ل دیرسم، وه رچه رخانه ک بنگه هی د هزا مروقی کورد دا دروست کر بوو، گیانی هه ستین هه قبه شییا (ئاخی و ئاینی) ل گه ل تورک و عه ره ب و فارسان گوهارت ب هه ستین نه ته وه یی، کو بو دمه کئی دریز کورد قوربان یین فی دهردی بوون و پئ دهاتنه سه ردابرن، ئه شیره تا کۆچگری جودا ژ ئه شیره تین دن، هه ستین نه ته وه یی د گه شه یه کا باش دا بوون و دشه په کئی به رده وام دابون ل گه ل مسته فا که مال ئه تاتورک و جڤاتا نشتیمانییا تورکی، ب ئارمانجا

بده ستفه ئینانا دانپیدان ب مافین نه ته وه یی یین گه لی کورد (1).

ویقه تر خه باتا کوردان ژئ هنده کئی خۆ جودا کر ژ خه باتا هه قبه ش ل گه ل نه ته وه یین دی، ئه گه ر هیز هاقیبوون ژقی هه قبه شییا د پینگا قین ده ستپیکئی دابون و هیز هه ستین نه ته وه یی د گیانی مروقی کورد دا باش نه خه ملی بوون و پشتی ئه رکین ئاینی دهاتن، لی ویقه تر ئه گه ر سه رکیش و ربیه رین ته فگه رین کوردان شیخ و مه لا بن ژئ، چه ند دچوو هه ستین نه ته وه یی مه زنتر و زالتر دبوون، ب تاییه ت پشتی کوردان ب چاڤ و کریار دیتین کو تورکان ئاین وه ک هه قبه شه کئی سه ردابرن ل گه ل کوردان ب کارئینا یه، ده ما وانا دهوله تا خۆ راگه هاندین ویقه تر ل ژیر درویشمی (ئیک ئالا، ئیک نه ته و، ئیک زمان) ده ست ب سیاسه تین کورد قران و ئه رمه ن قران کرن، شوپه شین وانا ب کوشتارین ب کۆم ژ نافرین، و ژ وانا ژئ شوپه شین کوردان، ئه گه ر هه رچه نده درویشمین سه رکرده یین وان ژئ فه گه پاندنا خه لافه تا ئیسلامی و فه گه پاندنا کارکن ب پیروزی یین ئاینی ئیسلامی بوون، لی ئه ما د جه وه ر دا ئه و ته فگه رین هه نی و د ناخی شه رفانین کورد دا، کورد بوون و کوردایه تی هه بوو، ئاریانین

* ئۆرهمار د فه رمیاتیین دهوله تا تورکیا دا ژ رویی کارگیزی هه مئوویه ک که قنار هه یه، ل دوماهیین سه دسالی نوزدان دا ئه و وه ک یه که یه کا کارگیزی (ناوچه دار و هند جارن ژئ هه ریمدار) سه ر ب سنجه قا هه کاریا فه یا سه ر ب ویلا یه تا وانیه هاتیه ناسکر، گۆرانکاریین مه زن لسه ر ناسناقئ کارگیزییا ئۆرهمار دا هاتینه کرن، ل سالا 1868 ز ب فه رمی وه ک ناوچه دار هاتیه نیاسین، و ئیکه مین ریفه به ری قئ ناوچه داریین د ناقه را (1870ز - 1871ز)، (حوسه یین کۆرئ زوبه یه، کۆرئ میر، کۆرئ له مدین، کۆرئ حه یده ر) کو باپیری ئۆرهماریانه و حوسه یین دبیته مامئ سیتو ئاغای، پاشان ل سالا 1888 ز. ئۆرهمار ئیک ژ وان هه ریمداران بوویه ل پال (جوله میزگ، ئه لباک، گه قهر، شه مدینان، مه محمودین، نوردیز، چال، ماموریتول حامد، بیت شه باب، ئۆرهمار، و ئامیدی) کو سه ر ب سنجه قا هه کاریا فه بوویه یا سه ر ب وانیه وه ک پاریزگه ه، هه لبه ت وی چاخئ هه ریمدار ب کانتون ناف کرینه، بنیره :

Yaşar KAPLAN, TARİHTE HAKKARİ, ŞEMDİNAN, BAHDİNAN VE NEHRİ, Uluslararası Seyyid Tâhâ-î Hakkâri Sempozyumu 24-25-26 mayıs 2013 , Hakkari, birinci baskı 2014- İstanbul, P152.

ل سالا 1911 ئ قه ره قۆلا ئۆرهمار هاتییه ئافاکرن و له شکه ر ب فه رمی تیدا هاتیه جه گیر کرن، ل سالا 1936 ئ و هیز قه، ئۆرهمار جاره کا دی وه ک ناوچه دارییه ک سه ر ب هه ریمدارییا گه قهرئ یا سه ر ب پاریزگه ها هه کاریا فه جه گرتیه و تا ئیرۆ ژئ سه ره رای مشه ختبوونا زۆربه یا رۆنشتقانتین وئ بۆ گه قهر و وانئ و مه ترۆپولین تورکیا، لی دیسان ئه و وه ک ناوچه داری هه رایه . 1 - قادر سلیم شمو، موقف الکرد من حرب الاستقلال التركیة 1919-1922، سپی ریز - دهوک 2008، به ریه ر 88.

ئىك دچون و ئەقە ب ئەركىن خۆ يىن ئايىنى و نەتەوھى دزانين.

قەكۆلەرەكئى تورك لسەر سەدەمىن بووينە ئەگەرئى تۆرەبوونا كوردان و ب ئەنجامگەھاندنا چەندىن سەرھلادانان، د راپۆرتەكا خۆ دا ئەوا ل (ناقەندا بەرەفانكەرئىن دادپەرورەريىي د خواندنىن ستراتىژىدا)، كو بەرئى ئاراستەيى گۆتنيىن خۆ ددەتە نەتەوھچيىن كورد يىن دەست ب سەرھلادانا ئاگرى يا دووئى كرىن و د كەسايەتيا رىبەرئى وئى ئىحسان نورى پاشاى دا دبىژئيت: ئەوا زىدەتر كورد ھاندان ل دژى دەستھەتدارئىن تورك رابوہستىن و سەرھلادانان بەرپا بگەن، ئەو گۆتن بوون يىن مينا گۆتنيىن وەزيرئى داد يىن توركيا يى وى دەمى، دەما گۆتى «ئەويىن كو نەژادئى وانا نە توركن، وان دئى ماف ھەبىت وەلاتيىن توركيا بن، لئى ئەو ژى ب مەرچەكى، دەبىت رازى ببن، خولام و كۆيلەيىن توركان بن» و دبىژئيت: ئەقە بوو يا

نەتەوھىي تىدا جە دگرتن و ھەستىن نەتەوھىي ل گەل خۆ ھەلدگرتن و ب بەردەوامبوونا تەقگەر و سەرھلادانان قەبەتر و مەزنتەر دبوون.

ئالۆزىيىن سەر سنۆرى كو ھىژ كۆمىتەيا ديزانكرنا سنۆرى ل 1926 ئى د ناقەبرا دەولەتا عىراقئى يا نوى و دەولەتا توركيا يا نوى جەئى خۆ نەكربوون و توركيا ئەو سنۆر ب سنۆرىن بزۆرى سەپانديىن ئىنگليزان دزانين و ئەو ئالوزيىن تاتنەكرن ژى ل وان دەقەرا، ئىنگليز يى تومەتبار دكر و د ھند وەختاندا ژى كوردئىن موسلمان ل دژى كوردئىن كرىستيان ھان ددان و ھند جارن ژى كوردئىن فەلە پىكفە ب كرىارئىن جوداخوازيىي تومەتبار دكرن، ژ ئالىيەكئى دىتر كوردئىن دكەتنە ھەردوو رەخىن سنۆرى ژى ھىژ چ ژ دەستورئىن دەولەتى يىن گرئىدايى بەزاندا سنۆرى دەولەتى نەدزانين و ئاखा كوردان ل ھەر جەھەكى با ب ئاखा خۆ دزانين و قوناغىن درىژ دەرباز كرن و د ھەوارا

بوویه سه‌دهم د ده‌می چار سالاندا سی سهرهلدان ل ناگری بیتنه کرن (2)

قوناغا بهری سهرهلدان:

دههکین ئیکئی یین ته‌مه‌ئی کۆمارا تورکیا چه‌ندین پیکدادان و سهرهلدان ل ده‌قه‌رین کوردان وهک شیوازه‌کی نه‌رازیبوونئی ل هه‌مبه‌ر ئافاکرنا ده‌وله‌تا تورکیا سیکۆلار ب ره‌هنده‌کی ئاینی و ده‌وله‌ته‌ک نه‌ته‌وه‌یی بۆ تورکان و بی به‌هرکرنا نه‌ته‌وه‌یین دی ب ره‌هنده‌ک نه‌ته‌وه‌یی هاتنه‌ کرن، هه‌ر ژ رابوونا ب هه‌قرا یا ئه‌شیرا کۆچگیری ل 1920 ئی و تا سهرهلدانا شیخ سه‌عیدئ پیران ل 1925 ئی ل بینگول و دیاربه‌رکرو ب دوماه‌ئینانا وئ ب دارقه‌کرنا شیخ سه‌عید و 36 زه‌لامین وی، و شوپه‌شین به‌رده‌وامین ل زیلان و ناگری ئیک ل سالا 1927 و راگه‌هاندنا کۆمارا ئارارات، و سهرهلدانا دووی یا ناگری 1930 ئی ب ریبه‌رییا جه‌نه‌رال ئیحسان نوری پاشا و ب به‌شداریا گیان ل سهرده‌ستین هه‌ر چار پارچین کوردستانی، زیده‌باری هند په‌قچوون و سهرهلداتین سنۆردار یین ده‌قه‌رین جودا جودا ل باشورئ روژه‌ه‌لاتا ئه‌نادولئ، ژ وانا ژئ سهرهلدانا ل ئۆره‌مار 1930 ئه‌وا میژونقیس گری دده‌ن ب ده‌ره‌نجام و کارقه‌دانین سهرهلدانا شیخ سه‌عید و سهرهلدانا ناگری (3) و هیژ گه‌له‌ک نه‌ئینین وئ سهرهلدانئ ب ته‌مامی زه‌لال نه‌بووینه و پیدقی ب فه‌کۆلینین زیده‌تره . به‌ری سهرهلدانا ئۆره‌مار چئ ببیت، ل

14 ئی ته‌باخا 1924 ئی، نه‌ستوریان (فه‌له‌)یان ب پشته‌قانی و ریکخستنا ئه‌فسه‌رین ئینگلیزان ده‌ست ب کاره‌کی جۆداخوایین کربوون، وانا خو بجلین مزگینه‌خشان (موبه‌شران) فه‌شارتیبوون و ب پشکدارییا هنده‌ک زه‌لامین کوردان ل نئیزیک ئافا چالی (چه‌لی) و ئۆره‌مار و جوله‌میژگی و بیت شه‌باب و خابۆر، ده‌ست بچالاکییان کربوون، و لسه‌ر به‌ره‌ه‌قییا کارئ جۆداخوایین فه‌رماندئ فه‌یله‌قا گه‌قه‌ری (ته‌یار پاشا) هاته‌ راسپارن سهرهلدانئ ژ ناف بیه‌ت، پشتی کو سهرهلدن هاتیه ژناقبرن، ئینگلیزان شکه‌ستنا سهرهلدانئ کرنه ستویئ کوردان و دگوتن کورد نه‌شین خو بریک بیخن و ئه‌گه‌ر سهرهلدان تنئ ژ لایئ نه‌ستوریانقه هاتبنا کرن نه‌ ده‌اته ژناقبرن و دا سه‌رکه‌فیت (4). د وان چالاکیین روپیروییوونئ دا ئه‌وین ل ده‌قهره‌ ئۆره‌مار ده‌هاتنه‌ کرن، تورکیا هه‌ولدا به‌رده‌وام تۆفئ ده‌مارگیرییا ئاینی ل ناف ئه‌شیرین کوردا زیده‌ بکه‌ت و بزاقئ بکه‌ت کورد ب‌مینه‌ د قئ هه‌زا که‌قنه‌شویدا و ته‌فگه‌رین وان نه‌چنه‌ دقالبه‌کی نه‌ته‌وه‌بییدا، و دژیده‌رین تورکیادا هاتیه‌ کو ئه‌و په‌فچوون و سهرهلدانین تاتنه‌ کرن هه‌ر ل سالا 1924 تا 1930 ئی کو ب ناقبرنا سهرهلدانا ناگری بداوی هات، ژ لایئ (ریکخراوا ئازادی) یا کوردانقه بسه‌روکاتیا شیخ سه‌عید ده‌هاتنه‌کرن و ئارمانجا ریکخراوا ئازادی ئه‌و بوویه سهرهلدان ل تمامیا ده‌قه‌رین کوردا ده‌ست پی بکه‌ن و هنگی ئینگلیز و فه‌ره‌نسا و روس دئ نه‌چار بن

2 - ASSAM Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi ,ÇÖZÜM SÜRECİNİN ULAŞTIĞI AŞAMADA ASDER – ASSAM RAPORU, 2015, pp EK-E / 30.

3- Dr. Resul Köse, Cumhuriyet'in İlk On Yılında Doğu Vilayetlerinde Emniyet ve Asayiş Sağlama Faaliyetleri, History Studies, INTERNATIIONAL JOURNAL OF HISTORY, ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print) Volume 12 Issue 3, June 2020, PP 1262.

4- Derya YAYLALI, CUMHURİYET DÖNEMİ BÖLÜCÜ FAALİYETLER İÇİNDE AĞRI DAĞI AY- AKLANMALARI (1926-1930), YÜKSEK LİSANS TEZİ, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ A.B.D , KONYA - 2007, p 5.

رویدانی وەک چیرۆکەکی وەربرگرت و چ کارتیکرنا وەسا تیدا نەکتە.

سەرهلانا ئۆرەمار 1930 ئەوا کو تایتلی نقیسینا مەیه، ل قوناغەکا گەلەگ گرنگدا رویدایە و د ژینگەهەکی دا هاتییه هەبوونی کو دەقەر یا پپ بوویە ژ هەفرکییێن دەولەتی یێن بەشدار د جەنگا جیهانییا ئیککی دا و هەفرکی و ئازاندنێن جفاکی یێن پەیوەندیار ب خەلکی وئ دەقەریدا دژیان، کو ژ زیدەتر ژ پیکهاتەیهکی نەتەوهیی

پشتەفانیی ل کوردان بکەن و دەولەتا کوردان بیته ئەرێکرن، لی کورد شاش بووینه دەما کەتن ناف وان پەقچوونین کو ژ لایئ ئەفسەرین ئینگلیزان نەستۆریانفە هاتینه کرن (5).

بەری سەرهلانا ئۆرەمار 1930 ی دەست پی بکەت، یەکیهەیی لەشکەرئ تورکیا د مژویلی بیدەنگرنا سەرهلاندین دەقەرین زیلان و ئاگری ل رۆژهلەلات و باشۆرئ رۆژهلەلاتا ئەنادۆلی و ژ نافبرنا شەپئ جوداخووزین کوردان ل دەقەرین دیاربهکر و سیلفان و ساسۆن و لجئ و مۆشی بوون و تورکیا هەر ئیک ژ ئنگلیز و فەرەنسیان کو دەستی خۆ دانابوونە سەر ئیراق و سووری و ئیرانی تۆمەتبار دکرن، ب پیدانا چەکی ب ئەشیرین سەر سنۆری و ب ئارمانج گەهاندنا بەربلاقبوونا سەرهلاندین کوردان ل ناخا ئاخا تورکیا ب تاییهت ل ئاگری و بەلافبوونا وئ کو هەمی دەقەرین دی قەگرت (6).

ئۆرەمار ب دەستین ئاسۆرییان هاتە تالان کرن و سوۆتن و تۆلەهلدان د نافبەرا ئۆرەمارییان و ئاسۆریان دۆم کریه

ئەگەرین سەرهلاندن:

نقیسین لسەر رویدانین دیروکی ب تاییهت وان رویدانین رەهەندی سیاسی و جفاکی هەبن، بی ئامازە کرن ب ژینگەها دەقەرئ و وئ قوناغا دەقەر تیرا دەرباز دبوو، ب تاییهت بی ئامازەکرن ب وان فاکتەرین بابەتی یێن رەهەندەکی سیاسی هەبن و کارفەدان لسەر دەقەرئ هەبووینه و فاکتەرین زاتی یان نافخۆیی یێن گریدایی پەیوەندی و هەفرکییێن جفاکی یێن پیکهاتین دەقەرئ، کو رەهەندەکی جفاکی هەیه لسەر ژیا نا خەلکی د دەقەرئدا، وئ نقیسینئ دئ کیماسییێن خۆ هەبن و هەر شروقهکرنهکا مروف بدەتە وئ رویدانئ وەکی پیئقی نەشیئ مافی وئ بدەتی، زیدەباری هندئ کو خواندەفانی ببهتە د ناخئ وان رویدانین دیروکیدا و خۆشییهکی ژ قەگێراندنئ ببینیت، هنگی رەنگە وئ

و ئاینی تیدا دژیان. قەکۆلەرئ تورک (لاله یالچین) دقەکۆلینەکا خۆدا ئەوا تاییهت کری لسەر ئەشیرەتین کوردان و ریبەرین وان ئەشیران د چالاکییێن جیهانییا - ئۆرەمار ل هەکاریا وەکی نمونە، تیدا هاتییه « ل قئ دەقەرا ئۆرەمار، رویدانین د نافبەرا (1914 - 1935) گورانکارییێن سیاسی و ئابۆری و جۆگرافیایی گرنگ د دەقەرا ئۆرەمار دا چیکربوون، دەقەر رووبروویی هیرشین بەردەوام دبوو، جارەکی ژ لایئ لایەنن بەشدار د جەنگا جیهانییا ئیککی، جارەکی ژئ و د سالیئ دویقر، تەقەرین تۆلەهلاندن د بەردەوامبوون د نافبەرا چەکدارین ئاسۆرییان و

7 - Derya YAYLALI، هەمان ژیدەر لاپەرە .
8 - بنێرە Dr. Resul Köse، ژیدەرئ بەری لاپەرە 1270.

ب بهر فرهه ی ئاماژئ پی بدهین و ب فی رهنگی خوارئ:

ئیک: فاکتهرین ناخۆیی یین گریدایی ب ئۆرهمارقه:

د زۆربه یا وان ژیده رین لسه رههلانا ئۆرهمار ئقیسین ئاماژئ ب نامه یا ههوارهاتنی دکن ئەوا ژ لایئ ریبه ری سهرهلانا ئاگری ئیحسان نوری پاشا بۆ شیخ ئەحمەد بارزانی هنارتی و سهرهلانئ ب بهرهمی هاتنا هیزه کا شه پقانان ژ لایئ شیخ ئەحمەد بارزانیفه گری دهن و ب هیچ پهنگه کی ئاماژئ ب فاکتهرین ناخۆیی یین ناڤا ئۆرهمار دا ناکهن، کو مرۆف بشیت بیژیت چریسکا ئیکئ یا سهرهلانا ئۆرهمار گریدایی بابه تین ناخۆیی یا

کوردان، ئەگه رهه رچهند وه ریکرین کو ئاسۆری د فی دهقه ریدا د قۆناغا خۆ بهرگریکرنئ دا بوون، ب تاییهت ئەوا په یوه ندیدار د ناڤه را وان و کوردین ئۆرهماری (کو میژووا قالا کرنا ئۆرهمار و دهقه را ئۆرهمار ژ کوردین ئۆرهماریین فهله مژاره ک دن یا دیروکییه و ل دهلیقین دیتر دئ ژیده تر لسه ر ئاخقین)، پشتی دیزاین کرنا سنۆری د ناڤه ر دهوله تین نوی چیکری، تورکیا و ئیراق ل سالا 1926 ب دوماهیک هاتی، ئەف دهقه را ئۆرهمار هاته پارقه کرن لسه ر ئاڤا دوو دهوله تان (7)، ویقه تر دهقه را ئۆرهمار چوو د قالبئ هه فرکییین سیاسی یین دهوله تی د ناڤه را تورکیا و عیراقئ و جڤاکئ نیقده وه له تی دا، هه ر ژ بهر هندئ ژئ گرنه ههردوو فاکتهرین بابه تی و یین ناخۆیی

7- Lale Yalçın-Heckmann, Kürt aşiretleri, aşiret liderleri ve global süreçler: Hakkaride Oramarı örneği, Toplum ve Bilim, BAHAR 84- 2000, PP 179.

ئۆرەمار بووینە و ب قى پەنگى خوارى: رويدانا پەقاندانا سى ژنين (8) ب مىر بين گوندى ئۆرەمار ژ لايى هيزەکا لەشكەرىفە کو ژ قەرەقولا ناڤا ئۆرەماردا و ب فەرمانا هەشت ئەفسەرىن و پاشان کوشتنا موختارى گوندى زىرى (عەليخان ئەبوزيد ئۆرەمارى)*، ئەف رويدانە ل هەيڤا (6) يا سالا 1930ى ھاتبوو ئەنجامدان، کو پشتى ب هەيڤەكى ل تيرمەھا 1930 ى سەرھلدا ناھە کران ل دژى لەشكەرىن د قەرەقولىدا.

بەردەوامبوونا هەڤرکيا ئاغاتيبى ل ناڤ ئۆرەماريان د ناڤبەرا نەشى (مەف و لەمدین)

Omer Ozean, Narratives of Home;Home – making practices and political - 8 Violence in a Kurdish Border Town in Turkey, Report Presented to the Faculty of the Graduate School of The University of Texas at Austin in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts , May 2011 - Dedication , pp19

* عەليخان، كوررى ئەبوزيد، كوررى خانسىل، كوررى سالج، كوررى زوروى، زوروى كوررى مژدينه، كوررى لەمدین، كوررى حەيدەرە) كو نەشى ئۆرەماريان ژ (مەف و لەمدین) چى بووینە. فەكۆلەر (ئومەر ئۆزجان Omer Ozean) د نامەيا خۆيا ماستەريدا ئەوا ب زمانى ئنگليزى نەفىسى، گەلەك ب زەلالى قى رويدانى فەدگوهيزيت و تيدا ديبىژيت:

” پشتى كۆمار توركيا ھاتبە دامەزراندن، ھيزين دەولەتى بۆ جارا ئىكى بەرمى چوونە د ئۆرەماردا و قەرەقولا خۆ ل ناڤەندا ئۆرەماردا دانان، سیتو ئاڤايى چاقى خۆ ل وانا دکر و دبەرژەومنديا سیتوئاڤايدا کاردکر، پشتى چەند سالا ھندەك ئەفسەرىن لەشكەرى ھاتنە دامەزراندن ل قەرەقولا ئۆرەمار، و پشتى دەمەكى سى ژنين ب مىر ھاتن رەقاندن، لەسەر قى رويدانى (عەليخان) کۆ (مختار) ئى (گوندى زىرى بوو، دكەڤتە زىريا ناڤەندا گوندى ئۆرەمار) خۆ نەرازىکر لەسەر رويدانا رەقاندنى و بەرسنگى وان ئەفسەران گرت و ھاندانا خەلکى دکر کۆ ھېچ رەنگەكى نايبت خۆ لڤى کريارى بیدەنگ بەکەين، پشتى قى ھەلوپستى عەليخان، ئەفسەرىن دقەرەقولىدا ھەشت لەشکەر فریکرنە دریکا (عەليخان) دا وانا عەليخان ل جەى ديبىژنى (گيزى سپى) کۆشتن و لەشى وى ھاڤيتنە دناڤا وان بەرىن مەزندا و تەژى لەسەر بەرىن مەزن کران و لاشى وى نخافتن، دوو بۆ سى رۆژا کەس بکۆشتنا عەليخان نەحەسيان، پاشان گوندین وى بين گوندى زىرى دزانن کۆ عەليخان ل مالا نەمايە و ل مالا براىى خۆ ئەوى ل ناڤا گوندى ئۆرەمار ژى نینە، شنى مروڤين وى و گوندین وى لى دگەرىن، بسەر لەشى عەليخان ھەلبوون کۆ يى ھاتبە گۆلەبارانکران و ب بەرا يى ھاتبە نخافتن، مروڤين عەليخان و ئۆرەمارين ل ئۆرەمار و زىرى خرفەبوون، کا چ باشە پشتى قى رويدانى بەکەين، بریار دان خۆ ریک بيخن و دەستى بدانە سەر قەرەقولا لەشکەرى توركان، ھەر وەكى فەكۆلەر ديبىژيت: ھەر چەندە بریارا دەست بسەرداگرتنا قەرەقولا لەشکەرى بریارەکا تەڤايا ئۆرەماريا بوو، لى ديسان ھندەك خيزانا خۆ دانە رەخى دەولەتى و بەرى ئۆرەمارى ھيرشى قەرەقولى بەکەن، ئەو ھيزين د قەرەقولىدا بەرى سەرھلدانچيان ھيرشى خەلکى کران، قى رويدانى حەفتەک فەکيتشا، و ژھەردوو رەخا قۆربانى ھەبوون، و پشتى ژکەستنا سەرھلدا ل ئۆرەمار، حکۆمەتا توركيا ب ھاریکاريا ھند ملیسین ئەشیرەتین دیتەر بەردەوامبوون لەسەر ژناڤبەرا ھيزين سەرھلدا ل ھەمى دەڤەرى، پشتى کەتتا ئۆرەمار گەلەك ژ خيزانين ئۆرەماريا بتايبەت ئەوين کۆ برا و پسمامین عەليخان بوونە، کۆچبەرى باشور بوون، و ئەوين کۆ خۆ داينە رەخى دەولەتى مانە د ئۆرەمار دا. بۆ پتر زانیاریان بنیرە: Omer Ozean ھەمان ژیدەرى لەسەرى لاپەرە 18.

پشتى کۆشتنا عەليخان ھەرىک ژ کۆرىن وى 0 ئەبوزيد و مرادخان) و براين وى (مەلا صالح ، و شاھين) و ل گەل خيزانين خۆ مشەختى باشور بوون، بۆ ھەيڤەكى دمينە ل زومين کانين ميرا (زومەکە دكەڤتە پشتا کۆرەڤارى ھنداڤى شيلادزى) ل وپرى (مەلا صالح ئەبوزيد) کۆ براىى عەليخانە، نساخ ديبت و بوئى نەساخى دمریت، و رۆژا مرنا وى وەك دەستخەت ژلاى كوررى وپفە (مەلا مستەفا مەلا صالح ئۆرەمارى) قە ھاتبە و لک مە پاراستى بە و دنفيسين بھيت دا دبەتەكى پەيوەنديداردا دى ئتتە بەلاقەکران، ددەستخەتيدا تیتتە نەفيسين کۆ ل تيرمەھا 1930ى.....

بازئ، کو ب دست بسهرداگرتنا گوندین فلهیان ل
 سالا 1915 (10)، تولهدانا چه کدارین ئاسوریان
 پشتی کو ل گه ل یه کینه یین روسی دست داناینه
 سه روانئ و گه قهرئ ل 1917 ئی نافه ندا گوندئ
 ئوره مار ب دستتین ئاسوریان هاته تالان کرن و
 سوتن (11) و توله لدان د ناقه را ئوره ماریان و
 ئاسوریان دو م کریه تا 1926، پشتی کو سنورئ
 دهوله تی د ناقه را تورکیا و ئیراقی دا هاتییه
 دروست کرن و ئنگلیزان ئاسوریین مشه ختی
 ئیراقی بووین نه چار کرین ل ده قهرئ ئاکرئ و
 ئامیدئ و سیمیلئ ئاکنجی بین.

دوو: فاکته رین بابه تی:

پشتی په یمانا لوزان و دامه زراندا کو مارا نئی
 یا تورکیا و دستبرن بؤ سیاسه تین که فنه شوپ،
 ته تریک کرنا گه لئ د تورکیادا، ئه و د چارچوئی ب
 ناف (میساقا ملی) دا جه دگرت، کو ب پیئ وئ
 سیاسه تی ئه و ملله تین کو زمان و چاندا وان یا
 جودا با ژ تورکان، ده بیت ب زمانی دایکی نه ئاخفتبان
 و هه تا هنده ک ژ مافین بنگه هین ژئ هاتن قه دهغه
 کرن و د دستورئ نوی یئ تورکیا یا 1924 ئی
 دا چ تشته ک ب ناقئ هه بوونا گه له کی ب ناقئ کورد
 نه هشت بوون و ل جهئ ملله تین د تورکیا دا سن
 گوتنا جه گرتن (ئیک ئالا، ئیک نه ته و، ئیک زمان).
 دروستبوونا ریخراوین سیاسی و چاندى یین
 کوردان و ب تاییه ت پشتی په یدابوونا ریخراوا
 خو بیبوون، هه ر زوی ناف و ده نگین وئ ل

کو دوو کورین (حه یده ر - هه یده ر) بووینه یئ
 دبیه ت باپی ر ئوره ماریان، پشتی دامه زراندا
 دهوله تا تورکیا نوی و جه گریبوونا سیتو ئاغایئ
 ل گوندئ (نیروا سیتوئ) کو دکه فیه ت ناف ئاخا
 باشور، هه قریکی د ناقه را (حه فزولا ئاغایئ) (9)
 کو ژ قنیتئ مالا میرئ یه ژ نفسئ (له مدین ن،
 و (نه قروژ ئاغای) کو ژ نفسئ مالا مه فیانه، قئ
 هه قریکیا لسه ر ده سته لاتئ دو م کریه و پشتی کو
 سیتو ئاغا ل 1928 ئی مری، دریزئ بخو فیه دیت

د دستورئ نوی یئ تورکیا یا 1924 ئی دا چ تشته ک ب ناقئ هه بوونا گه له کی ب ناقئ کورد نه هشت بوون

تا گه هشتیه رويدانین سه رهلدا نا ئوره مار، ده ما
 مه فیان خو بخودانئ سه رهلدانئ زانین دکه سایه تیا
 (ئیسفئ نه قروژ ئاغایئ) و له مدینیان و تاییه ت
 قنیتئ مالا میرئ خو داینه پشتا پشتا دهوله تی.
 زیده بارئ سروشتئ ده قه را ئوره مار یا پرئ
 هه قریکی و لیکدانین ئه شیرئ، ب تاییه ت د ناقه را
 ئوره ماریان لسه ر ده ممئ ئاغاتییا سیتو ئاغای و
 ئاسوریان (فله یین ده قه را ئوره مار) یین جیلو و

مه لا صالح ئه بوزید ئه مری خودئ کریه، و ئه قه ژئ سه لمینه ری رويدانا سه رهلدا نا ئوره مار و فاکته ری ناخوئی قئ
 سه رهلدانئ یه، به ری سه رهلدانئ به یقه کی ئه و رويدان چئ بوویه و پاشان خیزانین مایی، پشتی زقستان بسه رداهاتی
 هنده ک ل شیلادزئ نیشه جئ دبن و هنده ک خیزان ژئ براو کورین عه لیخان ل گوندئ (سه رگرکی) یا بنارئ چیا یئ
 گاره ی یا سه ر ب ناوچه داریا سه رسنکئ نیشه جئ دبن.

Lale Yalçın-Heckmann - 9، هه مان ژیدهرئ به رئ لاپه ره 182.

Omer Ozean - 10، هه مان ژیدهرئ به رئ، لاپه ره 14.

11- Tanik Ziya ARVAS, & et al , HAKKÂRİDE HİRİSTİYAN BİR TOPLULUK NASTURİLER 1836-
 1936, Baskı Aydan Ofset Matbacılık , ISBN, HÂKİM YAYINLARI ANKARA – 2015, pp 104.

قه دېرن د بهرژه وەندىيا كوردان دا (12).
 ژ بلى فان هەردوو فاكتهران، هەلويستى هند
 دەولەتان ژى هەم جارەكئ رىخۆشكەر بوويه بۆ
 ئەنجامداما كوشتارىين ب كۆم ل دژى سەرهلداييين
 كورد و ئەرمەن، و جارەكئ ژى هاندەر و پشتهفان
 بووينە بۆ سەرهلداييين كوردا، كريس كۆچيرا
 Chris Kutschera لسەر هەلويستى سۆقيەت
 دەرەقئ گەلئ كورد و سەرهلداييين وئ ب قئ ئاوايى
 دنرخينيت:» ل سالا 1930 عئ دا ل دەر دؤرا
 ئاگرى شەپين توند دەهاتنە كرن، سۆقيه تيبان
 ژى دخواست ل ئەرمەنستانا سۆقيهت سەرهلدا
 نەتەوى تىك ببەت، كورد و ئەرمەنييين يەكتيتيا
 سۆقيهت ژى ئاليكاريا سەرهلداييين ئاگرين دكرن،
 سۆقيه تيبان ژى ب توركان پە د هەقكارىيەكا كۆر
 دە بوو، چەمئ (ئەرەزئ) كو ببو سنۆر، دگەل كو
 گەرەك ببوو بەهرەك (دەرياچەيەك)ا سروشتي، ب
 تيلين درەهى و ب كووچكان (سا) دەهات پاراستن،
 د قۆناغين دياركرى دا قەرەقؤل هاتبوون دانان

هەمى دەقەرپين كوردان بەلاڤه بوو و ئەندام د
 خۆيبوونيدا بۆ وى كيمتر نەبوو ژ ئەركين وى يين
 ئايينى، نەخاسمە ژى ئەو بانگين كو ژ خۆيبوون
 دەردكەفتن بۆ پشتهفاننيا شۆرەشا ل ئاگرى و
 سەفەر بەرلەك ژ بۆ پاراستنا روومەتا كوردان ل
 چياييين ئارارات.

بانگين هەوارهاتنا ئىحسان نورى پاشايين
 سەرۆكئ تەڤگەرا سەرهلدا ئاگرى ژ بۆ شىخ
 ئەحمەد بارزانى و تماميا سەرۆكئ كوردان، ژبۆ
 پشتهفاننيا سەرهلدا ل ئاگرى و كيمكرنا فشارين
 دەولەتئ لسەر شەپقائين وان، كو د شروڤەييين
 سەرهلدا ئۆرەمار دا ئاماژە پئ هاتيبە دان.

پرۆپاگاندە و قەبخوازيين كوردان، يين كو
 ئينگليز پئ رابووين ل دەقەرپين (سيلقان و ساسۆن
 و چاپاكشور و كارزان و موشئ د بەردەوام بوون و
 هندەك ژ ئەشيره تين قئ دەقەرئ، كو پشتهفاننييين
 دەرڤه گەهشتبوونئ، خەلك ل دژى حكومەتئ هان
 ددان و ئاراستەييين وانا بۆ سەرهلدانهكا چەكدارى

12 - Bahattin DEMİRTAŞ, ATATÜRK DÖNEMİ CUMHURİYET HÜKÜMETLERİNİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU POLİTİKALARI (ASKERİ, İKTİSADİ, İDARİ), Copyright © 2021 by iksad publishing house . Ankara / Turkey – 2021, p 125.

چالاکییین ل نههیی و دهووبه‌ران ل دوماهییا 1920ئی، دوماهییک شیخین قی بنه‌مالی (تاهاین دووی و عه‌بدولایی دووی و محمه‌د سه‌دیق) هند چالاکییین جوداخواییین دی نه‌نجام دان، ژ وانا ژی جوداخوایییا سالا 1926ئی ل ئوره‌مار، نه‌و ژی ب پشته‌قانییا سه‌رۆک نه‌شیره‌تین وانا، کو د نه‌نجامدا هنده‌ک ژ وانا هاتنه‌گرتن و هاتنه‌دویرئییستن و هنده‌ک ژی نه‌چار بوون ژ تورکیا بره‌قن (16).

هه‌ر لسه‌ر ده‌رئه‌نجامین هه‌مان سه‌ره‌لدان یان جوداخواییی وه‌ک ژیده‌رین تورک ده‌ینه‌به‌حس کرن، هنده‌ک سه‌رۆک نه‌شیره‌ت یین پشکداری کرین ل کتله‌کا ده‌سته‌ه‌لاتا تورکیا و شکه‌ستن ب سه‌ره‌لدانا ئوره‌مار یا 1926 ئی ئینان، هاتنه‌خه‌لات کرن و نامه‌یین تاییه‌تین مسته‌فا که‌مال گه‌هشتنی و هنده‌ک ژ خیزانین وان سه‌رۆک نه‌شیره‌تین پشته‌قانییا ده‌وله‌تی کرین پی چوونه‌په‌رله‌مانی و تا نه‌و نه‌و خیزانین پشته‌قانی ل ده‌وله‌تی کرین خودان رۆله‌کی کاریه‌گرن د سیاسه‌تی دا (17)، لی ژ به‌رکو هیچ ژ فان دوو رویدانین لسه‌ری ئاماره‌ پی هاتییه‌ دان، نه‌ د ژیده‌رین تورکیادا و نه‌ ژی دنقیسینین چ فه‌کۆله‌رین دا ئاماره‌ پی نه‌هاتییه‌ دان و چ زه‌لالیین باش لسه‌ر نه‌هاتییه‌ به‌لاقه‌کرن، به‌لکی دبیت نه‌و رویدانین هه‌نی یان هند ئالۆزی بن کو ده‌قهر وه‌کی لسه‌ر مه‌ ئاماره‌ پی دای د ناقبه‌ر (1914 - 1935) به‌رده‌وام دکه‌له‌که‌لا ناکۆکیاندا بوویه‌ و زیده‌تر ژ رویدانه‌کا پیک دادان و په‌چوونان د ناقبه‌را له‌شکه‌ری تورکی ل ره‌خه‌کی

و هیزین سواری یین سوڤیه‌تان ژی ب ئوبه‌داری تیم دگه‌ریان، دگه‌ل فان ته‌قان گرتنا سنۆران ب ته‌مامی دشیانین وانا نه‌ بوو». ژبو کیمکرنا فشارین هیزین ده‌وله‌تا تورکیا و ب پشته‌قانییا هیزین ئیرانی لسه‌ر سه‌ره‌لدیین ئاگری کیم بکه‌ن و وی دورپچا ل ره‌خه‌ی چیاپی ئاگری پی بچوک بشکیین، بپیارگه‌هین کوردان ب نه‌ینیفه‌ کوردین هه‌ر چار پارچین کوردستان نامه‌یین پشته‌قانییی هنارتن (13).

رویدانین سه‌ره‌لدانا ئوره‌مار ب زه‌لالی:

به‌ری بچینه‌ناف رویدانین سه‌ره‌لدانا تیرمه‌ها 1930ئی ل ئوره‌مار، گرنگه‌ ئامار پی ب هندی ژی به‌دین، کو د هنده‌ک ژیده‌راندان، ناف پی دوو سه‌ره‌لدانین دی ژی هاتییه‌، ژ وانا: ل سالا 1924ئی (14)، (14) کو لسه‌ر ناف پی ئوره‌مار هاتینه‌تۆمار کرن، لی نه‌ما نه‌و سه‌ره‌لدان ژ لایی نه‌ستۆرییان و ب پشته‌قانییا نه‌فسه‌رین ئینگلیزان هاتبوو ریخستن و ب جلین مزگینه‌خشان (مبشر)ان و ب به‌شدارییه‌کا سنۆردارا کوردان ل نیزیج چالی (چه‌لی) و ئوره‌مار و جۆله‌میترگی و بی‌ت شه‌باب و ده‌قهرین سه‌ر ئافا خابیری، ل 14 ته‌باخا 1924ئی هاته‌ نه‌نجامدان و ژ بو بیده‌نگرنا قی جوداخواییی فه‌رمانده‌ ته‌یار پاشا بو هاته‌ دانان (15)، سه‌ره‌لدانا دووی نه‌وا د هنده‌ک ژیده‌راندان هاتی، پستی ب دوماهیياتنا

13 - ES LIXAN YILDIRIM, DI SEDSALA 20AN DE KURDISTAN U SÎNOR, CILD I-II, WEŞANX-ANEYA AZAO, Çapa Yekemîn, Weşanên Azad, 2013, RO 248

14 - حسین أحمد حسین، عشیره‌ هوماری بنادق و زهور، ده‌وک، 2005، لاتقره‌ 294 - 294

15 - Derya YAYLALI، 5 ژیده‌ری به‌ری لاپه‌ره

16 - ÖRÜNTÜLERİNİN MODERNLEŞME ve KIRSAL ÇÖZÜLME SÜRECİNDEKİ SİYASAL ve TOPLUMSAL SONUÇLARI , Yüksek Lisans Tezi, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI, KONYA-2005, p 62

17- Ferhat TEKİN، 96 هه‌مان ژیده‌ر لاپه‌ره

شوکری ئاغا کورئ حەفزولا ئاغا کو ژبنەمالا میرئ بوو، بوونە مەزنیئ ئۆرەمارییان ل ئۆرەمار و گەفەرئ و ئاغاتا کرن

قوناغان ئەو هیژ گەهشتینە و بەشداریا ئۆرەمارییان
ب خۆ دەسەرهلانیدا، مروف دکاریت سەرهلانئ بو
دوو قوناغان دابەش بکەت.

قوناغا ئیکئ: بەرههقیئ سەرهلانئ و گەهشتنا
گروپئ ئیکئ یئ شەرقانیئ باشۆر.

رویدانا رهفاندنا سئ ژنیئ ب میڕ وکوشتنا
عەلیخان ئەبوزید ئۆرەمارئ، موختارئ گوندئ زێرئ
ل هەیفە خزیرانا 1930ئ و ئەو کۆمپوونئ ل
ناف گوندان ئۆرەمار دەهاتنە کرن ب سەرپەرشتیا
(نەقرۆز ئاغا)، کو پشتی هنگی د رویدانئ دا دیار
دبیت یئ لایەنگریا تولهلانئ دکر لسەر کوشتنا
عەلیخان و رهفاندنا وان سئ ژنان، (نەقرۆز ئاغا)
بوو *، دقئ رویدانیدا وەکی ناسالقه چووی دبێژن،
هەم عەلیخان مروفهکئ بدەعی و خۆدان رۆمەت
بوو، و کەسەکئ شارەزا و زەلامەکئ ب بریار بوو، و
هەم ژئ (نەقرۆز ئاغا ئۆرەمارئ) دیسان زەلامەکئ
ماقویل و خودان رهوشت و نەدادیی قەبول نەدکر

و شەرقانیئ ئەشیران ل رهخئ دی، یان ژئ هەر
د ناقبەر خودئ پیکهاتین د دەهفریدا، مینا ئەوا د
ناقبەرا ئۆرەمارییان و فەلهیئ دەهفرا ئۆرەمار کو تا
سالا 1926ئ ژئ هەر دبهردوام بوون، بوویە ئەم
هند لسەر فان دوو رویدانان ناخخین و دئ زقرین
و دئ هەمی فوکسا خۆ ئیخینە سەر سەرهلانئا
ئۆرەمار یا تیرمەها یا سالا 1930ئ یئ.

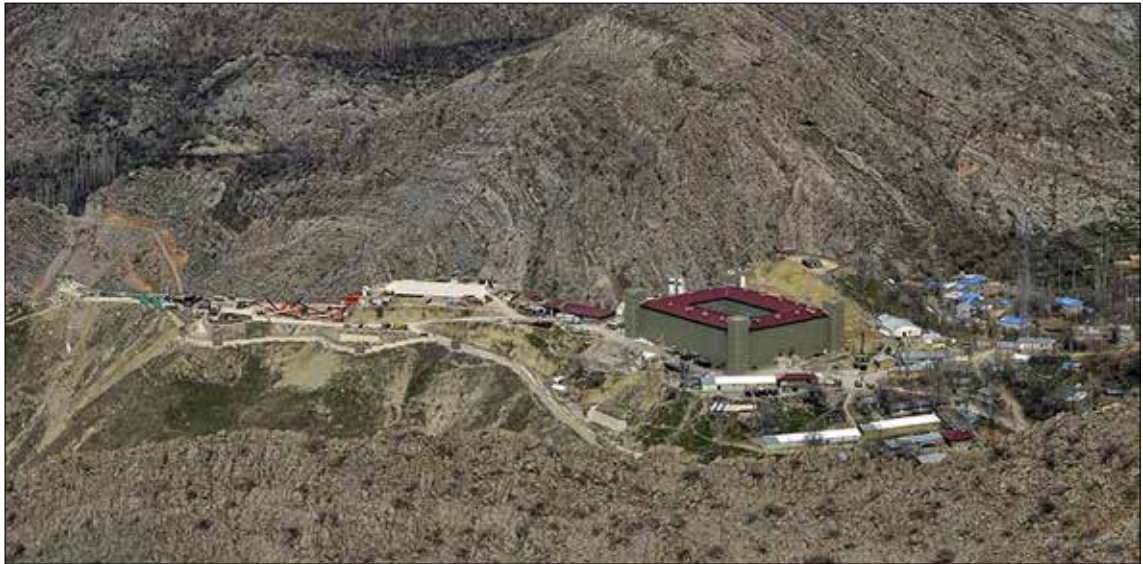
لێکخرفه بوونا هەردوو بەشئ فاکتەرئ مە لسەر
ئیناینە زمان و ب هیلا ئیکئ فاکتەرئ ناخخویی
دهیت بەری فاکتەرئ بابەتی، چ ئەو فاکتەر بن یئ
گریدایی گوند و دەهفرا ئۆرەمار بخۆ و پرسگریکین
جفاکی یئ ناغا ئۆرەمارییان و چ ژئ ئەوین
پەیهوئیدار بن ب فاکتەرئ بابەتی و پەیدا بوونا
ریخراوین سیاسی یئ کوردان و بلندبوونا هشیاریا
نەتەوهیی، بەری سەرهلانئا ئۆرەمار دەست پئ
بکەت، رهوش ل هەردوو دەهفرین رۆژەلات و
باشۆرئ رۆژەلاتا ئەنادۆلئ، هیژن تورکیا بزاقین
بیدەنگرنا سەرهلانئ دەهفرین زیلان و چالدیزان
و ئاگری بوون و دەولهتا تورکیا ب ریکا کەنالیئ
فرمیئ خۆ، گەفین کوشتارین هەفشیوهیی ل
زیلان* ل ئۆرەمار ژئ دکر (18).

قوناغین سەرهلانئ:

ل دویف زەلالیئ رویدانئ سەرهلانئ و چەوا
ئەو رویدان چئ بوویە و چەوانیا گەهشتنا وان
هیژن کو ژ باشۆر گەهشتینە ئۆرەمار و ب چەند

18 - Dr. Bahattin DEMİRTAŞ, ATATÜRK DÖNEMİ CUMHURİYET HÜKÜMETLERİNİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU POLİTİKALARI (ASKERİ, İKTİSADİ, İDARİ VE ADLİ) (1923-1938), Cover Design: İbrahim KAYA December / 2021 Ankara / Turkey, pp 125.

* نەقرۆز ئاغا ژ مالا (مەفیا) بوو، و (مەف و لەمدین) دوو کورپن حەیدەر بوون و هەفرکی یا لسەر ئاغاتا یا ئۆرەمارییان
ژ وانا بۆ نەقیئ وانا دووم کریه، وەک قنیت (نەقرۆز ئاغا و عەلیخان) هەر ئیک ژ وانا ژ قنیتەکئ بوو، عەلیخان ژ قنیتە مژدینی
یان بوو کو سەر بنەمالا لەمدینیان بوو، لئ د قئ رویدانیدا یوسفئ نەقرۆز ئاغا ل سەر کوشتنا عەلیخان خەبەر دهیت و دەست
ب لقینئ سەرهلانئ و دەست ب سەرداگرنا قەرەقۆلا ئۆرەمار دەت، پشتی شکەستنا سەرهلانئا ئۆرەمار نەقرۆز ئاغا ژبەر
کو ریبەریا سەرهلانئ دکر، ئاوارە ی باشۆرئ کوردستانئ و جارا ئیکئ چوو گوندئ دەهفرا بارزان و پاشان ل 1941ئ ل
گەل چەند خیزانئ دی چوونە گوندئ (ببناریکئ) یا سەر ناوچەداریا زاویتە، بۆ زیدەر بنیرە: ناف مستەفا نوری ئۆرەمارئ،
دەستپیکا ئافەدانکر و ژیانئ ل شیلادزئ 1932، چاپا ئیکئ - چاپخانەیا جەنگەل - تەهران 2021-، لاپەرە 22.

و مستی شکر و په یوه نديکرن ب شیخ ئەحمەد بارزانیقە، د قان کێلهکاندا و دەما کو هیژین تورکیا بزاقین دۆرپیچکرنا شەرقانین ل جیایین ئارارات دان، ریکخستنا خۆیبوون یا کوردان، نامەیهک دا دەستی کوپئ (کۆرحسین پاشا) بۆ شیخ ئەحمەدئ بارزانی، د نامەیا تەتەرئ خۆیبوون دا و ب ئارمانجا کیمکرنا فشارین لەشکەری لاسەر شەرقانین وانا، داخوازا هاریکاریی و پشتهقانیی ئ شیخ ئەحمەد بارزانی دکەت (20) هەر د قئ ناقبەریدا بپیارگههین کوردان ب ریکین نهنیقە ژبو هەر چار پارچین کوردستانئ ره، ژ کۆمهلهیا مللهتان و ناقهندنین گرنگ یین مینا بهیرووت و پاریس، لاسەر ئارمانچ و کارین خوه مانیفهستویهک فری کرن، و ژبو هەر چار پارچین کوردستانئ ژئ پشنگیریا سەرهدانا ل ناگری دکر (21).

ئیدی ب گههشتنا نامەیا ههوارهاتنی ئەوا ژ لای خۆیبوون و ئیحسان نوری پاشا جهنەرالی

و د ههمان دەم دا ئاغای مەفیان بوو، د قئ رویدانیدا، نهقرۆز ئاغا دەرکهفیت وهک ریههئ سەرهدانئ و د بهرامبەردا، بنهمالا میرئ کو خۆ دقنیتئ حوسهینیان دا ددیت، ئەو ژئ کوپین هەفزولایی بوون، کو پشتی 1935 ئ شوکری ئاغا کوپئ هەفزولا ئاغای کو ژبنهمالا میرئ بوو، بوونه مەزنین ئۆره‌مارییان ل ئۆره‌مار و گه‌قه‌رئ و ئاغای کرن، د سەرهدانا ئۆره‌ماردا، خۆ نه‌دانه ره‌خئ سەرهدایان و وهک ته‌ماشه‌که‌ر مان (19) و ژبو به‌ره‌ه‌قیین سەرهدانئ و ته‌داره‌کین وئ، نه‌قرۆز ئاغای چه‌ندین خه‌فه‌بوون ل گه‌ل گونديیان گزیدان و پاشان دپشترا (مستی شه‌کر یئ ئۆره‌ماری) راسپارد بچیت نوینه‌رییا دۆسکی ژۆرییان بکەت و ل گه‌ل شیخ ئەحمەدئ بارزانی کۆمبونان بکەت و به‌ره‌ه‌قییا ئۆره‌مارییان بگه‌هینیته شیخ ئەحمەد بارزانی بۆ ئەنجامدانا سەرهدانه‌کا سەرته‌سه‌ری.

هه‌قه‌م ل گه‌ل به‌ره‌ه‌قیین کو نه‌قرۆز ئاغای

19 - Lale Yalçın-Heckmann. 179-180 هه‌مان ژیدهرئ به‌رئ لاپه‌ره

20 - M. Sıraç Bilgin, Barzani, Stockholm 1990, pp 41.

21 - EŞLİXAN YILDIRIM, DI SEDSALA 20AN DE KURDISTAN Û ŞİNOR, CILD I-II, WEŞANXANEYA AZAO, Çapa Yekemîn, Weşanên Azad, 2013, RO 248.

نامادە ببون (24)، دەستەهلات و بەرپرسیارییا ئەشیرەتان دیار کر و پیشبینیین وان ژێ ل سەر رویدانان وەرگرتن و ئەو ئیک ژێ بۆ وانا دوپات کر کو ئەفا لپیشی یا مە ئەرکێ مەیه و دەبیت جێ بەجێ بکەین، کۆمیوون ب شیوەیهکێ نەپنی ل گەل سەرۆک ئەشیرەتان هاتە کرن، زێدەباری کو ئەرکێن بەرپرسیارییا هەر سەرۆک ئەشیرەتەکی هاتە دیارکرن و دوو فەرماندە هاتنە دەستنیشانکرن کو سەرکیشیا هیژین لەشکەری و یا سەرهلایان بکەن، یئ ئیکێ (شەکر دۆسکی - مستی شەکر ئۆرەماری) (25) و یئ دووی (مەلا حەسەن شەریف) بوو*، ئیک ژ وان دئ ل پیشی یا هیژشی بیت، یئ دی ئەرکێ وی ئاراستەکرنا سەرهلایان دبیت، کۆمیوون ب راگەهاندنەکێ ب داوی هات، کو ل نیزیکی دئ دەربازبین و دئ هیژشا مە دەست پئ کەت، ئەف ئیکە ژێ وئ چەندئ دەسەلمینیت کو سەرهلانا ل ئۆرەمار پلان و بەرنامە ژ بۆ هاتبوو دەرشتن (26)، ب قی رەنگی مستی شەکر ئۆرەماری کەفتە وئ هیژا دئ ل پیشی بیت، هەم وەک رینیشاندەر کو دشارەزا بوون د ریکێن دچنە د ئۆرەماردا و هەمی ژێ دا بشیت پەیوەندیی ب ریکا زەلامین خۆ کو ئۆرەماری و دوسکی ژوری بوون پەیوەندیی ب ناڤا گوندی و نەفرۆز ناڤا ناگەدار بکەت.

شەکۆلەرین تورک دەما شەرۆفەیا ئۆرەمار و

سەرهلانا ناگاری گەهشتییه شیخ ئەحمەد بارزانی، وەک بەرەهەقییهک بۆ ئەنجامدان سەرهلانی پەیوەندیین ل ناڤەرا مەلا حەسەن شەریف بارزانی فەرماندئ شەرەفانین بارزانیان و مستی شەکر ئۆرەماری وەک فەرماندئ شەرەفانین ئۆرەماریان کو ژ لایئ (نەفرۆز ناڤا) قە هاتبوو راسپاردن هات پیک ئینان. ب پئی نامەیهکا هاریکاری کاروباروبارین ناڤخۆ (شوکرێ بەگ) بۆ (سەفوت بەگ) سکرتری گشتی (C.H.F) تیدا هاتییه، شیخ ئەحمەد بارزانی ب 200 شەرەفانان هیژشی ئۆرەمار کرن (22)، هاتنا 100 - 200 شەرەفانین ل گەل شیخ ئەحمەد بارزانی بوو ئۆرەمار ژبۆ پشتهقانی و هاریکاریا سەرهلانچیی ئۆرەمار بوویه، و پشستی چەند رۆژا شیخ ئەحمەد بارزانی قۆلەکا دن یا شەرەفانان فرئ کره ئۆرەمار (23) و بەری ئەو دەربازبین ب دوو رۆژان ل هەردوو رۆژین 13 - 14 ی تیرمەهی کۆمیوونەکا هەقبەش بریبەرییا شیخ ئەحمەد بارزانی و (مەلا حەسەن شەریف فەرماندئ بارزانیان و مستی شەکر ئۆرەماری فەرماندئ دۆسکی ژوریان) ل گوندین (چەمچوو - چەمچی و نیرۆه) کو دوو گوندین نیزیکی سنۆری بوون ل گەل تورکیا هاتە ئەنجامدان، شیخ ئەحمەد بارزانی د قئ کۆمیوونیدا کو ئەشیرین (دۆسکی و پنیانشی و گەردی و ئۆرەماری و ئەرتۆشی)

22 - Dr.Resul Kose,, Cumhuriyet'in İlk On Yılında Doğu Vilayetlerinde Emniyet ve Asayiş Sağlama Faaliyetleri , History studies international journal of history, ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print) Volume 12 Issue 3, une 2020 , pp 1270.

23 - M.Nureddin Yekta , Ommtein Mazlumlari Kurdler ve Kurdistan , 2011,p247.

24 - نایف مستەفا نوری ئۆرەماری، دەستپیکا ئافەدانکرن و ژیانئ ل شیلادزی 1932، چاپا ئیکێ ، چاپخانا جەنگەل -

تەهران 2021، لاپەر 17.

25 - کاکشار ئۆرەمار، سەرهلانا ئۆرەمار یا 1930، ناسنامەیا سەرهلانی: <http://rojevamedya3.com/2017/07/24/serhildana-oremare-ya-1930an-nasnameya-serhildane>

* مەلا حەسەن شەریف فەرماندەکێ بارزانی بوو و فەرماندەبیا وئ هیژێ دکر ئەوا ژ لایئ شیخ ئەحمەد بارزانی قە هاتیه

رەوانە کرن بۆ پشتهقانییا سەرهلایان ئۆرەمار.

26 - Oramar İsyani, <https://argesizm.com/oramar-isyani>

پشتی کو ل قوناغا ئیکى یا هیرشبهرین سهر قهره قولا ئوره مار نه شیایین بچنه تیدا و ئه و هیزین ل گهل مهلا حهسن شهریف خو قه کیشاین، داخوازا هاریکارییین زیده تر کرن، ب قى ئیکى هیزه کا دی کو بیك دهات ژ ژماره کا شهرقانتین ئه شیرین (ههرکییان و سورچییان) په یوه ندی ب وئ هیزا ل گهل مهلا حهسن شهریف کرن.

چافکانییین تورکیا خرچه بوونا هیزین زیده ر لسه ری چیایین ساتی ل روژه لاتى ئوره مار، وه سا بو دچون کو ئارمانج ژى راکیشانا سهرنجا دهوله تا تورکیا بوویه، به لکی هنده ک ژ هیزین خو ل دهقه رین ئاگری قه کیشیت و ئه و دورپچا لسه ر شهرقانتین سهرهلانا ئاگری کیم بین و ئارمانج ژ گرتنا قهره قولا ئوره مار ئه وه، بریارده رین له شکه ری تورکیا، بریارا قه کیشانا هنده ک ژ وان هیزین کو ل ئاگرینه کیم بکه ت و قه بگوهیزیته وان دهقه رین نوی بوویه رین پیکدادانی دروست بووین، لی ئیک ژ ئاغابین کو د کومبوونا شیخ ئه حمده بارزانی و مهلا حسین شهریف دا ئاماده بووی، نه پینین وئ کومبوونئ و پلانا هیرشکرنا سهر قهره قولا ئوره مار گه هاند بوو ئه فسه رین قهره قولا کو سهرهلایان لبه ره شه فا (21/22) ئی تیرمه هی هیرشى قهره قولا بکه ن (29).

سرؤشتى قى دهقه ری و سهرده ریکرن ل گهل سهرهلانا ئوره مار دکهن، دبیزن: ههریما ئوره مار ههریمه ک نورمال نینه و شه پرکن تیدا نه یا بساهیه، بلندا هیین چیایین ده رورا وئ دگه هشتنه 2500 - 3500 مه تران، یا پره ژ که قر و نشیقییین پک، کو دشیاندا نینه لی بسهرکه قى، هیزین کو ل گهل شیخ ئه حمده بارزانی دا هاتین، ل قوناغا ئیکى یا هیرشا خو دا گه هشتنه (مه دینان)، و گوندین ههرکی یا و چیایین (سات) ئی گرتن، کو* 15 کم ل روژه لاتى ئوره مار و تا نیزیکی ئوره مار بووین (27)، بگه هشتنا هیزین قوناغا ئیکى بو گوندی (ساتی)*، مهلا حسین شهریف و شیخ ئه حمده بارزانی ل گهل ساتی یان کومبوونه ک گریدا، ئه و رازی کرن کو به شداریی دسه رهللدانیدا بکه ن و بریاردان خو نیزیکی سهنه رین پینشییی بکه ن و هه ولا دورپچکرنا قهره قولا ئوره مار بکه ن، قهره قولا له شکه ری ب پلانا شیخ ئه حمده بارزانی حه سیابوو، هیزین شیخ ئه حمده بارزانی و سهرهلادیین ئوره مار هیرشى قهره قولا له شکه ری کرن، لی ژ بهرکو پینشوه خت زانیاری گه هشتبوونه له شکه ری دقهره قولیدا، هیزین شیخ ئه حمده نه شیان بچنه تیدا و خو قه کیشان (28). قوناغا دووی: ههارتنا هیزین زیده تر ژ ئه شیران.

* قه کؤله ری 47 کم دست نیشانکرینه وه ک دوراتییا چیایین ساتی ژ ئوره مار، لی ئه و نه راسته به لکو یا دروست دوراتییا چیایین ساتی ژ ئوره مار (15 کم) ان نه ک زیده تر. (Esra Sarikoyuncu DEĞERLİ) ژیده ری به ری لاپره 4. 27- Dr. Resul Köse , Cumhuriyet'in İlk On Yılında Doğu Vilayetlerinde Emniyet ve Asayiş Sağlama Faaliyetleri, History studies international journal of history, ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print) Volume 12 Issue 3, June 2020, p 1270.

* ساتی گونده کی دؤسکی ژوریانه و دکه فیه تهلندا هیین روژه لاتى ئوره مار، وه کی قه کؤله لاله یالچین دبیزیت، ئه و بنفشى خو ههرکی بووینه، لی پشتی سیتو ئاغا ئوره مارى فدراسیونا دؤسکی ژوریا دروستکری، ساتیان خو دانه ره خى ئوره ماریان و بوونه به شه کی خورسک ژ ئوره ماریا. بنیره Lale Yalçın-Heckmann. ژیده ری به ری لاپره 177. 28 - Deniz GÜNER, 1930-1933 YILLARI ARASINDA TÜRKİYEDEKİ İRTİCAİ FAALİYETLER ve BASINDAKİ YANSIMALARI YÜKSEK, LİSANS TEZİ, T.C. BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI, 2006, p.50.

29 - (29) Dr. Bahattin DEMİRTAŞ, ATATÜRK DÖNEMİ CUMHURİYET HÜKÜMETLERİNİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU POLİTİKALARI (ASKERİ, İKTİSADİ, İDARİ VE ADLİ) (1923-1938), Copyright © 2021 by iksad publishing house, Ankara / Turkey- 2021, p 118.

سەر ئۆرەمار، ئەو ھێرشا (ماردینی) ژى بکەن و پشەتەقانییە ل چالاکیا ل ئاگری بکەن، و ژبلی قاسم ئاغای، ھەر ئیک ژ کەریم ئاغای پنیانشی و فەرحان ئاغای دۆسکی ژى ب زەلامین خۆفە، خۆدابوونە رەخى دەزگەھین ئیمناییی و دژی جوداخوازان سەنگەر گرتن بوون (32).

د ھندەک ژیدەرین دەولەتا تورکیادا ھاتییە، کو ئارمانج ژ ھێرشا شیخ ئەحمەد بارزانی بو سەر ئۆرەمار سزادانا فەرحان ئاغای بوویە، و د قی ھێرشیدا ھیزین بارزانی نەچار بوون پاشدا بشکین پشەتی کو نەشیاین خۆ لەھەمبەر ھێرشین حکومەتی و ھیزین ناخۆیی (چەتەیان) بگرن (33) و ل روژا 8 ئی تەباخا 1930 ئی ژمارەکا دی یا شەرقانین شیخ ئەحمەد بارزانی دەربازی دەقەرا ئۆرەمار بوون (34).

شەرقانان چەندین جارن ھێرشى قەرەقۆلا لەشکەری کرن، لئ رویوویی بەرەقانییەکا سەخت دبوون و قەرەقۆل نەدکەت، پاشان ب نھینیا نەکەفتنا قەرەقۆلا لەشکەری کەفتن، ئەو ژى نەیا چاقەرئیکری بوو، کو قاسم ئاغای (د بنیات دا ئەو بەگە نەکا ئاغا) ئەوئ کو ل کۆمبوونا ل گەل شیخ ئەحمەد بارزانی دا ئامادە ببوو، ھەر

پشەتی ئەو ھیزا کو ژ زەلامین ھەرکی و سوورچیبیان گەشتین، فەرماندین سەرھلدانی ھەر ئیک ژ (مەلا حسین شەریف بارزانی و مستی شەکر ئۆرەماری) پلانا شەپری دارستن، 100 شەرقان دانانە ل دەوروپەرین گەلیی ئۆرەمار ب رەخى گەقەرئیکە و 100 زەلام ژى دانانە رەخین پرا ئافی ئەوا دکەفتە رەخى باکوئی ئۆرەمار، 300 زەلام ژى ئەوین ل گەل ھەردوو فەرماندەیان مابوون، رەخى باشۆر دەستنیشانکرن بو ھێرشکرنی بو ناقتەندا ئۆرەمار، کو قەرەقۆلا لەشکەری ل جەھکئ ئاسی ل ناقتەندا ئۆرەمار بوو، (30) و ل 21 ئی یۆلیو تیرمەھى 1930 ئی ل چەپەرین پشەتی وانا ھێرشى بارەگەھکئ لەشکەری کرن ل سنۆری و ھاتە دۆرپێچ کرن و دەقەرا سنۆری. ئەو چەپەر ژ لای ھندەک یەکیەیی لەشکەریین بن دەستی (قاسم ئاغای و فەرحان ئاغای و کەریم ئاغای دبوون) * (31).

قاسم ئاغای شەمزینانی دەنگ و باسین پلانا گرتنا قەرەقۆلا ئۆرەمار گەھاندبوونە دەزگەھین ئیمناییی و د وئ دکۆمبوونیدا نەرازیبوونا خۆ دیار کربوو کو بەشداریی تیدا بکەت و ئەو ئیک ژى گەھاندبوو ئەفسەرین د قەرەقۆلیدا، کو ئارمانجا ھێرشبەران ئەو بوویە پشەتی دەستی خۆ ددانە

30- Fazli Koksali, Oramar Isyani, <https://www.sakaryayenihaber.com/makale/7950294/fazli-koksali/oramar-isyani>.

* ئەف سى كەسە نە ئۆرەماری بوون، بەلكو (قاسم ئاغای شەمزینان و فەرحان دۆسکی و کەریم ئاغای پنیانشی) بوون، ئەف سى كەسە و ب ھند زەلامین ل گەل وانا دا، ملیس (چەتە) یین حکومەتی بوون و حکومەتی ئینابوونە رەخین گوندی ئۆرەمار و جارجارە ژى دچوونە قەرەقۆلا لەشکەری تورکان ل ناف گوندی ئۆرەمار و شەر ل کێلەکا دەولەتی دژی سەرھلدايان دکر، بۇ زیدەتر بنێرە: KAKŞAR OREMARn, Serhildana Oremarê ya 1930an Nasnameya serhildanê-bara dawî. <http://rojvamedya5.com/2017/08/07/serhildana-oremare-ya-sala-1930an-7>

31- AHMET AKGÜL, BİZİM ATATÜRK, 17. Baskı (Yeniden düzenlenmiş ve özetlenmiştir) 2006, PP 187

32-<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-meydana-gelen-ayaklanmalar-1924-1938/?pdf=3820>, p 10

33- AHMET AKGÜL, BİZİM ATATÜRK, 17. Baskı (Yeniden düzenlenmiş ve özetlenmiştir)-2006, PP 187.

34- MEHMET ALİ KIŞLALI, GÜNEYDOĞU DÜŞÜK YOĞUNLUKLU ÇATIŞMA, ÜMİT YAYINCILIK ANKARA -1996, pp 124.

پشتی کو کۆمبوون ب داوی هاتی، (حقی تورى) ئەو دیتبوو کو یی بابەتئ کۆمبوونئ بۆ فەرحان ئاغایئ دۆسکییان فەدگئیریت و فەرحان ئاغای ژى هەر ویکافئ ئەو گۆتن گەھاندبوونە (کەرەم ئاغا) یی سەرۆکئ ئەشیرا پنیانشییان، ئەوئ کو پەییوهندییەکا بەئیز ل گەل دەولەتئ هەبوو و جەئ باوەرییا دەولەتئ بوو و تا دەولەت تەدارەکئین خۆ دکەت، داخواز ژ کەرەم ئاغایئ پنیانشی کر

قاسم ئاغایئ شەمزینیان دەنگ و باسیئ پلانا گرتنا قەرەقۆلا ئۆرەمار گەھاندبوونە دەزگەھئ ئیمناهیئین

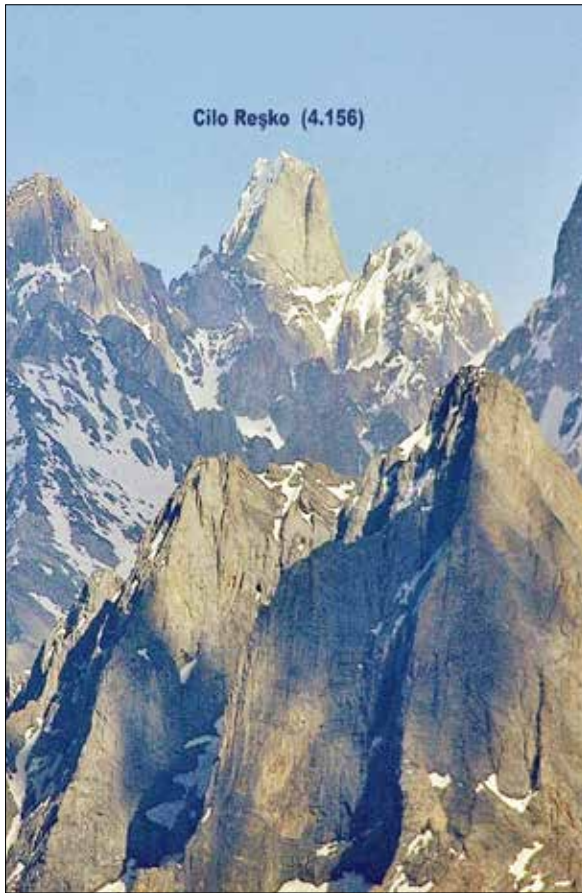
ھاریکارییئ ل گەل وان بکەت، دەولەتئ پەییوهندییا قان سئ گروپان پئ باشتربوو داکو جەھەکی ب دەست بیخن د دەستەھلاتا سیاسیا نویدا، پشتی دیاریبوونا قئ نەئینییا نەکەفتنا قەرەقۆلئ، کەسەکی ب ناقتئ (حسینی ئاسئ) ئەوئ ژ نۆی پەییوهندی ب (ملیسان) کری و ئیک بوویە یی بەشدارى د سۆتتا گوندئ ساتئ دا کری، و ب ریکا پسمامئین خۆ کو وانا پەییوهندی ب شەرپانانقە کریوون، بابەتئ چەوانییا گەھشتنا وان زانیارییئ بۆ قەرەقۆلئ و ئەو تەدارەکئین قەرەقۆلئ گرتینە بەر ب ریکا ملیسئین وان سئ کەسان، ھەمی بۆ شەرپانئین ل گەل (مەلا حسئین و مستئ شەکر) قەگواستن.

قەرەقول ھاتە دۆرپیچ کرن و حەفت رۆژان وئ دۆرپیچئ فەکیشا، لاسەر دۆرپیچکرنا قەرەقولئ و لاسەر زارئ (مستئ شەکر ئۆرەمارئ) ھاتییە گۆتن: ئەگەر قەرەقول کەفت ئەو لەشکەرئین تئھنی دئ خۆ رادەست کەن و زەلامکانی دگۆت» ئەز گوللان ناھاقتیمە وان لەشکەرئین کو دئ خۆ رادەست کەن، ئەز دئ وان کوژم ئەوئین کو گوللان دمە وەردکەن «(خەلکئ سفیلئ) ئەشیرەتئ ژى ھیرشی قەرەقولئ کرن، ئەو لەشکەرئین کو تئقەبوون ھند ھیقی ھەبوون، نەخاسمە کو ملیسئین ھەرسئ ئاغایان چەپەر ل شەرپانان گرتبوون و شەرپ دکرن، تشتەکئ دن یی بالکئش دەیتە دیتن د قئ دۆرپیچئ دا، ئەو ژى دوو ژن بوون قان ژنان ئاف دکئشانە قەرەقولئ، پسپار ھاتە کرن بۆچی ھیرش بەرئین کورد گوللەیان ناھاقتیمە وان ژنکان، ئینا شەکر دوسکی * گۆت «شەرپانئین کورد گوللەیان ناھاقتیمە ژنکان، نەخاسمە ئەگەر بزائن کو وانا پەییوهندییا کا ب بارزان قە ھەئ، وەک قەکۆلەر دبئژئیت: گەلەک کفاشتن ل شەکرئ دۆسکی ھاتنە کرن، ئەرئ تو ناقتئ وان ژنکان دزانئ؟ ئینا گۆت ئەو (زیرئ و بئیرئ) نە و گۆت: ھەردوو ژى خویشکئین ئیکن (35)، وەسا ژ گۆتنئین شەکرئ دۆسکی دیار دبیت، کو دبیت ئەو دوو ژنک کو ئاف بۆ قەرەقولئ دبەن، ژ لایئ شیخ ئەحمەد بارزانئ و سەرھلدايان ھاتبنە راسپاردن، دا زانیارییئ د ناقتا قەرەقولئیدا بگەھیننە وانا، دبیت ژى ئەو گۆتن وەک بەھانەیک بیت ژى و چوونا وان دوو ژنکان چ پەییوهندی ب سەرھلدايان قە نەبیت، ژ ترسئ ئەو کار ئەنجام دابیت.

ژمارەکا شەرپانان ب فەرمانداریا (دەستکۆئین شیروانی) (36) ھیرشی قەرەقولئ کرن ھیرشا

* د چەند ژئدەراندال جەئ مستئ شەکر ئۆرەمارئ بیت، وانا تئ ب (شەکر دۆسکی) ئینایە، لئ ئەوا راست ھەردوو ناقت ھەر ئیکن و ئەو ژى مستئ شەکرئ ئۆرەمارییە، ئەوئ کۆ فەرماندارییا شەرپانئین دۆسکی ژۆرییان دکر. <https://argesizm.com/oramar-isyani> : ژئدەرئ بەرئ. 35 - کاکشار ئۆرەمار، سەرھلانا ئۆرەمار یا 1930ئ، ناسنامەیا سەرھلانی، ژئدەرئ بەرئ. 36

شەرقانین کورد و سەرهلدايان چەند دچوو گران دبوو، لەشکەرین د قەرەقۆلیدا تەنگاڤ ببوون و ھەوارین خۆ دگەھاندنە فەرماندارییا وانا ئەوین ل گەقەرئ و ئەو ھیزین کو دڤیان تانا وانا بچن، نەدشیان د وان نھالین کویر دا دەریاز ببن، فەرماندارییا لەشکەری بپیار دا ب ریکا فرۆکین لەشکەری چەک و تەقەمەنیان بگەھینیتە قەرەقۆلا ئۆرەمار ھیز نەکەتی، فەرماندئ بەکەیا فرۆکەقانییا ئەسمانی، فرۆکفان رائد (زەکی - دوغان) و ل گەل تیمم فرۆکئ ھاتە ئەرکدار کرن، دا بەشدارییی د شەپیدا بکەت، د ئەنجامدا سئ فرۆکەبەین سەربازی ژ جوړئ (Breguet 19/B 2) ژ ئاگرئ بەرەف وانئ قە فەین و سپیدەیا 28 ئ تیرمەھا 1930ئ فرۆکان ل سئ جھان دانا ھیزین شەرقانان ل دەوروپەریں ئۆرەمار، د ھەمان دەمدا ھیزین پیا دەییئ لەشکەری ژئ شەپ ل سەر چەپەریں شەرقانین ئۆرەمار دژوارتر کر، د وان کێلەکاندا فرۆکەبەین سەربازی ھیزشەکا دی کرە ناف گوندئ ئۆرەمار ب خۆ و چەپەریں سەرهلدايان تیکشکاندن، ئیک ژ وان ئۆرەمارییی ب ئیخسیری کەفتیئە دەستی ھیزین لەشکەرئ تورکیا قەدگیئیت و دبیزیت: «ئەم جارن ژ رەنیا بەفرئ دترساین ب سەر مە دا دەات و ھەر تشت ل گەل خۆ تیک ددان، نھۆ قان فرۆکەیان وەک تەیرکین ئەبابیل ھەر جھئ دگەھیتئ تیک دسکینیت (37)» ل رەخئ دی ملیسین وان سئ ئاغایان ھاتنە دابەشکرن ب رەنگەکی چەکداریں (فەرھان ئاغا) چوونە زینئ یا سالح ئاغا ئی بگرن ھەر ژ (میرگەزەرئ تا بەردەرەشئ) و ملیسین کەرەم ئاغا ئی ھاتنە راسپاردن بچنە نافا ئۆرەمار ھیش قەرەقۆل

نەکەتی و ب قئ شیوەیی پانتاییا سەرهلدانئ بەرفەرە بوو و گەھشتە دەقەرە دوسکیان. د وان کێلەکاندا ژمارەکا شەرقانان دەریازی شاغولوردو گەھشتنە قەنجان، ئارمانجا وانا ئەو بوو ل گەل خەلکی ل گوندئ ساتئ و دەرتەنگا بەردەرەشئ دا (دۆلا کیری) و تا دگەھیتە گەقەرئ، ب قئ کریارا خیانەتکارییا (فەرھان ئاغا) ل گەل سەرهلدايان ئۆرەمار کرئ، ھەقپکی و نەقیانەکا مەزن د ناقبەرا وی و مللەتی دا دروست بوو تا

37- Davud KAPUCU, 1930 AĞRI ĞSYANININ BASTIRILMASINDA HAVACILARIN ROLÜ, BENGİ, Dünya Yörük-Türkmen AraÇtırmaları Dergisi, 2021, Yıl/Year: 4, Cilt/Volume: 1, Sayı/Ğssue: 2 (September 2021), P 61.

38 - Oramar İsyani, <https://argesizm.com/oramar-isyani>, ھەمان ژیدەرئ بەرئ.

39- Bahattin DEMİRTAŞ, 129 ھەمان ژیدەر لاپەرە

وهك ژيډهر ديبېژن سهرهلانا ئۆرهمار تا رۆژا 10ى ههيفأ چريا ئيكي قهكيشابوو، و د راپورتهكا سهروك ئهركاني بهرگرييا توركييا دا هاتيهه: ل 2ئى تهباخي 1930ئى، هيزهكا چهكدارين شيخ ئهحمه د بارزاني و مهلا حسين كو ژمارا وانا 250 چهكدارن، د ريكا بيتكارى را بهرهف شهمدينان و بيمبولى دچن و دقن بچنه د ناغهندا ههردوو دهقهرداندا كو خهلكى وان دهقهررا پشتگيرى ل سهرهلانا ئۆرهمار كربولون، ديسان هيزهكا دن يا شيخى بارزان چووينه دهقهررا دۆسكيان و هيزهكا دن ژى ل رواندز هاتيهه لقاندن بهرهف جهين ئالوزى لى چى بووين، ئەف يهكه ژى وئى چهندي ديار دكهت كو چالاكيين شيخى بارزان ل ههردوو دهقهررين شهمدينان و ئۆرهمار چالاك بووينه (40) يا ههژى قهگيرانييه ژى ژ بلى بهشداريا كارا يا ژمارهكا باش يا شهرقانين ل باشور هاتين كو ل ژير رينمايين شيخ ئهحمه دى بارزاني بوون، نيزيكى 80 كهسين ژ ئهشيرا ئهرتوشى ب سهرۆكاتيا (ئوغوز بهگى ميري گهربان و هاريكارى وى ژى عهبدولباقيى كورئ مير شهكرئ بيروخى بوو) (41)، ژ ههردوو ئاليان شهرقانين كورد و لهشكهرين تورك هاتن كوشتن و گورين وان ژى ل گورستانا ئۆرهمار دانه و ب سهدهما سهرهلانئ ئۆرهمار (3 - 4) سالان چول بوو، چاكاننيين كو ب چاقين خو رويدانين سهرهلانئ ميژه كرين ديبېژن: بهريا كو هيزا دهولهتئ دهست ب سوتنا گوندي ئۆرهمار بكهت، هندهك كهسين تاخى چه مى، ئانكو ژ قنيتئ حوسهينيان دهست ب كارهكئ وها يئ كريت كريبه و ل سالا 1934 ئى دا جارهكا دى ئۆرهمارى قهگهريايينه جه و وارين خواه، عهليبي حهفزولاي هنگى مهزنئ وان بوو ئان كو موختارئ گوندي ئۆرهمار بوو، د رويدانين شهري

1938ئى قهكيشابوو(38)، پشتى كو فرۆكين سهرىازى بهشدارى د شهريدا كرى و چهپهرين شهرقانين ل ئۆرهمار تيك شكاندين، ل ئيقارييا رۆژا 28ئى تيرمههئ هيزين پيادهبين توركييا چوونه ناف گوندي ئۆرهمار و جارهكا دن چوونه د قهرهقولئى دا(39).
ب قئى چهندي ئه و ئيك ديار دببت كو بو ده مئ 7 رۆژان قهرهقولا توركييا ل ئۆرهمار هاتيهه دورپيچكرن و سهرهلانئ ب كريات ههفت رۆژان قهكيشا، لئ ئهقه تنئ ل ناغهندا ئۆرهمار بهلكى ل دهقهرئ

40- MURAT KÖYLÜ, TÜRKMEN YURDUNUN İSTİLASI MUSUL VE KERKÜK`ÜN SİYASİTAR-İHİ, 2018, p 186.

41 - نايف مستهفا نوري ئۆرهمارى، ژيډهرئ بهري لاپه ره 18.

مالین مەفیان ئۆرەمار ب جەیلان و ل ئاھا ئیراقی نیشتەجی بوون و قەکۆلەر وی ئی دبیژیت: «پشتی نەخشەیی سنۆری ل 1926 ئی جەگیر بووی زیدەتر ژ 2000 ئۆرەماری ل ئیراقی مان، پشتی سالا 1974 یوسف کوپۆ نەقروژ ئاغا، ئاغا ئی مەفیان و سەرکردی سەرهلانا ل ئۆرەمار جارەکا دی قەگەرپا ئۆرەمار، لی قەگەرپانا وی بو ئۆرەمار قی جاری ب سەدەما هەبوونا خوینداری بوویە پشتی کو کۆچبەری باشۆر بووی (44).

ژیدەر:

- 1 - قادر سلیم شمو، موقف الکرد من حرب الاستقلال التركية 1919-1922، سپی ریز - دەوک 2008
- 2- ASSAM Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi ,ÇÖZÜM SÜRECİNİN ULAŞTIĞI AŞAMADA ASDER - ASSAM RAPORU, 2015, pp EK-E / 30.
- 3- Dr. Resul Köse, Cumhuriyetin İlk On Yılında Doğu Vilayetlerinde Emniyet ve Asayışı Sağlama Faaliyetleri, History Studies, INTERNATIIONAL JOURNAL OF HISTORY, ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print) Volume 12 Issue 3, June 2020, PP 1262.
- 4- Derya YAYLALI, CUMHURİYET DÖNEMİ BÖLÜCÜ FAALİYETLER İÇİNDE AĞRI DAĞI AYAKLANMALARI (1926-1930), YÜKSEK LİSANS TEZİ, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ A.B.D , KONYA - 2007, p 5
- 5- Lale Yalçın-Heckmann, Kürt aşiretleri, aşiret liderleri ve global süreçler: Hakkaride Oramarî örneği, Toplum ve Bilim, BAHAR 84- 2000, PP 179.

لسەر قەرەقۆلا ئۆرەمار، زیدەباری مشەختبوونا ئۆرەمارییان بەشەک بو گوندین باشۆری کوردستانی و بەشەک ئی بو هەریمین گەقەر و وان، و ژمارەکا کەسین گیان سەردەست و قارەمان ئی شەهید کەتن، ژ وانا «مستی شەکر، جەمیلی مەیتەر، عەلیکو، شیخ مورا، یاسینی زەینەبی» (42).

دەولەتا تورکیا ژ بو شکاندنا وان زنجیرە سەرهلانین هاتینە کرن، کو ژیدەرین تورکیا دبیژن ل ناقبەرا (1925 - 1937) بووینە زیدەتر ژ بیست سەرهلانان ل جەین کوردا هاتینە کرن، دەولەتا تورکیا ب خو ئی دانپیدانی ب گرانییا وی سیاسەتا قپکرنا دەولەتی ب کارئینای ل دژی سەرهلانین کورد و ئەرمن و فەلەیان دکەت، «ئو شوپەش و سەرهلانین هاتینە کرن ل وی جۆگرافیا کو کورد تیدا دژین ب دوماهییک هاتن، ئو ئی ب ئەگەرئ وی ترس و چەوساندنا دەولەتی دەرەقی وان ئەنجام ددا، زیدەباری کو ئەو کەسین د وی سەردەمیدا ژیاين، وی جۆری سیاسەتا ب زۆری کارتیکرەکا مەزن لسەر وان کریه و نفشەکی گوهدار دروست کر، لی دەبیبت وی ئیک ئی بزانی، کو د بەرامبەردا پاشمایەکی مەزن ژ کارفەدانین بەرامبەر و نەفیان بو نفشین بەیت هیلا (43)» سەرهلانا ل ناقەندا ئۆرەمار حەفتیبەکی قەکیشا لی ژناقبەرا کارفەدانین سەرهلایان ل هەمی دەقەرئ نیژیکی سی هەیفان قەکیشابوو، هەرەکی د ژیدەرین تورکیادا هاتیە، د ناقبەرا (-) 21 تیرمەها 1913 تا 10، چریا ئیک (1930) «ئ قەکیشا بو، د ق سەرهلانیدا، پشتی شکەستن ب سەرهلانن هاتیە کرن، زۆرینەیا

42- Oramar İsyanı, <https://argesizm.com/oramar-isyani>. هەمان ژیدەرئ بەرئ.

43- Mahmut AKYÜREKLİ, DERSİM SORUNU (1937-1938), T.C. ANKARA ÜNİVERSİTESİ TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ , Yüksek Lisans Tezi , Ankara-2010 , p125

Lale Yalçın-Heckmann - 44 هەمان ژیدەر لاپەرە 180.

1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print) Volume 12 Issue 3, June 2020, pp 1270.

15- M.Nureddin Yekta, Ommtein Mamlumlari Kurdler ve Kurdistan, 2011, p24715, 1930 - کاکشار ئۆره‌مار، سه‌ره‌لدا نا ئۆره‌مار یا 1930،

ناسنامه‌یا سه‌ره‌لدا نا.

<http://rojevamedya.com/2017/07/24/serhildana-oremare-ya-1930an-nasnameya-serhildane>

17- Oramar İsyani, <https://argesizm.com/oramar-isyani>

18- Deniz GÜNER, 1930-1933 YILLARI ARASINDA TÜRKİYEDEKİ İRTİCAİ FAALİYETLER ve BASINDAKİ YANSIMALARI YÜKSEK, LİSANS TEZİ, T.C. BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI, 2006, p.50.

19- Dr. Bahattin DEMİRTAŞ, ATATÜRK DÖNEMİ CUMHURİYET HÜKÜMETLERİNİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU POLİTİKALARI (ASKERİ, İKTİSADİ, İDARİ VE ADLİ) (1923-1938), Copyright © 2021 by iksad publishing house, Ankara / Turkey- 2021, p 118.

20- Fazli Koksall, Oramar İsyani, <https://www.sakaryayenihaber.com/makale/7950294/fazli-koksall/oramar-isyani>.

نايف مسته‌فا نورى ئۆره‌مارى، ده‌ستپىكا ئافه‌دانكرن و ژيانى ل شىئالدىزى، 1932، چاپا ئىكى - چاپخانه‌یا جه‌نگه‌ل -ته‌هران 21- 2021.

22- AHMET AKGÜL, BİZİM ATATÜRK, 17. Baskı (Yeniden düzenlenmiş ve özetlenmiştir)- 2006, PP 187

23- <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-meydana-gelen-ayaklanmalar-1924-1938/?pdf=3820>, p 10.

24- MEHMET ALİ KIŞLALI, GÜNEYDOĞU DÜŞÜK YOĞUNLUKLU ÇATIŞMA, ÜMİT YAYINCILIK ANKARA -1996, pp 124.

25- MURAT KÖYLÜ, TÜRKMEN YURDUNUN İSTİLASI MUSUL VE KERKÜK'ÜN SİYASİ TARİHİ, 2018, p 186.

26- Mahmut AKYÜREKLİ, DERSİM SORUNU (1937-1938), T.C. ANKARA ÜNİVERSİTESİ TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ, Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2010, p125.

6- Omer Ozean, Narratives of Home; Home – making practices and political Violence in a Kurdish Border Town in Turkey, Report Presented to the Faculty of the Graduate School of The University of Texas at Austin in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts, May 2011 - Dedication, pp19.

7- Tarık Ziya ARVAS, & et al, HAKKÂRİDE HİRİSTİYAN BİR TOPLULUK NASTURİLER 1836-1936, Baskı Aydan Ofset Matbaacılık, ISBN, HÂKİM YAYINLARI ANKARA – 2015, pp 104.

8- Dr .Bahattin DEMİRTAŞ, ATATÜRK DÖNEMİ CUMHURİYET HÜKÜMETLERİNİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU POLİTİKALARI (ASKERİ, İKTİSADİ, İDARİ), Copyright © 2021 by iksad publishing house. Ankara / Turkey – 2021, p 125.

9- ESLİXAN YILDIRIM, DI SEDSALA 20AN DE KURDISTAN Û SİNOR, CILD I-II, WEŞANXANEYA AZAO, Çapa Yekemîn, Weşanên Azad, 2013, RO 248

10- حسين احمد حسين، عشيرة هورمارى بنادق و زهور، دهوك، 2005، لابه‌ره 294.

11- ÖRÜNTÜLERİNİN MODERNLEŞME ve KIRSAL ÇÖZÜLME SÜRECİNDEKİ SİYASAL ve TOPLUMSAL SONUÇLARI, Yüksek Lisans Tezi, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI, KONYA-2005, p 62

12- Ferhat TEKİN. HAKKARİ ÖRNEĞİNDE AŞİRET, CEMAAT ve AKRABALIK ÖRÜNTÜLERİNİN MODERNLEŞME ve KIRSAL ÇÖZÜLME SÜRECİNDEKİ SİYASAL ve TOPLUMSAL SONUÇLARI, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI, KONYA-2005, pp 96.

13- M. Sıraç Bilgin, Barzani, Stockholm 1990, pp 41

14- Dr.Resul Kose., Cumhuriyet'in İlk On Yılında Doğu Vilayetlerinde Emniyet ve Asayiş Saçlama Faaliyetleri, History studies international journal of history, ISSN:

ميرگهها کلس يا جانيولاتي مهندي

1607 - 1200

نقیسین: د. محمد عابدو علی

کورديکرن: حميد گرافي

ل سال ۱۶۰۷ پیمانەک هاته گریدان ل ناقهه را ئوسمانیان و ئەرشیدۆق فریدیناند شاهێ حکومهتا تۆسکانا کو دبیتە ئیک ژ وه لاتین کچکه بیین ئیتالیا، ل په ی وئ پیمانئ میرگه ها کلس سه ره خو یا خو ه ب ته مامی ژ ده وله تا ئوسمانی راگه هاند، ناقهه کهفته ژیر دهسته ه لاتارییا تۆسکانا و شاهێ وئ، خوتبه لسهر ناقئ وی دهاتنه خواندن و دراف هاته لیدان و له شکه ره کئ خورت پیک ئینا .

ئە یوبییان ناقهه یا (قصیر) ئەوا دکه فیتە باشوورئ رۆژه لاتا باژیرئ ئەنتاکیا ب (۱۸) کم، ب میره کئ کوردان به خشی کو دگوتنئ میر مەند، ئەو میرگه ه ژ ی ل ده قه را سیگوشه ییا سیرۆس دامه زراند کو ژ (حه له ب، ئەنتاکیا، عه نتاب) پیک دهات، ئەف میرگه هه د ژیده ریئ د میژووی دا ب میرگه ها کلس و ئەعزاز دهاته نیاسین، ئەف میرگه هه ده قه را عه فرینا تۆکه هه مییئ بخوه قه دگریت زیده باری ده ورو به ریئ حارم و باکوورئ دهشتا (العمق) و ئەعزاز و کلس، ب دریزا هییا چیا یین کوردان به ره ف باکووری د ناف سنورئ ده وله تا تورکیا تۆکه ده، باشتین که سی زه مینه بو فئ میرگه هئ خو شکرئ و ره وشا وئ دایه بهر به حس و قه کۆلینان شه ره فخانئ به دلیری بوویه کو وی دپه رتووکا خو یا ناقدار (شه ره فنا مه) ده ل سال ۱۵۹۶ از به حس کریه، شه ره فخان وه ک که س هه قده می میرگه ها کلس بوو، هه روه سا نیژیکی سه نته ریئ حوکمرانییا ئوسمانیان بوو (الباب العالی)، د هه مان ده مده ناگه ه داری هه می کاروبار و هه می بوویه ریئ میرگه هئ بوو .

سه بارهت میر مەندی شه ره فخانئ به دلیری دبیزت: مەند و دهسته ه لاتاریئ هه کاری و ئامیدیئ پسمامین ئیکن، شه مسه ددین ژ مالباتا حوکمرانی هه کاری یه، به هائە ددین ژ مالباتا حوکمرانی ئامیدی یه، منته شا یان مەندشاه دامه زرینه ریئ میرگه ها کلسه کو هه رسئ دبه براییئ ئیک. میر مەندی ل ده ستپیکا خو یاکرنا خو ه، زۆربه یا هیزا خو ه ژ هۆزیئ کوردی کۆم کرن، وه ک بو پشته قانی خو ه

دانه دگه ل سولتانین ئە یوبییان و شه ر د چه په ریئ واندا کرن، ژ بهر فئ چه ندئ بناقچه یا (قصیر) – ئەنتاکیا و قه لا کسنج ژ لایئ سولتانه کئ ئە یوبییان قه هاته خه لاتکرن، تاکو لایه نگرین وی تیدا بهینه قه هه واندن، کوردین ئاکنجیئ دهشتا جورم و کلس ژ ی گه هشتنئ، شه ره فخان ب فی شیوه ی یئ به حسکرئ، بیگومان ئەو به حسئ کوردین دهشتا جوم و کلس دکهت، پاشی گه له ک ژ کوردین ئیزی ژ وان جهان گه هشتنئ، ئەقچه پیگه هئ وئ به زبوو، هیدی هیدی شیا هه ژمونا خو ه به رفره بکهت تاکو بگه هته دهشتا جومه و ناقهه یا (جبل الاکرد) و ئەعزاز و کلس و میرگه ها کلس دامه زراند، پاشی سولتانئ ئە یۆبی ده ستئ دلۆقانیی ب سه ری ویدا ئیناخوار و کوردین ئاکنجیئ ده قه را شامئ و حه له بئ هه می ئیخستنه د بن حوکمرانییا ویدا .

ل ده ستپیکا حوکمرانییا میر مەندی چه ند شیخه کین ئیزی کو ئاکنجیئ حه ما و مه رعشئ بوون، کهفتنه مملانی دگه ل میر مەندی و ب شه ر چوون لسهر میرگه هئ چه ند رۆژه کان قه کیشا د ئەجامدا میر مەند سه ره کهفت و ئەو شیخه ته په سه رکرن و ملکه چی هیزا خو کرن، جار ب جوانی و خشکۆکی و جار ژ ی ب شه ر و توندی .

کوردین ل وان جهان هه میان گوهدارییا وی دکرن، ده می وه غه را دووماهیئ کری کوره ک ل پاش خو ه هیلا دگوتنئ عه ره ب به گ، عه ره ب به گ ژ ی چوو به ردلوقانییا خودئ، ئەوی ژ ی میر جه مال ل پاش خو ه هیلا، پشتی وی ژ ی وه غه را دووماهیئ کری کورئ وی ئەحمه د به گ چوو جهئ وی .

ده وله تا ئە یۆبی ل حه له بئ لسهر ده ستئ مه غولییا ل سال ۱۲۶۱ از شکه ست و ب دووماهی هات، هۆلاکۆی زۆربه یا ناقچین حه له لئ داگیرکرن وه ک ئەعزاز و ده ورو به ریئ جومه و جه به ل ئەله کورد و دهشتا (العمق) و باژیرئ حارم سال ۱۲۵۹ ز، به لئ گه له ک پئ نه چوو ئە یوبییان پشتی شکه ستن خواری ره قین و خو ه قه کیشانه بانیا ئیرانی سال (۱۲۶۰) ان

کوپړی وی دوازه سال بوون، ل وی وهختی شیخ
عزه ددینی قهستا دیوانا نه حمده کوپړی جه عفر کر
کو ب قه راجه پاشا دهاته ناس کرن و میری لیوا
حله با ئوسمانی بوو، شیا ب رییا چهند بالادهستا
نه کامی و فسادیا وی بکن ب ریکا خاپاندنا
وان خرابی و کیم وکاسی و کریتیین قاسم به گئی
بگهینه سولتان سلهیمی و بریارا کوشتنا وی
دهرکفت و هاته کوشتن.

جانپولات کوپړی قاسم به گئی ما ل کؤچکا
سولتان سلهیمی و خودانکرن و پروهده کرنا وی

پشتی چهند شه پرهک دگه ل مه مالیکین به حری
کرین، ل وی سهردهمی نه حمده بهگ هوکمرانی ل
میرگه ها کلس دکر، پشتی دهسته لاتا نه یوبیان
هه لوه شیا وی و کهفتییه دهستئ مه مالیکان نه حمده
به گئی مهندي هوکمرانیا مه مالیکا لسره خوه رهت
کر و میرگه ها وی ما سهر به خو، ده مان ده مده شیا
وی سهر به خو وی بی پاریزت و وهک مالبات میرین
مهندي سهرکیشیا وی بکن، هه تا مه مالیکین برجی
(چهرکسی) هوکمرانیا سوریا و مسری گرتییه
دهست ل سالا ۱۲۸۰ز.

ل دووماهیین سهردهمی مه مالیکان قاسم بهگ
کو دبته ئیک ژ نه فیین میر مهندي نه وی هوکمرانیا
میرگه هی و کوردین وی دکر، میری ناقبری که سه کی
چافنه ترس و ژیرمه ندبوو، سولتانین مه مالیکان
دقیان وی ژ هوکمرانیا میرگه هی دووربینخ و شیخ
عزه ددین کو ژ مالباتا شیخین ئیزیدییانه ل جهی
وی دانن، هندهک کوردین ئیزدی ل دویف گازییا وی
به زین و شیخ عزه ددین و دویفکه فتیین خوه که فتنه
ری دگه ل به شهک چه کدارین مه ملوکیین حله بی ژ
بو لادانا قاسم به گئی، هه ردوو لا که فتنه شه پی و
د نه جامده چه کدارین له شکه ری مه ملوکی و هی زین
عزه ددینی شکه ستن ئینا و قاسم بهگ سهرکفت
و سهر به خو وی یا میرگه ها خوه بته مامی پاراست.

**قاسم بهگ کو دبته ئیک ژ نه فیین
میر مهندي نه وی هوکمرانیا میرگه هی
و کوردین وی دکر، میری ناقبری
که سه کی چافنه ترس و ژیرمه ندبوو،
سولتانین مه مالیکان دقیان وی
ژ هوکمرانیا میرگه هی دووربینخ و
شیخ عزه ددین کو ژ مالباتا شیخین
ئیزیدییانه ل جهی وی دانن**

میرگه ها کلس ل ناقبره سالیین (۱۵۱۶-۱۶۰۷ز)

بستوی خوه فته گرت، پشتی کوشتنا قاسم به گئی
برای وی حه بیب به گئی جهی وی ل هوکمرانیا
میرگه هی گرت، به لی قهرجه پاشای بی به ختی لی
کر و داخواز کره حله بی و ل وی ری ل خاچی دا ب
توهمه تا زیده گافیا ماره کرنا نه ژنان و کؤمه کرنا
وان د ئیک نقیندا. نه لغه زی دبیزت نه فا رووادی
ل سالا ۱۵۱۶ز بوو، حه بیب بهگ کوپړی عه ره بوو
ژمه زه به کی خودان بها و ژ میرین ناقچه یا قه سیرا
مهندي بوو.

کا چاوا دپه رتووکا (عبدالرزاق الحسنی) دا -
الیزیدییون، هه روه سا دپه رتووکا (درر الحب) یا

دهمی سولتان سلهیم رژد بووی به رهنگاری
مه مالیکین چه که سی ببت ل شام و مسری، قاسم
به گئی میری کلسی دگه ل خیری به گئی چه رکه سی
ریکه کفت و گوهداری و ناماده بوونا خوه بو وان دا
دیار کرن، زوری ب چه نس بوو کو ده لیقا سهره دانا
سولتان سلهیمی ب دهست که فتی، به لی دهمی
سولتان سلهیمی نه وار و وه لاته داگیر کرین، قاسم
به گئی کوپړی جانپولات دا گه ل کاروانی سولتانوی و
به رف نه ستانه که فتنه ری، وی دهمی ته مهنی

برن (باب العالی) (سہنتہری حوکمرانیا دہولہ تی) و کرنہ بہرپرسی پیشوازیبکرنہ ئەو کہ سین ب فہرمی سہرہدانا دہولہ تی دکہن، بہلی دہمی د ناٹ شہراندہ کارین مہزن ژئی دیتین، سولتانی ہہڑی مہردینیا خوہ دیت و دخواز ژئی کر کو حوکمرانیا میرگہا خوہ بکہت کو ئەو میراتگرہ و میراتی باب و باپیرین وییہ، بہلی پاشی سولتان سلیمان دودلبوو ترسیا فہگرہیتہ ویرئ و کوردین ویرئ بہیتہ نازراندن و نہ ئارامی پیداببت، ئەفجہ کرہ حوکمرانی سنجہ قہ کئی ژ سنجہ قین سہر ب ویلاہ تا حہلہ بی قہ، بہلی جان پولاتی ئەو فہرمانہ رت کر و پی رازی نہ بوو، ئەفجہ حوکمرانیا میرگہہ تی دا حسین خان ئەلخادم و راسپارد کو پشکنینا رەوشا کوردین کلس بکہت ژ ہمی لایانقہ، کا ئەری دشیانداہ حوکمرانیا وئ بدہنہ جان پولاتی کو مافئ میراتگریی بؤ وی قہدگہرت، پشتی حسین خانی دویفچوون و قہکولین لسہر رەوشا میرگہہا کلس کری، کرہ راپورت و بؤ جہنابی سولتانی ہنارت و تیدا ہاتیہ: ئەگہر ئەم میرگہہا کوردین قئ ناچہ بی نہ دنہ پال جانپولات بہگئ، ژبلی وی کہس نہ شیت دہرہ قئ ئەرکین ب ریقہ برنا حکومہ تی دہرکہقت و شوپرش و ہہرہ شہکار و فیتنا کوتا ناکہت، ہہرہ سا بی وی ٹاکنجی و ریقینگین حہلہ بی و دہورویہ رین ویلاہ تین عہرہ بی ژ خرابی و فیلبازان قورپتال نابن، ئەف راپورتہ بؤ سہدہم کو سولتان سلیمان ہہرما کلس و سہنجہ ق و قہزا و ناحیین وئ ب جانپولاتی ب بہخشت، ب شارہ زایی و دہستہ لی ب ریقہ برنا کاروبارین وئ رابوو، جانپولات بہگ دانہمر بوو و ۹۰ سالاتا ۱۰۰ سالاً ژیا و ل سالاً ۱۵۷۲ و دغہرا داویی کر، کومہکا کورپان ل پاشا خوہ ہیلان نافین دہان ژ وان دزانم وک حہبیب، عومہر، ئەحمہد، عہدوللا، حسین، جہ عفرہ، غزہ نقرہ، زہینہل، حہیدہر، خزر، ہہمیان ناسناقئ بہگ ہہبوو.

رزا ئەلحہنبلی بی ٹیک ژ زہلامین چہرخی دہمی مشہختی ہاتیہ کو عزدہدین کورپئ یوسفی کوردی بی عہدہوی میرئ لیوا حہلہ ب ل دووماہییین دہولہ تا چہرکہسی و دہستپیکین دہولہ تا ئوسمانی، ژ تائیفہ کئی بوو کو سہر ب تائیفا شیخ عودہی کورپئ مسافر خودئ ژئی رازی بت، ب مالباتا شیخ مہند دہیتہ ناسین، لسہر دہمی وی میر حہبیب کورپئ عہرہ بوو د سہرداٹا کہلہا حہلہ بی دا ل خاچئ ہاتہ دان، ژ ئەگہرئ ہہبوونا ناکوکییہ کئی د ناچہرا میرعزدہدین و کورپین عہرہ بوو، ئەف ناکوکییہ ژئی قہدگہرنہ ہندہک ئەگہرین ئایینی و

جانپولات بہگ دانہمر بوو و 90 سالاتا 100 سالاً ژیا و ل سالاً 1572ز و غہرا داویی کر، کومہکا کورپان ل پاشا خوہ ہیلان

دنیاہی، ژ وان ژئی مالباتا عہرہ بوو ژ ریبارا سوننی بوون و مالباتا شیخ مہند ئیزدی بوون، پاشی دیوانا سولتان سہلیمی میرگہہا کوردان رادہستی شیخ عزدہدینئ ناقبری کر، پشتی شیخ عزدہدینئ و دغہرکری چ کورپین دہستہل و ہہڑی ل ناٹ خیزان و مروقتین وی دا نہ بوون کو کاروبارین حوکمہ تی ب ریقہ بہت، لہورا بریارا بریقہ برن و دہستہلاتا میرگہہ تی بؤ کۆچکا سولتانین ئەنتاکیا ہاتہ رہوانہ کرن و حوکمرانیا وئ رادہستی شاہ محمہد بہگئ کرن کو ئیکہ ژ مالباتا حوکمرانین کوردین حہسہنکیف (حصن کیفا).

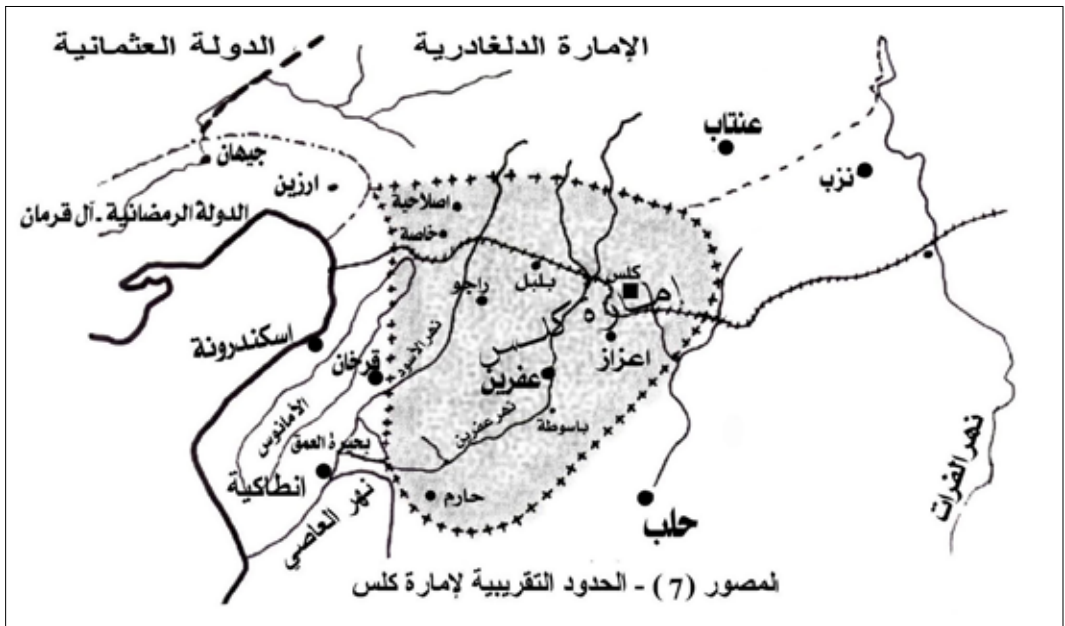
پشتی سولتان سہلیمی و دغہرکری دہستہلات کہفتہ دہستی سولتان سلیمان قانونی (۱۵۲۰ - ۱۵۶۶ ز). جانپولات ژ کۆچکا سولتانی دہریختن و

ویلاہت ل بن دەستی برایی وی حسین بەگئی دا بوو، وەک دەستی ب دەستفە هات، بەلئ دەمی ئەف خەبەرە گەشتیە حسین بەگئی، کەسەک ھنارتە ئەستانە و ئەو بریار ھاتە ھەلوەشاندن و ھەبیب بەگ ژئ ھاتە دوورخستن، گاڤا ھەبیب بەگئی ئەفە ھەبیبستی، قەستا سولتان موراوی کر و پینچ ھزار دینارین زبیری دگەل خوە برن بۆ شیخی تاییبەتئ سولتانئ داکو ناڤەینکاریی بۆ بکەت ل نک سولتانئ داکو ھوکمرانیا میرگەھا کلس بەتئ، ناڤەینکاریا شیخی بوو سەدەما دەرکەفتنا فەرمانەکئ کو ل دیوف وئ فەرمانئ سنجەقا (سلمیة) ل دەڤەرا ھەلەبئ پئ بەخشین، لئ بەلئ ئەو ژئ رازی نەبوو، بەرامبەر رژدی و داخوازا وی یا بەردەوام ژ شیخی، فەرمانا سولتانئ دەرچوو ب بەخشینا دەڤەرا کلس و ھوکمرانیا سنجەقا سلمیہ رادەستی برایی وی حسین بەگی کرن، تنئ ھەبیب بەگئی سئ سالان ھوکمرانیا میرگەھا کلس کر و پاشئ ھاتە دوورخستن برایی وی حسین بەگ ل جھئ وی دانا .

بۆ ماوہیکئ درێژ ھوکمرانی ب سەربەخۆیی یەکا تەمام لئ دگئرا، پلا میرئ میران بەدەستخۆڤە

پشتی مرنا جانپۆلاتئ، ھوکمرانی کەفتە دەستی کوپئ وی جەعفەری ل گور وەسیەتا بابئ وی و ئەو پەیمانا ژ کۆچکا سولتان موراوی قە ھاتی دەرکرن، پشتی بۆرینا چار سالین ھوکمرانیا خوە، سەردار مستەفا پاشا بەرەف ناڤچەیا شیروانڤە چوو ژ بوو داگیرکنا وئ، ئەفجە جەعفەر بەگئی بریار دا خوە قئرا بگەھینت و بەرەف دیار بەکری ب ریکەفت، لئ گاڤا ئەو گەھشیہ چیاپئ قەرەدغا ئ کو دکەڤیتە ناڤەرا سیوہرەک و دیار بەکری ژ ھەسپی فری و ب ھەردی کەفت و گیانئ خوە ژدەستدا .

دەربارە ھەبیب بەگئی ئەوئ ژ لاین جەعفەری برایی خوە قە گەلەک تووشی زولم و زوریئ بووی، دەمی وی ژ میراتئ بابئ ژ زبەھرکری ل گور وەسیەتا بابئ خوە، بەلئ ئەوئ سنگ رەقبوو، تۆلا خوە قەدکر، بۆ گل و گازندین خوە کەسەک ھنارتە کۆچکا سولتانئ و ب دەرڤەتا چاڤپیکەفتنا وەزیری مەزن شاھی بوو، ژبۆ کو وئ کئشا ل ناڤەرا ھەردوو برایان نەمینت، سنجەقا نابلس کو ئیک ژ ویلاہتین شامئ یە داپئ، بەلئ ھەبیب بەگ ل بەر نەھات و پئ رازی نەبوو، داخوازا دەڤەرا بلس کر کو دبیتە ویلاہتەک ژ ویلاہتین ھەلەبئ، بەلئ ئەو

ئینا ل تەرابولسا شامی ل سالا (۱۵۹۲ز) دا، زیدەبارى حوکمرانیا کلس، ناسناقى پاشا ژى بۆ ھاتە دان و بۆ خودان قەدر و باندۆر، د دەستپیکە دەستھەلاتدارییا میر حسین جانپۆلاتدا، ئینکشارییین دیمەشقی لسەر داخووزیا سولتانی ھاتن کو ل باکوورئى ھەلەبئى دژى سەرھلدیژین ب نافی جەلالی دەینە ناسین شەپى بکەن، ناکوکییەک دژوار د ناڤەرا وان و ھەلەبیان دەورستبوو، یەحیا ئەفەندی دادوهرئى ھەلەبئى زانا و میرین ھەلەبئى بەرھەف کرن و نفیسارەک بۆ حسین پاشای میرئى کلس ھنارتن و ئامادەبوونا وئى تیدە خوہستن، کو پیکھاتنەک ئاشتییانە د ناڤەرا وان و ئینکشارییین دیمەشقی دا دورست کەت.

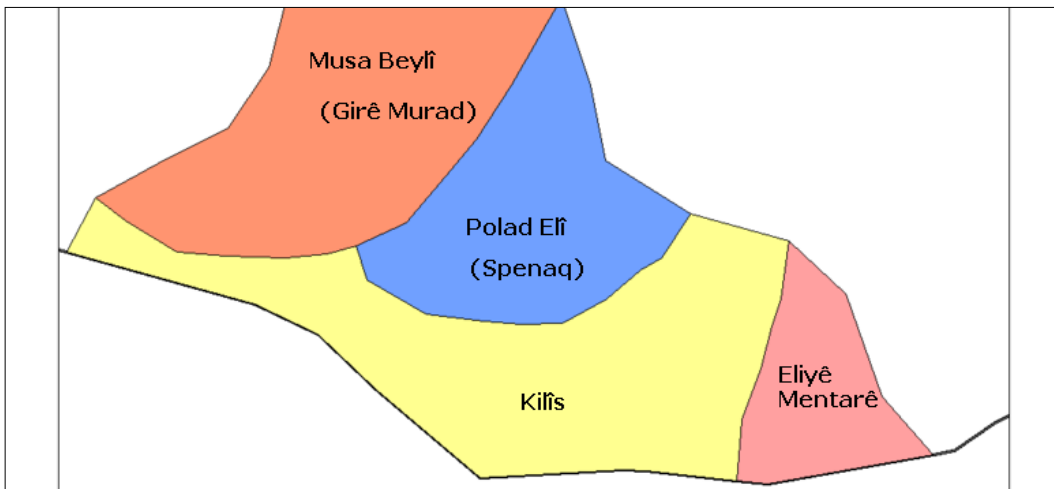
حسین پاشای لەشکەرەکئى مەزن دگەل خوہ ئینا و بزاف کر ئاگرئى شەپى قەمرینت، بەلئى ئینکشارییان پتر ژ جارەکئى پەیمانا ریکەفتنا خوہ دگەل ھەلەبیان شکاند، حسین بەگ ب لەشکەرئى خوڤە ژ ھەلەبئى دەرکەفت و ب کەربەکا دژوار گۆتئى: خودئى کووچکین لسەر چیلان موسەلەتکرین / الغزي، بەرگئى ۳، لاپەرئى ۲۱۱. ئینکشارییان ھەلەب داگیر کر و گەلەک زولم و زۆرى کرن.

ل سالا ۱۶۰۲ز نەسۆح پاشا وەک والییى ھەلەبئى ھاتە دەست نیشان کرن، پشتى دەمەک کورت د ناڤەرا وى و ئینکشاریان بویەرەک مەزن روودا،

حسین پاشای پشتەقانییا وى کر و ئینکشارى بەرھەف ھەلەبئى رەقین، پاشى لئیک خرڤەبوون و قئى جارئى لەشکەرکیشانە کلس و دۆرپچ کرن و گوندین دەوروہرین وئى ویران کرن، وەک باب و ئەعزاز و گوندین ھەلەبئى، کەفتنە ناف کلس و دەست ب دزین و تالانکرنئى و کریارین کریت و دژەمرۆڤایەتیئى کرن. حسین پاشا و نەسۆح پاشا نەچاربوون دژى وان شەپى بکەن و وان ژویالیەتی ب دەریخین.

دەمئى بەرپین نەسۆح پاشای خوڤبووین، پرۆپاگاندەیک بەلاف کر کو حسین پاشا والییى (کلس)ئى دژى دەستھەلاتا سولتانی کار دکەت و بزاقین کوشتنا وى کرینە، ئەفە ژى بەرۆڤاژئى راستی نە، بەلکو دەولەتئى حسین پاشا و ھەلوئیستئى وى ل بەرچاف وەرگرت، ژبەر مەردینی و قەھرەمانییا وى، ھەرەسا مانا وى بۆ دەمەک دریز وەک والییى (کلس)ئى سولتانی چ ھەلوئیست دژى حسین پاشای نەوەرگرتن، بەلکو دوورخستنا وى ژ کورسیکئى ب دژوار ددیت، ژ بەر ھۆزا جانپۆلاتئى دترسیان ئارپشە و نەئارامى ژ دوورخستنا وى پەیدا بن، لەورا ژى چاقئى خوہ لئى نقاندن و ب دانا پارەى ژئى رازى بوون،

دەمئى گەفین نەسۆح پاشای گەھشتینئى دەست ب خرڤەکرنا لەشکەرئى خوہ کر و ل دەرڤەى

دگه‌ل مامی خوه خزر شوپه‌ش دژی دهوله‌تا ئوسمانی راگه‌هاند.

خه‌له‌که‌کی تیکه‌ل ل دورین خوه کۆم فه‌کر، خه‌له‌ب رزگار کر و ل ویرئ بنه‌جه بوو، هه‌روه‌سا والیی خه‌له‌بی یئ نوو ئه‌وی ژ لایی سولتان حسین به‌گی فه‌هاتییه‌ ده‌سنیشان کرن ل باژیری ئه‌ده‌نه هاته‌ کوشتن، ب ریکه‌فتن دگه‌ل والیی وئ جه‌مشید پاشا، کو ئه‌وی ژ ده‌رفه‌ی ده‌سته‌ه‌لاتا سولتانی بوو، ئه‌فجه‌ میر یوسف کوپری سه‌یفا حوکومرانی عه‌کا، نامه‌یه‌ک بو سه‌نته‌ری ده‌سته‌ه‌لاتا عوسمانیان (باب السلطنة) هنارت، تیدا داخواز کر کو وی بکه‌نه‌ میرئ له‌شکه‌ری شامی و په‌یمان دا کو ئه‌وی جانپۆلاتی ژ خه‌له‌بی ده‌ریخت، وه‌کی وی قیای به‌رسفا وی هات، ئه‌گه‌ر شیا په‌یمانا خوه‌ جئ به‌جئ که‌ت، له‌شکه‌ری خوه‌ خرپه‌ کر و هه‌ردوو هیژ ل نیزیکی حه‌مایئ گه‌هشتن ئیک و کوپری سه‌یفا شکه‌ستنخوار و ره‌فی دیمه‌شقی و جانپۆلات به‌ره‌ف داگیرکرنا ته‌رابولسئ چوو و ده‌ستی خوه‌ داناسه‌ر.

ل سالا (١٦٠٦ز) دا کوپری جانپۆلاتی و له‌شکه‌ری شامی ل نیزیکی دیمه‌شقی ب شه‌پچوون، سه‌رکه‌فتن لسه‌ر وان تو‌مار کر و پی‌شهره‌وی کر بو داگیرکرنا دیمه‌شقی، به‌لئ خه‌لکئ وئ دگه‌ل کوپری جانپۆلاتی پیکه‌اتن، کو خوه‌ ژ بریارا داگیرکرئ فه‌کیشته‌ به‌رامبه‌ر بره‌ک پاره‌ی، ئه‌فجه‌ فه‌گه‌ریا خه‌له‌بی و ده‌سته‌ ژ داگیرکرنا دیمه‌شقی به‌ردا. د ریئا فه‌گه‌ریانا خوه‌ دا ئه‌و کوپری سه‌یفا پیکه‌اتن و خزمانیا وی کر، ب وئ ریکئ عه‌لی به‌گی سنورین حوکمرانیا خوه‌ ژ ئه‌ده‌نه‌ تا غه‌زه‌ به‌رفره‌ه‌ کرن، هه‌روه‌سا کوردستان ژئ فه‌گرت.

وه‌ک مه‌ لسه‌ری گۆتی، د سالا (١٦٠٧ز) ئه‌رشیدۆق فریدیناندی شاهئ ده‌سته‌ه‌لادارییا تو‌سکانا په‌یمانکه‌ دگه‌ل ئوسمانیان گریدا و تیدا سه‌ربه‌خۆیی یا میرگه‌ها کوردی هاته‌ راگه‌هاندن، وی گافئ ده‌سته‌ه‌لادارییا ئوسمانی تووشی شوپه‌شا جه‌لالیان ل ئه‌نادۆلی و سه‌ره‌لدانا

(کلس) ئه‌گه‌هشتن ئیک و جۆت له‌شکه‌ر که‌فته‌ لیکدانی و د ئه‌نجانی داوی یئ دا له‌شکه‌ری نه‌سۆح پاشای شکه‌ستنخوار، فه‌گه‌ریانه‌ خه‌له‌بی، دژی حسین پاشای بو جارا دووی به‌ره‌فیی شه‌ری کرن، د وی ده‌می ئه‌و هۆسا لبه‌ر ئیک راه‌ستیان، فه‌رمانه‌ک ژ لایی وه‌زیری مه‌زن سینان پاشای فه‌هات، بده‌سته‌ نیشانکرنا حسین پاشای وه‌ک میرئ میران لسه‌ر ته‌قایا میرگه‌هین خه‌له‌بی و ده‌رکرن و دوورئ‌خستنا نصوح پاشای، نه‌سۆح پاشا زۆر توپه‌ بوو، ره‌تکر کو خه‌له‌بی راه‌سته‌ی حسین پاشای بکه‌ت و گۆت: ئه‌گه‌ر خوه‌ به‌نییه‌کی ره‌ش بدانن ئه‌ز دئ گوهداریا وی که‌م تنئ کوپری جانپۆلاتی نه‌بت، نفیساره‌ک بو ده‌وله‌تی نفیسی، میرین هۆزان بکیر ده‌سته‌ه‌لادارییا ده‌وله‌تی ناهین.

خه‌فتیه‌ک د سه‌ر په‌ نه‌بۆری و حسین پاشا به‌ره‌ف خه‌له‌بی هات، پشتی شه‌ر د نافه‌را واندا روودای، نه‌سۆح پاشا نه‌چاربوو ل پشت دیوارین خه‌له‌بی خوه‌ ئاسئ بکه‌ت، حسین پاشای بو ماوی چار مه‌هان خه‌له‌ب دۆرپیچ کر، شه‌ریف ئه‌فه‌ندیی دادوه‌ر که‌فته‌ نافه‌را هه‌ردووان، پشتی پیکه‌اتنه‌ک د نافه‌را هه‌ردوواندا ل سالا (١٦٠٥ز) گریدای، نه‌سۆح پاشا رازی بوو ب هه‌می هیژ و تا‌قما خوه‌ فه‌ خه‌له‌بی بجه‌ به‌یلت و ژئ ده‌رکه‌فت (کامل الغزي ج٣).

ل سالا ١٦٠٥ز حسین پاشای مل بملئ وه‌زیری مه‌زن جه‌اله‌زاده‌ سینان پاشای شه‌ر دژی فارسان دکر، پشتی ئوسمانی شکه‌ستین د شه‌ری دا، هنده‌ک میرین کوردان ژ له‌شکه‌رگه‌می ئوسمانیان ده‌رکه‌فتن، وی ده‌می سینان پاشای حسین پاشا سوچدار کر کو زوو خوه‌ قیئا نه‌گه‌هاند، ئه‌فجه‌ ده‌سته‌سه‌ر کر و ل وانئ خه‌ندقاند و سه‌ری وی ژیکر و عه‌لی به‌گی برایی وی ل جه‌ئ وی دانا. ده‌می هۆزا حسین پاشای خه‌به‌ری کوشتنا وی به‌یستی، ئاگرئ عه‌شیرگه‌ریی د ناف واندا شاریا، نه‌مازه‌ کوپری برایی وی، کوپری عه‌لی به‌گی، کو ل ده‌می نه‌ئاماده‌، وه‌ک نوونه‌ر و جیگرئ وی کاردکر،

مه‌عینیان (له‌شکه‌ری فخره‌ددین ئەلمه‌عنی) ل لوبنان، ژ به‌رفی یه‌کی وه‌زیری مه‌زن، قویوجی مراد پاشا سه‌رله‌شکه‌ری هیزه‌کا مه‌زن شه‌ری بکه‌ن دژی سه‌رهلدی‌ران، ل ئەده‌نه و سیواسی ژ ناخبرن و به‌رف حه‌له‌بئ که‌فته ری، پشتی ئەف خه‌به‌ره گه‌هشتیه گوه‌ین کوپ‌ی جانپۆلاتی، گرانییا هیزا خوه هه‌می ل که‌لها حه‌له‌بئ دانا، دیوارین که‌له‌ی قائیمکر و خوه به‌ره‌ف کر بو روو ب رووبونا له‌شکه‌ری موراد پاشای، دوو‌قره ژبو ریگرتنا له‌شکه‌ری ئوسمانی، تیه‌کا له‌شکه‌ری خوه فریکره چیایی بغراسی بو قائیمکرنا وئ، به‌لی موراد پاشا

نیزیک بیلان، ل جهه‌کی دبیرن ده‌شتا روج شه‌ری ده‌ست پین کر، حکومرانی مه‌رعشی زولفه‌قار رۆسته‌م پاشا ب چل هزار کوردان ژ کوردین دلغدار (ژو القدریه) گه‌هشتنه له‌شکه‌ری موراد پاشای

د وئ ریکا ته‌نگره نه‌چوو، به‌لکو ریا خوه گه‌وپی و د چیایی (قاز) په‌چوو، کوپ‌ی جانپۆلاتی هند پی حه‌سیا کو له‌شکه‌ری وه‌زیری سه‌رداگرت، ل رۆژا سئ شه‌می، مه‌ها چریا ئیک‌ی ل سالا (۱۶۰۷) ل ناخه‌را زنجیرین چیایی تۆروس، نیزیک بیلان، ل جهه‌کی دبیرن ده‌شتا روج شه‌ری ده‌ست پی کر، حکومرانی مه‌رعشی زولفه‌قار رۆسته‌م پاشا ب چل هزار کوردان ژ کوردین دلغدار (ژو القدریه) گه‌هشتنه له‌شکه‌ری موراد پاشای، زیده‌باری له‌شکه‌ری ئوسمانی پی فه‌رمی، ژبو رووبروو بوونا عه‌لی پاشای کوپ‌ی جانپۆلاتی، ئەوی ژی له‌شکه‌ره‌کی

چل هزاری به‌ره‌فکر بوو.

ده‌می هه‌ردوو له‌شکه‌ر به‌ره‌نگاری ئیک‌بوون، ل ده‌ستپیک‌ی عه‌لی به‌گئ سه‌رکه‌فتن تۆمار کر، ل گه‌را دووی شکه‌ستن خوار و بیست و حه‌فت هزار شه‌رقان ژ له‌شکه‌ری وی هاتنه کوشتن، ئەفجه له‌شکه‌ری خوه فه‌کیشا جه‌ی ژدایک‌بوونا خوه ل (کلس)ئ، به‌لی شه‌فه‌کی تنی مانه تیده، رۆژا پاشتر دگه‌ل هنده‌ک سه‌رکرده‌یین له‌شکه‌ری خوه ژئ ده‌رکه‌فتن و کلس بجه‌ هیلان.

ده‌رباره‌ی موراد پاشای، رۆژا دووی ژ بوویه‌ری به‌ره‌ف (کلس)ئ که‌فته ری و ده‌ست ب لیگه‌پرانا عه‌لی به‌گئ کوپ‌ی جانپۆلاتی کر و هه‌می پاره‌یین وی ده‌سته‌سه‌ر کر، ژ ویری چوو حه‌له‌بئ و که‌له‌ ژ هاریکارین وی پاقرژ کرن، ده‌ستی خوه دانانه سه‌ر هه‌می مالباتا وی، ده‌رباره‌ی عه‌لی به‌گئ پشتی کلس بجه هیلای به‌ره‌ف مه‌لاتی چوو، ژ ویری قه‌ستا که‌سه‌کی کر ل ده‌قه‌را ئەنادولی کو دبیرن ئەله‌ته‌ویل کو ئەو ژی ژ ده‌وله‌تی قه‌چاخ بوو، عه‌لی به‌گئ داخوازا ئیک‌گرتنی ژئ کر، به‌لی وی داخوازا وی ره‌ت کر و گوتی: (ئەز ئەوی دبیرنه من تاوانبار، ئەز نه‌گه‌هشتی مه‌ وئ پلا ته‌ هه‌ی ژ تاوانباریین)، دوو‌قره چوو بوسای و په‌یوه‌ندی ب حکومرانی وئ کر و خوه بو داناسین و گوتی: ئەز بیزار بووم ژ یاخیبوونی، من بگه‌هینه جه‌م سولتان، دقیده هاریکاریا وی کر و گه‌هاندی، ده‌می سولتان ژئ پرسی: ئەگه‌ری یاخیبوونا ته‌ چ بوو، بو تو پشته‌پییوی؟ ئینا گوتی: ئەز پشته‌پئ نه‌بوویمه، به‌لکو کۆمه‌کا به‌له‌نگازان ل من خرفه‌بوون، من نه‌شیا خوه ژ وان قورتال که‌م، هه‌تا کو من ئەو هاقیتینه د ده‌فی له‌شکه‌ری ته‌ دا و ئەز به‌ره‌ف ته‌فه ره‌قیم و وه‌ک تاوانباره‌کی گونه‌هکار، ئەگه‌ر هوون ل من ببۆرن، هوون خه‌لکی وئ یه‌کینه، ئەگه‌ر هه‌وه ئەز دادگه‌ه کر، بریار بریارا هه‌وه‌یه، ئەزی به‌ره‌فم.

ئینا سولتان ئەحه‌مدی ئیک‌ (۱۶۰۳ - ۱۶۱۷) ان

و كار هه بوونه هه ژى گوتن و بيريئانئى نه، ژ بهر كو دهولتا ئوسمانى هه دهما فهريمانا وى كريا، زوو بهرسف ددا و فهريمان بجه دئينا، روزهلات و روزهئافا دشهقاندن، دگهله هوزا خوه دژى دوژمنين دهولتى شه په كئى باش دكرن.

كهلهها جانپولاتى:

بهريمايك و شونوارهكئى كهفن، يئ لسهر بلنداھيئ چياي، ل باشوورئ پوزئافايئ باژيرئ كلسئ ههئ، ديژئنى كهلهها جانپولات، دكهفته گوييتكا چيايئ بارسي ب بلنداھييا (٨٥٠م)، ژ لايئ باشوورئ پوزههلاتى فه دكهفته هندافى باژيرئ ئهزاز ب دوورتيا (٥)كم، ئه قونانا د ناقههرا وئ و دهشتا (مرج دابق)ده تنئ (١٥)كم، ژ ههردوو ئاليئ باكوور و پوزئافاهه كهلهه دكهفته هنداف رويارئ عهفرينئ و ب (٤٠) كم ژ عهفرينئ دووره، (١٥)كم ژ عهفرينئ دووره ژ لايئ پوزههلاتيئه .

روبهريئ گوييتكا چيايئ بارسي ئهوا كهلهها جانپولات لسهر هاتيهه ئافاكرن دگههته (٤) هكتاران، ب دارين چوپور دهيته ناختن، شينوارين وئ يئ سهرهكى و دروهن و ئاشكرايون تا ناقهراستا سه دسالا بيستئ، ئه شينوارئ ئوكه ژ كهلههئ ماي، سئ عنبارين فهگرتنا ئافئ نه، دوو ژ وان دكهفته سهر پهريئ پوزئافايئ كهفرين ئافخوارئ (الجرف الصخرئ)، يا سيئ عنبارهكا جوان يا مهن يا ئافئيه، دكهفته دووماهيا ئاليئ چياي ژ لايئ باشوور فه، ژسهرئ چياي تا داويا ژيههلييا بهرهف خوارئ دجيت، بانئ وئ سهر ب شيوازيئ كفاني فه دجت، پيچهكئ ژ ئاستئ عهردئ بلندتره، ل ئاليئ پوزههلاتا عنبارئ گورستانهك كهقنار و مهزارئ (بارسي خاتون)ئ ههيه كو تاييهه ب ئيزديانقه .

ژئدهر: گوڤارا (الحوار)، السنه ٢٥، العدد ٢٠١٨/٧٢ .

لئ بوورئ و كره ميرئ ميران ل دهقرا (تهمشوار) ل يوگسلافيا ئوكه، دهيكاه خوه و كوورئ خوه دانانه جهم سولتاني، ل ويئرئ كوورئ وى ل قوتابخانهيا تاييههتا سولتاني هاته و قهبول كرن، د ناف قهسرا سولتاني دا، لئ بهلئ وهسا دههته خويا كرن، كو ئه و ليئورينه ب دلئ موراد پاشاي نهبوو، (غزي) د پهرتووكا خوه دا ديژئت: عهلي بهگ فهگههپيا سهر قهچهخيا خوه و دوژمنكاريان وان كر، ژ بهر قئ يهكئ موراد پاشاي كهسهك بو كوشتنا وى هنارته كهلهها بهلگرادئ و كوشت و سهرئ وى هنارته كوچكا سولتاني .

ئهقا رووداي ل دوورين سالا (١٦١١ز) بوو، ب قئ روودانئ پهرده لسهر ميرگهها كوردان هاته داخستن و مالباتا مهنديان هاته ژ ناقبرن، ئه و مالباتا ئهف ميرگهه دامهزندانئ و حوكمانييا وئ دكر بو ماوئ (٤٠٠) سالان، هاته ههلوهشاندن و ژناقچوو. پشتئ كوشتنا عهلي پاشاي، ئه ندامين خيزانا وى شيان خوه ژ دهستين قريژئ موراد پاشاي قورتال بكهن، ل دهردورين ههلهب و (كلس)ئ خوه هنداكرن، پاشئ سهعيد بهگئ جانپولات ل سالا (١٦٣٠ز)خوه گههاند ههعنيئ درووزا ميرين لوبنانئ، كو مالباتا وى تيكلييهكا كهفن دگهله واندا ههبوو، ديژن مالباتا مهنديان ل روزهين دهستپيئ مهنههبيئ درووزا هه ميژ كر ل ناقچا ههلهبيئ (موصلي)ب/ل (٤٩٠). مالباتا جانپولاتيا ئوكه ل لوبنانئ ژ پشتا قئ سهعيد بهگئ دهركهفتينه .

پيدقبيه ئه م ژ بيرنهكهن، كول دهقرا (حارم)ئ ههقهه گوندين درووزا هههه خهلكئ وئ ب پشتراستئ خوه ب نهژاد كورد دزانن، سهبارهت هوزا جانپولاتئ د پهرتووكا (در الحب)دا هاتيهه: ئهف هوزا ل دهستپيكا دهركهفتنا خوه پشتهريئ سوننهتئ بوون، بهلئ مستهفا نهعيم ئهلهههبي سهبارهت وان ديژئت: (ل گوري گوتنا شيخ كامل ئهلهغزي)) هوزا جانپولاتئ ژ هوزين كوردين سنجهقا (دهقرا) كلسئ نه ئهوا نيزيك ههلهبيئ، حسين پاشاي هندهك كريان

شونوارى قەسرۇكى

ل ئاسپھا سايئمانە پيان

احمد عمر سلیقانهی

بینت و دکفته بهر چاقین مروقی، بلندایا وی ژئی
 ۲ مهتر بو ۳ مهترایه و پهحناتیا دیوارئ وی ژئی
 نیزیکی مهترهکی یه، ب بهرین بری وچارگوشه و ژ
 ههمی قهبارا مهزن و ناقنجی و بچویک و کلس و
 گتچئ و ب شیوهیهکی موکم و ئەندازیاری و جوان
 و ب شارهزایی هاتیه ئافاکرن، پشتا قئ قهسروکئ
 ژئی رزده بهر کریه، گهلهک جهین قئ قهسروکئ ژ
 ناقچوینه وهاتینه خرابکرن و دناقفا قئ قهسروکئ ده
 ژئی تژی ئاخ و بهر بوویه . لسره دهمین بهرئ بهری
 هه بونا تهله فزیون و رادیوا خه لکی گوندئ ئاسیبهئ
 لدهمئ هه یف دبتیان ژ بو روژیگرتنئ و ئاشکرارکنا
 روژا ئیکئ یا هه یفا ره مه زانی و ههروه سا دیتنا هه یفی
 و ئاشکرارکنا روژا ئیکئ یا جهژنا ره مه زانی ژئی،
 ناگر لسره قئ قهسروکئ هلدکرن ژ بهرکو جههکی
 بلنده و بهرام بهر گوندئ ئاسیبهئ و گوندین دهشتا
 سلیقانه ییا بوو، ژ بو ئاگه هدارکنا خه لکی گوندئ
 ئاسیبهئ و وان گوندین دهرو بهر و وی ده قهرئ بو
 زانینا روژا ره مه زانی یان جهژنئ ناگر ل سهرئ وی
 قهسروکئ هلدکرن کو ههمی گوندین دهشتئ هه تا
 بهر ئاقئ ئەو ناگر دیتن و بو وان روژا ره مه زانی یان
 روژا جهژنا ره مه زانی دیار دبوو، دیسان ژ بهرئ و
 هه تا نوکه ژئی گنج و لاوین گوندئ ئاسیبهئ هه ر سال
 ل ئیقاریا نه وروژئ ناگری ل سهرئ وی قهسروکئ
 هلدکهن و شاهیی دکهن.

سه بارهت میژوویا ئافاکرنا قهسروکئ
 (قهسروکا کافرا)

گوندئ ئاسیبهئ ئیک ژ گوندین که قنار و دیرینین
 کوردستانئ یه ب گشتی و دهشت و ده قهرا سلیقانه ییا
 و پاریزگه ها دهوکی یه ب تاییه تی، ئەف گونده سهر
 ب قهزا سیمیلئ قه ناحیا باتیلئ، ئاسیبهئ بهرئ ناحیا
 سلیقانه ییا بوو کو دناقبهرا سالین ۱۹۲۱ و ۱۹۲۳ ل
 دهسپیکا دامه زاندا حکومه تا عیراقئ ل سهر وی
 ده می گوندئ ئاسیبهئ بوویه ناحیا سلیقانه ییا ول
 وی ده می ژئی سهر ب قهزا زاخو قه بوو، پشتی
 سیمیل بوویه قهزا، ناحیا ئاسیبهئ که فته سهر
 ب وی قهزایی قه، پاشئ ل سالا ۱۹۷۹ سه نتهرئ
 ناحیئ ژ ئاسیبهئ هاته قه گوهاستن بو باتیلئ ل
 ده می ته عریبکنا دهشتا سلیقانه ییا. گوندئ ئاسیبهئ
 ئەف گونده ب سه نه قه سلیقانه ییا دهیته نافکرن کو
 دکفته باکورئ روژا ئاقایی قهزا سیمیلئ و نیزیکی ۲۲
 کیلومتران ژ وی قهزایی دویره، بو زانین کو هژماره کا
 شینوارین دیرین و که قنار ل ده قهرا سلیقانه ییا هه نه
 ب گشتی ول گوندئ ئاسیبهئ ژئی هه نه ب تاییه تی ژ
 وان ژئی شینوارئ قه سروکئ کو دبیژنئ (قه سروکا
 کافرا). ئەف شوونواره دکفته ل باکورئ گوندئ
 ئاسیبهئ کو دکفته ل سهرئ گرهکی نه گهلهک بلند
 و تیر که قه و بهر وتهحت و ل بنئ وی گری ژئی
 سئ کانیین ئاقئ هه نه کو دوو ژ وان کانیا هه ر
 ئیک دکفته لایهکی ل بنئ وی گری و ئیک ژئی
 دکفته ل نیفا هه ر دوو کانیا کو هه ر کانیهک ب
 ۱۵۰ تا ۳۰۰ مترا ژیک دویرن، دبیژنه کانیا ئیکئ
 (کانیا ژنا) و کانیا دووی ژئی دبیژنئ (کانیا میتر)
 و کانیا سیبی دبیژنئ (کانیا خورشئ) ئەف هه ر سئ
 کانیین ئاقئ ژیده ریئ سه رهکی بین ئاقا قه خوارنئ و
 ئافدانا باغ و جنیکین گوندی بوون و هه تا نوکه ئاف
 ل قان کانیا مایه به لئ ئاقا وان ژ بهر هسکه سالیان
 کیمبوویه. شوونوارئ قه سروکئ ئانکو (قه سروکا
 کافرا) ئەف جهئ شینوارئ ب شیوهیهکی بازنی
 (گرو قه) ول جههکی بهرچا ق و دیار و بلند
 ل هنداقئ گوندی هاتیه ئافاکرن و ده ما مرو ق
 دچته گوندی دئ ب ساناهی وی شوونوارئ

دوو بۆچونین جیواز هه نه، بۆچوونا ئیککی و لگور گۆتین خه لکی گوندی ئاسیهی دبیزن مه ژ باب و باپیرین خوه گولیبوینه کو لسهر ده مین که فن ئەف قه سرۆک که له که بوویه میژووا ئافا کرنا وئ بو سه رده مئ به ری ئیسلامی دزفرت، ههروه سا دبیزن کو ل هه مبه ری فی قه سرۆکی قه سرۆکه کا دیتر ژئ هه بوویه لسهر گره کئ دیتر ل به رامبه ری فی قه سرۆکی کو دکه فته ل رۆژه لاتا فی قه سرۆکی و نوهاله کا کویر دنا فبه را فان هه ردوو گرانه هه یه

دبیزنی (سئ گه لوکا) ول ئاراسته یا بلندا هیا هه ر دوو قه سرۆکا به ره کئ راوه ستای هه یه ب دریزا هیا نه کیتر ژ ۳ مه ترا وده یته ب نافکرن ب (به ری جو هی) ئەو قه سرۆکا دیتر یا موسلمانا بو و دگوتنی (قه سرۆکا سه حابیا) وب تیر و که فانا شه ری قه سرۆکا کافرا دکرن ، هه ر وه سا ده رباری (قه سرۆکا سه حابیا) ژئ وه ک خه لکی گوندی ئاسیهی دبیزن کو چ شووناریت وئ قه سرۆکی نه ماینه تنی شووناریت رزده به را مایه، ئەف گۆتته یین خه لکی گوندی ئاسیهی نه، کو وان ژئ ئەف

گۆتن ژ باب و باپیرین خوه بهیستینه، دیسان ئەف بۆچوونا هه یا ئیککی دپه رتوکا (به دینان وعشائرها) هاتیه به حسکرن، ههروه سا دوئ په رتوکا نافبری ده هاتیه دیار کرن ژئ کو ئەف قه سرۆکا بنا فی قه سرۆکا کافرا ل سه ر ده مین که فندا دکه ته سه ر ریکا شاهانا ئانکو ریکا (ملوکی).

ههروه سا ده رباری بۆچوونا دوئ ژئ ل گور هنده ک ژیده ریئ میژوویی هاتیه کو نافی فی قه سرۆکی ده لگه یین که فنین عوسمانیانا هاتیه به حسکرن، کو ئەف قه سرۆک وه ک تاوه ره کئ چاقدیریئ وکونترول وزیره فانیئ ئانکو وه ک (بورجه کئ) بوو ژ بو پاراستن وزیره فانی کرنا وئ ریکئ دهاته بکار ئینان چونکو ئەو ده قه ره ریکا ئیستراتیژی و سه ره کی یا کاروانی و له شکه ری عوسمانیا بوو ل سه ر وی ده می، دیسان ل گور وئ به لگه و ژیده ری کو میژووا ئافا کرنا فی قه سرۆکی ژئ بو به ری ۳۰۰ سالان دزفرت.

ل دویف فان هه ر دوو بۆچوونا وه سا بو مه دیار ده ته کو شووناریت فی قه سرۆکی یا به رنیاس ب (قه سرۆکا کافرا) چیدب ئەف قه سرۆکه میژوویا ئافا کرنا وئ بو سه رده مه کئ گه له ک که فن بتن به لکو ژئ میژوویا وئ بو سه رده مئ به ری ئیسلامی بتن، به لئ ل سه ر ده می ده سته لاتا حوکم عوسمانیا ل ده قه ری ئەف قه سرۆک هاتیت نوژه نکرن و جاره کا دی هاتیه چیکرن و وه ک تاوه ره کئ ئانکو بورجه کا چاقدیریئ بو زیره فانا ژ بو پاراستنا وئ ریکئ هاتیه بکار ئینان.

هه ر سه باره ت میژووا ئافا کرنا فی قه سرۆکی ل گوندی ئاسیهی میژووناسه ک دیار دکه ت کو ئەو ل گه ل وئ بۆچوونی یه کو ئەف قه سرۆکه نه که له ه بوویه و بتنی جهه ک بوو وه ک بورجه کا زیره فانی و چاقدیریئ ل وئ ده قه ری ژ بو پاراستنا وئ ریکئ کو ل سه ر ده مین که فن ئەو ریک ریکا شاهانا بوو ئانکو ریکا ملوکی بوو کو ژ بو پاراستنا وئ ریکئ هاتیه دروستکرن.

كى ميژوويى دنقيسىت..؟

د سەردەمى خۇ دا جىنيىن كەفن و د
دووقدا سۇقىيە تيان ژى دگوت: سەركەفتىين
گۆرەپانا جەنگى ميژوويى دنقيسىن.
بەلى كىژ جورى سەركەفتىن، بىگۇمان
بەسەركەفتىين جەنگى ميژوويى دنقيسىن،
ب مەرجهكى ئەو سەركەفتە ئاشتىي
دەستەبەر بكت و ماف و پومەتا
هەر مرقەكى پارىزىت. بەسەركەفتنا
راستەقىنە ئەو پىشتى شەرى تاكە كەس
هەست ب مەزنا تىيا سەركردىن خۇ يىن
سىياسى و سەربازى بكن، نە ژ ترسىن
ستەم و برسى سوجدى بۇ وان سەركردە
و سەركەفتىين وان يىن سەختە بىەن.
دىارە كو ستەم و زلەيزيا چىنى
كوركەكى سەختە يى كرىيە بەر
سەركەفتىين خۇ، كۇريا باكور كو
وئلاتەكى خودان چەكى ئەتۇمى و گەلەكى
برىسى، سەركەفتىين وئ تنى ھەلامەتەكى

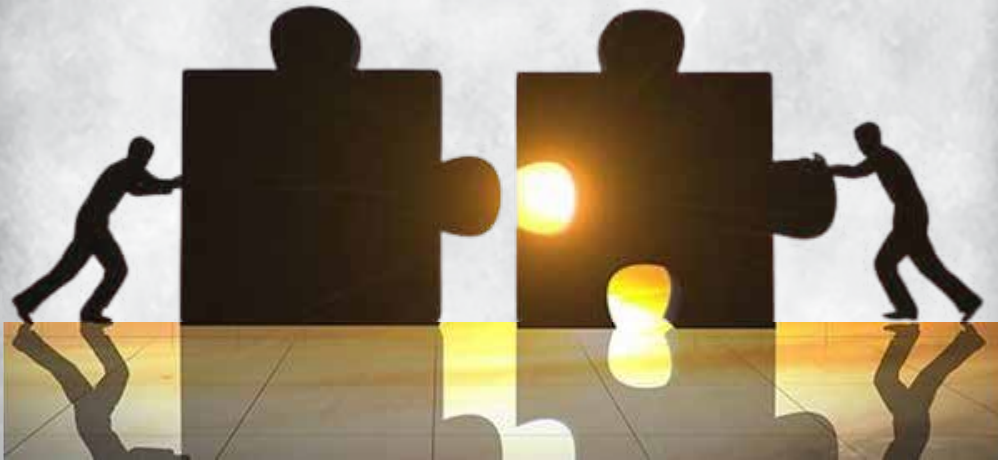

ھەزار سەدىق - ھولير

ترسى نه، سوقيهتا جاران و روسيا نه قرو ژى، شكو و پامانا راسته قينهيا سو سياليزم و ديموكراسيه تا نوكه لهوتاندييه. سوقيهتا جاران ههتا پوژه لاتى نه وروپا و به شهكى نه لمانيا ژى داگير كربوو، خهلك يى ب پاريهكى نانى ژى پازى بوو، بهلى پيخه مهت دريژى پيدانا دهسته لاتا خو، كو مونيستين روس ب سهدان گه نجين پرى نوميد و به هر دارين پوهه لاتا نه لمانيا ل سهر ديوارى سه پانديى بهرليني كوشتن، نوكه هه مان تاوان ل نوكرانيا دووباره دبن.

بى گو مان رابردووى سه لماندييه و نائنده ژى هه مان وانهيى قه دگيريت، كو نه وين ريكيى خوار دگر نه بهر، ژبلى زبلدانا ميژوويى وان هيچ جههكى دى نابيت.

رهوشا مه يا ههر يما كوردستانى ژى، نه گهر نه مريكا مه نه پاريزيت، نه م نه شين تنى بو ده مژميرهكى ژى بهر قانيى ژ مانا خو بكهين.. نه م دوى باوهريى داينه كو ب هيژين خو يين سه ربازين پرت و بژاله دى ميژوويى نفيسين و نه شين هيژا پيشمه رگى كوردستانى ريك بيخين و بكهينه نيك هيژا نيشتمانى، يان مه شهريه تا دهنگى خهلكى مسوگهر كريبه، بهلى نه شين دهستورهكى داريزين..! هه لبهت ميژوو ژلايى سياسه تمه دارين ليبورده و خودان هزرين لوژيكى دهيته نفيسين، نه ب وان كه سين ب ئيحتيكا را بوري و بيرين نهفتى ب رهشى دسياسه تى گه هشتين و ژرى و ناراسته يين راست قاريبووين.

هزر

- 50 - گرفتین ئەقلی مرۆفئ کورد لاوازییا ئەقلی - هزری
..... محسن ئۆسمان
- 54 - ئیمانۆئیل کانت و ئەقلی پەتی و لیگەریان ل هەبوونا خودئ
..... تەحسین نافشکی
- 56 - ئەفسانە.. دەستکاری و گری یا دەخەسین
..... محسن عەبدلرەحمان

گرفتین ئەقلى مروۆقى كورد لاوازىيا ئەقلى - هزرى

محسن ئۆسمان - بەرلین

ئەگەر هزر ب خوه، سیستەمەكى بیر و نیپرینا دۆرهیلی ب تیھزرکرنین
فەلسەفی بیت، پا دیسان دپرسین، چەوان دى خەباتا هزرى کهین، ئەگەر
مە هیشتا هزر ب خوه نەبیت؟! یان بیژین، ئەگەر ئەم نکارین هزر بکهین و
واتەیا فەلسەفی ژى هزرا د هزرکرنى دا بیت، پا دى چەوا کارین بەرسینگین
ژیانی / ئارپشەیین خوهیین ئیرو گرین؟ گەلو ئەف جوړه پرسه، گریدایى
هزرى یان فەلسەفی نە؟ گەلەک گرانه مروۆف نەشیت هزر بکەت، چونکو
ژیانا بیى هزرکرن گەلەک باجین گران داینه / هەنە، هەرچەندە ژى «ئەف
سەردەمە پالدهرى پتر تیھزرکرنی یە، لى بەلى مە ب تیروتهسەلى هزر
تیدا نەکر / هایدیگەر (1)!

1 - جیرار لیکرک - سوسیولوجیا المثقفین - ترجمة: د. جورج کتوره، دار الکتاب الجدید المتحدة، ط1، بنغازی - لیبیا، 2008 ص34.

ئەفە ژى دقتىت مروّف ب دەنگەگى بلند هزر بكتە،
دا بكاريت بەر ب ئاقارنى ئافراندىنى قە بچيت، لەورا
تاكو ئەم خوه ژ هشمەندييا دى «پيشكەتن و
هەچاخى» يى رزگار نەكەين، نكارين د چ هيلان
دا بەرھەمدار بين، چونكو مە هند گرنكى نەدايە
«زانست و تيگەھان».

سروشت/ دىرۆك و جفاك ژى ژ فالاتيبيى دترسن،
لەورا دقتىت ھەرتەم ب هزر و ئيديولوگيان بەيتە
پركرن، هزر ب خوه ژى، گەلەك حەز ژ تەفگەرئ
دكەت، چونكو راوستيانا هزرئ جورەكئ مرنا هزرئ
ب خوهيە! لەورا گرنگيا هزرئ بكاريت بەرسقن
دۆرھيلى بدەت، داکو بكاريت بەردەوام دگەل
مللەتان ژيانئ بکيشيت، ئيدي يا گرنگ نە هزرن،
بەلكو ريبا بەرھەمئيانا هزرانە، كو ئەفە نەخشەرئيا

گەلۆ يا گرنگە، ئەم رەفتارين خوه
بکەينه هزر يان هزرين خوه بکەينه
رەفتار؟ يان بيژين، باشە هزر بنە
رياليسيت يان رياليسيت ببیتە هزر؟
ئەرئ هزرين مروّفى، چەوا دگەل ژيانئ
دگونجن و چەوا راستى ژيانئ دەين؟
گەلۆ ھەست و هزر

هزرئ دەسنیشان دكەن، لەورا مارکس و ئەنگلس، د
«مانيفېستا كۆمونيستا/ 1848» خوه دا ديژن،
تشتئ ئيرو گرنگ نە بەس ئەوہ خەلک هزرين مە
ناس بکەن، بەلكو دقتىت ريكين هزرکرن مە ژى ناس
بکەن، چونكو تا نوکە «فيلوسوفين کلاسيک، تەنئ

ئەگەر واتەيا فەلسەفى ل گور فيتاگورس «حەزا
پەندان» بيت، پا ئيرو واتەيا فەلسەفى ب فرەھييا
پەيفئ، حەزا «مەريفا ئەقلىيە»، لەورا ھابرماس
د فەكولتېن خوه دا، «فینۆمینۆلۆگيا گيانى/
ھيگيل»، کرە «فینۆمینۆلۆگيا هشمەنديي»، ژ
بەر هندی، گرانيا تەفگەرە هزرى و بەرھەمئيانا
مەريفي، خوه د بەرسقا پرسان دا نابينيت، بەلكو
خوه پتر د دەسنیشانکرنا رەنگين پرسيارين ئەم
پيشکيش دکەين دا دبينيت، ئيدي جوداھيەکا
گەوھەرى د ناقبەرا «تو هزر بکەى، كو تو دزانى»
و «تو بزاني، كو هزر دکەى» دا ھەيە!

گەلۆ ئەفرو چ هزر سەردەستى جفاکيە، فورم و
ئاراستەکرينئ قئى هزرئ چنە، ھيز و بەردەوامييا قئ
هزرئ چەندە؟ ئەرئ جيھانا هزرئ چيە؟ ديارە ريكين
زانستى دکارن بەرسقن پرسين ئالوز و سەردەمى
بدەن، چونكو تيھزرکرنين زانستى بو تيگەھشتنا
دۆرھيلى و گوھەرين ل گور ئارمانچ و بەرژەفەنديين
مروفي پيدفينە، ئەف پاشخان و تيگەھشتنە، دکارن
هشمەندييا جفاکى بگوھەپن، لەورا جفاکين روژئافا
ئەف شوپە ژ خوه را کرە ريبان، ئيدي ميتودين
زانستى پالپشتيبيى ل سەر ئەگەرئ ماددى بو
چارەسەرکرن ھەر بوويەرەكئ دکەن.

تەف رەھەندين هزرى د کورراتيا خوه دا،
رەھندين رەوشەنبيرينە، چونكو دەما رەھەندين
هزرى ھەژار دبن، رەھەندين رەوشەنبيرى ژى قەلس
دبن، ئەفە ب خوه ژى، کەلەم و ئاستەنگين وەرار
و ئافراندىنە، گەلۆ ميتود بيى نيرينين فەلسەفى
دھيتە کرن؟ ميتود نە نەخشەرئيا تيوريە، بەلكو
ستايلەكە بو «فامکرن، رافەکرن و دافەکرن»،
كو ب ئالافئ دەرپرینەکا فەلسەفى دھيتە بناقکرن،
ئيدي ميتود ريبا ليگەرپانا هزرية، ژ بەر هندی
گوھەرپانا رەوشى، دخوازيتە گوھەرپانا «ئالاف و
تيگەھان»، كو دگەل گوھەرپنين سەردەمى بگونجن،

رافه کرنا جیهانی دکر، به لئی یا گرنګ گوه پینه (2)، ب فی واته یی، گرنگیا پرؤسیسی، خوه د گوه پینا دؤره یلی دا دبینیت.

گهلؤ یا گرنګه، ئەم رهفتارین خوه بکهینه هزر یان هزرین خوه بکهینه رهفتار؟ یان بیژین، باشه هزر ببنه ریالیسیت یان ریالیسیت ببته هزر؟ ئەری هزرین مروقی، چهوا دگهل ژیانئ دگونج و چهوا راستی ژیانئ دهین؟ گهلؤ ههست و هزر بؤ چنه، ئەگەر نه بنه کریار؟ بودریار – Jean Baudrillard خوه ل بهرسفدانا به شه کئی فان پرسان دکته ته خوه دان و دبیزیت: جودابوونه کا گوه هری د ناقبه را ئورؤپی و ئەمریکیان دا ههیه: ئەمریکی ریالیستی ل گور هزران درست دکهن و ئەم/ ئورؤپی ریالیستی دگوه پینه هزران (3).

راسته ژی هه رتم ساخله تین ژیانئ د گوه پینئ دانه، سروستی مروقی وینئ دهر دورین خوه فه دگوهیزینه مهژی و دکته رهنگ و ئالافئ سهره ده ریئی، لئ ل نک مه وینه یین خوه جه د مهژیی مه دا درست بوونه، ئیدی ل شوونا ئەم وینه یین ریالستی فه گوهیزینه مهژی و بکهینه هزر، ئەم وینه یین خوه جه فه دگوهیزینه ریالستی و باوره یین خوه پئ گهرم دکهن، ژ بهر هندئ جیهانا مهژی و ریالستی هه فناگرن، ئیدی پیدفیییه، ئەم ل پیکهاتین ریالیستی خوه بنترین و خالین لاوازین فی پیکهاتی، بهرچاڤ بکهین، چ تشتئ خوه جه و چ ژی یئ لئوکه، داکو بزانیان فی ریالیستی چ جوړه فؤتوگراف د سهرئ خه لکئ مه دا رستینه، مروف نکاریت ریالیستی، ژ دهرقهی هزرئ رافه بکهت و هزر ژی ژ دهرقهی ریالیستی شوڤه نابیت، چونکو هزر وهک ئونتولؤگی ته قلی ریالیستی دبیت و ریالیست ژی وهک پرؤسیسا جفاکی ته قلی هزرئ دبیت، ریالیست کؤمه کا تیکه لپین جفاکی د ناقبه را

مروقان دایه، ئەفه تیکه لپیه کا نژیارگه ریبا سروشتی هشیاریی خویا دکته و فورمئ پیکهاتین تیگه هشتنا سهره فکری، بهرچاڤ دکته، ئەم د ژيانا خوه یا خه یالی دا دژین و هزرا دهسه لاتئ ل سهر ریالیستی ناکهین، چونکو ژ دهرقهی ته فگه را دیرؤکئ نه.

ئەری دئ چهوان گهل پيشداچن، ئەگەر مروف هزر د پرسین ب گومان دا نه کته؟ دياره پيشکه تنا گهلئ کورد، گرندایی ناستئ پرسیارکرنا مروقی کورد ب خوهیه، هه رتم د دیرؤکئ دا، هشمه ندان ههست ب گوه پین و پيشهاتان کرهیه، له ورا پيشدهم به رهه قیبا ديارده یین گوه پینئ کرهیه، ئەف رهوشا ئالؤزا ئیرؤ ئەم تیرا دهر باز دبین، د هوندري خوه دا ژ گرفتین هزری دنالیت، چونکو پرسگریکا مه یا هزری، بهری یا جفاکییه. ئاخفتن ل سهر گرفتین هزری، ئەنجام هه بوونا پرسگریکین میتود و نیرینییه، ئەف جوړه ئەقله خوه ژ هه موو رهنگین خوه شیین ژیانئ بیبه هر دکهن، د ئەنجام دا، کاراکته ره کئی پری گری ئافا دبیت و فان گریکان وهک کین دژی یئ هه مبه ر بکار دئینیت، ئیدی خه لکه کئی ب لؤژیکی و دؤره یلی هزر نه کته، نکاریت دیالوگئ ژی ناس بکهت.

دقیت ئەم سهره ده ریئی دگهل پرسین سهرده می ب هشمه ندی و هزری بکهین، چونکو ئەف یه که دکاریت ئاراسته یئ هزرین جفاکی و دیرؤکی شه کته، مه بهست ژ هزرئ نه تیهزکرنه، چونکو هه رکهس هزر دکته، به لئ هه رکهس هزران به رهه م نائینیت، دیسان مه بهست ژ هزرئ، تیهزکرین نوو بؤ خواندنین تشتان/ بوویه رانن، ئانکو ده ما بیافه کئ/ هزه کا نوو دهیته ئاراندن، دخوازیته ئالاف و تیگه هشتنین نوو ژی، دياره هزرمه ندئ کوور ئەوه یئ پرسا هزرئ، وهک پرسه کا کهسی نه ئەکادیمی ببینیت، داکو پرسا هزرئ، بگه هیته مان و نه مانئ، ده پزؤکرنا پرسین هزری، د بهرسف

3 - داریوش شایگان - النفس المبتورة/ هاجس الغرب في مجتمعاتنا - ترجمة: محمد علي مقلد، دار الساقی، ط1، بیروت - لبنان، 1991 ص 126.

راسته چاڤين مروڤي دكارن گهلهك رهنگان ببينن، بهلئ پا چما مه ژيبي مه د ناههرا دوو رنگان «رهش و سپي» دا هاتييه قالبدان؟

د ناههرا نال و بزمارا څي هه څرکيبي دا، هه روه کو دپروک بو مه بهرچاڤ دکهت، ژ بهر هشمه ندييا که فنار تهف مهمله کهت، ئيمارات و ئيمپراتوريبي دده څه ري و جيهاني ژ نافچون، څيجا نزانم بوچي نه م ل جهي خوه ژ څي نه قلی دهرپاز بکين، نه م ب گه رمي و خوه شي، څي نه قلی گه مار هه مبيز دکين، چونکو مه پتر پشتا خوه ب پاشخانه بي نئولي و نه قلیبه تا که فنار گه رمکينه! هه رچنده زي نه قلی جوړه نه قله، ل هندهک ده څه ران پتر ژ بهري سهدان سالان هلوه شيايه، بهلئ پا ديسان پشتي څان هه موو پيشکه تنين ته کنولوزيا/ گلوبالئ، ژ نوو نه م څي نه قلی گه ني، ژ خوه پا دکينه ريچ و ريپاز! نه قلی نه قلی هزرين که فنارين «نه شائيري، نه فساني و نولي»، ل هه مبه ر هه پيشکه تنه کي، ناسته نگ و که له من . مخابن گه لي مه، راستي «نه هشييا وژداني» هاتييه، نه قله زي پاشه پروژ و نقشه کي له نگ بهر هه م دئينيت، ئيدي ترسا مروڤي هه مبه ر هه څکي شيا دوهي و ئيرو نه ژ نه نجامي مه لولويبي، به لکو ژ بو پيکولين چاره سه ريانه، هشمه ندي کورد ل هه مبه ر څي رهوشئ، پيدڅي ب تيه زکر نه کا تيورييا نويا مروڤي و جيهاني، نه قله زي دخوازيته مي توده کي راشه کاري، کو بشيت ناسته نگين جفاکي و ريالستي فام بکهت، مه نکاريه ل سه ر پرس و خه مين نه قلی مروڤي کورد براوستين، له ورا مه نکاريه رهفتار و نه نجامين څي نه قلی زي فام بکين .

و نه نجام دا، پروژين هزري بهر هه م دئينيت، ل نک مه هند ريک و زه مينه نه هاتييه خوه ش کرن، نه قلی ل هيژ و سينورين خوه بگريپت، چونکو نه قلی نه شيت بي هزر کار بکهت و هزر زي ب رييا هه ست و نه زمونان زاناريان دگه هينته نه قلی .

چه وا کورد ديژن: «دهست دزانيت، کيري دخوريپت». وسا زي دڅيت، هه ر تاکه ک بزانيت چه وا هزر بکهت و ژيانا خوه بريڅه ببهت، چونکو ده ما خه لک هزر نه کهت، دي هنده کين دي «مه لا، ناغا، سه روک و...»، ب پيش وان څه هزر که ن. نيتشه ديژنيت بو گه هشتنا راستيبي، مروڤي پتر پيدڅي ب ويړه کيبي، ژ زانيني، نه قلی رهوشه مه نه چار دکهت، ديسان څه گه رينه پرسين رهوشه نگه ريبي: «نه م مروڤ تو ب خوه، بويره تيبه زره! بويره نه قلی خوه بکاريينه! / کانت / 1784»، بهلئ پا ديسان دڅيت بزانيا هزر خوه دان ديروکه، د راستيبي دا دڅيت و د شاشيبي دا دمريت!

دڅيت نه م ب ويړه کي، په ردي پيروزيبي ل سه ر هندهک تشتان راکهين، دا راستييا وان ناشکرا بکين، چونکو گه له ک قالبين پيروزيبي د سه ري مه دا هاتينه چاندن، له ورا دڅيت بهينه ژ نافبرن، کاراکته ري مه ل سه ر څي هه څدژيا زانست و نه فساني ناڅا دبیت، چاره سه ريبيا څي يه کي ويړه کي و ده سپيشخه ري دڅيت، داکو خوه ژ زيندان و سينورين تابو و پيروزيان زگار بکين، چونکو نه فسانه و خوه شباوه ريبي رووبه رکه کي به رين ژ نه قلی کوردي داگيرکريه، نه قله هزره به ربه ندين ل هه مبه ر پيشکيتشکرنا پرسين راستين دورهيل و ديروکي نه . راسته چاڤين مروڤي دكارن گه له ک رنگان ببينن، بهلئ پا چما مه ژيبي مه د ناههرا دوو رنگان «رهش و سپي» دا هاتييه قالبدان؟ نه قله په ژيکا که فنه شوپي و ترسي، بنگه مئ سه مکاربيبي ناڅاکريه، چونکو چه وا ترس کوله داريبي بهر هه م دئينيت، وسا زي چه ز/ څيان تيکهلپيا ديالوگي خوه ش دکهت، نه قلی فان پارادوکسان، خه لک ئيخستيه

ژ میژہ من وەسا ل بەربوو کو فیلۆسۆفیا فیلۆسۆفی ئەلەمانی یی ئاقلداری ئیمانۆئیل کانتی بخوینم، لئ پشٹی من ھندەک گۆتتین وی یین نەمر خواندین، پتر بو من بوو مەرەق کو ئەز فیلۆسۆفیا وی بخوینم و ھەر چو نەبت، ھندی چیکەکی ژ دەریایی تشتەکی ژئ بزائم، گۆتتا وی یا پتر بالا من کیشایی: (ئەز ل ھەمی جھان دبیسیم، دەنگەک گازی دکەت: ھزر نەکە .. دینقان دبیزت: ھزر نەکە و باوەردار بە . ئابۆرناس دبیزت: ھزر نەکە و پارە ی بدە . سیاسەتقان: دبیزت: ھزرا خوہ نەکە و ب تنئ فەرمانئ ب جھ بینە، لئ تو ھزری د خوہ دا بکە و ل سەر پین خوہ رابوہستە، ئەز تە فییری فیلۆسۆفیا فیلۆسۆفان ناکەم، لئ ئەز دئ تە فییر کەم دئ چاوا فیلۆسۆفیئی کە ی؟).

دەمی من ناقدارترین و ئالۆزترین پرتووکا کانتی ب ناڤئ رەخنەیا ئاقلئ پەتی (نقد العقل المحض) خواندی، یا کو وی ۱۱ سال ب نفیسینا وی ڤە بۆراندین، ئاخفتنا وی دروست دەرکەت کو ب راستا ئەو خواندەقانی ب ریکا گەوھەری ئەقلی فییری فەلسەفی دکەت، لئ فیلۆسۆفیا وی گەلەک یا ب زەحمەتە و ب راستی ئەز ب خوہ د تەفن و ریسئ وی دا گێژ کرم.

پشٹی ھینگئ من زانی ئەز نە یی ب تنئ مە فیلۆسۆفیا ناڤبری وەلئ کری، ژبلی کو پرتووکا وی یا نەخری ل دەستپیکئ خەلکەک ژئ دپەڤی، ھەقالەکی وی ژئ پشٹی پرتووکا وی بەلاڤ بووی، وەسا دیت کو گەلەک نەما بوو ئیدی ئەو پرتووکا وی بەاڤیزت و ب دوماھی نەئینت، لئ پشٹی پرتووکا خوہ یا دوئ ب زمانەک ساناھیتەر نفیسی،

تەحسین ناھشکی

ئیمانۆئیل کانت و ئەقلئ پەتی و لیگەرپیان ل ھەبوونا خودی

ب شیانین تیپه پین خودی هبت کو چیکه ره کئی گهردوونئ هیه و روژا قیامه تی هیه، داکو سته مکار و سته م لئ کری هر ئیک ب مافی خوه را بگهت.

پشتی کانتی ئەو تیور به لاف کری، خه لکه کی وهسا ئەف خالا فیلو سو فیا وی دبت کو وی ب هشیاری خودی د ده رگه هی پیشیی را ده ریخت و د پهنجه را ره خی را کره د ژور فه، ئە فه ژئی نه تشته کی عه جیب بوو ل دهف کانتی، ژ بهر کو وی زانستی لاهوتی مینا دیکارتی خواندیه و مینا وی فیلو سو فیک دیندار بوویه، لئ پشتی بوویه فیلو سو ف، مفا ژ هردو ریازین سه ره کی بین فیلو سو فیی میتودین ئەزمونگه ری و ناقلی وه رگرتیه ..

راسته خواندنا فیلو سو فیا کانتی پیدقی پتر ژ جاره کئی یه مروف بخوینت، هتا بشیت ئەلیفبیتکین فیلو سو فیی ب گشتی و فیلو سو فیا وی یا ناقلگه ری ب تایبه تی بزانت، د سهر هندئ را خواندنا فئ پرتووک ب کیمی خوانده فانی فیری هنده ک تیرمین فه لسه فی بین نه بهیستی دکهت و چاقین خوانده فانی روهن دکهت کو هندی ره خنه ب گه وهر و پرنسیپین ناقلی د ناف جفاکان دا نه هیته کرن، جفاک هه ر دئ نه هشیار مینن و نه شین ل گه ل کاروانی وه لاتین پیشکه فتی بچن و راستیا ره های ی خودایی ئیکانه یی گهردوونئ بزانت.

دوماهیئ دئ بیژم پشتی بۆرینا نزیک سیسه د سالان ب سهر فه لسه فا ئیمانئیل کانتی فه، گه له ک فیلو سو ف و ریازین فیلو سو فیی هاتنه، لئ هه ر فیلو سو فیا وی خانا خوه یا تایبهت د ناف جیهانا فیلو سو فیی دا مایه و ژ گه له ک ئالیان فه مفا ژئ دهیته دیتن.

نیقشکی بابه تی، کانت وهسا دبینت، مروف نه شیت هه بوون و نه بوونا خودی ب ناقلی خوه یی رووت به لمینت، چونکی ئاقل تنی دچوارچو فه یی جهی و ده می دا کار دکهت و نه شیت پیزانینان ژ جیهانا میتافیزیکی یا پلاتوی ژئی به ری وی ب سه دان سالان به حس کری وه رگرت.

هیدی هیدی پرتووکا وی یا ئیکئی ژئی خوانده فانیین خوه زفراندن و پاشی بوو ئیک ژ پرتووکین نافدار د دیروکا فیلو سو فیی دا.

من گرنگترین پرتووکا وی ژ سئ پرتووکین وی بین نافدار ب نافئ ره خنه یا ئەقلئ خوپی هه لیزارت بخوینم، ئەف پرتووکه ل سالان ۱۷۸۱ بو جارا ئیکئی چاپ بوویه، چاپا دووی ل سالان ۱۷۸۶ چاپ بوویه، موسا وه هبه ی و دبت هنده کین دی ژئی بو زمانئ ئەره بی وه رگرتیا په کو ژ ۴۰۰ روپه لئ قه باره مه زن پتر پیک دهیته.

وهسا دیاره ئیمانئیل کانتی فیلو سو ف مفا ژ فیلو سو فین به ری خوه دیتیه و ره خنه یا هنده کان ژ وان کره، تایبهت فیلو سو فین تاقیخواز، مینا دا قید هیوم و جان لۆکی، ههروهسا مفا ژ هنده ک زانا و فیلو سو فین به ری خوه، مینا دیمو کریس، ئەبیقور، پلاتو، ئەرستو، دیکارت، برکلی و نیوتنی دیتیه بیی کو کارتی کرنئ ل گه وه ری تیوریا وی یا فه لسه فی بکه ن یا کو بههرا پتر رولئ ناقلی د ده م و جهی دا وهسا دبینت کو وهکی قالبانه بو زانین هه سترکنا مروفی، ئانکو پرتووکا وی ل سهر ههردو پیشکین ئالیی میتافیزیکی و ئالیی ئیستمی پارقه دبت.

د ههردو پیشکان دا، کانت وهسا هزر دکهت کو ناقلی مروفی ژ هنده ک قانونان پیک هاتیه و بزاقئ دکهت بزانت ئەو چ قانونن، وهسا دبینت کو ناقلی هه ر که سه کی ب تنی وینه یی تشتی وهک دیتنا خوه یا رووت دبینت، کانتی چاوا ب ریکا رهنگئ بهرچاقکی دبینت و ئەو نه شیت گه وه ری وی تشتی د ژیواری دا دبینت، ژ بهر کو دکهفته د جیهانا میتافیزیکی یا ره های ی دا کو بیرکاری ژئی تشته که ژ وئ جیهانی، لئ هاتیه سه لماندن و زانستین دی بین سرؤشتی ژئی هه ر ب هیمایین وئ بیرکاریی پیشقه دچن، هه ر ب وئ دیتنی کانت گه هشته وئ باوه ریی کو ئاقل نه شیت هه بوونا خودایی د وئ جیهانا میتافیزیکی دا ب هه ر پینچ هه سته وه ری خوه به لمینت کو خودی هه یه یان نینه، لئ دقیت مروفی باوهرداری

بیردانک بنیاتِ ئه‌رناف و ره‌وشتییه و ئه‌و شه‌نگسته‌یی ره‌وشه‌نبیری و که‌له‌که‌بوونا ره‌وشه‌نبیری، بیردانک ئیک ژ بنه‌مایین تیگه‌ها جواناسیی یه بۆ به‌ایین ره‌وشه‌نبیری. پاراستنا بیردانکی ئه‌رکی مه‌ یی ره‌وشتییه هه‌مبه‌ر خۆ و نه‌قیین خۆ. بیردانک سامانه.

(دیمتری لیخاچووف - 1906 - 1999)

ئه‌فسانه..

ده‌ستکاری و گری یا ده‌خه‌سی

ئه‌ده‌م به‌گئی چه‌رکه‌سی بۆ من فه‌گپرا، و ئه‌و ژ وان بوو یین ب ئه‌گه‌ری شوپه‌شی دزانی، کو ئه‌فسه‌ره‌کی بریتانی د ماوه‌یی ئه‌رکی خۆ یی گه‌پیانئ دا ل ئامیدی بالنده‌ک دیت، به‌ری تفه‌نگا خۆ دای، لی ئارمانج نه‌هنگافت، ئینا ئیک ژ ربه‌ری و ی یین کورد گولله‌یه‌ک به‌ردایین و هنگافت، ئینا ترانه ب سه‌گفانیا یی بریتانی کرن، و په‌قیین دژوار گوتنی، ئه‌فسه‌ر د گوتنن و ی تیگه‌هشت و زلله‌هه‌ک لیدا، یی کورد ژ فی ره‌زیلکرنی توپه‌بوو و ئه‌فسه‌ر کوشت، هه‌قالین و ی ژ ی پشته‌فانی لیکر و ئه‌فسه‌ره‌ک دی و هنده‌ک زێرقانین ئاسوریین ل گه‌ل کوشتن، هۆسا شوپه‌شی ده‌ستپیکر. (من عمان الی العمادیه او جوله فی کردستان الجنوبیه، علی سیدو

محسن عبدالرحمان

(رهسید) مهیی نه ته وه بیینه، و نه دبوو مه دهست ژئی بهردابان، یان دویژ که مهرا میژوویی و راستیا تیگه هی کوردینی تیگه هشتباين، قیجا که نگی دئی بازنه یا دیتنی به رفره هترکه یان و کوژییا میژوویی ره هترکه یان و جههک ناشکراتر فه گرین.

ئه ری ما جاره کی ژ خو ناپرسین، بوچی ئه ف هه می کرتیکرنا میژوویی، ئه ف هه می دهستکاریا جوگرافی، ئه ف هه می بیبهاکرنا زمانی، ئه ف هه می سهخته کاری د ئه فسانه یان دا، ئه ف هه می دهستیوهردانه د کلتوری دا، ئه ف هه می گویمانکرنا و شهیتانکرنا دۆنده هی دا، ... و هه رتشتی گریدیای کورد و کوردستانی.

ژ بی خودانی ئه فسانه و هه می کلتوری کوردی که فته ژیر چاقدیری و فشار و سانسورا داگیرکه ران، هندی دشیاندا ب پویره بر و یئ نهشیان ب تالان بیهن، هند ب کرتی دهستکاری تیدا کر، کو تاکی کورد شهرم ژئی بکهت، لی هه ر ب ناڤکا دایکینی، ئه وا ب زحمهت ل سهر دیتن و چاقدیرییا داگیرکه ران، وه کو زی بی ل گه لی و که قران ریکا خو فه کری، وه سا ئه فسانه یی بو خورا کادانا هه ست ب نه ته وه بوونی و پاراستنا زمان و ناسنامه یی رول هه بوو.

(ئه وئی بیردانک نه بیت، ژییاتی بو جهی ناییت) مه محمود دهرویش
ئه فسانه هه لاتگه ربیه!

هه ردهم ئه فسانه پاریزه را میژوو، زمان، نه ریت ... و هه لگرا گیانی هه لاتگه ریا (ئیشراقی) کوردی بوویه، ئه وا هه می ئه له مه نتین په یوه ندیدار ژ (نه بینرای، نه ناگه ی) ب شیوه یی زاره کی رادکیشیته خو، لی ئه و چه رخ و له وله با لقاندنا رویدانانه و په سهندکرنا کار و هزرانه، ئه و تیگه هه کی ئه ندازه یی ل سهر ئاستی هه مه جووری یا هه ست و هزران، ژ باشی و خرابی بیی ژبیرکرنا هه لنگفتن و قیککه فتنان، ئه فسانه خه ربییا فه گه پریانی یه بو قاره مانی و نازایه تیا بابکالانه .

الکروانی، ۱۹۳۹، مطبعة السعادة بجوار محافظة مصر، ص 167). ئه فه ل سالا ۱۹۱۹ئ یه، کو پاشقه مانا هزری و جفاکی و هه ژاری ... بین ئوسمانیا لدویف خو هیلاین، زیده باری شینوارین ویرانکه ری شه ری جیهانیی ئیکئی، کو کوردستان مهیدانا فه کری بوو، ژبلی هاتنا ئینگلیزی و سه ره ده ریا ئه فسه ری و ان یا دژوار، قیجا هزر د چه رخی ناقه راست و دیرین دا بکه؟ کا چه ند دهستیوهردان و سهخته کاری د هه ر تشته کی کوردان دا هاتییه کرن!

- مه ل داستان و ئه فسانه یا کوردی و که ساتیین وئی، د تیگه ه و ره هندا وئی یا جفاکی د ناڤ میژوویی دا هزرکییه؟

- مه د داستان و ئه فسانه یا کوردی دا هزر د که ساتییان دا کرییه ب ره هندی مروفی ب تیگه هی خوئی نه ته وه یی د هوندی چارچو فه یه ک میژوویی دا؟

- مه ژیرانه سه ره ده ری و فه کولین دگه ل ئه فسانه و داستانا کوردی دا کرییه، هه لکولین لدور شینواران کرینه!؟

ب هزرا من مه نهشیایه لایه نی خوئی ته ی و بابه تی ژیکفا قیرین، له ورا ئه فسانه یین بابکالین مه کرینه تومارنامه یین زاره کی بو کار و هزرین خو، زمان، په ند، نه ریت و سه ربوورین خو تیدا هه لگرتین، د ریره وین کار و کریارین وان دا، ئه وین بوویه موهره ک کوردی ل ئه نی یا هه بوونا مه، دا بینه میراتی گرانبهایی بو مه لدویف خو هیلا، دا ئه مین پینه گه هشتی و هه ست ب په رپرسیاری نه که یان، ل سهر ره فانکا بیردانکی ب هه لگرتین، بیی هزرکران د پاراستنا وئی دا ژ دهستکاری و رزگارکرنا وئی ژ تاییه تمه ندیا وئی یا به رته نگ/ چیقانۆکین فه گپرای/ ب پیشئوخستنا لایه نی دهروونی - دلینی ل سهر لایه نی زانیاری، دویژ ژ دویچوونا فه کولهر و هه لکولهران، ما مه چ مایه ژبلی کوما ئه فسانه و داستانا کو مالمزئ

بده ته مه، ئەفسانه فەرھەنگا ھزرین ریزکریه، ھەستین کورتکریه، ھیخوارین پاشخستینه ل تەنیشت سەرکەفتن و داکەفتن، ریکەفتن و ئیکەفتن، د تیگەھن بەرزى و نزمیا جۆگرافیا کاروانى؛ مروڤینی ب تیگەھەک میژوویی یه .

لئ ئەم کورد تا نھا ب سنجواریک سیھا دینی و چواریکەک سیھا ھۆزەکی ھەناسەیا نەتەوہی دکیشین، مەلا ب بریکاری ئەسمانی و ئاغا باجورگرئ خەلیفەى، شاھى و سولتانى ...، قیجا ھزر د دریزە وەغەرا دانان و بارکنا کاروانین د سەر سکئ کوردستانئ چووین بکە؟ ھندە و پتر دەستکاری و گوھۆزین د ناغان و تەوہرین نفیسی و زارەکی دا ھاتینەکرن، چەند ستوویی راستیئ ھاتییە بادانا، ھەمبانا درەوان ب چەند بئییەختیا ھاتییە داگرتن! دابگەھینە راستیئ، پیددقییە قەگەرپنە دەستپیکئ، تامکەینە شرینى و تالیا وئ و دگەل رۆناھیی د تەنگە تیک و دەرزان را بچینە ژوور، چنکو دەرگەھئ وئ یئ کوردی ژمیزە ھۆنى و ب کۆدین پیروزیئ کلیدلین، دا ل ژور رویرووی ھەر جورە ھنکافتنەکئ، نەخۆشەکئ ببین، لئ ھەر ئەو موھرکەکا کوردی دەھلگرن، ئەو تۆمارنامە و گەنجینەیا مە یا میژوویی یه .

ئەفسانەیا کوردی کەفتیە تۆرەکا بیرتەفنگی، فرس، ئەرەب، ترک، سئ دەستھەلاتین لەشکرین تیھنی دەستھەلات و سۆتیین بەرفرەھبوونئ، کلتورین نقشپەرستین ژ فەرمانرەوای تا مەلایى شیر دەستدایە، کو ئیک ژ کارین ھەرەخەم و ھەرەمەزن بو فان سئ ھیزان پەیفأ (کوردە)، ب ھەمی راماں و گشتگیریا قئ پەیفئ، ئەو ژى بچویکرنا خۆ گوریکرنئ ب پەراوێزکنا قوربانیدانئ، ل ھەمبەر مەزکنا زارافئ دەخەسیئ (خیانەت) یه، بەلاڤکرن و کەھیکرنا تیگەھئ خیانەتئ ب مەبەستا پەیداکنا ببیاوہریئ، وەکو چەکەکئ دەروونى، کو تیدا گەلەک د سەرکەفتیبوون، وەکو ئەفسانەکنا گیانئ

دابگەھینە راستیئ، پیددقییە قەگەرپنە دەستپیکئ، تامکەینە شرینى و تالیا وئ و دگەل رۆناھیین د تەنگە تیک و دەرزان را بچینە ژوور

ئەفسانە نەکومەکا رویدانین ئاشۆپیین پتر و بەلاڤە، ئەو ھیفئینی قئ رووہرئ جۆگرافیە یا ب کوردستان ھاتییە ناڤکرن، ئەو تۆمارنامەیا قئ گەلییە یئ ب کورد د نیاسین، کو ھەفیرئ میژوویەک دیرینە یا گەلەک دەستان لیک وەرگیئرای، ئەم یین ل ھەمبەر گەلەک خالیئ میژوویی یین ھەلاویستی، گەلەک گریکئ نەقەکری، وەک مافەکئ میژوویی بو داکوکیکرنئ ل ناسنامەیا نەتەوہی، دەست داھیلای دراوہستیاینە .

ئەفسانەیا کوردی ئەو دیمەنئ میژوویی، ھزرئ، ھۆنەرییە ... یه، یئ مە خراپ بکارئینای، و ژ لایئ دوژمنانقە یاری ب رەنگ و گەھ و خالیئ وئ یین گرنگ ھاتییەکرن! پەیوہندییا مە دگەل ئەفسانە و تەبایا کلتوری، وەکو خشاندا ل نشیفییەکئ حولی یه و قیککەفتن ب دیوارئ پارێزبەندی نەتەوہی یا پینەگەھشتییە (دەستھەلاتا ئاڤای و مەلای)، ئەقە ب سمتنا میژوویی بو شویرھا پیروزییا مەزارگەھەکئ ئاشۆپی قیککەفتنە، متمانە ل سەر دەستھەلاتا قەگیئانئ و دویفکەفتنا کورانەیا مریدی بو شیخی، شاشیبەکە د سایکولوجیا مروڤئ کورد دا پەیداکری، ھوسا ئەفسانەیی سەمتا خۆ یا بەھایی و ھیمایی قارئ کر و بەرەف ھیمایەک ھەڤدژ قەگواست .

ئەقە بەدبەختیا پیکفەژیانا مە دگەل میژوویی یه، کو ئەم ل نیزیك توخیبئ شارستانئ ھیلاینە بیئ دەرفەتا چوونا د ناڤ ژیانا شەھرەوہریئ دا

کو میر بهدرخانی 1843 دولت دامهزراند، لئ دهخهسییا ئیزدین شییری ئهگهرئ ژنافچوونا دولتتا وی بوو

بکته، ئەو سەرهلدانا شینوارهک نههیتته ژیبیرن د
میژوویا کوردی دا هیلائی (البدرخانین بوصفهم
البدرخانین، ابراهیم محمود، مرکز بئیشیکجی
للداسات الانسانیه، کوردستان - دهوک، 2020،
ص 59-61).

و نههه ما ههلهکهفتبوو کو سترانبیژ و شاعر پی
بیژن، تاکو ئیزدین شیر بوویه پشکهک ژ فلکلوری
کوردی و دیلان ل بهر ناقئ وی بهیتته کرن، ئەو
سهرپشکبوویه ب گشتگیریا خو کو بو ئیکه م جار
دهقهرین بهرفرهه ژ باکوور و روژناقایی کوردستانی
قهگرتن، سەرهلدانا ئیزدین شییری بهرههقبوونهکا
بهرچاڤ د دیلان و سترانا فلکلوریا کوردی دا
ههیه، دوپاتکره ل سهر گرنکییا قئ سەرهلدانی
دا بییته خالهکا وهرچهرخانا تومارکری د ئرشیفی
بهرسینگگرتنا کوردان دا بهرامبهری داگیرکهران-
بو داگیرکهران دا.

لؤلۆ پسمامۆ چما دهنگ ناکي
سهرئ خوّه جارهک بلند راناکي
لهشکرئ دوژمن ل چيایی ژۆري
وهک خوڤشمیرا ژ ههڤ به لا ناکي
لؤلۆ پسمامۆ زانم خوڤشمیري
پسمامۆ روستهم و ئیزدین شییری
روژا هالانی روژا لیدانئ
میر و گهرناس دوتمام ب گۆري

(جگهرخوین)

خۆراگری و خۆگوریکرنئ د قارهمانیا برادۆستیان
هه مبه هیرشا عهباسئ سهفهوی دا، ئەو ژئ ب
پهراویزکرنا گیانی ئازا و شیان ل سهر ههڤرکیئ
ل جهم تاکئ کورد، و ب چیتکرنا مرئ ل سهر
ژیانا سهرشوریئ، ب داکوکیکرنا ل سهر تیکا
دهخهسیئ، لایهئ /ئهئ/ ژ تاکئ کورد پشنگۆه
ئێخست و روڤاهئ بهردا سهر لایهئ / نهئ/
ئو ژئ خیانهتا مهحمودئ کهلیتانی و توتیکانه
قهگرتا، ههروهسا داستانهک ب میړینی و ژینی یا
کوردان تومارکری کراسهک دینی لبهرکر، بیی لبه
چاڤههرگرتنا شیانین لهشکرئ ژ هژمار و جوړین
چهکی، بیی تهخمینکرنا رووبهئ جوگرافیئ دهولهتا
سهفهوی هه مبه قهبارئ میرگهها برادۆستی، ئەئ
بیی فاکتهئ دهخهسیئ که لا دمدم تا چهند دا
خۆ ل هه مبه هیرش و دورپچا لهشکرئ سهفهوی
راگریئ؟!

بچوکیکرنا چیهتیا /خۆگوریکرنئ/ ب
پهراویزکرنا قهبارئ قوربانیدانی، ل هه مبه مهزکرنا
/دهخهسیئ/ وهکو ئهفسانهکرنا قوربانیدان و گیانی
خۆگوریکرنئ، لدهڤ مللهتهکی د قارهمانیا داستانا
/دمدم/ دا، ل هه مبه بهرفرههخووزیا دوژمنکارانه
یا عهباسئ سهفهوی، دبهرامبهردا داکوکیکرنا ل
سهر دهخهسییا ئیک کهس و ئهفسانهکرنا قوربانین
مللهتهک خۆگوریکه.

دیسان د قهگیرانا زارهکی و ئاگههئ کومهکیئ
مللیئ کوردی دا هاته چهسپاندن، کو میر بهدرخانی
/۱۸۴۳/ دهولهت دامهزراند، لئ دهخهسییا ئیزدین
شییری ئهگهرئ ژنافچوونا دهولهتا وی بوو، دا جارهکا
دی /خهونا/ کوردی ب بهرهاقیتت، قئ جاری ژئ
/ پزۆ، بووی / مری هات، لئ دا ل لایئ دیئ
روویئ قئ دهخهسی بنییرین، چاوا ئهڤ دهخهسی
نیشتیمانپهروهه، ترسنۆکئ ویرهک.. پشتی
ماوهیهکئ کیم بهربوو دهستههلاتا داگیرکهری، دا
سهرکیشیا مهزنترین سەرهلدانا کوردی - ۱۸۵۴-
ل دژی ستهمکاریا ترکا د چهرخئ نۆزدی دا

د هه مان دهمدا سترانا فلکلوری:
 نه ز خه له فم؛ خه له فم
 هاواره مير هاواره مير
 ئيزدين شير به گي بو تانم
 خوه ديي شوورئ ب سه ده فم
 هاواره مير هاواره مير

نه ف ناقتيدانا ئيزدين شيرى ب شانازى و
 هه فگوندنئ دگه ل روسته مى، مه هاندهت پرسيارا
 سه ركه كى: چاوا چيدبيت شانازيئ ب قه هره مانيا
 كه سه كى بكه ين، پيشى وئ شه رمزاريبه كه مه زن /
 ده خه سيبا نه ته وه يئ / كريبه ؟ ل قيره نه م ل پيش
 تيكه كه ميژوويى داينه، كو رو ناهيا پيدفى به رنادهت
 كو يراتيئ دا قولاچ و پاشيبا شكه فتا هرزا مه دا
 رو هنببيت، ب مگرتيا كورد هيش ژ لايئ ژيرى قه
 د پينه گه هشتينه!

وه سا دياره بي روئ كرئتي ئيزدين شيرى، هيزين ترك نه شينه به درخانئ پشته ريووي ژناقبه ن

نه فه ئاماژه ك گرنگ و هه ژى لئ راوه ستيان و
 دويچوونئ يه، هه فدرثيا د سالوخه تين كه سى د
 كه ساتيا ئيزدين شيرى دا / خيانهت و
 نيشتمانپه روه رى، ميچراكى و دويقه لانكى / چاوا
 ب هه قرا كومبون، وه سا دياره بي روئ كرئتي
 ئيزدين شيرى، هيزين ترك نه شينه به درخانئ
 پشته ريووي ژناقبه ن، هه مان كيشه و به هانه يا /
 كه لا دمدم / ه، مانده لكرن و ل به رچاف نه وه رگرتنا
 هيزا ده وله تا ئوسمانى ژ هژمارا له شكرى و چه ندى و
 جو رين چه كى و هه فكاريبا ئه لمانى و به رژه وه نديين
 نيغه وه لئ / فره نسا، بريتانيا / هه فقه يمانى و

فشارين هه ريمى، هه مبه ر هيزا ميرگه ها بو تان .
 هه فركى و ناكوكى، پيلانگيرى تاكو شه رين
 خويناوى د ناقبه را نه ندامين مالباتين ده سته لاتدار
 ديارده كا ميژوويى يه، نه و ژ نيشانين وه رارئ
 يه و ل داويئ نه نجامين نه ريني هه نه، نه گه ر ل
 قوناخين دروست ده ربا زبوو، كو نه نجامئ هه فركيئ
 يان لمملانئ لايه نه ك زال دبیت، دا ده سته لات
 بكه قيته ل ژير ئيك سه ركه شى دا، لئ يا بالكيش
 و ناوازه چ هه فركيئ د ناف مالباتين ميرين
 كورد دا و تا دگه هيته حزيين هه فچه رخ، هه فركى
 مايه يئ خوينه ربوونا شيانين له شكرى و ئابووي
 بوو، ب مه به ستا لاوازكرئ چنكو هه رده م هو كاريئ
 ده خه سيئ ب هيز يئ به ره فقه، چنكو د فه گيرانان
 دا پتريا فان هه فركيان ده ستي داگيركه رئ ترك
 يان فرس ل پشته، و مه به ست پئ لاوازكرنا لايه نيئ
 كوردييه، نه فقه ژ هه فركيئ خويناوى بين حزيين
 كوردي بين هه فچه رخه، كو به رده واميا هه فركيئ
 مالباتين ميرگه هان دياره .

نه نجامين فان هه فركيان نه وه نه گه ر كه سه ك
 يان لايه نه ك سه ركه فت، نه و ب خو ب شيوه يه ك
 راسته وخو، ژ قه رداريئ بو داگيركه رى و پتريا
 جاران ژ لاوازي ملكه چى دوژمنى دبیت، ئانكو
 سه ركه فتنا دروه و نه پتره ژ خو خاپاندنئ، كو
 نه ويئ سه ركه فتي نايبته سه ركرده، هندي دبیته
 بريكاره كئ بي بريار و كريار، نه و تنئ باجوه رگرئ
 ده سته لاتئ يه!

نه گه ر نه فقه بارئ ميژوويا مه يا هه فچه رخ ،
 ژ سه رهلدانا عوبه يدوللايئ نه هري ۱۸۸۰ و هيزفه
 بيت، نه رئ چاوا سه ير دبينين داستانا دمدم ببیته
 نه فسانه، و ناكوكيا (به درخان - ئيزدين شير)
 بيته ده خه سى، نه رئ حالئ روودانين ديرين د
 ميژوويا كوردي دا چه ند دزي و ده ستيوه ردان تيئا
 هاتيه كرن، و چه ند هاتيه شيواندن و كرئتكرن!؟ يا
 نه خو ش نه وه تا نها يا دوژمنان گو تي، تو تيكانه
 فه دگيرين، بيئ هه لكولين ل ژيده رين جو دا و

ئەرى پترييا جاران ئەوين ب شۆره شى رادبن، ژ داگيركەرى ستمكارتر ليتاهين، وهكو گوتنا سەرکردى قىتنامى بۆ سەرکردىن شۆره شا فلهستينى! ما سەرکردەيىن شۆره شگير د ميھفانخانەيىن پينچ ستيرقه ژنين جوان خزمەتا وان دكەن، دنبە خودان زەفى و زار و كۆمپانى!؟ لدويڤ قى پيفهري بزافين چهكداريىن كوردى و

بزاڤا فلهستينى ب شۆرهش دەينە
هژمارتن؟

ئەو كيش مللەتە جارەكى دەخەسەك لى پەيدانەبووى، و ئەو دەخەس نەھاتىيە شەرمزاركن و بوويە هيمايەك نەفرەتبار و ھەر كەسى ژ رى و ئاراستەيا نەتەويى و نىشتيمانى لابدەت، ب وى دەخەسى نەھاتىە ناكركن، دەمى سەرۆكى

قەكولينىن ل سەر بنەمايىن زانستى و ژيرى لدور بكەين، ئەقە ميرى بەھدينانى ب شانازى خۆ ب عەباسى ددەتە نياسين، و مير مىقداد مدحەت بەدرخان د ئىكەم ژمارەيا رۆژنامەيا كوردستان، ل ۲۲ نيسانا ۱۸۹۸ئى خۆ ب نەقىي خالدى كورپى وھلیدی ددەتە نياسين! قىچا تەبايا مللەتى چاوا ھزردكر؟

ديسان دانە نياسينا ميرى گەورە ب (ميرى كۆرە) ب مەبەستا شكاندن، كو كۆرە هيماي خراپكاريى يە، و گريڤانا ھەلوەشيانا ميرگەھا بەھدينان و سۆران ب فەتوايىن مەلا يەحيايى مزويرى و مەلا محەمەدى خەتى قە، بيى ھەما ھزركن د شيان و سەنگا ھەر ئىك ژ فان ميرگەھان ھەمبەر دەولەتا داگيركەرى ترك دا.

(شېرىن كاكلكا دنى، شرىنا لبر دل منى) سەرھاتىيا كوردى

كورد و گرييا دەخەسىن!

(مىژوو گۆتن و قەگيرانە لدور نازادىن، گريكيان ناڤى ئەفسانە ليكرينە ب رامانا چيروكا ئارمانجەبر) حكمت الحاج، مبادرات - نقديات معاصره، مومنت - كتب رقميه، 2021 ص 14. پرسيار ژ چەرچل (وينستون چەرچل، سەرۆك وەزيرين برىتانى (۱۹۴۰-۱۹۴۵، ۱۹۵۱-۱۹۵۵).) ھاتە كرن: بۆچى برىتانىا ھندستان ل رۆژھەلاتى داگيركر، ما ئيرلەندە ل تەنشت وئ نەبوو!؟ ئەوى بەرسفدا: بۆ داگيركرنى پيدىڤى ب كيمەك دەخەس و گەلەك گەمشەيان ھەيە و ئەقە ل ئيرلەندە نەبوون.

دەخەس كييە و بۆچى دەخەسىن دكەت؟

ئەوين ديتين كو بزاڤا چەكدارى دژى دەولەتى خۆكوشتنە، ئەوين د دەستەيا سەرکيشيى دا ھەمبەرى تاكرەوييا سەرکردەى راوہستايىن، ئەوين داخوازا خۆرىكخستن و دەستپاكيى د ناڤ دەولەت يان شۆره شى دا كرين... ئەرى دەخەسن؟

A RAID BY KURDS.

مللهت دهخهسین خو ب زیندیویون سزاددهت و ب مریویون نهفرهتباردکهت! و ئیکه م دهخهس دکهته نمونه و بهردهوام ب نفرین و نهفرهت ل بیردئینیت، دا کهس چاف لی نهکهت، ل سهرهلدانی نهقالچی و نهوین هیش خوینا جانگوری و هاوولاتیین بیگونهه ب دهستانقه، ل شوینا سزادانی یان بکیمی دویرئیخستنا وان ژ مهیدانا سیاسی و کارگیری دبیین هاتنه خهلاتکرن!

هارپاک نمونهیی دهخهسییا نهتهوهیی:

- کهیخسرهو کورپی فراوتی: شاهنشینا ئاسور ل ساللا ۶۱۲ پ. ز ئناقبر و پشکا هه ره مهزنا وهلاتئ کوردان رزگارکر، ل ساللا ۵۸۵ پ. ز مر.

- نهستیاز کورپی کهیخسرهو: نهو خؤدانی پرؤژهیهکئ پادشاهی بوو، ل سهر دهمی وی دهولهتا میدیا بو پادشاهی و سنؤری وئ گههشته نهفغانستانا نها ل رؤژهلاتی و ئوقیانوسخ هندی ل باشووری و دهریا سپی ل

میسری محمه د نهوهر سادات چوویه ئیسریل و پهیمانا ئاشتی ل گهل (مهناحیم بیگن) موهرکری، سهرباری کو نهو تا نها قارهمانئ ئیکه م و داوی سهرکهفتنا نهرهبايه ل سهر ئیسرائیل، لی د سهر هندئ را نهریا ب (نهبو ریغال) نافکرن (نهو نه ره ب یئ ل پیشی ئیسلامئ بو لهشکرئ نهبرهه یئ حبهشی بوویه ریبه، لدویف فهگیرانا عه ره بی و دینی)!

د ناف کوردان دا گهلهک کهسان رؤلئ دهخهسیئ گیرایه، وهکو (مهحمودئ کهلیتانی) د داستانا (کهلا دمدم) دا، (ئیزدین شیر، مهلا یهحیا یئ مزوری، مهلا محمه دئ خهتی...، تا دگههیته (فهخری نوری) ل سهردهمی کومارا ترکی!

لی لدویف ژیده ریئ میژوویی تا نها ئیکه م و گرنگترین کریارا دهخهسیئ ژ (هارپاک) دهستیگریه و ب دیتنا من پیدقییه هاریاک ببیته نمونهیا نهفرهتبار، چنکو نهف کریارا نهروا و هه ره کریت د ناف هه می مللهتان دا رویددهت، لی جوداهیییا مللهتان ل گهل مللهتن کورد، نهوه

له‌ورا ئه‌گه‌ر ده‌سته‌ه‌لاتا هه‌بى يا كوردى ب دلخ مه نه‌بیت، ب دیتنا من دوباره‌کرنا ره‌شه‌تاوانا هارپاکی خۆکۆشتنه‌ک هه‌چه‌رخه، به‌لکو پیدفیه درویشم و داخوایین مه بۆ گوهورینا سه‌ره‌ده‌رییا ده‌سته‌ه‌لاتی بیت، و ئه‌گه‌ر چاره نه‌بوو کار بۆ گوهورینا ده‌سته‌ه‌لاتا بیدادا کوردی ب ده‌سته‌ه‌لاته‌ک کوردی یا دادوه‌ربیت! ئانکو هه‌ر سه‌ره‌ردی دگه‌ل به‌غدا وه‌ک داگیرکه‌را باشووری کوردستان بیهتته‌کرن، چنکو هه‌ر ره‌وایی دان ب به‌غدا خیانته!

لقیره تنی دئ وه‌ک نمونه به‌حسئ (سلیمانی حه‌له‌بی) که‌م، کو ئه‌و ژ مالباتا (ئوسکوباری) یه ژ گوندی کوانی یا سه‌ر ب ده‌قه‌را ئه‌فرینی قه‌ل باکووری حه‌له‌بی، کا چاوا پشتی کوشتن

پیدفیه درویشم و داخوایین مه بۆ گوهورینا سه‌ره‌ده‌رییا ده‌سته‌ه‌لاتی بیت

وی بۆ سه‌ره‌کرده‌یی له‌شکرئ فره‌نسا ل مسری، ئاشوپه‌گه‌رییا جفاکی و تیکدانی رۆلی خۆ گێرپه‌ و مه‌ کوردان بیی دوچوون و تویراندن باوه‌رکریه‌! ئه‌ف دوو بۆچوونین هه‌قدژ، یا ئیکئ نقیسه‌ر (خیرالدین الاسدی ۱۸۹۹-۱۹۷۱) د (موسوعة حلب المقارنه) دا دیار دکه‌ت، کو (سلیمانی حه‌له‌بی) ئه‌و گه‌نجه‌کئ سه‌رگه‌رم و نه‌زانه ژ مالباتا (ونس) ژ تاخئ (مستدامیه) و خانئ وان هیژ مایه، ئه‌وی پشتی ژنابا خۆ کوشتی ژ سزایی مرنئ ترسیا، ئینا شیخه‌کی شیره‌تکر و گوتئ گاوره‌کی بکۆژه دا خودئ ل ته‌ ببوریت، کو وی ده‌می تۆچه‌یی ناپلیونی ل مسری ئاخفتنا خه‌لکی بوون، ئینا دیت کو بچیته‌ مسری و وی بکۆژیت، لئ ده‌می گه‌هشتی مسری ناپلیون قه‌گه‌ریابوو فره‌نسا

رۆژئافا، ئه‌سته‌یاگزی شاهه‌کی زیره‌ک و هیخوایبوو، و د سزادانا به‌رپرستین خه‌مسار دا یئ دژواریبوو، ئه‌فه بۆ جهئ نه‌رازیبوونا هنده‌ک سه‌ره‌کرده‌ییین میدی وه‌کو سه‌ره‌کرده‌ی له‌شکرئ هارپاکی، هۆسا ب نه‌ینی ل گه‌ل کورشئ فارس که‌فته‌ پیلانی دژی ئه‌سته‌یاگزی، ل سالا ۵۵۳ پ.ز یاخبوونی روودا و ئه‌سته‌یاگزی به‌رسینگئ وان گرت، د شه‌ری دا هارپاکی خۆ ب شکه‌ستی دیارکر، ل په‌ی ریکه‌فتنی، هوسا ئه‌سته‌یاگزی د شه‌ری دا شکه‌ست و خۆ قه‌کیشا پایته‌ختی ئه‌کباتان (هه‌مه‌دان) و سه‌ره‌کیشیا به‌رخۆدانی کر، ل ۵۵۰ پ.ز هیزشکه‌ران ئه‌کباتان ستاند و ئه‌سته‌یاگزی هاته‌ دیلکرن، ل ده‌می دوورئخستنا وی بۆ زیندانه‌کا ل باکووری رۆژه‌ه‌لاتی ئیرانی، ئه‌و هیلانه‌ ل بیابانی دا ژ تیه‌نا بمريت. هۆسا ب فره‌می ده‌وله‌تا میدیا ب داوی هات.

یا بالکیش ئه‌وه هارپاگ ل زیندانی سه‌ره‌دانا ئه‌سته‌یاگزی دکه‌ت و ده‌می ل دور پیلانا هاتییه‌کرن گوتی، ب که‌رب به‌رسفدا و هشداری دایی: (فیجا تو نه‌ پیسترین مرۆفی، به‌لکو گه‌مشه‌ترین زه‌لامی ژئ، ئه‌گه‌ر ئه‌فه کارئ ته‌بیت، باشتربوو تو ببایه‌ شاه، و ئه‌گه‌ر پیدفیا ته‌ختی راده‌ستی که‌سه‌ک دی بکه‌ی، یا باشتربوو ته‌ ئه‌ف خه‌لاته‌ پیشکیشی میدییه‌کی نه‌ فارسه‌کی کرپا، لئ نها میدیین بیگۆنه‌ه ژ سه‌روه‌ران دئ بنه‌ به‌نده) (تاریخ هیروdot، ص ۹۳)، ئه‌فه دلسۆزیا ئه‌سته‌یاگزییه بۆ ملله‌ت و وه‌لاتی و راده‌یا هشیارییا وی ب مه‌زنی و کووراتییا پیلانگێریی دیار دکه‌ت.

نها ژئ گه‌له‌ک ده‌نگ ب دژی گه‌نده‌لی و بیدادییا کارگێرییا حوکمه‌تا هه‌رئما کوردستانی ده‌یتته‌کرن، ئه‌فه ئاساییه‌ لئ یا نه‌ئاسایی و ب هزرا من ده‌خه‌سیه‌که ژ چۆرئ (هارپاکیئ)، ده‌می ل هه‌مبه‌ر بیدادییا حوکمه‌تا خۆمالییا کوردی په‌نا بۆ حوکمه‌تا داگیرکه‌را ئیراقا ئه‌ره‌بی ببه‌ین، په‌سنا وئ بکه‌ین و دزانین سه‌دام خۆشمروفتئ هه‌میان بوو،

و ژه نرال کلیبر ل جهی وی بوو. (جریده ابو الهول السياحیة، د. اسلام محمد سعید)

ئو فه گپړانا ئه رها و ئه فه فه گپړانا ترکا و دویفه لانکین وان، ل فه گپړانئ بؤ قاهره ل سالا ۱۸۰۰ئ سلیمان د باژیرئ ئورشه لیم (قودس) و غه زه را بوری، کو والیئ ئوسمانی یاسین ئاغا دیت، ئه وی چل قورش داینئ خه رجیبا ریکی بؤ مسری، ئینا ئه وی خه نجره ک پی کری.

د فه گپړانه کا دی دا هه مان والیئ ئوسمانی دگه ل سلیمانئ ریکه که قیت، ئه گه ر سلیمان نابلیونی بکوژیت، ئه وی دئ قهرین بابی وی ئه داکه!

نابلیون بوناپه رت بوو، به رهوشه خویندکاری ئه زه ری د شریعتی دا هنده نه زانیت، کو نه زانیت ژبیرنا گوننه ها کوشتنا ژنه ک موسلمان ب کوشتنا که سه کی نه موسلمان ژیناچیت، یان ئه وی دیناتی ئه نجامدا دا قهرین بابی خو ئه دابکه ت!؟ ما قهرین بابی وی چه ندبوون؟! دیسان ئه ری والیئ ئوسمانی یاسین ئاغا هند یئ جوامیربوو، کو هه ما ده رگه ی وی یئ فه کریبوو دا خویندکاره کی سنبله بسانا هی بچیته دیوانا وی؟

ئه فه سه خته کاریبه د میژوویئ دا، ئانکو سه پاندنا هزرا که سی (خویه تی) ل سه ریئ دی، ب شیوه کی کو ل شوینا نفیسر بچیته د ناف که ساتیئین میژوویئ دا، ئه وان که ساتیئان دئینیته د ناف خو دا. هه روه سا هزرکونه ل ده رفه ی ده می ب زالکنا بیردانکی ل سه ر میژوویئ، ئه ف دژاتیبا میژوویئ ژ نه بوونا فه کولینا زانستی په یدادبیت، ئه ف شیوازی نفیسینئین میژوویئ دبیژنی ته لیا ئاناکرونی، ته لیا ئاناکرونی (فخ الاناکرونی) سمیناره ک ژ لاین پروفیسور د. سه دیق، زانکویا دهوک، سه نته ری بیثیکچی، ۲۰۲۲/۱۱/۲۹ هاته پیشکیشکر.

سه ری سلیمانئ ئه فرینی و خه نجره وی تانها ل مؤزه خانا لوقه ر دپاراستینه! لی بؤچی ئه ف هه می چه پدان و سه خته کاریبه د فه گپړانئ دا، ئه گه ر ئه ف سه خته کاریبه د سه رده می نوی دا روودابیت، پا د میژوویا ئه یوبی و یئ به ری وان دا چه ندبوویه؟ ئه گه ر بیژن هندی یئ ب عار و ئولداربوو، ئه فه دبیته په سن بؤ گه نجی ئه فرینی و ئه فه ژ پراسیبا ئه ربه و ترکا ناهیت! قیابیت ل دره وه کی بگرن، دا باوه ریبا وی یا دینی و و عارا وی یا نه ته وه یی و قاره مانیا که سی پی بیبها بکه ن! چنکو ب گرتنا مسری فرهنسیبا ئوسمانی شکاندن و عه ربه داگپړکر، قنچا ژ هه می عه رها و خه لکی مسری و دهوله تا ئوسمانی گه نجه ک کورد ئه ف کاری ئاگرباز (مغامرة) کری! و ئه فه بؤ هه ردوویان شه رمزاریبه .

هوسا نفیسر و میژونفیسین ئه ربه و ترک روویدانئین میژووی تیکدده ن و هه ولدده ن ستویئ راستیئ باده ن، ئه وان ژبیرکریبه کو ئه ورپوی ل ویده ری بوون و ب هویری رویدان تومارکرینه، چنکو سلیمان زیندی گرتیوو؛ و دادگه ه پیکریوو، لی نزانم کا کورده ک پرسییبه، کا سلیمانئ ژ فرهنسیبا ره فی چاوا هاته گرتن؟

ل دووماهیئ سه خته کاری هه ر دئ ئاشکرا و به لی بیت، ئه ری به رهوشه خویندکاری ئه زه ری هند یئ ساویلکه و خشیم بیت، کو بی پاره ژ ئه فرینی بچیته مسری؟ دیسان ئه وی ژنابا خو بکوژیت، ئه گه ر راستبیت، بؤچی کوشت، بیده ستی یان بی به خه تی بوو؟ دا هند هه ست ب گوننه هی بکه ت، تاکو هزر د کوشتنا مه زنترین سه رکرده ی جیهانئ د وی چه رخی دا بکه ت، ئه وی ژه نرال

قەكۆلپن

- 66 - دەرازىنكا ھنارتنى و چىكرنا رامانا ھەلبەستى
..... ئازاد دارتاش
- 72 - ھزرا ئىكگرتنى د ديوانا (رېياز) دا
..... جەمىل شىلازى
- 56 - بىياتى سالۇخدانى د رۇمانىن (كلاسيك و نوو) دە
..... دلېر داود فەتاح
- 102 - تەكنىكا پېچەوانەى د چىرۇكا گەلەك كورتا فەيسەل مستەفائ دا
..... رېبەر حسىن عەبۇ
- 105 - جۇتپەيف و دووبارەكرى
..... احمد عبدالله زەرۇ
- 110 - زمانى ئەو ئالافى كاريگەر و مەترسیدار
..... عبدالخالق سولتان

دەرازیڤكا ھنارتتە و چیکرنا رامانا ھەلبەستە

خواندنەك د پیکھاتەییڤ
ھەلبەستا (شەش
بەند ژ سترانان بامرنی)
یا ھەلبەستفان

محسن قوچان دا

پشكا ئیكی

ئازاد دارتاش

تنگژین و هه‌ستین نفیسکاری دکه‌ت و دبیت هه‌ر ئه‌و (دیاریکرن)، ب ئاوایه‌کێ جودا هاتبیته داریژتن و کارتیکرنی ژ دلینی یا مه‌ بین وه‌رگر بکه‌ت و ئاشوپا مه‌ به‌ر ب سه‌متین نه‌چا‌ه‌ریکری بیته، یان ئاسویا پیشبینیکرنی ل جه‌م بشکینیت، ئه‌ف کاره‌ ژی (کارتیکرن و گوهارتن) ژ ئه‌رکین سه‌ره‌کی بین کارێ ئه‌ده‌بی یه، کارێ هه‌نئ هه‌فگه‌هشتنی چی دکه‌ت و دبیته سه‌ده‌ما ئازراندنا هه‌ست و نه‌ستین وه‌رگری. دیسان به‌رگێ کتیبی کو پیدفی ب دیزاینه‌کا هونه‌ری به‌یته داریژتن، دیزاینه‌ر وه‌کو وه‌رگره‌کی هوشمه‌ند پیدفیه‌ کارێ ئه‌ده‌بی یان ته‌فایا تیکستی ب هویری و بنیینه‌ک ره‌خنه‌یی بخوینیت، سه‌ره‌لی مژار و مه‌به‌ست و ئاماژه‌یین وئ بیت، هه‌لبه‌ت پیدفی یه دیزاینه‌ری بیروکه‌یه‌ک هه‌بیت ده‌رباره‌ی ئه‌وی ژانری ئه‌ده‌بی یی کتیبی، سه‌ره‌لی دیرۆک و زمان و ئالافین وی کارێ بیت، هه‌تا بکاریت بیروکه‌ و تیمه‌ و مه‌سجین کارێ هه‌نئ هه‌فگه‌هیزیته هوندری وی که‌فالی ئه‌وئ ئه‌و دادریژیت، چونکو ل پشت که‌فالی وی ژی مینا دیسکۆرسا ئه‌ده‌بی مه‌سجه‌کا هزری هه‌یه، لی هه‌ر دوو په‌یام بین فه‌شارتی نه‌ ل پشت چه‌فه‌نگ و خوازه‌ و خواسته‌ و ئالافین دی، یان بین نخافتی نه‌ ل پشت ره‌نگ و سیبه‌ران، وه‌ها په‌یام ده‌یته پینچاندن ب به‌رگه‌کێ ئه‌ساتیکی یی نه‌چا‌ه‌ریکری، کو به‌رۆفاژی یا پیشبینی بین وه‌رگری بیت، یان وه‌رگری هه‌فرویشی هه‌نگافتنی بکه‌ت.

تیز و فه‌کۆلین و په‌یره‌ویین نوی بین ره‌خنه‌یی زیده‌ پویته‌ ب ده‌رازینکان داینه‌ و وه‌کو تیکستین هاوته‌ریب (paratexte)) هه‌ژمارتی نه‌، (ره‌خنه‌گرێ فره‌نسی (گیرارد گینیت gerard genette))، ده‌یته هه‌ژمارتن ژ ره‌خنه‌گر و تیورفانین پیشه‌نگ ئه‌وین مژارا هه‌نئ ئاراندی، ره‌خنه‌گرێ هه‌نئ چه‌ند گۆتار و دوو کتیب ده‌رباره‌ی وئ مژارا به‌لاف کرینه‌، لیکولینین کویر و لسه‌ر ئاستی تیوری لدۆر تیز کرینه‌، نه‌مازه‌ د کتیب ده‌رازینک (seuils) دا، تیدا گرنگی یا ده‌رازینکان

د فه‌کۆلین و په‌یره‌ویین ره‌خنه‌یین نوی دا، گرنگیه‌کا زۆر ب ده‌رازینکین تیکستان ده‌یته دان، چونکو ئه‌و ده‌رازینک بین گریدایی نه‌ ب ده‌قا سه‌ننه‌ری فه‌ و هه‌ر ییک ژ وانا د ناخی خوه‌ دا، هه‌لگرین مه‌سجه‌کێ نه‌ و ئاراسته‌ی لایه‌نئ دی ده‌یته کرن، (تایتلی سه‌ره‌کی، تایتلین لاهه‌کی، به‌رگ، پیشگۆتن، دیاری، ده‌رازینکا هنارتنی، په‌یفین لسه‌ر نفیسکاری و کتیبی هاتینه‌ نفیسین، کتیب و به‌ره‌مه‌ین نفیسکاری، ژیده‌ر، په‌راویز، پیروست.. هتد.) کو ل په‌ی فه‌کۆلینین تازه‌ بین ره‌خنه‌یی، دانه‌ر و سازیین چاپ و به‌لافکرنی ب مه‌به‌ست وانا دادنن.

ده‌رازینکین هه‌نئ کۆمه‌کن و تیروژکین خوه‌ ئاراسته‌ی تیکستا سه‌ره‌کی دکه‌ن، ئه‌و هه‌می ب هه‌فرا سیسته‌مه‌کێ ئاماژه‌یی و ئه‌پسمتی پیک دینن، توپه‌کا تیکه‌لییان چی دکه‌ن، هه‌ر ژ مۆرفیم و په‌یفی تا مه‌زنترین ییکه‌ (که‌فال، رسته‌، ده‌سته‌واژه‌، وینه‌.. هتد.)، پشکارن د پرۆسه‌یا چیکرنا پامانی و هافیزتتا نیشانه‌ و ئاماژه‌یان و هه‌ر ئه‌ف چه‌نده‌ بوویه سه‌ده‌ما وئ ییک تیورفان و ره‌خنه‌گرێ فره‌نسی یی نافدار (جاک دریدا) به‌یته هاندان کو بیژیت: (پیشگۆتن و ده‌ستپیکرنین هه‌نئ پشکارن د ئافاکرنا تیکستی دا، وه‌ها دکه‌ن کو تیکست به‌یته‌ دیتن به‌ریا به‌یته‌ خویندن)، ب گۆتته‌ک دی ده‌رازینکین هه‌نئ بونیاتی ییکێ نه‌، کلیلین تیکستا سه‌ره‌کی نه‌ و پرین هه‌فگه‌هشتنی ل گه‌ل وه‌رگری دا چی دکه‌ن، دیسان گرنگی یا فاکته‌رین هه‌نئ دیار دبیت، ده‌ما بزانیان کا تا چ راده‌ رۆلی د پرۆسه‌یا ئازراندنا عه‌قل و هش و هه‌ستین وه‌رگری دا دبینن، له‌وما ده‌رازینکین هه‌نئ بووینه‌ جه‌ی پویته‌دانا خوینده‌فان و ره‌خنه‌گران و هه‌ر ییک ژ وان ده‌رازینکان پیگه‌ه و کارتیکرنا خوه‌ هه‌یه، ئه‌گه‌ره‌کی میناک (دیاریکرن) وه‌رگری وه‌کو ییک ژ ده‌رازینکان، دئ کارین بیژین دیاریکرن، ده‌رپینی ژ

د تیكستا ئەدەبی دا، تەف پەیف و هەفۆك پشكدارن د پرۆسیا ئافكارن بونیاتن تیكستی دا

وەكو كلیل و تیكستین پاراللێل هەژمارتینە، وەها سەلاماندی یە كو ئەو دەرزیك رۆلەكێ هەستیاری و كارا د پرۆسیسا چێكرنا ئافاھییێ كاری ئەدەبی دا دبینن، ئەو باندۆرا یێكێ د هشا خویەنەری دا دكەن و كارتێكرنێ ل نێرینا وی دكەن.

رەخەنگرێ مسری (د. عەزوز عەلی) دەرزیكێن هەنێ ل سەر دوو بەشان دابەش دكەت، دەرزیكێن یان تیكستین پاراللێل نیف خویی (تایتلی كتیبێ، تایتلین لاوەکی، ناڤی نڤیسكاری، دەرزیكنا هەنارتنێ، بەرگ، دیاری. هتد) و تیكستین پاراللێل بێن دەرەکی (چ ل سەر نڤیسكاری یان ل سەر بەرەمێ وی هاتیە نڤیسین)، دیسان هەمان رەخەنگر دبیژیت: (هەر تشتەكێ باندۆرێ ل تیكستی دكەت یان هەر تشتەكێ لدۆر لەشی وی دزڤریت و هەر تشتەكێ كو بكارین ب رییای وی بچینە هوندری تیكستی دا وەكو دەرزیك هەژمار دكەت). وەها و ل پەیی فەكۆلننێن نوی و پۆست مۆدرنیتە دا، پویتە ب هەر تشتەكێ گرێدایی ب تیكستی فە دەیتە دان، نڤیسكار موحسن ئوسمان دبیژیت: (گرینگییێدان ب زانستی نافییشانی Die Titologie فەدگەریتە پێكۆلین خواندنگەها فرەنسی یا رەخەنی یا زانایین ئورۆپی ل سالین شیستان كار ل سەر دیاردەیا نافییشانی کریه، نەمازە ل سالا ۱۹۶۸ گرنگی ب نافییشانی و تیکهەلی ب تیكستی فە هاتەدان، مینا لیۆ هۆك leo Hock رۆلەكێ گرنگ د دامەزاندنا زانستی نافییشانی دا هەبوو، ب تاییەتی د پەرتووکا ل سەر بابەتی نافییشانی دا) ، هەروەها چەند

زانایین دی ل سەر مژارا هەنێ كار کریه، تیۆرفان و رەخەنگرێ فرەنسی (گیرارد گینیٹ Gerard Genette) ب پەرتووکا خوە (دەرزیك (seuils) فەكۆلینەكا گەلەمپەریا هەفتەریا تیكستی)، د فێ كتیبێ دا گینیٹ ل سەر چەند پرسین گرێدایی ب تیكستین هەفتەریب راوەستا و تیدا گرنگیا دەرزیكنا د پرۆسیا وەرگرتنێ و رافەكرنا و ل پەیی خواندنین تیۆری و سیمپۆلۆژی گەهشتە وی بیروكێ كو تەف ستراكترۆین فەگێرانی و تەكنیک و ئالاف و میكانزمین وی بیدفی ب سەر راوەستیان و خواندنین كویر و ئەنالیزی نە، د تیكستا ئەدەبی دا، تەف پەیف و هەفۆك پشكدارن د پرۆسیا ئافكارنا بونیاتی تیكستی دا، هەروەكو رەخەنگر سەعید یەقتین دبیژیت: (ب هارمۆنیکرنا پەیفان و ریختنا رستە و هەفۆكان و ریزكرنا ستراكترۆین زارەکی، پرۆسیسا ئافكارنێ ب جە دەیت).

نە بتنێ د بیافا هەلبەست و رۆمانی دا، بەلكو د بوارین سینەما و شانۆ و موزیک و شیۆهكاریی دا، تیز و فەكۆلننێن هەنێ كارتێكرن و رەنگفەدانا خوە هەبوویە و شارەزایین ژانرین دی ژێ مفا ژ تیۆرا هەنێ وەرگرتی یە و تەكەز ل سەر ئامازە و نیشانین دەرزیكنا کرینە، وەكو نمونە د هونەرێ شانۆیی دا، دەرھینەر تەكەزێ ل سەر رەنگی جل و بەرگین ئەكتەران، رۆناھی و دیکۆرێ شانۆیی و موزیک و تەف پرت و پارچەیی دی دكەت، هەر هەموویان ب هەفرا دكەتە ئامراز و ئامازە و نیشانیین سیمپۆلۆیک و دبنە پشكەك د سیناریۆیی دا، مەبەستا وی ژێ پتر تەماشەفانە، یان دەرھینەر تەف ئالافین هونەری تەرخان دكەت ژبۆی راکیشانا سەرنجا تەماشەفانی و هەفگەهشتنێ ل گەل چێ بکەت، كەواتە دەرھینەر و ئەكتەر و سینۆگراف، بەریا نمایشكرنا كاری خوە یێ شانۆگەری د حالەتی دوولی یێ دا دژین، سەدەما سەرەکی ژێ جەماوەرە و دێ چەوا تەماشەفان پێشوازییا

دەرزاینکا ھنارتنی (عتبە التصدیر)، ییکە ژ دەرزینک و فاکتەرین ھەرە گرنگ د ئافاھی یں ھەر تیکستەکا ئەدەبی دا

خوودی ھەلبەستفانی ل دۆر تەکنیک و ئالافین تازە
د ھەلبەستنی دا ڤەگەپیتت.

ھنارتنا ھەنئ پشکەکا کارایە د ئافاھیی
تیکستا شعری و ھەر کارەکی دی یئ ئەدەبی
دا، ژبۆی کو ئاستی وئ بگەھیتە ئاستی
ھەلبەستیوونئ پیدفییە چەند مەرج تیدا ھەبن و
ژوانا یا چر بیت و ب زمانەکی بلند ھاتبیتە نفیسین
و ھەرگری ھەڤویشی ھەنگافتنی بکەت و بەرڤاژنی
پیشبینیئ وی بیت، ل گەل تایتلی ھەلبەستی و
دەرزاینکا ھنارتنی ھەرە ھەرگر ھەست بکەت کو
یئ ل ھەمبەر زمانەکی جۆری راوہستیای و ئەو
دئ وی راکیشیتە ڤەزایەکی پرنەھینئ و تنگژین،
ئەو تیگەھشتن ژنی ل وی دەمی جھگیر دبیت
دەما ھەرگر ھەست دکەت کو ھەلبەستفان شیاپە
بەرڤاژنی ئاسۆیئ پیشبینیئ بپەیفیت و رستە ب
ئاویەک نەچاڤەڤیکری داریزتی یە.

محسن قۆچان ییکە ژ وان ھەلبەستفانان
ئەوین ھەست ب گرنگی یا وئ دەرزینکی دکەت،
خۆیندەفان ھەست دکەت لگەل نفیسینا ھەر
تیکستەکا نوی یئ ئالافین خوہ یین شعری نۆژەن
دکەت، دەما ھەلبەستا خوہ یا لژیر تایتلی (ل
بامرنئ) ل فیستقالا ئەدەبی یا سییان ل دھۆکی
خواندی، ھەر ل دەستپیکئ و لگەل گۆھدیریکرنا
دەرزاینکا ھنارتنی:

ل بامرنئ دەرەک تیرا شکەفتا ناکەت
خۆ دکەنە دوو دەر

کارئ وان کەت، لەوما و ل پەیی پلانەکا داریزتی
دئ د ھەولەک دۆمدار دا بن بۆ کارئ وان ببیتە
جھئ سەرنجا تەماشەفانان، دئ ل دۆر سایکۆلۆژی
جەماوہری پیزانینان کۆم بکەن، ھەلبژارتنا مژار و
تایتل و دەرزاینکیئ دی د کەڤنە ھەمان قاد دا.

دەرزاینکا ھنارتنی (عتبە التصدیر)، ییکە ژ
دەرزینک و فاکتەرین ھەرە گرنگ د ئافاھی یئ ھەر
تیکستەکا ئەدەبی دا، ئەڤئ چەندئ ھەلبەستفان
پالداپە کو ب ھویری لسەر ھەلبژارتنا وئ دەستەواژەیی
راوہستیت ئەو ل بەراھییا تیکستا سەرەکی دەیتە
نفیسین، ب مەرجەکی یا گونجای بیت لگەل لەشی
تیکستا سەرەکی، یان ببیتە ھەکو ستۆی د نئقبەرا
سەری (تایلئ تیکستئ) و لەشی (تیکستا سەرەکی)
دا، ئەو دەرزاینک ژنی ھەرەکو د. عەلی غالب ڤەرەج
دبیزیت: (ھەر تشتەکی یان نفیسینەک بەرییا تیکستا
ناڤەندی ھاتبیتە نفیسین فیچا چ ژ گۆتینن دانەری ب
خوہ بن یان ژنی ژ نفیسینن نفیسکارین دی بن ب
خوہ ڤە دگریت)، دەرزاینکا ھەنئ دبیتە ئەو بیافئ
ناڤین یان ئەو پریا کو ژ وئ دەری ھەرگر گەشتا
خوہ د نئڤ گیانی تیکستئ دا دکەت، قادا ھەنئ
دبیتە کلیلەک و فاکتەرەکی ھاریکار ژبۆی ھەرگری
بەرھەڤ بکەت تیگەھشتنا ناڤەڤوکا سیمپۆلۆژی و
ژیدەرەک ژبۆی چیرژ ھەرگرتنی ژ فورمئ گۆتنی و
لایەنی وئ یئ ئەستاتیکی.

لەوما ھەلبەستفان زۆر ب ھویری لسەر
ھەلبژارتنا وئ دەستەواژەیی راوہستیت و گرنگی
ب چەوانی یا داریزتن و چیکرنا وئ دەت، دیسان
یا گرنگ ئەوہ دئ چەوان کاریت وان دەستپیک و
دەرزاینکان ب داوییان ڤە گریدەت.

لئ د ھەلبەستا کوردی یا نوی دا، ھەکو
پیدڤی پویتیە ب دەرزاینکا ھەنئ نەھاتیە دان،
یان پرائییا ھەلبەستفانین ھەکو پشکەکا لاوہکی
تەماشەیی وئ دەرزاینکی کرپە، دبیت لاوازییا
پروسیسا رەخنەگرتنی ییک ژ سەدەمان بیت،
دیسان دبیت ئەو نە پویتەدان بۆ نەسەرھەلبوونا

خفس ل بویك و زافا دكه قییت، ل سه ری چیا ی دبنه بهر

وهرگر ههست دكهت، نفیسینا
دهرازینكا ههئ د گافهكا ههلبهستی
دا هاتیه نفیسین، گافا ههئ ههروهكو
گاستون باشلار دبیتیت : (گافا دهمی
ئاسویئ یه و ئه و گاف ل هه مبه ر یان
دژبه ری دهمی ئهستونی رادوهستیت،
گافهكا میتافیزیکی یه و ههست و هشان

دهژینیت)، گافا ههئ یا فهگریدایه ب تنگژین و هزر
و ههستین ههلبهستفانی فه و دهبرپینئ ژ بیزاری
و دوودی یئ دكهت و د وئ گافئ دا ههلبهستفان
د حالهتهكئ نه مازهی دا تیپهردبیت، ئه و دهبرپین
فه ریژا وئ ههنگافتنی یه ئه و د كهتوارهكئ تال دا
راستی وی بووی و ب هیژا خه یالی جیهانهك دی
چئ کرییه، ئه و جیهان یا مشته ب پرسیارین گرنگ
و ههستیارین هه بوونگه رایئ.

ژیوی دهبرپینئ ژ وئ گافئ و حالهتئ ههئ،
ژیوی كو ب ئاوايهكئ هونه ری دهبرپینئ ژئ
بكهت و د سپاتیومهكئ شعری دا جهگیر بكهت،
ههلبهستفان ژ وی هه مبه ری بابته دی دگه رییت ژ
وان جه فهنگان دگه رییت ئه وین بكارن هه مبه ریژا
تنگژین و بینین و هزرین وی دكهن و ب رییا وان
بیروكه یین خوه بكهته هونه ر، ل قییرئ محسنئ
ههلبهستفان په نا بهر دیروكئ و سومبولین دیرین
و كه قنار بریه، روحا جهی فه دیتی یه، ههلبهت جه
ژی فاكته رهكئ سه رهکی یه ژ فاكته ریئ شعری،
ل جه م وی ئه و جه نه بنتئ جهین ماتریالی یان
فیزیکی نه، بهلكو جهین وریه یی نه، د بینینئ
ههلبهستفانی دا راما نا هه بوونئ ل وان ده ران
به رجهسته دبیت، جهین فهگریدایی ب رابردوو
فه نه، هونه ر ژئ هه ر د ب نه ر هت دا کارئ فهكۆلینئ
یه د رابردوی دا، ههلبهستفانی مه یئ پرۆفیشنال
هه ر تشتهكئ زیده و نه پیدفئ د گوتنا شعری دا ژ
ناف ده ر ئیخستی یه، ب شاره زایی رسته یین خوه

ههلبهژارتینه، ب رییا ب کارئینانا
زمانی ب ئاوايهكئ جیاواز و تهكهز
لسه ر تهكنیک و فورمهكئ نه مازه یی
و فهگیرانهكا سو ریالی و فاكته ریئ
ئاشوپا خۆلقینه ر، وینه یهكئ شعری
یئ فهنتازی دا پۆرتی یه، وینه یهكئ
پان نۆرمال، ههلبهستفانی ییکه یین
كهتواری ههین د تیکستا خوه دا
ههلوهشاندی یه و ژ نوی و ل گور
دیتین خوه ب ئاوايهكئ دویر ژ سینۆرین لۆژیکی
چارهك دی ئافاکری یه فه:

ل بامه رنی دهرهك تیرا شكهفتا ناكهت
خۆ دكهنه دوو دهر
خفس ل بویك و زافا دكه قییت، ل سه ری
چیا ی دبنه بهر

هه ر ل ده رازینكا هنارتئ نیشانه یین كوده تایا
ئهوئ ههلبهستفان لسه ر زمانی گۆتاریکی دیار
بووینه، بهلكو ههلبهستفانی هه ر ئه و ده رازینك
كریه بیافهكا سیمپۆلۆگی، بیافا چیکرنا نیشانه و
ئاماره یان، بیافهك جودا نابیت ژ تیکستا سه رهکی
بهلكو دبیته پشكهك گرنگ ژ تهقنئ وئ، لهوما
دی وهرگر ههست كهت كو پیدفئ یه خوه به رههف
بكهت بۆ پرۆسیسا وهرگرتنئ ژبه ر كو پرۆسه یا
ههئ یا هیسان نابیت، چونكو ههلبهستفان یئ
دویركهفتی ژ دا ریژتئا ساده و گرنگی ب لایه نئ
ئهستاتیکی دایه و ب زمانهكئ ئاماره یی دی
په یقیت، ههلبهستفانی ههول دایه ب رییا بكارئینانا
هه ر تشت و ئالافهكئ بالکیش و نهچافه ریگری
سه رنجا وهرگری رابکیشیت، یان ل وی فورمی
گه ریایه ئه وئ گونجای ل گه ل ئه و گوهارتن و
فه گوه ریپینئ د ژانرین دی یین ئه ده بی و هونه ری
دا رویدان.

قۆچانئ ههلبهستفان دیروكا هه فپکیان د
تیکستا (شهش بهند ژ سترانا ل بامرنئ) دا، ب
جو رهكئ خهست كۆم دكهت، (هه فپکی یا مروقی ل

قوچاننى ھەلبەستفان دىرۆكا ھەفرکییان د تیکستا(شەش بەند ژ سترانا ل بامرنى) دا، ب جورەكى خەست كۆم دکەت

ناكۆكى د نافبەرا وان دا ھەنە و ئەگەر تىكپەلى و
ھەفگرتن نەبن چ لفين و وەرار و نوبوون چىنان،
يا پىدقى ئەو تەماشەى وان بکەين وەکو ھەين و
لسەر بنەمايەك تەندروست و عەقلانى، نە بنتى ھەر
دوو يىك دوو تەفاث دکەن، بەلكو ھەر يىك رامان
و پىدقى يا ھەبوونا خوہ ژ يى دى وەردگريت، يان
ئەگەر ئەوئ دى نەببیت چ رامان بۆ ھەبوونا مە
ناببیت، ل پەى ديدا فەلسەفا پۆست مۆدېرنىتە ب
رىيا دايەلۆكى ھەر دوو جەمسەر دبنە دايەنەمۆيىن
لقاندنا دىرۆكى و چىكەرین بووبەران، وەھا ژى دى
وەرارا دىرۆكى ب شىوہەكى سروسى ب رىفەچیت،
لى عەقلى زال ھىژ يى دویرە ژ ھەمبىزكرنا لۆژىكا
ھەنى.

دىسان ھەلبەستفان د وئ باوهرى دايە، كو
تەف ھونەرین دى يىن ئەدەبى و ھونەرى مفا ژ
زانرى شعرى وەرگرتینە، لەوما ئەو ژى وى مافى
دەتە ھەلبەستى كو ئەو ژى مفاى ژ زانرىن دى
وەرگريت ژ وانا ژى چىرۆك و كن چىرۆك و شانۆ
و رۆمان و شىوہەكارى. ھند، نھا ھەلبەستا نوى و
ژبوى كو د نوكرنەكا ھەرۆھەر داىبیت و بكارىت وئ
گوتنا دىبىژىت: ئەف چاخە چاخى (مرنا ھەلبەستى
یە) ماندەل بكەت، لەو من د ھەلبەستىن خوہ دا
دەرگە ھەمبەر تەكنىك و شىوازىن نفىسنا زانرىن
دى فەكرى ھىلاينە، ب فئ فەكرى ژى شىايە ب
ئالاقىن تازە رستەيىن خوہ پىكېنىت و وەرگرى
ھەفرۆيشى ھنگافتنا وەرگرتنى بكەت.

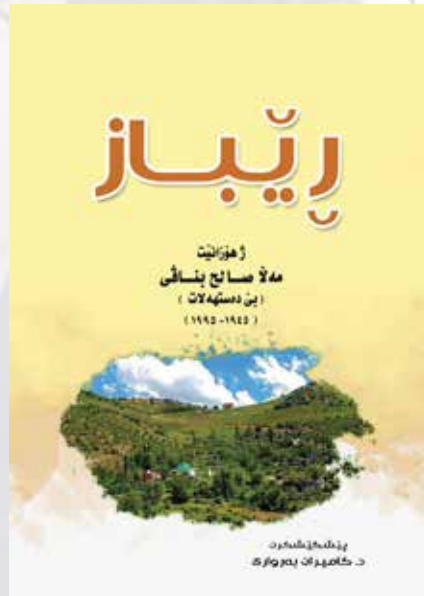
گەل سروسى، ھەفركى يا د نىقبەرا كۆمىن جفاكېين
جباواز دا، ھەفركى يا ئەفئ نفشى لگەل ئەوین دن،
ھەفركى يا زانینى لگەل نەزانینى، ھەفركى لسەر
ھەبوون و مانى. ھند،) يان تەوهرى سەرەكى يى
بىرۆكەيا تىكستى لسەر ھەفركى يا دونالىزىمیان
چىبوو، ستراتىژىيەتا ھەنى يا دىرینە د لۆژىكا
ھەبوونى دا و ھزرا فەلسەفى يا رۆژتاقا ھەر ل
ئەفلاتونى بگرە ھەتا ھايدگەرى لسەر بنگەھى
ھەنى چىبوو، فەیلەسوفى ئەلمانى ھىگل دەیتە
ھەژمارتن وەكو فەببەرى ياساين دىالىكتىكى،
ھەفركىيا دونالىزىمیان ل پەى ياسا و نىرپىنا فەلسەفا
ھەنى، يا فەگىدايى يە ب ھەبوون فە و ھەر دى
يا بەردەوام ببیت و بنەمايى پىشەفەچوون و وەرارى
یە، ھەر تشتەكى د ناخى خوہ دا ناكۆك و ھەفدژى
خوہ ھەمبىز دکەت و لسەر بنگەھى ھەنى، بىرۆكەيا
يان ياسا ماندەلكرنا ماندەلكرنى (نفى النفى)
ھاتىە دارپژن، ياسايا ھەنى ل جەم كارل ماركسى
فەیلەسوف بوو يىك ژ سى ياساين سەرەكى يىن
لۆژىكا دىالىكتىكى و ل پەى وى بنگەھى دياردە و
بووبەر رافەكرینە و ب ديدەكا فەبىر و دویر ژ گومانى
تاگىرىيا لايەنەكى دکەت، تەماشەى لايەنەكى دکەت
وەكو ھەلگرى بها و نرخین بلند و راست و پاكر
و بەرؤفاژى لايەنى دى دبیتە ژىدەرئ خرابى و
نەباشى و سەدەمى پاشفەمانى، لى فەلسەفا
پۆست مۆدېرنىتە، كۆدەتايەك لسەر نىرپىنا ھەنى
كریە، وئ تەماشەى ھەفدژان كرىە وەكو تەفاثكارىن
ھەف دوو، رىچكەيا ھەنى يا فەلسەفى ل پەى
چەندىن ژىدەران بۆ جاك دريدايى فەیلەسوفى و
خودانى تىورا ھەلوەشانگەرايى دزفريت، محسنى
ھەلبەستفان ب ھەمان ديد و ل پەى ھەمان رىياز
تەماشەى دونالىزىمان دکەت و ئەو ژى ياخى دبیت
لسەر بنگەھى لۆژىكا كلاسىك، چونكو خوینەر
ھەست ناكەت كو ھەلبەستفان تاگىرىيا لايەنەكى
لسەر كىستى لايەنى دى دکەت، بەلكو وەھا دبىنىت
كو ئەو دونالىزم يىن ھەفدژ نینە بەلكو ب تنى

هزرا ئیگرتنی د دیوانا (رېباز) دا

پیشگۆتن:

نه ئیکبون و نه ئیکپیزی دهردهکئی بی
دهرمانه، هر مللهتهکئی ئیکگرتن د ناقدنا نه بیت،
زۆر ب زهمهته بگههته ئارمانجین خو، لهوما د
قورئانا پیروژدا ژى بهحسئ ئیکبونی هاتیه کرن
کو ژیکفه نه بن و نه بنه گرۆپ و کوم: (واعتصموا
بحبل الله جميعا ولا تفرقوا، واذکروا نعمة الله
علیکم، اذ کنتم اعداء، فالف بین قلوبکم، فاصبحتم
بنعمته اخوانا) (ال عمران: 103)، ئانکو: (و
هوین خو ب دینی خودئ و کتیبای وی فه بگرن،
و ژیک به لاف نه بن، و نیعمهت و کهرهما خودئ
دگهلهوه کری بیننه بیرا خو دهمن هوین لیک
دوژمن و خودئ دلئت ههوه گه هاندنه ئیک و هوین
ژ دهولهت و کهرهما خودئ بوونه براییت ئیک...)
(سگیزی، 2002: 63)، خودئ پیتر ژ (10) ئایهتان
بهحسئ ژیکفه بوونی کرییه، کو ژیکفه نه بن و نه بنه
کۆم و گرۆپ.

ههلبهستفانین مینا (مهلا سالحن بناقی) ژى،
هر ل دویف په یاما خودئ ژى چوینه، زیده باری
وهرگرتنا چام و وانه یان ژ براکوژی و ژیکفه بوونا
مللهتئ کورد ژ لایهکی و ژ لایهکی دی فه ژى
دابهشکرنا کوردستانی بو چار پارچه یان، ژ لاین
وهلاتین زلهیز فه، ژ بو بهرزه وهندیین خو و دسه ر
فتی چهندهئ ژى پا ههردهم کورد بخو ژى بووینه
دارکوکی سه ری ئیک، لهوما ههتا ئه فرۆ ژى ژ
دهردئ بندهستی و ته په سه ریین دانلن.

جهميل شيلازی

دانەناسینەك كورت بۆ دیوانا ریباز:

ریباز دیوانا ھەلبەستێن مەلای سالح بنافی (بێ دەستھەلات)ی نە، کو ژ پێشکێشکرەکی ژ لایێ (د. کامیران بەرواری) و پێشەکیا ھەلبەستفانی و (٢٣) ھەلبەستان پیکھاتییە، دگەل پاشکۆیەکی کو چەندین پۆھنکرێن ھەلبەستفانی ل سەر ڤەھاندنا ھەلبەستان تێدانە و دگەل وێنەنامەییەکی کو کومەکا وێنە و کاغەزێن د ناڤەرا ھەلبەستفانی و ھندەک کەسێن سیاسەتمەدار دا ھاتینە نڤیسین، دگەل وێنەیی وان پۆژنامەیی ل سەر ھەلبەستفانی نڤیساین پیکھاتییە، قەبارە (٢٤×١٧سم) و (٤٢٨) بەرپەران، ل چاپخانە (دانیشفەر) ل ھەولێری ب (٥٠٠) دانەیان ھاتیە چاپکرن، ھەژێ گۆتنتییە بیژن ھەلبەستێن قی دیوانی د ناڤەرا سالیان (١٩٨٢-١٩٩٥)ی دا ھاتینە نڤیسین، ئانکو ھەتا بەری وەغەرکنا خۆ ب دوو ھەیفان ژێ ھەلبەست و پێشەکیا دیوانی نڤیسینە.

ناڤەرۆکا ھەلبەستێن دیوانا ریباز:

ھەلبەستێن دیوانا ریباز چەندین بابەتان د ناڤەرۆکا خۆ دا ڤەدگریت، چونکە ھەلبەستفان (مەلای سالح بنافی) ھەر وەک سەیدایی (تەحسین دۆسکی) نافکرییە ب (نالەندێ دوویی) ھەر وەکی د دەنگۆیی وەغەرکنا ویدا د پۆژناما (پەسەن) دا بابەتەک بەلاڤکرییە ب مانشیتێ (ب بێ دەنگی نالەندێ دوویی ژێ وەغەرکرا). کو ل ڤێرە جەئ پرسیارییە، بۆچی ب نالەندێ دوویی نافکرییە؟ دکارین بیژن، (بنافی) ژێ وەک نالەند (موخلصی) گەلەک دەرگە د ڤەھاندنا ھەلبەستێن خۆدا قوتاینە مینا: (کورەپەروری، ئایینی، جفاکی، پەسن و سالۆخت، رەخنەیی و... ھتد)، ئانکو ژ لایێ داریشتنا ھەلبەستێڤە، ھەلبەستا (بنافی) گەلەک یا نێزیکە ژ یا (موخلصی)،

ھەر وەکو (د. کامیران بەرواری) ژێ د پێشکێشرا دیوانیدا دبێژیت: ((گەلەک ھۆزانین (مەلای سالح بنافی) نێزیکە ئاوا و شیوازێ جەگەر خوینی و نالەندی ھاتیە ڤەھاندن، زمانی وان زمانەکی کوردی یی خۆری (پەتی) و پەسەنە)) (بنافی، ٢٠٢٠: ١١).

مەلای سالح بنافی کییە؟

مەلای سالح کۆرێ ئەبوەکر کۆرێ سەعدییە، ناسیار ب (مەلای سالح بنافی)، ناسناڤی وی یی ھۆزان (بێ دەستھەلات)ە، ژ دایکبوویی (١٩٤٥/٧/١)ی ل گوندێ بنافی، ل دەڤەرا بەرواری بالآ، سەر ب ناحیا کانی ماسی، قەزا ئامیدی، ل ژیی شەش سالیی دەست ب خواندنا جزی عەمائی کرییە ل دەڤ (مەلای یوسف ئەبو زەید کیستەیی)، کو ل وی دەمی مەلای گوندێ بنافی بوو (ھەر بۆ زانین مەلای یوسف کیستەیی ھەلبەستەکا ب ناڤ و دەنگ ھەییە ل سەر گوندێ بنافی، ب ناڤی - قەلئ مەلای - کو دیوانا وی دا ھاتیە بەلاڤ کرن) (شینازی، ٢٠١٨: ٢٤). پاشی ل سالآ (١٩٥٤) بابی وی ئەو ھنارتە بەر خواندنی و ل ھەیفآ (١٠) سالآ ١٩٥٨ دجیتە قوتابخانا بیدوھی، کو ل پۆلا پینجی ھاتنە وەرگرتن، چونکە وان ئنگلیزی نەدزانی، ھەر د وی سالیدا پەبوەندیی ب (پ د ک) دکەت ب ریکا سەیدایی (مەعسۆم مەلای ئەنوەری مایی) و (یوسف محەمەد بیدوھی) کو ھیشتا پارتی د قوناقا نھینیدا بوو، پاشی ل سالآ (١٩٧١) دەمی بارەگایێ (ئەسەد خۆشەڤی ل بامەرنی کو ل وی دەمی نڤیسەر (کاتب) ئ ئەسەد خۆشەڤی بوو ئەو و مەلای ھەمدی سەلەفی - ھندەک ئەزمون دەرکەفتن ژ وەزارەتا ئەوقافی ل بەغدا، بۆ پەیمانگەھین ئایینی، ل دەستپیکا ھەیفآ (٩) سالآ (١٩٧١) ی، ئەو ژێ پشکداریی د وی ئەزمونیدا دکەت و سەرکەفتیانیە تیدا دەرپاز دبیت و ل دویدا ل سالآ (١٩٧١-١٩٧٢)ی پشکداریی ل ئەزمونەکا

بۆچی پىياز:

دەربارەى نافكرنا ديوانى ب نافی (پىياز) ھەر دى ئامازى ب ھندەك گۆننىن (د. كاميران بەروارى) دەين، ل دۆر قى نافی، ۋەك دىيىت: ((پىياز) ئەرى چ پىياز؟ كىزان پىياز؟ بۆچی پىياز؟ پىيازەك يا ژ بەر نەبوونا چ پىيازان نافكرى! پىيازەك يا بەرۇقاژى وى پىيازى وى د ھزا ئازادى و پرگارىيىن دا گرتى و تەقايلاوينى و ژيىن خوە لسەر داناي و نەگەشتى وى ئارمانجى يا وى دقيا، پىيازەكا ژ پىيازى خوە دەرکەتى و ئەوين ئەو پىياز داناي و كوردىنى لسەر كرى بى بەا و بى خودان و ژاروژير كرىن! ژ بەرکو ئەو پىيازى سىياسىيا (مەلا سالىح بناقى – بى دەستەھلات –) لسەر دچوو، داخواز و ھىقى و ئارمانجىن وى نە ھنگافتن، ئەو نەچار بوو وى پىيازى بگھۆپىت، ئەو نەچار بوو پىيازى وى دەستەھلاتا مەزن يا وى و شۆرەشى ھەى و پىيازى سەرکەفتنا كوردان ل بەھارا (۱۹۹۱) ئى نافی خوە بکەتە (بى دەستەھلات) (۲۰۲۲: ۷-۸).

كورتىبەك دىرۆكى:

ئەو دەردى مللەتنى كورد پى دناليت ھەر ژ پەيدابوونا وان ل زنجيرا چيايى زاگرۆس، پەيدابوونا چەندىن ھۆزان ۋەك حكومەتىن سەرەخۆ: (لۆلۆيى، گۆتى، كاشى، مېتانى، خلى، سۆبارى، نەھرى، مېدى) (زەكى، ۱۹۴۵: ۱۹-). كو ھەر ئىك ژ قان مللەتان بەردەوام د ناكۆكى و شەپ و پىكدادانان دا بوون و پاشى ھاتنا مېدىيان بۆ زنجيرا چيايى زاگرۆس ل سالا (۷۰۰ پ. زى و دامەزراندنا دەولەتەكى ب نافی دەولەتا (مېدى – مادى) ژ لايى شاھەكى ب نافی (دىاكۆ) كو ئىكەم دامەزرىنەرى دەولەتا (مېدى) بوويه، پىيازى كو شىياى ھەمى ھۆزىن ل كوردستانى بکەتە ئىك و ئىكگرتنەكى ل ناقبەرا وان دورست بکەت و بنىاتى دەولەتا مېدىان دانىت، لەورا (دىاكۆ) ب

گىشتى (ۋىزارى) دكەت ب پلەيا (۸۱٪) سەردكەقىت و باۋەپنامەيا پەيمانگەھا ئايىنى ۋەرگرت، پاشى پىيازى شەكەستنا ئادارا سالا (۱۹۷۵) ئى د روينىتە مال، ل پۆژا ۱۹۷۶/۱۲/۲۸ ئى دىتە مامۆستا ل

گوندى ئاقارى چەلكى – بەروارى بالا و پىيازى فەگھاستنا خەلكى يا زۆرەملى ل سالا (۱۹۷۸) ئەو زى دەيتە فەگھاستن بۆ كۆمەلگەھا (ھىزاۋا). ل رۆژا (۱۹۶۲/۶/۱) ئى پەيوەندىيا پارتىزانى دگەل شۆرەشى دكەت و بەردەوام دىت د خەباتا پارتىزانى دا ھەتا كو شەكەتتا شۆرەشا ئىلۆنى

ل سالا (۱۹۷۵) ئى، دەست ب فەھاندنا ھۆزانى كرىيە، ل رۆژا (۱۹۹۲/۴/۲۱) ئى تووشى ئىشا شەلەلى دىت و ئىدى نەشيت رابىتەفە و دمىنىتە ل سەر تەنشى، ۋەسا ديارە ژى كو پارتى ئىدى پىيازى ھافىتىيە و خۆ لى نەكرىيە خودان ۋەك گەلەك كەسەن دى.

دامەزىرنەى دەولەتا میدى دەیتە نیاسین،
(زیبارى و ماى، ۲۰۱۲: ۱۸۴).

هەرچەندە ل دەستپىكا دامەزنداننا
قى دەولەتى زورا ب هیز بوویە و شىايە
ل سالاً (۱۱۲ پ. ن) دەولەتا ئاشورى ل

باژپى (نەینەوا) ب تەمامى ژ نائف بېت، لى ديارە
پشتى هاتنا هندەك شاهین مینا: (فراورتیس،
كەى خسار و ئەستىجاسى) ى هیدی هیدی ئەف
دەولەتە بەرهف لاوازیی چوویە (نەخاسمە ل سەر
وختى ئەستىجاسى / ۵۸۴ - ۵۵۰ پ ن) کو دەولەتا
میدی ب تەمامى ژ نائف چوویە ... (زیبارى و ماى،
۲۰۱۲: ۱۸۷ - ۱۸۹)، (ل سالاً ۵۵۰ پ. ن) دەولەتا
میدیا ل سەردەمى (ئاستىك) دویمامى شامى
میدیان هەپت، ژ لایى (كورشى) دامەزىرنەى
دەولەتا ئەخمینی (هاخەمەنشى)، كۆرش كەفتە
د هەفركى و ملمانیدا دگەل میدیان و شىيا ب
هارىكارىيا سەركردەكى لەشكەرى یى میدیان ب
ناشى (هارپاك) دژى ئاستىكى بکەفیتە شەپرى و
باژپى (ئەكباتانا) کو پایتەختى دەولەتا میدیا بوو
داگیر بکەت و دویمامى ب دەولەتا میدیا بهینیت
و (بەهرىفیت)) (لیژنەیهكا هەفپشك ژ زانكۆیین
هەرىما كوردستانى و وهزارەتا پەروەردى، ۲۰۲۲:
۵۹).

پشتى دورستىوونا چەندین میرگەهان وهك:
(جزیرى، خیزان، شیوان، بدلیس، ساسون،
سویدی، بازوكى، هەكارى، موكرى، بەهدینانى،
سوران، بابان قوچان، خوراسان، و... هتد). (زەكى
بەگ، ۱۹۴۵: ۳۶۲ - ۴۳۷)، دیسان دبیین ناكۆكیین
بەردەوام دناقبەرا واندنا هەبووین، ژ بلى دەستى
خیانەتى بو دوژمنین خو دریزكرینه، نەخاسمە
ل دەستپىكا شەپى چالدیران (۲۳ ئاب ۱۵۱۴ ز) و
دەستپىكا دابەشبوونا كوردان د ناقبەرا (سەفەوى
و ئوسمانیان) دا كو وان هەردوو دەولەتان بزاكرن
میرگەهین كوردان لاواز بكن، ئەو ژى ب رىكا
(مەلا ئدریس بدلیس)ى، كو توركان مەرەم ژ قى

سیاسەتى ئەو بوو مەلا ئدریس كوردان
پازى بکەتن و مەيلا وان بو ئوسمانیان
بکیشیت. (زەكى بەگ، ۱۹۶۱: ۱۶۴ -
۱۶۵)، هەروەسا د داستانا كەلا دەمدى دا
(۱۶۰۶ - ۱۶۰۸)ى، ئەو خیانەتا كوردان ب
تایبەت (مەحمودىكى ئالەكانى) كو پەيوەندى ب
لەشكەرى عەجەمى كرى و سەرۆكانىيا ئاڤا كەلەئ
نیشا وان دای، ب قى چەندى ژى مەزنترىن زىان
ب كەلەئ كەفت و بوو ئەگەرى شكەستنا كوردان
دكەلەیدا ل هەمبەر لەشكەرى عەجەمى (عومەر،
۲۰۰۸: ۷۹).

كو ئەف هەمى ناكۆكى و دووبەرەكى و بىتفاقیيا
د ناقبەرا میرین كوردانانە، و هەردەم دگەلێكدا ب
شەپ و هەفچوون و قىكناكەن و هەر هندەك بووینە
دویقەلانك بو دەولەتەك و خو بو وان دچەمین،
لى ب مخابنیفە ئەو دبەرەف نینن خو بو ئىك
بچەمین، لى بو دوژمنین خو باشتىن دویقەلانك،
(شىلازى، ۲۰۲۰: ۲۳۱)، لەوما خانى ژى ئاخىنك
ب قى چەندى راهیلاينە:

لەو هەمیشە بى تفاقن
دائم ب تەمەررود و شقاقن
(خانى: ۳۵)

لى ئەگەر قان میر و سەرۆك هۆزین كوردان
قىكگرتى و هەفگرتیبانە، ب ئىك دەست و ب ئىك
دل دگەلێكدا بانە و ب فەرمانا ئىك كریانە، خو
ژ بو ئىك چەماندبانە، دەستى براينىی ژ هەفرا
دریزكریانە، هەلبەت دا پۆم و عەجەم بن خولامین
وان، نەك دا بنە دویقەلانكین وان. (شىلازى،
۲۰۲۰: ۲۳۱)، هەروەكى خانى گازی دكەت:

گەر دى هەبویا مە ئتتفاقەك
قىكرا بکرا مە ئنقیادەك
رۆم و عەرەب و عەجەم تەمامى
هەمیان ژ مە را دكر غولامى
(خانى: ۳۵)

ئاها ژ هنگى وەرە هەتا نەو كورد نەبووینە

ئىك و ھەردەم ل دژى ئىك پراوھستايىنە و دوژمنا تىيا ئىك كرېنە و ھەردەم بووینە پىشتەقان بۆ مللەتتین ل دژى كوردان پراوھستەن، ئەو ژى بووینە ھاریكارین خرابكرن و ژ ناڤىرنا ئىكدوو.

ھەر ئەف چەند خىيانەتكارى و براكوژىيا كوردان ب دەستى ئىك، بووینە ھۆكار ھەلبەستقان (مەلا سالحى بناڤى) ژى گەلەك نەكامىيا رىبەر و سەركردین كوردان بکەت، ئەوین بووینە ھۆكارى پڑتئا خوينا لاو و گەنجین كوردان ب دەستى ئىك، نەخاسم پىشتى سەرھلانا (۱۹۹۱) ئ ل باشوورى كوردستانى، چ شەپى براكوژىيى (ى.ن.ك) و (پ.د.ك) و (پ.ك.ك)) د ناڤبەرا (۱۹۹۲ - ۱۹۹۵) يان يى (پ.د.ك) و (ى.ن.ك)) ل سالا (۱۹۹۴) ئ، كو ب ھزاران گەنج و لاو بوونە قوربانىين قان شەپ و ناكوژىيان .

ھزرا ئىكگرتنى د دیوانا ریياز دا:

وھك يا پۆھن و ئاشكەرايە، دەما كو كەسەكئ مينا (مەلا سالحى) پەيوەندى ب شۆپەشى كرى، ئەو ھىقى و ئۆمىدین وى د دلئى خۇدا چاندين، پىشتى سەرھلانا (۱۹۹۱) ئ ديارە بۆ وى بوونە خەون و نەگەھەشتە وان ھىقى و ئۆمىدان، لەوما گەلەك بابەت د قەھاندنا ھەلبەستتین خۇدا ئازراندينە، لئ تشتى مە دخواست دقى بابەتيدا لسەر راوھستين، ھزرا ئىكگرتنىيە، ئەو ژى پىشتى چەندين شەپ و ناكوژىيىن ناڤخۆيى رويدايىنە كو بووینە ھۆكار پەخنەيەكا توند ل رىبەرین مللەتى بگريتەن، كو ئەڤرۆ دەستى خۆ دريژ بکەنە خوينا ئىكدوو، لەوما دئ ھندەك نمونەيان وەرگرين:

د ئىكەم ھەلبەستا ويدا ب ناڤى (بھارا ھەفتى و چارئ) بەھسى ئىكگرتنا كوردان دكەتن بەرامبەر ئەو پىلانا ژ لايئ (عيراق و ئيران و بومىديەن) قە ھاتىيە دانان ژ بۆ ژناڤىرنا كوردان، ھەر ئىكسەر (بناڤى) گازی دكەت ھەر ئىك ژ (مەسعود و

تالەبانى و پەسول مامەند) كو پىتقىيە ئىكگرتن ھەبىت ژ بۆ بەرھنەگار بوونا دوژمان:

مەسعود و تالەبانى
يا فەر ئەوھ پىكېھين
رەسۆل مامەند مە زانى
رىبەر بۆ سۆشياستين
دىموكراتى گەل كانى؟
گول بشكوژ و نوى بەستەن
بلا بىن گوڤرەپانى
دگەل ھەوھ پراوھستەن..

(پىياز: ۴۸)

د ھەلبەستا (گازی) دا ھەر زوى گازی دكەتە (خۆشمير و عەگيد و پلنگ و شير و جوتيار و خودان پینووسا) كو ھەمى پىكفە و ب ئىك دل ئىكدوو بگرن، چونكە كوردستان وھكى بويكەكا خەملاندییە، بەلئ ژ بۆ كەسین ھەژى وئى بن:

ئىك و دوو بگرن وھكى جامیرا
كوردستان بويكە بەلئ ژ كئ را؟

(پىياز: ۵۴)

لەوما ھەڤدژى ئىكگرتنى، ژىكفەبوونە و ھىقى و ئۆمىدا دوژمانە، تنئ دوژمن ب ژىكفەبوونئ دلخۆش دبن:

ژىكفەبوونە وھ ب پەنگى تارى
تالانە بۆ مە و سوود بۆ نەيارى

(پىياز: ۵۶)

د ھەلبەستا (كورد و پرگارى) دا، وھسا ددەتە خۇيا كرن كو كورد سەرناكەڤن ھندى كەرب و كين د ناڤبەرا واندا ھەبىتن و پىبەرین وان نەبنە ئىك:

كورد ھۆ زويكا سەرناكەڤن
ناڤ وان پر كينا كەڤنە

ھندى رىبەر مە ژىك نەبن
گەل و وھلات دوړاندنە

(پىياز: ۶۳)

د ھەلبەستا (سرودا ئىكگرتن) دا ژبەرکو

كوردستان يا بندهسته بهلئ ئه و ژى
ژبه ر نه ئىكگرتينه، هه مى ملله ت هاتنه
پزگاركرن، لئ تنئ كورد ماينه بندهست:
هه رنه پيش هه رنه پيش ئه فرؤ
رؤژا مهيه

گه لئ كورد چاقه رئ ب ئىكبوونا وهيه
(رېياز: 65)

پاشى دبئزئيت چونكه د ناف وان ملله تاندا
هه قالينى و براينى ههيه له وما بوينه ملله ت و
پيتشيه كورد ژى ببه ئىك دا ئه و ژى ببه خودان
وه لاتك سه ربه خو:

هه مى ئىك دگرن و دزقن ل جهين خوه
ئىكگرتن نه مينيت ناگرن خه تا خوه
(رېياز: 66)

د هه لبه ستا (بئ دهسته لات و خه لكئ ده قه رئ)
دا، ئه و ناكوكييا د ناقبه را پارتين كوردستانيدا
و په نابرن بؤ كومله لا نه ته ويئن ئىكگرتى ژ
بؤ ناقه ندگيريئ د ناقبه را واندا بكن ژ بؤ ل
هه قه اتنى، ب شه همزارى و قبه ت دزانيت، كو
هاوارا خو ببه ن بهر ده رگه هئ كومله لين نه ته وهيين
ئىكگرتى:

وهى چ بؤ قبه ت داخازا ئىكگرتنى بؤ
كومله لا

دا شاد ببن ب مافئ خوه وهك ميدييا
نازاد بژين
(رېياز: 74)

د هه ر هه مان هه لبه ستدا سويند دخوت كو ئه و
چه ند راست نينه، بيژن چونكه كه س ل پشتا مه
نينه له و نابينه چو!! ما دهوله تين وهك تورك
و فارسا و فره نسا كى هه بوون پشته قانينئ لئ
بكن، لئ تنئ ئىكگرتن ريك و ريبازا دكو روناھيا
سه ركه فتنئ بچرسيت:

دوو سه خله تيت پيس و نه كام تا نوكه
ل ناف مه مانه
نه زانين ئىكه، يئ دى ژى بؤ ئىك و دوو

ئهم فيهرسين
ژ كه فن و كوڤن هوييت تىكچوونا
بزاقا هه ر ئه قه نه
سويندئ دخوم راست نينه
چاخئ دبئژن بئ كه سين
پا توركا و فارسا و فره نسا ژ بلى خوه
كى ددى هه نه؟

ئىكگرتن ريك و ريبازه له وا روناھى
چرسين
(رېياز: 77)

د هه لبه ستا (كوردئيت چه رخئ بيستئ) دا
دده ته خويا كرن، ئه گه ر ئىكگرتنه كا بئ گه نكه شه
و قه رقه شه هه بيت، سوپا و زريپوش و توپ و
ته يارين دوژمنا نه شين چ بكن:

سوپا و زريپوش و توپ و ته ياريت
دوژمنا

دى چ كه ن، گه ر مه هه بيت ئىكاتيهك
يا بئ نيقاش؟
(رېياز: 78)

به لكو د دلئ ويدا ناگر و پيتى هه لدبيت، ده ما
كو پارتين مه ئىك تومه تبار دكن ب جاشاتى،
باشه پا هه كه ر هه مى بوونه جاش، كى دئ مينيت
كوردپه روه ر:

خودئ! گوريبيا جه هه نه م و دوژه خا ل
دلئ من هلبوو

چاخئ گو ه لئ دبم هه ر ئىك دبئزئيت
هه قالئ جاش

ئه گه ر ئه قه نه جاش بن و ئه و جاش بن
ويئت دى ژى جاش

پا كى ما، جاش بؤ هندئ هه مانه كئ
دده ن شه باش!؟
(رېياز: 78 - 79)

به لكو ريكار پزگارييا وه لاتى ب وئ چه ندئ نينه،
ده ما كو جوداهيئ دئخه ن د ناف ده قه ر و باژيرين
كوردستانيدا، به لكو دقئيت ب ئىك چاف ل هه مى

جهان بڭين:

رېكا پرزگارى يا گهل و وهلاتى
قهت يا هو نينه
ئاش نه بو هندىيه داکو ههر
قههڭرېتن بهراش

قوتابى ههردهم هوين ئيم و ئوميدن و
ههوارن
بکهن گازی نينه فهرق شنکار و بارزان
و سورداش
(رېياز: ۸۰)

د ههلبهستا (دلسوژى چيه؟) دا ب خهم و
پوندک و دل و برينقه بهحس ل شکهستنا شوپرهشا
ئيلونى دکهت ل سالآ (۱۹۷۵)، لى پاشى ههر
زوى پهسنا حزب و کومهلین کوردستانى دکهت،
کو جارهکا دى شوپرهش هلدانهفه و ئيکگرتنهک
دورست کرن، شانازيى ب وئ چهندي دبهت:

چهند کووم هاتن پاشى کرن ئيکهتى
شوپرهشکېر و کومهله و سوئشيااليستى
گرتن رېکا پرزگارىيا مللهتى
ژ کهيفادا مه دل هات بهر تهقينى
(رېياز: ۹۷)

لى پاشى هندک شهپن براکوژيى پهبابوون
و نهفه بوونه نهگهرا فههاندنا فى ههلبهستى،
ههروهک ههلبهستقان ب خو فى چهندي روون
دکهتن و دبېژيى: ((پشتى مللهتى مه رابوويهفه
سهر پيبا و شوپرهش نوى کرهفه چاقيت مه پوون
بوون و کهيفا مه زيده خووش بوو، بهلى پشتى
شهپن براکوژيى پهبابووى دلى مه چرمىسى،
چونكى مه وه زانى شهپن براکوژيى د بهرزهوهندييا
دوژمنا دايه و نه رېکا سهركهفتنا گهلى مهيه، ئينا
من چهند هوژانک فههاندن، تيد رهخنا براکوژيى
کر و داخوازا ئيکگرتن پارتيت کوردستانى کر، کو
ئيکگرتنهک ل مابهينا هه ميا بيته گرئدان)) (رېياز:
۳۶۱).

د هه مان ههلبهستدا، ئاماژى ب شهپهكى

براکوژيى دکهت د نافهبرا ((.ى.ن.ک) و
(قيادا بهروخت - موهقهت -) دا ل سهري
هه يقا خزيرانا سالآ ۱۹۷۸، ل دهقرا
ههكاربيان ل کوردستانا باکور:

حهفتى و ههشتى کوردستانا
ئهفرازى

شهپهک مهزن چيبوو ل گوندى بازى
بو نهيارا ههر سيکا بو دلخازى
دفا كوردا دوکيل ژى هات فرينى
(رېياز: ۹۸)

ههر ديسان دويقدا بهحسى شهپهک دى يى
ناخوژى دکهت د نافهبرا ((.ى.ن.ک) و بهرهى
(جود) دا ل نافهبرا (۱۹۸۳/۹/۱۳ - ۱۹۸۳/۹/۳۰)
ب دويماهى هات:

ل ههشتى و سى بهرهى جوود و ئيکهتى
ل قهنديلى کرن شهپهک بهرکهتى
نهخوش کرن سهر و دلپت مللهتى
ههمى بو ئيك بو جهنگى راکشيني
(رېياز: ۹۸)

کو دههئنجامى فى شهپن هه، بهرهپى جود
شکهستن ئينا، کومهکا زور يا پيشمههريگان ژ
ههر دوو لايان بوون قوربانى، تنى نهف چهندا هه
بوو جهن دلخوشى و کهيفخوشيا دوژمنين کوردان
ههر ئيك ژ: (ئيران و عيراق و تورکيا):

بهرهپى جود شکهستن کهفته ب سهردا
گومرکهکا مروفا زور مهزن دا
کرن کهنى ميريبا تههران و بهغدا

ددان تورکا سپى بوون ب گرئنينى (رېياز: ۹۸)
لى هندیکه براکوژييه تنى بهرههمن وئ ژ
دهستدانا پيشمههريگه و ميرخاسانه، بو دوژمنا ژى
وهک خوارنا گوشت و برنج و مهرگينه، بو مللهتى
کورد ژى وهک تويغان و پهنى و تهرگانه:

هاتن کوشتن سهر لهشکهه و پيشمههريگه
بو دوژمنا گوشت و برنج و مهرگه
بو مه كوردا پهنى و تويغان و تهريگه

براکوژی نموونا حیلحه ژینئی

(ریياز: ۹۸)

لهوما ل دویمایهیا قئی ههلبهستی،
تنئی ئارمانج و هیقییا وی ئهوه کو جارهک
دی ل ههفهاتنهک د ناقبهرا پارتین مه دا
ههبيت، ئیکگرتنهکی دورست بکن، داکو مللهت ژ
بن دهردهسهرییا دهرکهقیته:

جارهکا دی دئی خازم قه دوعایی

مللهتی مه دهرکهقیته ژ بهلایی

بو پرگاریی پیکفه بکن سهمایئ

براکوژیی ئیکاتی بیته شوینی

(ریياز: ۱۰۲)

د ههلبهستا (کوردستان) دا، پشتی چەندین
پەسن و سالۆخەتین دیرۆک و سروشت و جوانییا
کوردستانی دکەت، پاشی دەرگههئ بابەتی شهپهکی
براکوژیی دقوتیت، ئه و ژئی ئه و شهپئی براکوژیییه
ئهوئی ل سالآ (۱۹۸۱) ئی دناقبهرا (پ.د.ک) و
(پ.گ.د.ک) بوو، دهما کو (پ.گ.د.ک) بزافکری
بهیته ناف ئاخا باشوئی کوردستانی، ئینا
(پ.د.ک) هیرش بره سر و نههئلا بیته ناف
دهفهري، شهپهک چئ بوو ل ناقبهرا وان و ل
ئهنجام (پ.گ.د.ک) پاشقه چووئه و نهشیا بیته
دهفهري. (ریياز: ۱۸۸ - ۱۸۹).

بههدینان و ههکاری

جهئ خهه و نهاری

کوردستانی ههژاری

سهنات یا سنديايه

ئهف چهند جه و وار و شوین

لئ هاته ریتن خوین

پیشمه رگه بوون هه می جوین

ل نک خه لکی بهلایه

(ریياز: ۹۸۸ - ۱۸۹)

پاشی د هه مان ههلبهست دا، ئاماژئ ب
کوشتنا چەندین میرخاس و میرخاکان دکەت
مینا: (عهلی عهسکهري، شیخه یهزیدی - حسین

بابه شیخ - ، دکتور خالد، ئیبراهیمی
عهزوی، دکتور مالک، حهسو میرخان
ژاژوکی و عهبدولپهحیم پیندرۆکی،
لئ ئه مه نهشیین نموونهیان ل سهر قئ
ههمی بینین گهلهک یا دریژه، بهلکو ژ
بلی ههلبهستی ب دریژی بهحسی قئ چهندا هه
دکەت، د پۆهنکرنهکی دا ل دۆر قئ رویدانا هه.
(ریياز: ۱۹۰-۱۹۱ و ۳۷۰).

و د هه مان ههلبهست دا ئاماژئ ب وئ
چەندئ دکەت، کو نهۆ کوردستان بوویه پینج
پارچه (عیراق، ئیران، تورکیا، سوریا و ئیکهتیا
سۆقیهت)ی، لئ ئه فرۆ پینتی ب ئیکگرتنهکینه،
نهک وهک کهوا بهردهوام ب سهروچاقین ئیکفه
بن:

کوردستان پینج پارچه نه

بو پرگاریی ههوجه نه

ریکا مه هه ر پیژنه

ل دویف چاخ و دهمایه

پیژهن قیا رهوا بن

نهکو وهکی کهوا بن

هه می بو ئیک برا بن

ریکا سه رکهفتنایه

(ریياز: ۲۰۸ - ۲۰۹)

د ههلبهستا (پهز و گورگ) دا ل دهستیکی
بهحسی ئیک پارچهیی یا هه ریما کوردستانی
دکەت، لبن سیههرا ئیک رپهه، بهلئ پاشی پشتی
بوویه چەند پارچه و ژیکفه بووی، ئیدی هه ر ئیکی
بو خو قه کیشا:

جاری ئیکی زور پهز هه بوو

چه روان گهلهک بهه ر قه بوو

باش یئ کوم و زور تازه بوو

پاشی بر بوو ژیک بو به لآف

(ریياز: ۲۲۲)

پاشی ئیدی گورک بوونه خودانین فان که رین
پهزی و ژیک ته پراوبه پراکن، ب کهیفا خو ب ناف

سەرهلدان رابوو سەر بلند
گەلئى بەرئى گۆيىن و كوند
ئىكگرتنى راکرڧە توند
دوژمن ژ بەر راتە قيا بوو
(رېياز: ۲۸۳)

كەفتن و كت و جۆتانئ ئىخستە پەزى!
برېت پەزى بوونە ڧەدەر
ژ ناڧ گىخى كىشانە دەر
نەزانى دئ چ بيت مەڧەر؟
گورگا سوۆتن دل و هناف
(رېياز: ۲۲۳)

د هەلبەستا (هۆزانقانى مللەتى) دا ب
ئاشكەرايى خەم و قەهرا خۆ دەردبريت، چونكە
ئىكگرتن د ناڧ مەدا نينه، و هەر گاڧا ژىكڧە بوون
و دويركەفتن پەيدا بوو زەنگا مەترسييا ژ ناڧچوونئ
پيتر لئ ددەتن، لئ هەر گاڧا ئىكگرتن موكوم كر،
دئ مەترسى كىمتر لئ هئت:

د هەلبەستا (پيشمەرگه) دا گازی و هەوارا وى
بۆ هەمى خەلكئ كوردستانىيە (هەر چوار پارچا)
كو ئىدى ژ خەو رابن و بلا ئىدى نائى چافشۆپى و
بندەستىيئ بەس بيت ئىدى چافئ مە ل (تورك و
عەرەب و فارسان) نەبيت:

تشنەك ل مە نەيئ خوەشە
گولا مە باش نەيا گەشە
ئىكاتى كۆ موكوم نەبيت
مەترسى دئ يا زىدە بيت
ئىكاتىيئ موكوم بكەن
ژ خوە مەترسييئ دوير بكەن
(رېياز: ۳۱۱)

گەلى كوردا هلوون رابن بەسە خەو و
بندەستى
گەلئت خەلكى بوونە دەولەت، تۆ عەبد
و كۆلئ وانى
(تئ و عەين و ڧئ) مە ئاغانە، وەللاھى
بۆ مە شەرەمە
هەر وەك تويلا لېەر ديوارا بدەن مە
پارىيئ نانى
(رېياز: ۲۴۰)

هەر ئىكگرتنە دەرمانئ دەردئ مللەتى مە،
چونكە تنئ ئىكگرتن دەرگەھين سەربەخۆي و
سەرفەرازييئ دئ بۆ مە ڧەكەن و ئىدى براكوژى
نامينيت:

د هەلبەستا (سوپاسنامە) دا، ئەو ژى هەر
ل دويڧ رامانا (خانئ) دبيژيت، كو هەرگاڧەكا
ئىكگرتن د ناڧ مەدا هەبيت، ب ئىك دل و ب
ئىك دەست بين، دئ بينە مير و خاتوينئ خودان
خزمەتكار:

ھندى بيژين رئ مە چيە
رېكا مە هەر ئىكاتىيە
پشتى باش ئەم ببينە ئىك
مە دئ ڧەبن دەرگەه و رېك
كوردستانا مەزن بژى
ناكەين تيڧا براكوژى
زوى هەمى پىكڧە بن برا
دا پىكڧە هلبكەن چرا
(رېياز: ۳۱۲)

گەر ئىكاتى هەبيت دەوام
دئ بينە مير هەبن خولام
خاتوينئ ژى هەبن خدام
دوژمن هەلات و بەر با بوو
(رېياز: ۲۸۳)

هەلبەستا (مامۆستا گوران) ب وى (گورانى)
ھاتىيە ڧەھاندن يئ كول رېكەڧتى (۱۹۹۴/۱۲/۱۴)
ئ ھاتىيە بەھدينان دا ببىتە بەرپرسئ مەلبەندئ
(۴) يئ (ى ن ك) ل بەھدينان، كو سەردانەك

پشتى كو مللەتى كورد ب ئىك دل و دەست و
ھەلويسئ پىكڧە ل ھەمبەر رڧيما عىراقئ پاوەستين
و سەرهلدان كرى، ئەو دوژمنئ خودان چەك و ھيز
و دەستھەلات نەشيا خۆ ل بەر وان بگريت و پەڧئ،
چونكە ئىكگرتن تنئ دشتت زۆردارى ژ ناڧ ببەت:

برییه نك (مهلا صالح بنافى)، ئەوى ژى ههلبهستهك پى قهاندییه، د وئ ههلبهستهى دا وئ هیقییه دچینیت، کو پارتین کوردستانى بینه ئیک، شهپى مان و نهمانى دگهل دوژمنى بکن، دا ههمى دەرگه لبر ههژاران قهبین و بگههه هیقى و ئومیدین خو:

پهخنى ل ههر لایهههكى دگریت، یئ دهستى خو دریز کهته براکوژیی و ل نک وى تنى دهرمانى مللهتى کورد ئیکگرتن و ئیکرپییه و ب ئیکگرتنى دئ دوژمنى خو ژ ناچهن و گههه نارمانجین خو و دئ وهک ههر وهلاتهكى ئازاد و سهربهست ژین، ل بن ئالای کوردستانى.

ئومیدا مه پارتیت ناف کوردستانى
پیکفه بکن شهپى مان و نهمانى
ئهگه پارتیت کوردا ههموو ببن ئیک
دئ زوى قهبن ههژارا دەرگهه و ریک
حهتا مللهت ب نارمانجا خواه شاد بیت
مه نهخمه هینگى کى ژى جودا بیت
 (پیان: ۲۲۴)

و ل دویماییه د ههلبهستا (مامه پیشه) دا، هیقى ئومیدا وى ئەو بوویه، نه ل سهه تهختى نهساخیی بمریت، بهلکو تنى هیقییا وى ئەو بوو مینا (مامه پیشه و صالح یوسفى) ب دهستى جهلاددا هاتبایه شههید کرن، دا ب سهرفرازى دناف گۆپیدا وهک شههید ماباقه ساخ:

خوهزى ئەژى لسهه بالیفکى وهک
حیشترى نهمر بام
بهلکو جهلادهكى وهک ته و (صالح
یوسفى) لى کربام (پیان: ۲۳۷)

ئهنجام:

د خواندنا مه بو دیوانا (پیان) یا ههلبهستفان (مهلا صالح بنافى)، کو پیتر ژ جارهکى مه خواندییه، چونکه بهرههفکرن و پیداجوون یا مهیه، لهوما دکارین بیژین، (بنافى) ژ ریپازهکى فیروویه، کو برابتهى و ئیکگرتن و کوردپهروهى تیدا بیت، نهک بهرژهوهندى و براکوژى و ژیکفهبوون، لهوما د پرانییا ههلبهستین خودا گهلهک بهحسى ئیکگرتن و ئیکرپییه کرینه و نهبوویه پشتهفان بو چ حزب و چ لایههه نان لسهه براکوژیی و نههقییه، بهلکو

ژیدهر:

- 1- بنافى، مهلا صالح (بن دهستهلات) (۲۰۲۲)، ریپاز، پيشکيشکرن: دکاميران بهروارى، چاپا ئیکى، ههولیر.
- 2- خانى، ئەحمه دئ (۲۰۲۲)، مهه و زین، بهرههفکرن: تهحسین ئیبراهیم دۆسکى، چاپا ئیکى، رانمى - ئیران، دهزگهه سپیپیز.
- 3- زکى بط، محمد امین (1961)، خلاصه تاريخ الكرد وکردستان، ترجمه: محمد علي عوني، الطبعة الثانية، الجزء الاول، بغداد.
- 4- زکى بط، محمد امین (1945)، تاريخ الدول والامارات الكردية، ترجمه: محمد علي عوني، الطبعة الاولى، مصر.
- 5- زىبارى و ماى، د.محمد صالح و د. زىبار (۲۰۱۲)، میژوويا کوردستانى یا کهفن، چاپا ئیکى، دهوک، ریقه بهرییا چاپ و بهلافکرتى - دهوک.
- 6- سگری، ئیسماعیل (۲۰۰۲)، تهفسیرا ژیان، چاپا ئیکى، قم - ئیران.
- 7- شیلزى، جهمیل محمهه د (۲۰۱۸)، دیوانا مهلا یوسفى کیستهی (۱۹۰۶ - ۱۹۸۸)، چاپا ئیکى، دهوک.
- 8- شیلزى، جهمیل محمهه د (۲۰۲۰)، مهه و زینا خانى و پهنگفه دانا ئامازه بیین دیروکى، چاپا ئیکى، دهوک، ئەنستیتوی کهلهپوورئ کوردی - دهوک.
- 9- عومه، د. سهروهه عبودلرهحمان (۲۰۰۸)، کارهساتى قهلاى دمدم (۱۶۰۶ - ۱۶۰۸)، چاپى یهکهه، ههولیر.
- 10- بهرههفکرن: لیژنهیهکا هاوبهش ژ زانکویین ههریما کوردستانى و وهزارهتا پهروهردئ، کومه لایههتى (پشکا میژووین)، پولا حهفتى، چاپا دوازده، وهزارهتا پهروهردئ، ههولیر، ۲۰۲۲.

بنیاتی سالۆخدانی

د رۆمانی (کلاسیک و نوو) ده

دلیر داود فهتاح

پشکا کوردناسی - زانکویا نه ورۆژ

ئەف تیگهه د سەدسالا شازدان دە هاته
گریدان ب هەنەک بابەتانی، وهکی (ئاماژە کرن
بۆ وان نفیسینیڤ سالۆخدانا باژپین مەزن دکن،
وهکی ئەندانزایاریا شارستانی، گەشت و گوزار،
بازرگانین گه پۆک) وهکو دیار سالۆخدان تا سەدئ
هەژدئ ژ بۆ مەبەستین جودا دەهات ب کارئینان
وهکو ئالافەک بۆ مەبەستین ئابووری (رێبەرئ
هاریکار)، کاروبارین سەربازی وهکو (سالۆخدانا
جوگرافی یا جە و دیمەنان، مەست ژئ ژ قئ یه کئ
سالۆخدانا گۆرەپانین جەنگی) یه، یان ژئ سالۆخدانا
(شویوارین کە قنار) بابەتین دیروکی (4).
ل گۆرە ی گۆتتا هامۆنی سالۆخدان د بیاقین نه
ئەدەبی دە دەهات ب کارئینان، ئەف یه ک دەهات کرن
بۆ مەرەمەکا ئەنسکلۆپیدی یان گەهاندنا زانیارییان
وهکو بابەتین سەربازی، ئابووری، پەدەگۆژی،

- سالۆخدان د (ویژەیا رۆژئاقایی) دە:

سالۆخدان د ئەدەبا رۆژئاقایی دە، ژ (سەندال
- Marie Henri Beyle /1783-1842) تا کو
(ئەلبیر کامو - Albert Camus/ 1913-1960)،
مژارا لیکۆلین و دیالۆگین ئەدەبی و چاندی بوو،
چونکی سالۆخدان وهکی زارافەک ئەدەبی و
رەخنەیی هەردەم جۆرە ئالۆزی و مژداری ب
خوێنه گرتیه (1)، ب ئاوایهک گشتی سالۆخدان
ل جەم رۆژئاقایییان نه بابەتەک سەرخوێه
و تاییهت بوویه، د بواری ئەدەبی دە (2)،
دەرباری تیرمی سالۆخدانی جان میشیل ئادەم
(Jean Michel Adam) دیار دکه کو «زاراقتی
سالۆخدانی تا سالا (1749ز) نه دەهات ب کارئینان
(3)» هەر وهکو نفیسکارئ فرەنسی (فیلیپ
هامۆن - Philippe Hamon) دبیژە:

1 - موحسین ئەحمەد عومەر: فرههنگی ئەدەبی. پ. 299.

2 - (ئیف روتیر- Yves Reuter) خویا دکەت: سالۆخدان د چەرخین ناڤین دە بشیوهیهک کیم بەربلاڤ ببوو و
رۆلەکی لاوهکی هەبوو یان کارتیکرنا وئ کیمتر بوو، ئەم دکارن بیژن بکار نهئینان و گرنگی پینەدانا وئ کارکئ دروست
و بی ئاریشه بویه، بقی رەنگی، دیکوری گرنگی ب شروقهیین بهشین وئ نه د دا، بەلکو سیمبول ددان خویاکرن، ئانکو
نفیسکاران کورتی د فەگوهاستنا سالۆخەتین جەهکی یان تشتەکئ دە دکر. به زێدە هایداریان فەگەرە بوو:

- ملكية بوجفجوف: بنية الوصف و وظائفه في ألف ليله و ليلة حكايتا... ص. 17

3 - ملكية بوجفجوف: بنية الوصف و وظائفه في ألف ليله و ليلة حكايتا... ص. 17.

4 - هەمان ژێدەر. پ. 16.

پیشخستنا لیکۆلینان و ناڤه رۆکین وان . هتد . دهات ب کارئینان، (ماری مونتال - Marmontel) د پهرتووکا خوه دا (پیکهاتین ئەدهبی / 1781 ز) هیرشی دکه سهر ههلبهستا وهسفی و دبیره: ئەوا ئیرۆ پی دهیت گۆتن ههلبهستا سالۆخدانی، ل جهم کهڤناران تشتهک ناسیار نهبوو، بهلکو ئەڤه داهینانک نوویه و نه عقل و نه چیژ وهرناگریت (5).

ئەڤه وئ یهکی خویا دکه کو سالۆخدان ل دهستیپیکێ دهات پهردهپۆش کرن و رت کرن ژ لایئ ههکه نفیسکار و رهخهگرین رۆژ ئافایقه، لئ ئەڤ یهک وئ چهندی ناگههینه کو سالۆخدان ب رهنگهک رهها هاتییه فهرامۆش کرن، بهلکو تاکو سهردهمێن نوو ل ئەورۆپا و ژ لایئ ههکه رهخهگر و نفیسکاران هاتییه ب کارئینان، چ وهکو بهشهک ژ ههلبهستی، چیرۆک و پۆمانی یان ژ ی بهرجهستهبوونا وئ د بابهتین رهخهیی ده، ههر وهک نفیسکاری فرهنسی (پۆل ڤالیری - Paul Valéry) وهها ل سالۆخدانی دنیره کو وهکه خوارنهکییه ب کیلویان بهی فرۆتن، ئەڤ دیتن گهلهک بوار و مهسهلهیان دیار دکه و سهرنهکهفتنا هندهک نفیسکاران دیار دکه، کو ئەوان دیتنهک ئابووری نهبیت د ب کارئینانا سالۆخدانی و داهینانا نفیسینی ده (6)، ب قئ یهکی نفیسکار د قئ یی شارهزا و رهوان بیت د سالۆخدانین خوه ده.

پۆماننقیسی ئەلمان (فۆنتانیی - Theodor Fontane 1819-1898) د لیکۆلینهکا خوه ده د گهل هندی کو چهند جورین سالۆخدانی ههنه، سالۆخدانا جهی د رهوشهکا سروشتی ده (To

Chro → pographie)، سالۆخدانا بوویهران (nographie)، سالۆخدانا لڤینا روخساری وهکه دهبرینهک ژ دهروونی (Prosopographie)، سالۆخدانا نهريت و رهوشتی (Ethopeé).. هتد. ههروهسا فونتانیی د گهل وئ چهندییه سالۆخدان دکاره د بوارهک فیزیکی یان رهوشتی دابه، یان ژ ی ههردوو ب ههڤرا تیکهل بن (7)، بهرفرههیا سالۆخدانی د چارچۆڤهک تهنگ دا ناهئ سینۆردار کرن و دکاره تشتین کو وینهیی وان د

5 - رولان بارپ، فلیب هامون اخرون: الأدب و الواقع. ترجمة: عبدالجليل الأزدي و محمد معتمد. منشوران الاختلاف، الجزائر 1992. ص.

6 - موحسین ئەحمەد عومەر: فەرهنگی ئەدهبی. پ. 300.

7 - ههمان ژیدەر. پ. 301.

جیهانا فیزیکی دە نەبن ژى بکیشە .

پیناسیا سالۆخدانی ل جەم رۆژئافاییان د
سەدسالاهەژدی دە وها هاتییه کرن:

سالۆخدان وینەیهکی هونەری تیدە دیار دە،
سالۆخدان ژى ب تەنئ د کورت نینن، بۆ ئاماژە کرن
ژ تشتەکی، بەلکو وەرگێراندنا تشتانه ب رەنگەکی
دیتنئ، ب رینا دەرئخستنا زۆرتین تاییه تەمەندی
و پیکهاتین ئەوی تشتی، ب رەنگەکی کو ببیتە
پیشکیشکرەک زیندی و چالاک (8).

ل گورەى ئەفئ پیناسئ، پیدقییه سالۆخدان
یا هویرکار بیت بۆ هەر تشتەکی و ب هەمی
هوورکاریین خوەفە ب هئ ئاراستە کرن، ئەف
چەندە ژى وینەیهکی هزری ئاراستە ناکە، بەلکو
وینەیهکی دیتنئ یئ بابەتی بەرچاف دکە، لئ
(رۆلان بارت - Roland Barthes) ب
رەنگەک جودە ل سالۆخدانی تەماشە دکە و دبیزە:
سالۆخدان یارییه کا تیکستییه . دەئ گۆتن بۆ
(چیزا - خوەشیا تیکستی) وەکی یاریکرنا تەنسئ
(بونجئ) یە ب پەیفان (9).

سالۆخدان ب نەرینا بارتى ئیکە ژ ئەوان
رەگەزین خوەشیا تیکستی دئافرینیت. ئەف
خوەشیا سالۆخدانی یا تاییه تە و ئەوئ جودا دکە،
ژ ئەوئ خوەشیا کو ب ریکا خوەندنا چیرۆکی ب
دەستفە دەئ، لئ (جان ریکاردو) ب رەنگەک دن
سالۆخدانی دیار دکە:

سالۆخدان مینا پیشبرکئییه کئییه، بۆ ئاراستەیه ک
هەفدژ یا واتاین، ئەو سالۆخدانا ب ریکا واتاین
پەیدادە پێشدکەفیت بەرەف خوە سەپاندنئ
دچیت و ئاراستە دە، دەرگەهئ ل هەمبەرى هەر

واتایەک دن دگریت، هەتا دگەهە مەبەستا خوە ب
بەرپرسیارییه تا بزافا سالۆخدانی (10).

ل گورەى گوتنا ریکاردوئ، سالۆخدان کاردکە
بۆ شیویهکی زیدە کرى بۆ واتاین، ب رەنگەک
رۆهن و شلۆفە کرى، لئ دەما سالۆخدان ژ ئالیین
واتاین یا رۆهن بیت، ئەم دکارین دەستبەردارى
واتاین بین، ئانکو سالۆخدان ب رەنگەک هاریکار
واتاین ل جەم وەرگری دیار و ئاراستە دکە، لئ دە
هەنەک جارن ئەو واتایا فەشارتی بیت و وەرگر زوی
نەگەهتە مەبەستا واتاین.

ل هەمبەرى گرنگیا سالۆخدانی د گۆتارا
رۆمانئ دە (جیرار جینیت - Gerard gen-ette)
دبیزە: فەگێرپان نکاره کیان (خولقیهت) ا
خوە بئ سالۆخدان ئافا بکە (11).

سالۆخدان د بنیاتی تیکستئ هونەرى دە رۆلەک
مەزن هەیه و جینیت بئ گومان ئەف گوتنا خوە
دبیزە، ژ بەرکو د راستی دە گەلەک زەحمەتە مرۆف
رۆمانەکی ببینیت کو یا ئافا بیت ژ سالۆخدانی،
ئانکو سالۆخدان ئەو کەرەستە یئ هونەریه یئ کو
رۆمانئفیس ب ریکا وئ بکاره رۆناهیئ بیخە سەر
هویرکاریین روخسارئ تشت، جە و کەسایه تیان،
کو ب نەرینا فەگێرپئ ئەو د گرنگ و دئ بنە جەئ
سەرنجا وەرگری، ب فئ یهکی دەورئ سالۆخدانی
پیتەر لیھات و رەخنەگر و نفیسەر و نفیسینن کو
رۆلەکی کاریگەر د بەرەف پێشفە چوونا تیکههئ
سالۆخدانی دیتی، ئەم دبینن کەسین وەکو (مارى
مونتال)، (لوکاش - Lukacs)، (پۆل فالیرئ)،
(ئینسکلۆپیدیا بانکۆک - Panchouke)، و
(لوژیکئ بور روایال - La logique de

8 - کاروان مەهدى عوسمان: تەکنیکی وەسف لە رۆمانەکانی (بەختیار عەلی) دا. پ. 17.

9 - هەمان ژێدەر. 18.

10 - مديحة سابق: فعاليات الوصف والياتة في الخطاب القصصي عند (السعيد بو طاجين)، ص. 13.

11 - مرشد أحمد: البنية والدلالة في روايات (إبراهيم نصر الله). المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت

2005، ص. 310.

گرنگیدانا رهخنهگرین روژئاقایی ب سالوخدانی بوو وئ یهکی دزقره کو روژمانا ریالیستی و سروشتی گهلهک گرنگی ب سالوخدانی ددا وهکو لایهنهکی جوانکاری یی تیکستی

(فرانسواز ریفاز – Françoise Revaz).
ئاراسته یا سالوخدانی ب کارین وان بهرف
لیکۆلینین ل سهر چاوانیا فهگیرانا سالوخدانی
چوو (13)، کارئ گهلهک گرنگ و بالکیش د قان
لیکۆلینان ده ئه و بوو سه ره ده ریکرنا وان دگه ل
سالوخدانی:

وهکو یهک ژ پیکهاته یین ئافاکرنا گوتاری، ب
سیفه تی یه که یه کا شفره یی یا تیکستی ب ستاتویهک
تایبته، کارئ ناغه روکی و بنیات و ئه رکین خوه یین
تایبته هه نه (14)، ئانکو سالوخدان د به ره هه می
ئه ده بی ده هه م ئه رکهک فورمی هه بوو و هه م ژێ
ئه رکهک بابته تی.

ب قی ئاواپی رهخنه گر و توژه قانین روژئاقایی
کارین پیگه هه ک تیوری ژ بو سالوخدانی دانن و
سالوخدانی بکه نه ستوینه کا نئیزیک ژ بو شوو فه کرنا
گشت به ره هه م و تیکستین فه گیرانکی، ب رهنگه ک
گشتی ئه ف تیرم ل ده سپیکئی ل جه م عه ره بان
هه بوویه و ره وانبیژ و رهخنه گرین عه ره ب چه ندین
پیناسه و روئکرن ل سهر بابته تی سالوخدانی کرینه
و رهنگه دانا خوه د هه لبه ستا وان دا هه بوویه، لی
په ییدا بوونا ئه قی تیرمی ب رهنگه ک تیوری ل جه م

(part royal)، ئه ف هه موو بوونه سه ده می
په ییدا بوونا چه ندین هه زرو بیڕین هه قه دژ و ل هه ف
د ده رباره ی تیرم و تیگه هئ سالوخدانی ده، ب
ئاوایه ک گشتی ده وره ک باش هه بوویه بو به لاقبوونا
قی تیرمی د نا ف رهخنه سازیا روژئاقایییدا (12)،
دیسان به لاقبوونا ب کارئینانا سالوخدانی د
رومانین سروشتی (Roman Naturaliste)
و ریالیزمی (Réaliste) ژ ئالییی (ئیمیل
ژولا – Zola) و (جولی قارن – Jules
verne) و په ییدا بوونا په رتووکین ده رباری روژمانا
نوو، ب تایبته نقیسنین (ئالان روب گری –
Alain Robe Grillet) و (میشال پۆتور
Michel B – (جان ریکاردو –
Ricardou) ئه و دیالوگ یا کو د بواری
رهخنه ییدا هاتی کرن و ئه و بیروبووچوونین ل سهر
سالوخدانی هاتین کرن، د ده رباری وه رگرتن یان
ره کرنا سالوخدانی د به ره هه می ئه ده بی ده زیده تر
لپه ات پشتی به لاقبوونا قان روژمان و په رتووکین ل
ژور مه ئامازه پیکری.

ئه ف کهش و هه وایه به ریا نها سالوخان د
نا ف ده ده ربار دبوو، ده ئ گوه ارتن پشتی کو
نقیسه ری فرهنسی فیلیپ هامون په رتووکا خوه
ئه وا ب نا قی ده رباری سالوخدانی (Du de –
scriptive) ل سالا (1981) به لاف کری و
کارین هه ره گرنگین رهخنه گرئ مه زنی فرهنسی
(جیرار جینیت)ی، ب قی یه کی لیکۆلینین گه له ک
باش و ب جدی د ده رباری بابته تی سالوخدانی
هاتن کرن، ب تایبته تی ئه وین ئاشنا بووین ب
(پیلا زمانقانییا تیکستی – Lalinguis –
tique textuelle) وهکو نقیسه کارین مینا
(جان میشال ئاده م)، (ئه ندری بوتی جان) و

12 - هه مان ژیدەر. پ. 18.

13 - ملكية بوججوفوف: بنبة الوصف ووظائفه في ألف ليلة وليلة حكايتا... ص. 24.

14 - هه مان ژیدەر. پ. 25.

پەھاقە چارچۇقە نەكرىيە ھەر ژ دەستپىكا سەرھلانا پۆمانى تا سەردەمى نھا، مژارا پۆمانى و شىرۇقە كرنا وئى ژ ئالىيى پەرخنەگر و تۆرەقانان قە بابەتەك تايبەت بوو، پەرخنەگرى رۆس ميخايل باختين Mikhail Bakhtin ديار دكە كو (پۆمان تاكە ژانرى ئەدەبىيە تا نھا نەگەھشتىيە كامالانا خوە) (15) ئەف گۆتن رامانا ھندى نادە كو ھەتا نھا چ پۆماننى باش نەھاتىنە نقيسين، بەلكو ب رامانا ئالۆزى و گوھەرىنا وئى يا بەردەوامە، سالۆخدان يەك ژ پىكھاتەيىن گرنگ و ئالۆزىن بنىاتى تىكىستى پۆمانى يە، ل سەردەمىن جودا دە نەرك و رۆلین جودا ب خوەقە گرتىنە، سالۆخدان د پۆمانى دە، برىتيە ژ پىكھاتەكا گرنگا بنىاتى پۆمانى و د قەگىرپانى دە رۆلەكە سەرەكە دليزە. چونكە جھى دىكۆرى شانويى دگرە (16)، ل گۆرەى ئەقنى پىناسى سالۆخدانى رۆلەك لاوھكى ھەيە، ئانكو بتەنى د خزمەتا قەگىرپانى و ئافكارنا دىكور و جھى دە دمىنە، بەلى سالۆخدانى رۆلەك مەزنتەر ھەيە ژ قى چەندى، ھەرەك فيليپ ھامون ديار دكە:

سالۆخدان ب پىراني نە سالۆخدانەك كەتواری و واقعيە، بەلى د بنگەھ دە ئەو ممارەسەك تىكىستى (17).

سالۆخدان د پىكھاتا واتايا تىكىستا ئەدەبى دە پشكدار دېە و نابىتە وئىنەكرنا راستەراستا جھ، بوويە، دىمەن و كەسايەتبيان..ھتد. بەلكو مەبەستەك ل پشت سالۆخدانا ھەر يەك ژ قان پىكھاتان ھەيە، ئانكو سالۆخدان بەشدارىيەك تمام د ناھ پىكھاتا ھونەرى و واتايى يا تىكىستى دە

سالۆخدان د پىكھاتا واتايا تىكىستا ئەدەبى دە پشكدار دېە و نابىتە وئىنەكرنا راستەراستا جھ، بوويە، دىمەن و كەسايەتبيان..ھتد

عەرەبان درەنگ پەيدا بوويە و وان راستەراست مفا ژ رەخنەسازىيا ئەورپى و رۆژئاقايى ستاندىيە، كەواتە ئەف تىگەھ درەنگ ل جھم رۆژئاقايىيان ژى پەيدا بوويە لى وان بەرى عەرەبان ئەف بابەت ب رەنگەك تىورى و رەخنەيى ژ بۇ جىھانى دايە ناس كرن، ب تايبەت د ناھا تىكىستىن (قەگىرپانكى) دا مىنا پۆمان و چىرۆكى ھاتىيە لىكۆلینكرن پتر ژ ھەلبەستى.

ئەف گرنگيدانا رەخنەگرىن رۆژئاقايى ب سالۆخدانى بوو وئى يەك دزىرە كو رۆمانا پىاليستى و سروشتى گەلەك گرنگى ب سالۆخدانى ددا وەكو لايەنەك جوانكارى يى تىكىستى و پاشى د پۆمانا نوو دا گۆرپانكارى ل سەر مەبەست و ئارمانجىن ب كارئىنانا سالۆخدانى د بەرھەمى ئەدەبى دە ھاتە كرن.

2. سالۆخدان د رۆمانا (كلاسيكى-تەقلىدى) دە:

پۆمان وەكە ژانرەك ئەدەبى بەردەوام د گوھەرىن و گەشەكرنى دايە، خوە ب چ ياسايىن

15 - سەنگەر قادر شىخ مەمەد حاجى: بنىاتى گىزانەوہ لە داستانى (مەم و زىن)ى ئەحمەدى خانى و رۆمانى (شارى مۇسىقارە سىپىيەكان)ى بەختيار ەلى دا لىكۆلینەوہيەكى (رەخنەيى، پراكتىكى، بەراوردكارى)يە، دەرگاى تۆيزىنەوہ و بلاوكردەوہى موكرىيانى، ھەولپۆر 2009، پ. 25.

16 - عبلة عباد: تقنية الوصف. مجلة أقلام الثقافة. من موقع www.aklaam.net.

17 - حسين نجمي: شعرية الفضاء السردى. المركز الثقافى العربى، الدار البيضاء 2000، ص. 72.

18 - رېيىن خەليل: مېتۆدى رەخنەى دەررونى لە بواری ئەدەبدا. كۆقارا (رامان)، ژمارە (170)، ھەولپۆر 2011، پ. 54

دكە، لى دىبە ھەنەك جاران چ مەبەست ژ سالۇخدانى نەبن و پۇماننقىس بى ھايدارى ئەوان سالۇخدانان بىكە، ژ بەركو ل دويڧ (ميتۇدا دەروونشيكارى ھەر بەرھەمەك ئەدەبى ھەم بى ئاگەھ و ھەم ب ئاگەھيا نقىسكارى دەھت نقىسین (18)، ل قىرە پروسىسا داھىتانى گىردايە ب ھەست و نەستىن نقىسكارى قە، د دەربارەى جۆرىن سالۇخدانى دە (فيليب ھامۇن) سالۇخدانى ل سەر چار جۇران پارقە دكە: يەك: كرۇنۆلۇجيا: سالۇخدانا دەمى. دوو: تۆپۆگرافيا: سالۇخدانا جھى و دىمەنان. سى: برۆنۆگرافيا: سالۇخدانا رويى ب سەر قە بى كەسايەتتيان.

چار: يۇتۇپيا: سالۇخدانا چىكرىن ئاشۇپى بىن مەجازى (19).

ئەف پارقەكەرن، بەرفرەھى و ئالۇزىيا ھونەرى سالۇخدانى نیشان دە، كو ھەر تىشتى دەى دىتن يان نەھى دىتن ژ كەسايەتى، جە، سروش، كەلوپەل و تىشتىن ئاشۇپى.. ھتد. بۇ ۋەرگى قەدگۆھىزە، بەلى سالۇخدان بۇ دەمەك درىژ ۋەكە توخمەك لاۋەكى و نەسەرەكى د قەگىرپانى ھاتىيە ھەژمارتن، سەرەراى ۋى چەندى رەخنەگرىن كلاسىك بانگەشەيا ۋى يەكى دكر، ژ بۇ بەلاڧكرن و زىدەپويىكرن د سالۇخدانى دە، ۋەكى رەگەزەك جوانكارى و ئەستاتىكى د نىڧ تىكستا ئەدەبى دە دەھات ھەژمارتن (20)، ب رەنگەك گىشتى رەخنەگرىن كەفن داخواز ژ لايەنگرىن خوە دكر، كو گەلەك گرنگىيى ب سالۇخدانى بدەن، ھەر د قى دەربارى دە رەخنەگرى كلاسىكى مەزن بى فرەنسى (نىكولا بوالۆ - - Nicolas Boile au 1636-1711) د پەرتووكا خوە (ھونەرا

شعرى) دە ئاموزگارىيا لايەنگرىن خوە دكە كو «د قەگىرپانى دە دكورت قەبىر بن و د سالۇخدانى دە درىژدار بن (21)»، سەرەراى ۋى گرنگى دانا پۇماننقىسان ب سالۇخدانى، ۋەكە رەگەزەك نەسەرەكى دەھات ھەژمارتن، پۇماننقىسین كلاسىك ھەولا ۋى يەكى ددا كو ب رىيا سالۇخدانى ۋىنەيى جىھانا رىيالىستى ژ بۇ خواندەقانى ب قەگۆھىزىن ئەو كەرستە و تىشتىن دەين سالۇخدان پىدقە ل گورەى پىگەھ و ھەبوونا وان بىت، جىھانا پۇمانى ب زمانى و پەيفان دەى ئاڧاكرن و ئەف پەيف دبن

19 - حسين نجمي: شعرية الفضاء السردى. ص. 73.

20 - نارى عوسمان خەيات: بنيادى ۋەسفى شوين لە دەقى پۇماندا. كوڧارا رامان، ژمارە(213)، ھەوليز 2015، ر. 74.

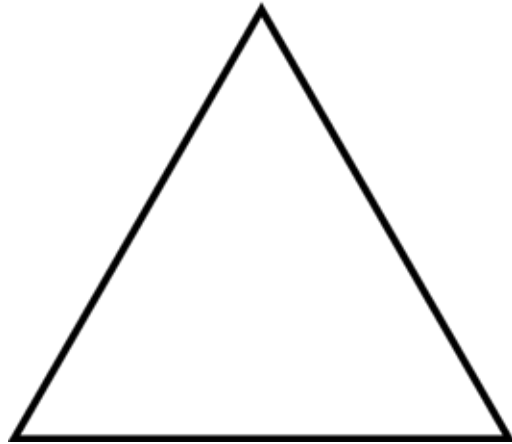
21 - عبدالملك مرتاض: في النظرية الرواية بحث في تقنيات السرد. ص. 248.

چېكرنا تەقنسانزىيا نقيسكارى، د قى دەربارەى دا سيگوشەييا واتايى يا كو (ئوجدن - Ogden) و (ريتشاردز - Richards) د پەرتووكا خوه دە (واتايا واتايى - 1923) دروست كرى، ئەو پەيوەندىيا د ناڧبەرا جىھانا پۆمانى يا خەيالى و جىھانا رىيالىستى دە باشتر خويابە (23)، ب رىيا ئاراستەكرنا پەيقان و واتايى ئەركى ئاراستەكرنا زمانى جىبەجى دە و وئەيەك ب رىكا پەيقان د هشى وەرگى دە دروست دە و ئەو هەست ب كەتوار و راستىيا ئەوان تىشان دكە .

سالۆخدان د پۆمانا نەرىتى دە، د قالبەك كەتوارى دە دەتات كرن، ب واتايا سنۆرى د ناڧبەرا جىھانا هەستەوەر يا كو كەسايەتتىن وان د ناڧ دە دەين دىتن، ب دىتنەك هوپر و تىروتهسەل، يەك ژ وان شىوازيىن قى يەكى دئافرىنە، سالۆخدانە، ژ بوو وئەكرنا دىمەنان و سروشتى و بكارئىنانا وان د ناڧ بەرھەمىن خوه دە ژ بوو وئەيەك، دا ئەڧ دىمەننن واقەى هەستەك ئەستاتىكى ل جەم خواندەڧانى پەيدا بكن و هەست ب جىھانەك رىيالىزمى بكن، واتە وئەكرنا كەتوار و سروشتى ب ئەمانەت و راست و دروست چونكە دروست نىنە، ئەگەر نقيسكارەك وئەيىن دىمەنەكى بكيشىت و ئەو وئە پىچەوانى راستىين بيت، ل وى دەمى كىماسى ژ بوو نقيسكارى دەيت ھەژمارتن، بتەنن گەر مەبەستا نقيسەرى مەجازى نەبيت» (24)، ھەستكرن ب واقەيبونا دىمەن، كەسايەتى و رويدانا د ناڧ پۆمانا كلاسيك دە ژ ئەركىن سەرەكەيە و ھىزا داھىنانن ل جەم (دانيل دىفۆ - Daniel Defoe)، (سەموئىل رىتچارلسون - Samuel Richardson)

پىكھىنەرى جىھانەك تايبەت و خەيالى، كو ئەڧ جىھان ب جىھانا رىيالىستى دەيت لىكچواندن يان زى ژ وئە جودايە، ئەگەر وەكھەڧى پەيدا بوو، ئەو وەكھەڧىيەك تايبەتە و رادبە ب جىبەجىكرنا ئەركى پەيقان ب رىكا وئەيەك، واتە پەيڧ بوو مە جىھانەك رىيالىستى ناڧەگۆھىزە، بەلكو ئامازىن د دەتى و وئەيەكى دروست دكە (وئىنن مەجازى) (22)، ھەر وەك د وئەيەك دە خويابە:

ئامازەپىكرى (جىھانا پۆمانى)

ئامازەپۆكرى (لەش) ئامازە (سالۆخدان)

ئەگەر وەھا بەھژمىرىن، كو ئامازە ل ڧىرە (ئەو پەيقان بىن جىھانا خەيالى پىكدىنن) ئەو زى سالۆخدانە (فۆرمى زمانى) يە، و ئامازەپىكرى ئەو جىھانا خەيالىيە يا كو د هشى وەرگى دە د راست دە، ئامازەپۆكرى (المشار اليه) دە جىھانا رىيالىستى، ئەڧە زى دە جىھانا خەيالى ژ

22 - سيزا قاسم: بناء الرواية دراسة مقارنة في ثلاثية (نجيب محفوظ). مهرجان القراءة للجميع مكتبة الأسرة، 2004. ص. 108.

23 - ھەمان ژىدەر. پ. 108.

24 - ملكية بوججوف: بنية الوصف ووظائفه في ألف ليلة وليلة حكايتا. ص. 12-13.

و (هنرى فيلډينگ - Henry Fielding) ئەو چەند دروستكردىيە كۆمۇنىستىك ھەست ب ئەوئ چەندئ بگە، د دەوروپەيئ ئەوى سىروشتى دە دژىت ئەوئ وان ئافراندى، ئەف چەندە ژى ئىكە ژ تايىبەتمەندىيئ ھەرە سەرەكى يئىن پۆمانئ، كۆ بوويە ئەگەرئ سەرەكەفتنا وئ و جوداكرن ژ چىپۆكئىن بەريا وئ (25)، ئەف گرنگيدانا ب سالۆخدانئ بۆ سەدەمئ ھندئ كۆ پۆماننقىس چەندىن پۆپەلان ژ بۆ سالۆخدانئ ئامادە بگەن، ب مەرەما وئىنەكرنا كەتوار و سىروشتى د ناھ پۆمانئ دە و «چەند رووبەرئ سالۆخدانئ د تىكستئ قەگىپرانئ دە بەرفرەھ بيت، زىدەتر ئەو بەرھەم ل روھا ھونەرئ كلاسىك نىزىك دەبە و دەبە نمونەيەكا جوداكرى يا كەفن (26) » چونكى يەك ژ سىمايئ ئىستاتىكى يئىن تىكستا ئەدەبئ كلاسىك سالۆخدانا درىژە .

ب پىرانى پۆماننقىس كەسايەتى، بوويە ر دىمەنئ جىھانا پۆمانا خوە ژ جىھانا راستى دستىنە و بۆ خواندەقانى دقەگھوئىزە ژ بەركو «سالۆخدانا رىپاليزمى، ئەو سالۆخدانەيا كۆ نقىسەر ژۆر ب ھويرىن سالۆخدانا كەسەكئ واقىي يان تشتەكئ واقىي دكە، ھەرەكە چاوان وەكە خوە د سىروشتى دە ھەيە، ب رەنگەك بەرچەستە بوو وەرگرى قەدگھوئىزە» (27)، ئەف يەك دەبە سەدەمئ وئ چەندئ، كۆ پۆماننقىس گرنگىيەك مەزن ب سالۆخدانا جە، كەسايەتى و سىروشتى بەدەن و ئەف چەندە ژى (ب پىرانى د رىپاليزما فېرەنسىدا

گەلەك دەھىت پەيپەو كرن . ئەف گرنگيدانا وەھا ب سالۆخدانئ دەبە سەدەمئ جوداكرنا پۆمانئ ژ ژانر و جۆرىن دن يئىن ئەدەبئ، يئىن بەرى پەيدا بوونا ئەدەبئ چىپۆكئى (28) وەكە ديار نقىسەرئىن مەزنئىن رىپاليزمى «د سەدساللا نوزدەھەمىن دا بەرھەمئىن خوە ئەفراندن وەكە: (ستاندال، بەلزاك، دىكنز، فلۆبىر، دوستوڤسكى و تولستوى .. ھند .

- 25 - ديار فايەق مەجىد: بونىياتى وەسەف لە رۆمانى (رىگا) ى (محمەد مەولود مەم) دا لىكۆلئىنە وەيەكى رەخنەيى، شىكارى، پىراكتىكئىيە: ناما ماستەرئ ، زانكوييا بەغدا، كۆلئىزا پەرورەدا (ئىبىنى رەشەد)، بەغداد 2008. پ. 11.
- 26 - تانيا ئەسەد مەمەد سالىح: بىناى شوئىن لە دوو نمونەي رۆمانى كوردىدا (ھىلنە، ئەژدەيا). دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلىمانى 2011. پ. 214.
- 27 - كەيفى ئەحمەد عەبدولقادر: رىپاليزم لەشانۆئى كوردىدا (1976-2001) لىكۆلئىنە وە ھونەرئى. رىقە بەريا چاپ و وەشانئى، ھەولئىر 2013. پ. 234.
- 28 - كۆمەلئك نوسەر: نىژورى پۆمان. وەرگىران بو فارسى: حسين پايندە. وەرگىران بو كوردى: محمد كەرىم. دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلىمانى 2002. پ. 21.

لئى ئەو قوتابخانا ھونەرى، كو وان جھى خوه تىدا گرتبونون و ھشتبونون كو ئەو پرنسپىن ھونەرى نىزى ھەف بىن، ھەلويستا وان بەرامبەرى جىھانى بوو، كو نىزىكبوونەك د چارچۆقى سىستەمەك ھونەرى دە چى بيت» (29).

سەرھەقتنا ئەدەبا پىللىزىمى ب پىرانى د وارى پەخشانى دە بوون و ب تايبەت د چارچۆقىا پىرمانى دە، لەوما ژ وان بزاقىن گىنگى ب سالۆخدانى داي، رىبازا پىللىزىمى بوو، سالۆخدان «ل جەم پىرمانىسىن واقى (يا كو ب پىرانى ب جىناقى نەدىار دەيت گوتن) برىتتە ژ سالۆخدانەك تۆماركى و بەرفرەھ ب ئاوايەك ھويىرىن ژ بۆ تىشان ب وىنەيى وى يى سەرھەيى (30) « ھەتا كو لىكۆلەر قانن دىرۆكى دكارن ژ بۆ قان نقىسىنان قەگەن، وەكو بەلگەيەك ژ بۆ دىاردەيىن گىشتى يىن وى سەردەمى، مىنا جورىن خوارن و قەخوارنى، ناقمالى، مال، گىانەوەر... ھتد. ب رەنگەك ھويىرىن، مىناك بۆ قى چەندى وەكى سالۆخدانا (فىكتور ھۆگى) بۆ قەشەيەك د گەل خويشكا وى و ئەو تىشتىن ب وانقە گریداي د پىرمانا (البۇساو Les Misérables) * دە، ب قى يەك وىنەيى ژيانا واقى يا زەلامىن دىنى يىن وى سەردەمى ل فرەنسا خويا دكە، يان ژى سالۆخدانا تۆلۆستوى ژ بۆ كەسايەتپىن خوه د شەھكارا (جەنگ و ئاشتى - War and Peace) دە، ب رەنگەك تۆماركى دياردا ژيانا دەولەمەندىن ل رۇسىا د دەستپىكا سەدساللا 19 دە وىنە دكە (31).

ب رەنگەگ گىشتى ئەركى سالۆخدانى د پىرمانا كلاسكى دە ئەركەك جوانكارى و ئەستاتىكى بوو، لئى بتەن پەيوەست نەبوو ب ئەركى جوانكارى، بەلكو ئەقى بنىاتى گۆرپانكارى ب سەردا ھاتن ب تايبەتى ژى ل سەردەستى (بەلزاك - Honoré de Balzac) و (گۆستاف فلۆبىر - Gustave Flaubert) و ئەقان پىرمانىسىن ئەركەك نوو ب پىرمانا سەدساللا نوزدان بەخىشى، ئەقى ئەركى ب شىوہەك رىژەيى ل چاخى بەلزاكى خوه سەپاند، ب ئىك ژ گىنگىن بنەمايىن ھونەرى چىرۆكفىسىن، كو د يەك دەم دە خوەدى سىروشتەك راقەيى و ھىماكارىيە. ئەو وىنە يىن يى كو شىوہەيى كەسايەتپان دەيت وىنەكەرن و سالۆخدانا جلوبەرگ و پىدقپىن ناقمالى دكە، ئەف يەك پەردەيى ل سەر پىكھاتەيا دەروونى يا كەسايەتپان رادكە و رۆنتەر دكە، سالۆخدان دە ھىما و ھۆكار ھەر وەك چاوان ئەنجامەك ھەبىت، ل قىرە سالۆخدان ب رەگەزەك گىنگ و زىندى د پىشكىشكرنى دە ھى دىتن و ھەژمارتن، ب بەرۆقاژى ئەوئى سالۆخدانا ل سەردەمى كەقتنا دەت پەيرەوكرن (32)، ئەف يەك پەردەيى ل سەر رەوشا ناقھويى يا كەسايەتپان رادكە و ب رىكا وئى سالۆخدانى خواندەقان دگەھ راستىكە، مەبەست پى سالۆخدانا ژيانا كارپكتەرى د ناف پىرمانى دە وەكى (جلوبەرگ، جە و كەلوپەلپن ناقمالى... ھتد.)، ئەف يەك ژى مەودايەك بوو ھزركرنى پەيدا دكە، ژ بەركو سالۆخدانا كەلوپەلان

- 29 - محمد لطيف عبدالرحيم (باقى نازى): دىرۆكا ئەدەبا بىانى يا سەد ساللا (20-19ز)، بەرگى پىنجى، چاپخانا پارىژگەھا دەوئى، دەو 2013، پ. 10.
- 30 - مرزاق بوقرن: تجليات الشعرية في الرواية الجزائرية الاعمال الروائية غير الكاملة لعزالدين جلاوي أنموذجاً. رسالة ماجستير، جامعة ألكي محند أولحاج، البويرة 2013-2014. ر. 82.
- * ئەف رۇمان بويە فلىم و تەمسلى و شانۆ و بۆ زۆرىيا زمانىن جىھانى ھاتىيە وەرگىران.
- 31 - مرزاق بوقرن: تجليات الشعرية في الرواية الجزائرية الاعمال الروائية غير الكاملة لعزالدين جلاوي أنموذجاً. ص. 82-83.
- 32 - ديار فايهق مەجىد: بونىاتى وەسەف لە رۇمانى (رىگا) (محمەد مەولوود مەم) دا. پ. 14.

ب ئاوايەك گىشتى سالۇخدان د رۇمانا كلاسيك دە بۇ مەبەستا نىزىككرا رۇمانى ژ بۇ ژىوارى بكار دەھت

ھەنە، ئەو ژى بۇ ئەۋى چەندى كۆھستەك واقى ل جەم خوەندەقانى پەيدا بگە و باۋەرى ب وئ چەندى بئىنە ئەو بوۋىەر د قئ چىرۆكئ دە دەھن دىتن د راستن، ھەر ديسان ئارمانجەك ھونەرى ژى ھەيە، چونكى دىبە سەدەمى گەرم و گورپيا قەگىرپانى و ب ھىزبوونا ئىكگرتنا د ناقبەرا رەگەزىن چىرۆكئ دە (36).

ب ئاوايەك گىشتى سالۇخدان د رۇمانا كلاسيك دە بۇ مەبەستا نىزىككرا رۇمانى ژ بۇ ژىوارى بكار دەھت، دەما كۆ ۋەرگىرى بەرھەمى بخوینە ھەست نەكە ئەو بوۋىەر، كەسايەتى، جە ودىمەن ژ كەتۋارى د دوورن، بەلكو بەشەك بن ژ رىالىتى و جىھانا جفاكى و كومەلايەتى يا مروقى. بۇ ميناك (بەلزاك و فلۇبىر)

د رۇمانا كلاسيك دە واتايىن جودا د ئافرىنە، كورسيكا قالا، ئاماژەيە بۇ نە ئامادەبوونى يان ژى چاقەپىكرنى، دانانا دەستى ل سەر ملان، ئاماژەيە بۇ قىاننى (33)، ب رەنگەك گىشتى سالۇخداننى د رۇمانا كلاسيكى دە دوو ئەركىن سەرەكە ھەنە، ئەركى جۋانكارىي: ژ دەستپىكا پەيدا بوونا ھونەرى چىرۆكئ تا داوييا سەدساللا نوزدان يى بەردەوام بوو، ئەركى دووھم: ئەركى شىرۆقەكارى ژ بەلزاكى دەستپىدكە (34)، د قى ئەركى دە ھەر تىشتەك و واتايەك كۆمقە دىبە و تا سەردەمى نھا يى بەرپەلاقە.

د رۇمانا كلاسيكى دە نقىسەر ھەمووتىشتە د پىرۆسپىسا قەگىرپانى دە، ژ بەر كۆ قەگىرپەكئ ھەمىتشتزانە (35)، سالۇخدان، رەفتار، رويدان و كەساتى .. ھتد. ل ژىر دەسەلاتا وى دە نە، ئانكو ۋەرگىر (خۋاندەقان) ۋەكە تەماشەقەنەك ھەرتەم ل ژىر دەسەلاتا نقىسەرى د جىھانا رۇمانى دە ئاشنا دىبە، د قئ دەربارى دە (نەجم خالە ئەلوھنى) ديار دكە:

پەنا برن بۇ قەگىرپى ھەمىتشتزان دچىرۆكئ دە، مەبەستىن ھزرى و ئارمانجىن تايبەت ل پىشت

33 - محمد عزام: فضاء النص الروائي مقارنة بنوعية تكوينية في أدب نبيل سليمان. دار الحوار للنشر والتوزيع، لاذقية 1996، ص. 117.

34 - صلاح فضل: نظرية البنائية في النقد الأدبي. دار الشروق، القاهرة 1998، ص. 294-295.

35 - ئەقى جورە قەگىرى دەسەلاتەك تمام د ناڧ چىرۆكئ دە ھەيە، د شىيانىن وى دايە كۆ ھەرتىشتەكئ دەربارى كارەكتەر و بوۋىەرەن بزانىت، ل جەم ئەقى قەگىرى كەسايەتى چ تىشتەكئ قەشارتى نىنە، ھەتا رەوشا وان يا دەروونى ژى دزانىت.. قەگىرى ھەرتىشت و زانىارى ھەيە و بۇ ۋەرگىرى ئاشكەرا دكە، د رۇمان و چىرۆكئ سەدساللا نوزدئ دە ب پىراني پەنا ژ بوى قى جورە قەگىرى برىە (رۇمانىن براين كارامازۇڧ يا دۇستۇفيسكى، جەنگ و ناشتى يا تۆلۆستوى) باشتىن ميناكئ قئ جورى نە، قەگىر ھزروپىرىن خۋە ل سەر كەسايەتپىن خۋە زال دكە و يئ ئازادە د دەستنىشانكرا ھەر كەسايەتپەكئ دە. ئەو ناقبرا د ناقبەرا قەگىر و نقىسەرى دا ھى سفر دىبىت و ۋەرگىر ھەست بۇ وئ چەندى دكە كۆ نقىسەر راستەۋخۇ دگەل وى دپەيڧە و چىرۆكەكئ پىشكەشى وى دكە، بۇ زىدە ھايدارىان قەگەرە بۇ:

- نانسى كرىس: تقنيات كتابة الرواية (تقنيات و تمارين لابتكار شخصيات ديناميكية و وجهات نظر ناجحة). الدار العربية للعلوم ناشرون، بيروت 2009، ص. 297-307.

36 - نەجم ئەلوھنى: دەسەلاتى ھەكايەتخۋان لە چىرۆكدا بەنمونەنى كۆ چىرۆكى (كئ ۋەستا كەرىمى كوشت؟) لە نووسىنى (موھسىن چىنى)، شىكردنەۋەيەكى پەخنەيە لە پوانگەى بىئاتگەرى سۇسىلۇجىيەۋە. چاپخانەى زانكوى سەلاھەددين، ھەۋلېر 2015، پ. 21-23.

گوهدار دمیینیت و به شداری پروسسسا تکتستی نابیت (هزرکرن ل سەر به رهه می و دانا بیرو بۆچونین خواه)، ل قیتره مه به سته پین سالۆخدانا کلاسیک وهکی به لگه یه که دۆکیۆمینی لئ دهیت ژبو دیارکرنا راستیه کی.

به لئ ته کنیکا سالۆخدانی ل با رۆژئاقاییان ل قئ خالی نه راوه ستا و هه که ئه رک، شیواز، ته کنیک و جۆرین دی بخواهه گرتن، ئه و ژبی پشتی به لاقبونا رۆمانا نوو و رۆمانا پیتلا هشیارییی ل با وان.

3. سالۆخدان د رۆمانا (نوو) ده:

رۆمانا رۆژئاقایی و جیهانی ب قوناغین خواه بین دیرۆکی ل سەر چه ند جور و ته کنیکین جودا دهی پارقه رکن. چاخ بوو چاخ گهوه رین ب خواهه هه مبیژ کرینه و سه د سالانوزدان ب سه رده ما زیرین یی دیرۆکا رۆمانی دهیت هه ژمارتن و چه ندین شاکارین مه زن هاتن ئه فراندن و بابه تین ریالیزی می و جفاکی د قان به رهه مان ده دزالبوون، لئ رۆمان ل قئ خالی نه راوه ستا و به رده وام شیوه یی خواه گوه رت و هه که تاییه تمه ندین نوو ب خواهه گرتینه، کو سالین (1912 تا 1930) ب چاخ زیرینی (رۆمانا مۆدیرن (39)) دهی هژمارتن و به رهه مین رۆماننقیسین مینا (جۆزیف کۆنراد - Joseph Conrad)، (جیمس جۆیس - D. H. Lawrence)، (فیرجینیا وۆلف - Lawrence E. M. Woolf) و (ی. م. فۆرستیر - E. M. Forster) هاتن هۆلی (40)، د قان به رهه مان ده ته کنیکین جودا هاتن بکارئانین، ئانکو رۆمانی

د رۆمانین خواه ده به حسا چاوانی و جۆری هه که خوارنا ده، ده سه دسالان 19 ل فرهنسا (37) ئه ف چه نه ژبی وئ له قنیزیکیا د ناقبه را جیهانا ئاشۆپی یا رۆمانی و جیهانا واقعی دوویات ده.

ئه و ره خه یین ل قئ جۆری رۆمانی دهین گرتن ئه ون بین کو ئامازی ب لاوازییا رۆلی وه رگری دهن د قئ جۆری رۆمانی ده، ژ به رکو ئه ف جۆری سالۆخدانی (بابه تی) یه و (رۆلی وه رگری دهیت پشتگوه افیتن د هه موو به شدارییان ده، دهیت بیبه ش کرن، تنئ ئه و نه بیت وه که وه رگره که نه رینی چیپۆکی وه کی هه ی) ئاماده (وه رگری (38)) ئه ف جۆری سالۆخدانی هزر و بیرین وه رگری د ده رباری رۆمانی ده چارچۆقه ده که وه رگر نه شیت د قئ پروسسسی ده سه ره سته بیت د وه رگرتنی ده، د رۆمانا کلاسیک ده سالۆخدان بابه تییه و ئامرازه که ب ده ستی فه گپۆ هه میتشتران دایه، د چارچۆقه یا (ده م، جه و سه روشتی که سایه تییان) ده ستنیشان ده، د سالۆخدانا بابه تی ده سالۆخدان ب ئه رکی ره فتار و رویدانان رادبه، ناهیلیت وه رگر بخواه بریاری ل سهر وی که سایه تی بده، بۆ میناک (زه لامه کی هه ژار و پینخواس) ل فر ژینگه ها وی یا خیزانی و جفاکی هات بئ ره فتار و بوویه ر هات دیارکرن، لی ئه گه ر ئه م بیژین (زه لامه کی کنج دپریایی) ل فر خوانده قان ده که فه ته خمین و هزرکرنی ده، گه لو ئه ف مرۆف هه ژاره یان ژبی بئ خواهه دان یان ژبی مرۆفه که شیت (دین) ه، به لئ د ره فتارین وی ده ئه ف مژار ئیکلائی ده، د سالۆخدانا کلاسیک ده تاکده نگییا نفیسه ری ده رکه فیت و بریاری ل سهر بره که و به شین سالۆخدانی دده ت و وه رگر ژبی وه که

37 - سیزا قاسم: بناء الرواية دراسة مقارنة في ثلاثية (نجيب محفوظ). ص. 112.

38 - دیار فایه ق مه جید: بونیاتی وه سف له رۆمانی (ریگا) ی. پ. 16-17.

39 - رۆمانا مودیرین (الرواية الحديثة - Modern novel): بوو زیده هایاریان ل سهر قئ چه مکی فه گه ره ژ بوو: جیسی ماتز: تطور الرواية الحديثة. ترجمة و تقديم: لطفية الدليمي. دار المدي، بغداد 2016، ص. 15.

40 - کومه لیک نوسه: تیۆری رۆمان. پ. 143.

دوو: سایكۆلۆجى ب نوونەرتيا فرويدى، سىيەم: فەلسەفى، يا كو ژ ئالىيى ئەدموند ھۆسرى قە ھاتىيە ئاراستەكرن (45)» سەرھاراي وئى جوداھىيا د ناھبەرا قان چاڭكانىيان دە، لى خالا وان دگەھىنە ھەف ئەوھ كو ئەف بابەت دژى راوھستىانئىيە و بانگەشەيا نووكرنى دكە، مروف ژى وەكە بوونەوھرەك بەردەوام پىدقى ب رىفورم و خوھ گۆھەرىنيىيە و ئەقى چەندى ژى باندۆر ل سەر ھىقى و خوھستەكئىن مروفى كرىيە و بەردەوام ئەف ھەستە دەين لئىن و گۆھەرىن، قئ چەندى ژى جھئ خوھ د ئاف جىھانا رۆمانئى ژى دە كرىيە .

فيلۆسوف و زانايئىن زانستا دەروونى مينا (ولىم جىمس، ھنرى جىمس و بەرگەسون) ئەو دىيىن: ھوشمەندىيا مروفى بخوھ نەرەفتارەك جىگرە و بەردەوام د پىششەچوون و گھۆرىنيىدايە، ھەموو مروفان كەساتىيەك جىگر نىنە يان ژى سروشەت و ناسنامەيەك جىگر كو نەھىت گھۆرىن، لئ ئەو بخوھ پىگھۆرا قئ چەندى خوھدى ھندەك ھەستىن كو تووشى گۆرانكارى و كارتىكرنى دىن، ب رىيا پىلئىن بىرئانىن و خوھستەك و ھەستان پىكدەھىت، ھەر ژ بەر قئ يەكئ ئەف ئافى شەرى ژ بۇ قئ زاراقى ھاتىيە دەست نىشانكرن (46).

مەبەست ژ (پىلان) ھەستىن مروفىيە، (پاشى رەخنەگرىن ئەدەبى ئەف تىرم د لىكۆلنىن خوھ دە ل سەر رۆمان و چىرۆك و مۆنۆلۆگا ئافەكى ب كارئىنان، ھەرۆكە رۆمانئىسى رۆس فىودۆر

گۆھەرىن بخوھفە دىتن و بۇ سەدەمى فەگۆھاستنا ھەست و سۆز و بىرەوھرى و ھەلچوونئىن مروفى ب رەنگەك گشتى ژ بۇ جفاك و وژدانا مروفى، ئەف جورى مژار كەتە ژىر باندۆرا زانستى سايكۆلۆجى و ئايدۆلۆجيا نقىسكارى، رۆلا فەلسەفە و دەروونشيكارىيى ل سەر قئ جورە تەكنىكى ديارە ب تايبەتى رۆلا زانايئى نەمساوى (سىگمۆند فرويد - Sigmund Freud / 1856-1939 - ي (41) .

1.3. رۆمانا (پىلا ھشيارىي):

يەك ژ وان قوتابخانەيىن نوو يىن رۆمانى، تەكنىكا رۆمانا (پىلا ھشيارىيە) زاراقى (پىلى ھوش يان ژى تەوژمى ئاگابى - Stream of consciousness) ب زمانئى عەرەبى (تيار الوعى - تيار الشعور) تى گۆتن (42)، ئىكە ژ تەكنىكىن نوو يىن د چىرۆك و رۆمانا ھەقچەرخ دە ھاتىن بكارئىنان، نقىسكارئى ئەمىرىكى ولىم جىمس (43) (William James) ل دەستپىكا سەدسالا بىستى دە ئەف زاراقە داھىنايە و د پەرتووكا (بنگەھىن زانستى دەروونى - Princi - pales Psychologie) دە شروۇفە كرىيە و ئەو ب پىراني بەھسا وان كەسان دكە يىن نەخوھشىيىن دەروونى ھەين و ب كۆمەكا ھەقۆكىن نەرىكۆوپىك و نە لۆژىكى ناخىن خوھ ئاشكەرا دكەن (44)، ئەف تىرم ژ سئ چاڭكانىيىن سەرەكە ھاتىيە ھۆلئ «يەك: دىرۆكى، ب نوونەرتىيا ماركىسىزمى،

41 - لطيف زيتوني: معجم مصطلحات نقد الرواية. ص. 66.

42 - نەوزاد ئەحمەد ئەسود: فەرھەنگى زاراوھكانى ئەدەب و زانستە مروفىيەتيەكان. ناوھندى غەزەلنووس بو چاپ و بلاوكردەنەو، سلىمانى 2015 پ. 307.

43 - فيلۆسوفەكى ئەمىرىكيە، يەكە ژ زانايئىن زانستى سايكۆلۆژى، ل (سالا 1842 ژ داك بوويە و ل سالا 1910 وەغەر كرىيە).

44 - ھەمان ژىدەر. پ. 307.

45 - محمد شاهين: آفاق الرواية (البنية والمؤثرات)، منشورات اتحاد الكتاب العرب، دمشق 2001، ص. 13.

46 - سليمة خليل: تيار الوعي، الإرهاصات الاولى للرواية الجديدة. مجلة المخبر، عدد (7)، بسكرة 2011، ص. 180.

دۆستوڧىسىكى 1821 - 1881 د پۇمانا (تاوان و سزا) دە ژ ئالىيى قەھرمانى سەرەكە (پۇسكۆلۈنكۆڧ) و ب رىيا مۇنۇلۇڭى ئەقى ھالەتە دياركۈرە (47)، يەك ژ تايىبەتمەندىيىن پىلان لڧىنە، ئەڧ يەكە ژى بەردەوام ل جەم مروڧى د لڧىنى دايە، ب ئاوايەك گىشتى پىلا ھىشاريىي (جۆرەكە ژ نڧىسىنىن كۆ ھىز و ھەستىن كاراكتەرىن كۆ ب ئاوايەك تەسەدڧى د مەژىدە روو دىن، نىشان ددە، د قى شىوھى دە ھىز و ھەست، بىي بەرچاڧ وەرگرتنا قانونىن لۇڧىكى د ئاستىن جۆرىجۆر يىن واقىيەتەن، ھن جارن ب تىكدا رىزمانى و پىكھاتەيا وى، تىن دەرختىن، د پۇمان و چىپۆكى دە پىلا ھىشاريىي جۆرە تەكنىكەكە كۆ تىدە نڧىسەر تەمامى ھەست و ھىز و بىركرن كۆ د زھنى كاراكتەر دە دروست دىن، بىي مىناك و زەلالكرن و پاقەين، دخە سەر كاغەزى (48)، ب قى ئاواي دەورا وەرگىرى ديار دىبە ژ بۇ

لىكدا و شروڧەكرنا رەوشا دەررونى و زھنيا كەسايەتتىن د ناڧا پۇمانى دە دھىن دىتن، ل شوونا پۇماننڧىس ب رىيا دەمى بوويەرىن پۇمان خوە بەرەڧ ئاراستەيەك بلند بىبە، شيان بگەھن كوراتىيا ھۆشمەندى و بىرەوهرىيىن كەسايەتتىن خوە د پۇمانى دە .

پۇمانا پىلا ھىشاريىي ل دەستپىكا سەدسالا بىستى ل سەر دەستى (جىمىس جويس، مارسىل پروسى و ڧىزجىنيا وۇلف) سەرھلدايە، پۇمانڧىسىن كۆ ب قى شىوازي پۇمانا خوە دڧىسىن ژ بۇ سالۇخدا كەسايەتتىن خوە پشتبەستىن دكەنە سەر نمايشكرنا پىكھاتا ھىش و پروسەيا ھىش كەسايەتتىن ب رىكا سالۇخدا نڧىسەرى بۇ وى جىھانى (49)، پۇماننڧىسىن پۇمان پىلا ھىشاريىي ژ بۇ كەسايەتى و تىشان بۇ وەرگىرى ئاشنا بكە، پەنايى دىبە بەر تەكنىكا (مەنەلۇڭى) (50)، بۇ جارا يەك ئەڧ تەكنىك ژ لايى نڧىسەرى فرەنسى (ئىدوار دوڭارى - 1861-1949) ھاتىبە

47 - نەوزاد ئەحمەد ئەسودە: فەرھەنگى زاراوھىي ئەدەب و رەخنەيى. بەرئىوہبەرايەتى چاپ و بلاوكردەنەو، سلىمانى 2011، ر. 234.

48 - بوشرا كەسنەزانى: تەكنىكا شەپۇلا ھىش د چىپۆكا كوردى دە (ھىسنى عارف، شىرزاڧ ھەسەن، كاروان كاكە سۇر) وەكە نمونە. ژ سورانى: ئەيىپ سوباشى. كۇڧارا (زارەما، رەخنە و تەيورى). ژمارە (4)، 2014، ر. 141.

49 - ديار فايەق مەجىد: بونىياتى وەسڧ لە رۇمانى (رىكا) (مەمەد مەولوود مەم) دا. ر. 22-23.

50 - ئەڧ تەكنىك ل سەر دووچورىن سەرەكە دھى دابەشكرن:

1 - مۇنۇلۇڭا راستەوخۇ: ئەو جورى مۇنۇلۇڭەيە كۆ بىرېكا كەسى ئېكى بى تاك (كارىكتەر) ب شىوھكى راستەوخو و دگەل خودى وى دە دھى ئەنجامدان، بىي ھارىكاريا نڧىسەرى. د قى جورى مۇنۇلۇڭىدا: ڧەگىر جىھناڧى كەسى ئېكى تاك (مەن، ئەز) بكاردىنە بۇ دياركرنا وى چەندى كۆ كارىكتەر تەوهرى سەرەككە د مۇنۇلۇڭى دە وەكۆ قارەمان و ڧەگىر ددەتە دياركرن. ئانكو ئەڧ جۆرە گرىڭى ب مايتىكرنا نڧىسەرى نادە، دىسان ھەبوونا گوھدارى نا سەپىنىت. (- نارام يوسىڧ ئىبراھىم: بىنەمايىن درامىي د چل ھىكايەتتىن مەلا مەحمودى بازىدىدا. رىڧەبەريا چاپ و بەلاڧكرنى، دھوك 2012، ر. 123).

2 - مۇنۇلۇڭا نەراستەوخۇ: د مۇنۇلۇڭا نە راستەراست دە، ھەست ب ھەبوونا نڧىسەرى دھى كرن و خوادەڧان دزانە كۆ نڧىسەرك وەك چاڧەكى ب ئاگاھ تىشان ڧەدبىژە و چوويە ناڧ دەررونا كەسايەتى - ئەو چەند ب ئاگاھ - كۆ ب زانە د زھن و دەررونا كەسايەتى دە چ د بېورە، ل گورى پىناسەيا (روبەرت ھمڧرى) مۇنۇلۇڭا نە راستەراست: "ئەو جورە مۇنۇلۇڭە، كۆل دەوسا جىناڧكى يەك ژمارى يەكەم، چىناڧكى دويەم و سىيەم تى دە تىتە بكارىنان، ئانكو بەرەڧاژى مۇنۇلۇڭا راستەراست. ئەڧ يەك، وى ھەستى ددە خويىنەرى كۆ نڧىسەر ب خوە ژى ل قادىيە. ژ بلى سالۇخداكرن و شروڧەكرنا پەبوئىدنا ماپىنا تىشان، سەدەمىن وان و ھەستكرن ب راستيا وان تى دە تىتە بكارىنان. (- بوشرا كەسنەزانى: تەكنىكا شەپۇلا ھىش د چىپۆكا كوردى دە "ھىسنى عارف، شىرزاڧ ھەسەن، كاروان كاكەسۇر وەكە نمونە" ر. 140).

بكارئینان و ب تایبەت د چیپۆکا (هژیانا دارین کارژئ) دە، کو ئەف چیپۆک ب جهناقی کەسی سیئ هاتییه نفیسین، ئەف جۆره تەکنیکە ل وی سەردەمی وەکە شۆرەشەکی بوو د هونەرئ چیپۆکنفیسینئ دە (51).

سالۆخان د رۆمانئین شەپۆلی (التیار) ی دە تەمسیلا ئەرکی کو ناماژئ ددەنە نازاندنا بیڕئ و کومفەبوونا بیڕه وەرییان دکە، کو ئەف یەک گرنگترین تشتە کو سالۆخانئ بکەنە یەک ژ پیکهاتئین گرنگین بنیاتی رۆمانئ، زمانئ سالۆخانئ جەمی بەرجەستە دکە، سالۆخاننا دەمی دکە، کەساتیان وینە دکە و ناخین وان دیاردکە (52)، د رۆمانا نوو دە ئیدی سالۆخان نەما د چارچۆفە یەک جوانکاری و شروۆفە کاری دە، بەلکو مەبەستا سالۆخانئ د ناف وئ بخو دە، ئانکو ئەو نە مەبەستە کلاسیکیه یا کو رۆماننفیسین کلاسیکی فەگپراننا خوە ب ریکا سالۆخانئ جوان بکن، بەلکو سالۆخان بو خوەدیئ پروسسسا داهینانئ، باوهری ب کوراتیا پەییوهندیا د ناقبەرا جەمی و تشتاندە هەیه (53)، ئەرکەک خوودی د ناف رۆمانئ دە پەیدا بوو و ب قئ یەکی ناخ و دەروونین کارەکتەران دەهاتن سالۆخان و مەودایەکی بەرفرەه بو رەوشا وان یا سایکۆلۆجی پەیدا بوو داکو دەریپینئ ژ خوەستەکین د هندری خوە دە بکەن.

د قئ رۆمانئ دە رۆماننفیس مژار و بابەتی ب دیتن، هس و ناخین کەسایەتیان د رۆمانئ دە روھن دکن، تەقی بیروبۆچوون، هەست و سۆزین کەسایەتیان دبە، سروشتی تاکەکەسی پیفە

دیارە، ئەفە ژئ د هەمان دەم دە پینگا فەک نوو بوو بو بکارئینانا تەکنیکا سالۆخانئ و کارفەدانەک بوو ل هەمبەر شیوازئ رۆمانا کەقن. بەرفرەهییا د ناقبەرا هەردوو توخمین سالۆخانئ و فەگپرانئ هاتە کورتکرن. کو ب رەنگەک دیار و بەرچا ف ب هەقرا و پیکفەنیسیایی د رۆمانئ دە دیار دبن. ب رەنگەکی کو مروف نکارە برگەیین سالۆخانئ، سەربەخۆ و جودا ژ فەگپرانئ جودا بکە (54)،

51 - روبرت همفري: تيار الوعي في الرواية الحديثة. ترجمة: الدكتور محمود الربيعي، دار غريب للطباعة و النشر و التوزيع، قاهرة 2000، ص. 58.
52 - صالح لونيبي: تيار الوعي في رواية التفكك لرشيد بو جدره. رسالة ماجستير، جامعة الحاج لخضر، كلية الآداب واللغات، باتنة 2012-2011، ص. 89.
53 - هەمان ژیدەر، پ. 79.
54 - دیار فایەق مەجید: بونیاتی وەسف لە رۆمانی (ریگا) ی (محمەد مەولوود مەم) دا. پ. 25-26.

ئانكو د پۆمانا پىلا ھىيارىي دە، سالۆخدان و قەگىران تەقلى ھەف دىن و سنۆر د ناڧبەرا وان دە نامىنە، ب قى يەككى زى رى ل ھەمبەرى بەرەف پىشچوونا بوويەران ناھى گرتن و دەمى چىپۆكى وەكە خوە دمىنە .

ھەر سالۆخدانەكا د قى جۆرە پۆمانى دە چىپۆكەك ھەيە، چونكە سالۆخدان د چارچۆقەيى جوانكارىيى دە دەردەكەفە و پتر خزمەتا چىپۆكى دكە، بۆ ميناك (ل ھەموو تافزەركان، ل جھەك بلند و تىر گۆل و چىمەن ل بەندا وئ د مام)، ھەر سالۆخدانەكا د قى رستى دە ھاتىيە ب كارئىنان چىپۆكەك پۆمانتىك و تژى ئەقەين د ناقدەيە، ل قې خەيال و ھزركرنا وەرگى ل سەر ئەقەي پارچە رستى نەھاتىيە چارچۆقەكرن و ديسان د ھەمان دەم دە كرىارا قەگىرانى نە ھاتىيە راوہستان، بەلكو سالۆخدان و قەگىران ب ئىك ئەرك رابويىنە و دگەل يەك ھاتىنە تىكەلكرن، ژبەر كو «نە ھەر سالۆخدانەك قەگىرانى د راوہستىنيت» (55)، بەلكو پۆماننقىسىن شەپۆلا ھشى بزاقى دكن ژيانى ب ھەموو ھويركارىين خوەقە، د دەمەك كىم دە پىشكىش بكە، ئەقە زى دبە سەدەمەك ب رابوونا قەگىران و سالۆخدانى ب يەك رۆل (56)، د قى جۆرە تەكنىكى دە جىھانا پۆمانى دبە جىھانەك ھزى، بەرۆقارژى جىھانا ماددى (ماتريالى)، ژ بەركو د قى جۆرى دە، ھندرى كەسايەتبيان دەي وئەنەكرن، نەك جىھانا ژ دەرقە، ژ بەر ھندى، رۆلا سالۆخدانى نە وەكە پۆمانا كەفن (كلاسىك) خوەدى دەسەلاتە، چونكە جىھانا ژ دەرقە دەي پشنگو ھاقىتن .

ب گشتى د قى تەكنىكى دە، ئەركى سالۆخدانى

ئەركەك ھىمايە و ب زمانەك نەرىكوپىك دەي ت ئاراستەكرن، د قى ھالەتى دە، د قى وەرگر چالاک بە و بكارە خوە بگەھىنە مەبەستا چىپۆك و سالۆخدانا ھاتى ئاراستەكرن، چونكە دەستىوہردانا قەگىرى، وەرگى بىبەش دكە ژ چىژا ئاسمىلەبوونى د گەل كارى چىپۆكى، سەرەراى قى چەندى بەشەك مەزن ژ تاما ئەدەبى د قەدەيتن و ب دەستقەئىنانا تاكە كەسى دا ب دەستقە دەي (57)، ھەر ژ بەر قى چەندى ژى دەستىوہردانا قەگىرى د قى جۆرى دە ناھىت دىتن و كەسايەتى ب رەنگەك سەرخوہ سالۆخدانا ناخىن خوە دكە، د پۆمانا نوو دە رۆلى وەرگى ب رۆلەكى گرنىگ و سەرەكە دەي ھژمارتن، ژ بەر كو ئىدى پۆمان نەما پۆمانەك نەرىتى كو ھەر تشت د دەستى قەگىرى ھەمىتشتزان دايە، بەلكو تىكستا ئەدەبى وەكە كۆدەكئىيە و كلىلا قەكرنا وى كۆدى د دەستى وەرگى دايە و ئەف يەك ژى ب دەستى ھەمى كەسان قە ناھىت، بەلكو د قى پروسىسى دە، د قى وەرگر وەرگرەك چالاک بە، داکو بكارە بگەھە ئارمانجا سەرەكى ژ چىپۆكى، ئەوا خوەدى سىستەمەك ئالۆز و تىكەل ژ قەگىرانى و سالۆخدانى .

2.3. پۆمانا (نوو يا فرەنسى):

پشتى پۆمانا پىلا ھىيارىيى (پۆمانا نوو - Nouveau Roman) يا فرەنسى سەرھلدا، سالۆخدان بوو خوەديى رىيەك نوو و بەرۆقارژى ژ پۆمانا پىلا ھىيارىيى و پۆمانا كلاسىكى، ل جىھانا ژ دەرقە ل تشتان دنىرە، سەرجمەن وان نقىسەريى رۆل د گەشكرن و دامەزراندانا پۆمانا نوو دە ھەي، د ناڧبەرا گرنگيدانا (ئالان رۆب گرى) بۆ تشتان،

55 - جيرالد پرىنس: زارافىن قەگىرانى (فەرھەنگا زارافان). وەرگىران بۆ عەرەبى: عابد خەزەندەر، وەرگىران بۆ كوردى: جەلال مستەفا. پروجى ھەقىشكى كۆقارا (مەتىن) و رىقەبەريا گشتىيا رۆژنامەنقىسى و چاپ و بەلاڧكرنى، دھۆك 2011، پ. 71.

56 - ھەمان ژىدەر، پ. 27.

57 - ديار فايقە مەجيد: بونىياتى وەسەف لە رۆمانى (رىگا)ى (محمەد مەولود مەم) دا. پ. 17.

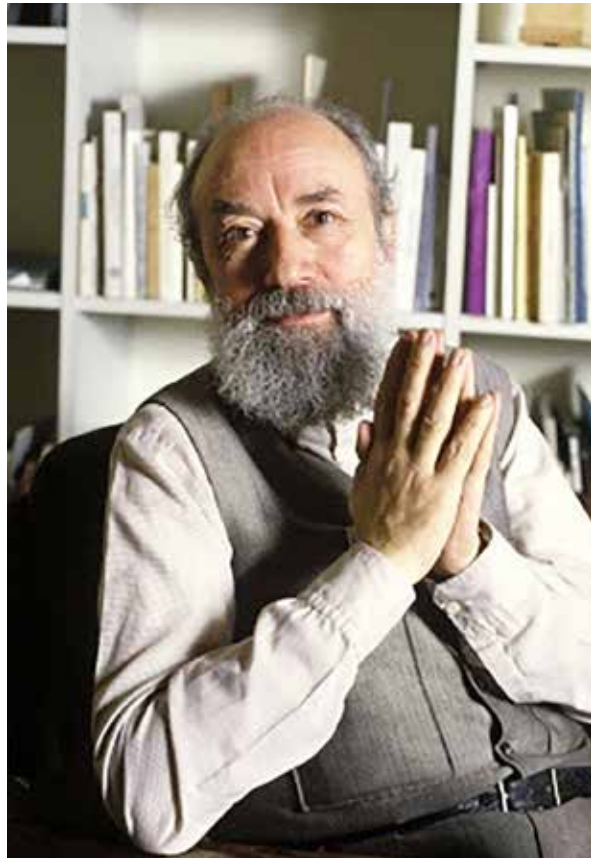

ناتالی ساروت - Nathalie Sarraute) بۇ رەھەندى دەروونى، (میشال بۆتور - Michel Butor) گرنگى ب بىروبوچوونىن مرقۇان ددا، پۇمانا نوو ب رەنگەك ھەمەجۆر و فرەپەنگى پەيدا بوو (58)، لى پەيدا بوونا پۇمانا نوو راستى ھىرشان ھات و ل دەستپىكى ئالىي رەخنەگر، خواندەقان و جەماوهرى ھاتن رەتكرن و كىمكرن، ئ بەركو پۇماننقىسىن پۇمانا نوو دگوتن، كو ھەر تشت د گۇرانكارىيىن بەردەوام دەيە، ئانكو ھەردەم تشتى نوو ھەيە، ھەر ژبەر قى چەندى پەيدا بوونا پۇمانا نوو بۇ سەدەمى پەيدا بوونا سنورى د ناقبەرا پۇمانا نوو و كلاسيك دە .

ديسان پۇماننقىسىن پۇمانا نوو ب دەروزەك مەزن نەھاتن مەيدانى، وان پەرتووك و بەرھەمىن خوھ ل وەشانىن مەزن بەلاڧ نەكرن، ئەقە ژى نە ب شىوھەيك تەسەدەفى بوو، بەلكو ب پىرانى پۇماننقىسىن قى رىبازى بەرھەمىن خوھ ل وەشانخانەيا (نىڧا شەقى - Editions De Minuit) بەلاڧكرن، مينا (ئالان رۇب گرى، ناتالى ساروت، ميشال بۆتور، كلود سيمون، كلود ئولىي و روبير بانجىي) ئەقە ژى خالەك گرنگ بوو ئ بو ژ ھەقجوداكرنا تشتى نوو ژ تشتى كەڧن (59)، پۇمانا نوو پابەندى دەرختنا راستىيەكى يان لىپرسىنەكى نەبوو، بەلكو چەندىن پىرسىار دئافراندىن، كو بەرسڧدانا وان ب زەحمەت بوو، ھەر د قى دەربارەى دە (كلود سيمون - Claude Simon) ديار دكە كو (من نەڧىت چ تشتان رۇن بكەم و چ تشتان ژى بسەلمىنم) ئ بەر قى يەكى پۇماننقىسىن بەرەڧ ئاراستەيا لىكولىنى ڧە

چوو، نە دەربىرىنى (رەنگڧەدانى) ئ تشتەكى بكە ئ بو مەرھەك تايبەت، بەلكو لىكولىنكرن ئ بو چارەسەركنا ھىمايىن واقعى، لىكولىن بۇ گەپيان د جىھانا خەيالى دە يان ژى ل سەر شىوھ و شىوازىن نقىسىن، ھەر ئ بەر قى يەكى پۇمانا نوو د قۇناغا خوھ يا دەستپىكى دە ل پىرۇژەيەكى فىنۇمىنۇلۇجى دچوو (60)، ب قى ئاواى پۇمانا نوو شيا خوھ ئ وئ پىرۇسىسى رزگار بكە، كو ڧەگىر ھەمى تشتە و سەرجمى زانىارىيان ل جەم وى يە،

- 58 - جۇرج دورليان: پۇمانى نوئ لە فرەنسا وەرچەرخانىك لە فورم و ناوەرۇكدا. وەرگىران ئ عەرەبى: تاھير عوسمان. كۇڧارا (پامان)، ژمارە (103)، ھەولير 2005، پ. 104-109.
- 59 - سلوى بوراس: الروايە الجديده الفرنسيه. رساله ماجستير، جامعه الإخوه منتورى، كليہ الآداب و اللغات، قسنطينة 2011، ص. 32.
- 60 - جۇرج دورليان: پۇمانى نوئ لە فرەنسا وەرچەرخانىك لە فورم و ناوەرۇكدا. پ. 104.

د رۆمانا نوو ده ویننه کرنا که توارى ژ که توارى خورستی بهیتره، د دهرباره ی قى چەندى ده میشال بۆتور دبیژە: رۆمان باشتین دەرەفە ته ژ بۆ لیکولینکرنا که توارى، وه که مرۆفى بقیت (61) « رۆماننقیسین قى جورە ته کنیکى ناخوازن دەستوهردانى د ژیوارى ده بکهن، ئەو ناخوازن وەرگر ب ساناهى بگهه مه بهستا سالۆخدانى و ئەف یهک پیندقى ب هزرکرن و ته خمین کرنییه، ژ بهرکو ئەگەر سالۆخدان د گهل واته یا خوه هات، ل وی چاخى ب خوه کوشتنا سالۆخدانى ب دوماهیک دهی، چونکه سالۆخدان گریدایه ب ههستى که سایه تیانقه و دبه جه ب سه دهما ئەقى سالۆخدانى بهیت گوهرپین بۆ ههلوستهکى یان ببه ئامرازیک بۆ دهربرین ژ ئەوی ههلوستهى (62)، ئەف جورە سالۆخدانه ب رهنگهک ئیکسەر واتاین ناده ته دهستى خوانده قانى، بهلکو ب ریکا هیمایان دیار دکه، ئەف سالۆخدان نه سالۆخدانهک هویرکارییه ژ بۆ که سایه تی، تشت و جهان، واته ب ریکا سالۆخدانى ویننه یهک تمام ب دهستى وەرگرى ناکه فه، بهلکو دبه ب ریا هندهک تشت و ههلوستان ئەو مه بهست دیار ببیه، ب قى یهکن تیکستى رۆمانى نابه تیکستهک گرتى، و سالۆخدان ل هه می ده مان نه سالۆخدانهک گرتییه، له وما هندهک جارن دیمه نهک یان بابەت و هه قۆکهک زنجیره یهکا واتا و ئەندیشه کرنى د دهرباره ی بابەتى بخوه فه دگره .

وهکه دیار د رۆمانا نوو ده چ په یف، رسته، دیمهن، چیرۆک، دهسته واژه و هیما دبى واتا و مه بهست نینن، بهلکو واتا یا فه شارتى یا نقیسه رى مه بهسته، هەر ژ بهر قى چەندى پیرانیا کار و بهرهمین هه قچرخ، ئەم دکارن وه که هه قچکیهکا

بهلکو تیکستا رۆمانى نه تیکستهک گرتییه، بهلى پیچه وانه چەندین هزر و ته خمین ب خوه فه هه مبیژ کرینه .

سالۆخدان د رۆمانا نوو ده ئیدی ویننه یی که توارى د قالبهک دلنیاکه ر ده ئاراسته ناکه، بهلکو ئەف یهک دبه بههرا وەرگرى د پرۆسیسا وەرگرتنى ده، کو شرۆفه کرن و بیروبۆچونین خوه ل دۆر وی تشتى بده، چونکی د رۆمانا نوو ده سالۆخدان د قالبهک ورد و کورت ده دهردکه فه، سالۆخدانا که توارى د رۆمانا نوو ده ب رهنگهک هیمایى و مژدار دهی ویننه کرن، ئانکو «سالۆخدان

61 - دیار فایهتی مهجید: بونیاتی وهسف له رۆمانی (ریگا) (محهمەد مه ولوود مه م) دا. پ. 30.

62 - هه مان ژیندهر. پ. 30

وهكه ديار د رۆمانا نوو ده چ پهيڤ، رسته، ديمهن، چيرۆك، دهستهواژه و هيما دبن واتا و مهبهست نينن، بهلكو واتايا فهشارتي يا نفيسهري مهبهسته

تشتان دده و بخوه وان دكه ماده بو هونهري خو،
قئ جيهانا ژ دهرقه ههبوونا خوه يا تاييهت ههيه
و جودايه ژ ههبوونا مرۆڤان، ههر ژ بهر قئ يهكئ
پيشهنگين رۆمانا نوو وهكه (ناتالي ساروت، ميشال
بوٿور، جان ريكاردو و كلود سيمون .. هتد.)، جه ل
شويئا ده مي دانان و گرنگيهك مهزن پيهات دان،
چونكي ب نهريئا وان جه خورتره (66)، وهكه ديار
جه د رۆمانئ ده ب ريكا سالوخداني بهرجهسته
ده، به لي بهرۆڤاژئ ده م ب ريكا فهگيراني دهئ
ديتن، د رۆمانا نوو ده جه ب بنياتي سهرهكي
و چالاك رۆماننقيسنئ دهيت هژمارتن نهكو ده م،
ههر ژ بهر قئ يهكئ دهورا سالوخداني د رۆمانا
نوو ده نهكيتره ژ دهورا فهگيراني، بهلكو ب
چافهك پيروتر و بلندتر لئ دهات تهماشهكرن،
رۆماننقيسنئ رۆمانا نوو كهسايهتيين خوه ب ريكا
تشتان بو وهرگري ئاشنا دكه، كهواته د رۆمانا
نوو ده كه رهسته و تشتان جهئ ناخي كهسايهتييان
گرت و «جياوازي د ناقههرا كورسيك و دۆلاب و
كهسايهتييان ده نه ما» (67)، ب ريكا كارتيكرا

هه قهڤي ئاراستا واتايي بخوينن (63)، ژ بهركو
سالوخدان د رۆمانا نوو ده نهيا ئيكله كريبه و
ئاراستهيا وي ددهستئ وهرگري دايه ب تاييهتي
وهرگري چالاك يئ ل كود و هيمايئ بهرهه مي
دگهريت، د هه مان ده م ده رۆماننقيسنئ رۆمانا نوو
شروقهكرن و هه لسهنگاندنا چيرۆكي ژ بو وهرگري
د هيله، ئه و ب ريبا تيگه هشتن و نه ديشهيا خوه
برپاري ل سه ربه، ههر د قئ دهباره ي ده، گوئنا
(هنري جي م س) ي ديار ده، ده ما دببزه، «پيدقيه
ل سه ر چيرۆكي ئه و بخوه ل سه ر خوه بناخفه، نهك
نقيسه ر ب فهگيره (64) « ل فر دهستيو وردان
و زالبوئا نقيسه ري ل سه ر رۆمانئ دهئ فه راموش
كرن، دهباره ي دهركه فتنا كهسايه تيبا نقيسه ري د
رۆمانا نوو ده (والاس مارتن) دببزه:

پيدقيه ل سه ر نقيسه ري كو نه بنتئ
كه ساتيبا خوه بفه شيرت، بهلكو دهنگئ فهگيرئ
خوه ژئ ب فه شيره، ل شوونا وي يهكئ ئه و روي
بده ت ب وهرگري برابه هينيت، پيدقيه ريكي پئ
بده ب ريبا ئه زمونا خوه ب رهنگه ك راسته وخو
ب پيشكيشكرنه كا درامي (ديالوگ، وهكه ميانك)
پئ رابه هينه (65).

ئانكو د رۆمانا نوو ده كه ساتيبا رۆماننقيسه
ناهي ديتن، ب ريكا نه ديشهيا فهگيري په يام ژ
بو وهرگيرئ نه ديشهيا دهيت ئاراسته كرن، ب
رهنگه ك گشتي رۆماننقيسه فهگيري دكه نوونهري
خوه و ئه و خوه ل پشت كهسايه تييان دقه شيره و
ته ماشه دكه .

رۆمانا نوو گرنگيهك مهزن ب جيهانا ژ دهرقه و

63 - سابير رهشيد: رۆمانئ كوردئ (خويتندهوه و پرسيار). پ. 251.

64 - والاس مارتن: نقریات السرد الحدييه. ترجمه: حياه جاسم محمد، المشروع القومي للترجمه، 1998، ص. 77.

65 - ديار فايهق مهجيد: بونيائي وهسف له رۆمانئ (ريگا) ي (محمه مده مه ولوود مه م) دا. پ. 30.

66 - هه مان ژيدهر. پ. 63.

67 - لوسيان غولدمان وآخرون: البنيوية التكوينية و النقد الادبي. ترجمه: محمد سبيلا، الطبعة الثانية، مؤسسة

الابحاث العربية ش.م.م، بيروت 1986، ص. 109.

د پۆمانا کلاسیک دە، کەسایەتی خوەدی ناف، پاشناف، ویراسەت و ئەرکیڤ جفاکی و سروسەتەکی تایبەتن

کەسایەتییان د گەل تەشتان، رەوشا وان یا دەوورنی و رەفتاریڤ وان دیار دبن، دیتنا «پۆمانا نوو بۆ تەشتان دیتنەک بابەتییە، ئانکو رویڤ سەرڤە یڤ تەشتان سالۆخ ددە (68)» گەلەک جارن د پۆمانا نوو دە سالۆخدانەک سەرتاسەری ناھیت ئاراستە کرن، نمایشکرنا سالۆخدانی د گەلەک جارن دە ژ تەشتیڤ بچووک و سەرپڤ و بڤ مفا سەرھلەدە ئەوا ب خالەک بچووک دەیت هەژمارتن، نڤیسەر پڤنگاڤا و شیوہ و بنیاتی سەرەکە ژ وڤ خالی دەستپڤ دکە (69)، ئەڤە ژ ی بۆ وڤ پڤکھاتەیا ئالۆزا زمانی ڤەدگرە، کو وەرگر د ناف گڤژەڤانکا خوە دە دزڤرڤنە.

د پۆمانا کلاسیک دە، کەسایەتی خوەدی ناف، پاشناف، ویراسەت و ئەرکیڤ جفاکی و سروسەتەکی تایبەتن، بەلڤ د پۆمانا نوو دە کەسایەتی ب ژمارەکی یان ب پیتەکی و بڤ بکارئینانا هیماپڤ لڤکجوادکرڤ یڤن تایبەت دەاتن پڤشکەشکرڤ، ل ڤر کەسایەتی دبە جھڤ گومانڤ و نابیت باوہری بەهەبوونا وی بەھڤ کرن، بۆ میناک (ولیم ڤۆکنەر) ب مەبەست بۆ دوو کەسایەتییڤ خوە دپڤژە:

(ئیک - یەکی) یان ژ ی (فرانس کافکا) بتەنی پیتا (ک) بکاردئینە ژ بۆ شاکەس (ڤەرمان) ی خوە د پۆمانڤ دە، کو یڤ بڤ مالوخال و بڤ سەرورچاڤ و بڤ سامان، ئەڤە ژ ی د پۆمانا (دادگەهکرڤ - The Trial) دە دەھڤ دیتن (70)، د پۆمانا نوو یا ڤرەنسی ژ ی دە هەمان تەشت دووبارە دبە، ئەگەر د پۆمانا کلاسیک دە کەسایەتی ب ریکا سالۆخدانا ئیکلاکری یان ژ ی سالۆخدانا ب ھویرکاری، کەسایەتی بەھڤن نیاسین و ئاراستەکرڤ، یان ژ ی د پۆمانا پڤلا ھشیاریڤ دە، کەسایەتی ب ریکا سالۆخدانا دەروون و ناخڤ وان بەھڤنە نیاسین، د پۆمانا نوو دە کەسایەتی ب ریکا کردار و رەوش و رەفتار و کارڤەدانئڤ وان دگەل تەشتان ب ریکا ئەندیشا وەرگری دەھڤنە دیارکرڤ و ئاراستە کرن، ھەر د ڤی دەربارە ی دە (ئالان رۆب گری) دپڤژە:

نرخ و بەھڤن سالۆخدانی د چیرۆکیڤ نوو دە، ب تایبەت د دەڤن من دە، ب گشتی بانڤورەکا ل سەر خواندەڤانان ھەبوویە، لڤ ل جەم رەخنەگران ئەڤ سالۆخدان ترانە و تانلیدانن، ب دیتنا ئەوان، سالۆخدانیڤ من دبی مفاہنە و دئالۆزن، ب وان ئەو بڤمفاہنە، ژ بەرکو چ پەیوہەندییەکا ب راستا دگەل کریاران نینە، دپڤژن کو ئەڤ وەسف ئالۆزن ژ بەرکو خوەدیڤ وان مەرەمڤ ماقوول و رۆلڤن خوەیڤن سەرەکی و نیشاندان نین (71).

گری دخوازە بڤژە کو سالۆخدان د پۆمانڤ وی دە د ئالۆزن، کەواتە پۆماننڤیسڤ پۆمانا نوو گرنگی ب سالۆخدانی دە، نە بشیوہکی ھویر و

68 - ئەمین عەبدولقادەر: تیکست د نافبەرا گۆتارا رەخنەیی و رڤیازیڤ ئەدەبی دا. وەشانڤن ئیکەتیا نڤیسەرڤڤن کورد، دھوک 2008، پ. 188.

69 - ئالان رۆب گری: چیرۆکی نوو، ئینسانی رڤیازی نوو (تیۆری رۆمان). وەرگێران: حوسین شڤیربەگی، دەزگای تۆژیئەوہ و بلاوکردنەوہی موکریانی. ھەولیر 2011، پ. 69-70.

70 - محمد عزام: فضاو النص الروائي مقارنة بنویة تكوينية في أدب نبیل سلیمان. ص. 64-65.

71 - ئالان رۆب گری: چیرۆکی نوو، ئینسانی رڤیازی نوو (تیۆری رۆمان). پ. 67.

سالۆخدان د رۆمانا کلاسیک ده، ب پیرانی سالۆخدانهک (بابهتی)یه و ههرتشت دهی ئیکلاکرن، بهرۆفاژی د رۆمانا نوو ده سالۆخدان (خوهدی)یه، ههر تشت ناهین رۆنکرن بهلکو بارا وهرگری دمیینه

ب تیروتهسهل، بهلکو سالۆخدان د رۆمانا کلاسیک ده، وینهکرنا راستیهکی بوو، لئ د رۆمانا نوو ده رۆلهکی داهینهرا نه هه بوو.

د دهر ئه نجام ده دیار بوو کو د رۆمانا نه ریتی ده، سالۆخدان سالۆخدانهک بابته تی و ئیکلاکری و هورکاری بوو، لئ ل سه ر دهستی به لزاک و فلۆبیری ئه رکه شه رۆفه کاری ب خوه فه گرت، وان گرنگی ب جیهانا ژ دهر فه ددا وه که جه، ده م، که سایه تی و سه روشت و دیمه نین وی، لئ د رۆمانا پیتلا هشیارییی ده سالۆخدان خوه دی ئه رکه ک شه رۆفه کاری و هیما یی بوو، ئانکو سالۆخدان ب ره نگه که فه شارتی ده ات کرن، کو ب هه ست و ده روونی که سایه تییان فه گریدایه، لئ د رۆمانا نوو ده سالۆخدان ب ره نگه ک نه ریک و پیک و مژدار ده ات کرن، کو ئه فه ژی وه که به رسفه کی بوو بۆ رۆمانا نه ریتی یا کو ب سیسته م و زانا بوون سالۆخدانه ک هوویرکار ده ات کرن، دیسان مه به ستا وان ژ فان سالۆخدانا لیکۆلین بوو ژ بۆ جفاکی و مرۆفاتییی، ب قی یه کی دیار ده، کو سالۆخدانی د رۆمانین نه ریتی و نوو ده، ئه رکه، جۆر، ته کنیک و تاییه ته مندیین نوو ب خوه فه هه مبیژ کرینه، ئه ف چه ند ژی به ایه ک مه زن دده رۆلا سالۆخدانی د نا ف تیکستی ئه ده بی ده، ب تاییه ت ژانری چیرۆک و رۆمانی کو ئه م دکارین د هه نک خالان دا وان جیاوازییا دیار بکین.

1. د رۆمانا کلاسیک ده سالۆخدان د ئه رکه ک جوانکاری و ئیبهامی و ته کنیه ک هورکار (دریژ) ده ده ات بکارئینان، کو مه به ست پی رازاندنا تیکستی ئه ده بی و ل هه قنیزککرنا جیهانا رۆمانی د گه ل جیهانا واقعی بوو، لئ به لزاک و فلۆبیری ئه رکه ک شه رۆفه کاری ژی د رۆمانا کلاسیک ده زیده کر، ئه ف جۆره سالۆخدانه د رۆمانی ده د بوون سه ده می راوه ستیانا ده می حیکایی یی رۆمانی و جودا ژ

قه گیرانی دیار دبوون.

2. د رۆمانا نوو ده سالۆخدان ب ئه رکه ک هیما یی و ته کنیه ک ژیگرتی (کورت) ده ات بکارئینان، مه به ست ژ قی سالۆخدانی لغاندا هشا وهرگری بوو بۆ سالۆخدانین ده یین کرن، ئه ف سالۆخدان هه نک جاران سه ستیه کی د ده می حیکایی یی رۆمانی ده دروست دکن، لئ ب یه ک جاری نابن سه ده می راوه ستیانی د قه گیرانی ده، به لکو سالۆخدان تیکه ل دگه ل قه گیرانی ده یین ب کارئینان.

3. د رۆمانا پیتلا هشیارییی ده سالۆخدان واتایی ب ئاسانی نا ده دهستی وهرگری، به لکو ته قلی ده روون و ناخی که سایه تییان ده و رووی ب سه رفه یی تشتان تا راده یه ک مه زن ده یی پشتگوه ها قیتن.

4. د رۆمانا نوو یا فره نسی ژی ده، سالۆخدان خوه دی ئه رکه ک فره واتایی و شیوازه ک شیلی و مژداره، ب قی یه کی سالۆخدان نابیه ته سه ده می رۆنکرنی ل جه م وهرگری.

5. سالۆخدان د رۆمانا کلاسیک ده، ب پیرانی سالۆخدانه ک (بابه تی)یه و ههرتشت ده یی ئیکلاکرن، بهرۆفاژی د رۆمانا نوو ده سالۆخدان (خوه دی)یه، ههر تشت ناهین رۆنکرن به لکو بارا وهرگری دمیینه.

تەكنىكا پيچەوانەى (المفارقة) د چيروكا گەلەك كورتا فەيسەل مستەفاى دا

پيچەوانەى: دژبەرى و نەو كەهە قىيەكە دناقبەرا واتا و ھزركرن و روويدانين چيروكى دا. واتە (موفارەقە بەو واتايەى رووداويك لە سەر حسابى رووداويكى ديكە كۆتايى پيبيى بە نۆزبى قارەمان بى ئاگايە چى لە دەوروبەريدا روودەدا، بۆيە نابەلەد دەكە ویتە ناو كوتوپرى و بۆسەى رووداوە نوئيەكەوہ. ئەو لە پەيجۆرى كار و ئامانجىكدايە بەلام لە پر بەرەوروى رووداوان فاكنتىكى ديكەدەبى، كە ئەم خۆى بۆ ئامادە نەكردووه و چاوەروانىشى نەكردووه. زۆرجارانيش بە پىكەنين، يان بەپىكەنينىكى تال دەشكىتەوہ) (١). ھەرەسا. رەخنەگرەكئى فرەنسى ب ئەفى شيوەى پيچەوانەى ددەتە دياركرن كو (جوداھى و نەو كەيەكى يە دناقبەرا كرياتى و دەوروبەرى و گوپىتكە ھليقورينى يە بۆ ھەفدژيى و ھەفركيى و موفارەقا چيروك لى ب دومامى دەيتە دربى چيروكى يە كو دبیتە ئەگەرى گۆھشىن و ھزركرن وداخباريى) (٢).

پيچەوانەى تەكنىكەكا گرنگا چيروكا گەلەك كورتە، د ئەفى جۆرى چيروكى دا گەلەك دەيتە بكارئىنان، ئەف چيروكە ژ بۆ جوانكارى كرنا ئاقاھىيى خۆ بى ھونەرى پشت بەستن ل سەر ئەفى تەكنىكى دكەت. واتە (ژ وان تەكنىكايە كو ئەفى چيروكى ئەكتيف دكەت و ئىك ژ بنەمايىن وئى يىن جوانكارىيى ئاقا دكەت) (٣). ژ بۆ ئافراندا وئى د دەقن چيروكىدا پىندقى ب شارازايەكا باش

ر.بەر حسيں عەبۆ

چيروكا گەلەك كورت جۆرەكئى نوئى چيروكى يە، كو ژ چەند پەيفن كيم پىك دەيت. ب قەبارەكئى بچويك، دەربىرىنى ژ روويدانين مەزن و گرنگ دكەت و واتايىن كوير و بەرفرە پيشكىش دكەت، ھەلگرا پەيامەكا رەخنەگرانەيە بەرامبەرى چەند دياردين جفاكە و سياسى و ئايىنى خۆدان چەندىن بنەما و تەكنىك و تايبەتمەنديين خۆ بين تايبەتە. ژ وان تەكنىكىن گرنگ يىن د ئەفى چيروكى دا دەيتە بكارئىنان: (پيچەوانەى، لادان، ئامازەكرن، ھيما، دەقناويزان...).

بابەتئى مە ل سەر تەكنىكا پيچەوانەى يە د ئەفى جۆرى چيروكى دا، كو تەكنىكەكا گرنگا دەقى ئەفى چيروكى يە.

چەقاند و چ دەلیقیت رهفینئ بۆ نههیلان .. تژی چاقیت وئ روندک بوون و ههواریت وئ بلندبوون .. نههرئ کابرا ژ سه ر نه پابوو هنگی راوهستیا هتا ساتۆرا خو د ههفکا وئ دا بریه خاری .. مهها خۆلیسه ر پیت خو راهافیتن و بیدهنگ بوو. (6)

چیرۆکنقیس د ئەفی دهقی چیرۆکی دا ل دهستیپکی بۆ مه روویدانهکی ددهته دیارکرن، کو ئەو ژێ وهسفرنا دیمه نهکی یه، ئەو دیمه ن ژێ وهسفرنا کریارهکی یه، کو ئەم وهسا هزردهکین

دیمه نئ روویدانا ئەفی کریاری ل سه ر ئافره تهکی یه، کو راستی هئرش و دهستدریژی دبیت. بهلی د روویدانا دووی دا بۆ مه دیاردبیت کو ئەف کریاره سه ر ژیکرنا مبههکی یه .

نمونه:
مه ر ه ق

دهستی خو دانا بن ئه رزنکا خو و ئه نیشکا خو دانا سه ر میژی .. هزرا وی ما ل سه ر .. چاقیت وی ژێ رک مانه پیقه و ژئقه نه بوون. ئەف لهشی هۆسا یێ جان .. ئەف سینگی سۆر و سپی وهسا یێ پهنگیای هاها دئ پهردا خو دپینیت و ژێ

یا چیرۆکنقیسی ههیه. واته دقیت چیرۆکنقیس ب شیوهیهکی هونهری و ژیرانه ئەفی تهکنیکی بکاربینیت. (پرانیا جاران کاریکتهرین وئ ب جهنائی کهسئ سیئ نه دیارن) (4).

ئەف تهکنیکه ل دهستیپکی سه رنجا مه بۆ روویدانهک و مه بهستهکی رادکیشیت و ل دوماهیی روویدان ومه بهستهکا دی بۆ مه د دهته دیارکرن. ئانکو دشیت روویدانی ژ کهیفی بۆ نهخوشیی یان به روفاژی بگهوریت. ههروهسا ئەف تهکنیکه (زۆریه یا جاران خاندەقانی د کهننیت و د هه مان دهمدا دشیت ده برینئ ژ ههستین وی بکهت) (5).

واته پیچهوانه ی د ئەفی جوړئ چیرۆکیدا ئەوه کو ئەنجامئ دوماهی یێ چیرۆکی پیچهوانه ی روویدانا چیرۆکی بیت، ئانکو ب کارئینانا دوو لایه نین دژ ئیک د چیرۆکیدا، کو ئەف چهنده دبیته جهئ سه رنجراکیشان و مهندههوشی و پیکه نینئ ل دهف خاندەقانی. کاریگه ریئ ل سه ر خاندەقانی دکهت و به شداریکرن وی یه د لیگه ریان و فه دیتنا مه به ستا دهقی دا و ئەکتیفکرنا هزرا وی یه ژ بۆ فه دیتنا واتا به رزه بويا دهقی. ههروهسا ئەف تهکنیکه دهلیقی ددهته خاندەقانی کو پشتی نقیسه ری و دهقی، خاندەقان ب بیهت جه مسه ریئ سیئ د دهقی دا.

ژ بۆ پراکتیزه کرنا تهکنیکا پیچهوانه ی ل سه ر دهقی چیرۆکی، مه دوو نمونه ژ چیرۆکین، چیرۆکنقیسی کورد فه یسه لآ مسته فای وه رگرتینه، کو ب شیوهیهکی جوان و هونهری ئەف تهکنیکه دناف چیرۆکین خو دا بکارئینایه .

نمونه:
چیرۆکهکا گهلهک کورت

چاقیت وی مانه پیقه و گر کهفته دلی .. نههرئ ژئ ستاند و ل بهر چاقیت وی دهستهک دا ستویئ وئ و یی دی دا بن پانیت وئ .. کهلهقاژ کره عهردی .. هندی خو فه بژکاند و بزافکر بهلی پا کابرای یا کریه دلی .. چۆکی خو ل عهردی

؟! دوهرپاندی .. دپیرژی .. د تژی گوشت). وهسا بۆ مه دیاردبیت، کو چیرۆکنفیس ب ریکا ئەفان دهستهواژان، یئ وهسفا ئەندامین لهشی ئافرهتهکی دکهت و هزر و سهرنجا کاریکتهری ژی یا مایه ل سهروان وهسفا. بهلئ ل دوماهیا چیرۆکی بۆ مه دیاردبیت کو کاریکتهر ل خا رنگههکی یئ روینشتی یه و تهماشای مریشکهکا سورکری دکهت و خوزیا وی خارنا وی یه و چاقهری وی پۆژی دکهت، کو بشیت مریشکهکا سورکری یا تهمام بخوت.

چیرۆکنفیس شیایه ب ریکا لیکچواندنا ئەفان وهسفا پێچهوانیی ناداقهرا روویدانین دهقی ئەقی چیرۆکی دا دروست بکهت.

چیرۆکنفیس د ئەفان ههردوو نمونهیین چیرۆکی دا ل دهستیپیک رویدان و مهبهستهکی ددهته مه و ل دوماهیا چیرۆکی رویدان و مهبهستهکا دی بۆ مه دیاردبیت. ئەف چهنده ژی پیچهوانهیی ددهقین چیرۆکی دا دروست دکهت و دبیتته جهی پیکهنین و مهندههوشیهکی ل دهف خاندنهفانی.

ژیدهر و پهراویز

1- محهمهده فهریق حهسهن، هیمن و بۆنی غهیبی، چ: یهکهم، دهزگای چاپ و بلاوکردنهوی ئاراس، ههولیر، س 2008، ل 22.

2- عسمهت محهمهده بهدل، چیرۆکا گهلهک کورت کورتکرن و موفا رهقه، رۆژناما ئەفرو، ژ (12)، س 2003، ل 10.

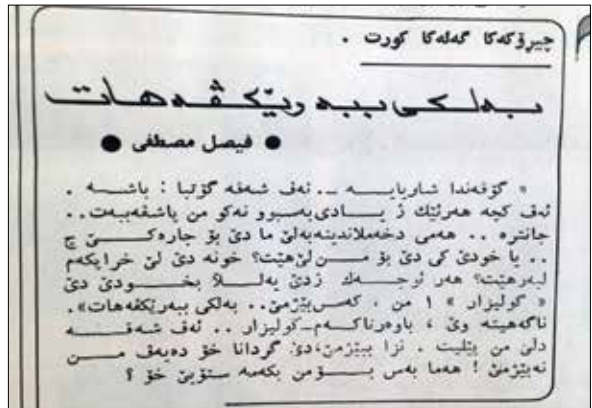
3- جاسم خلف الیاس، شعریه القصه القصیره جدا، دار نیوی للدراسات و النشر والتوزیع، دمشق، س 2010، ص 153.

4- ههمان ژیدهر و لاپه ره.

5- یوسف حصینی (د)، القصه القصیره جدا بین النظرية والتطبيق، م: الیازجی، دمشق، سنة 2004، ص 24.

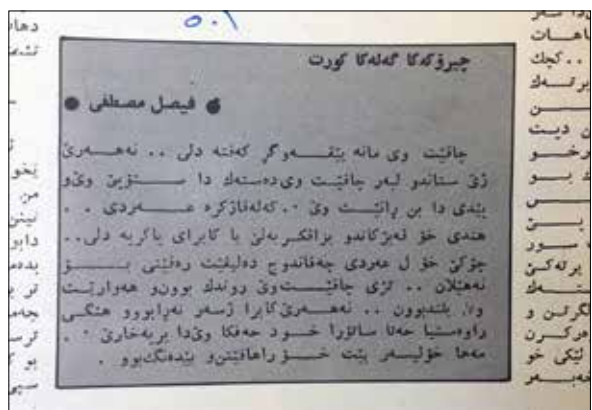
6- فهیسهل مستهفا، چیرۆکهکا گهلهک کورت، رۆژناما هاوکاری، ژ (501)، بهغدا، س 1979، ل 6.

7- فهیسهل مستهفا، مه رهق، رۆژناما هاوکاری، ژ (474)، بهغدا، س 1979، ل 6.

دهرکهفیت! ران چ رانن؟! دوهرپاندی .. دپیرژی .. د تژی گوشت. کرین ژ دلئ وی هات .. دهقی وی زوها بوو .. لیقیت خۆ تیکهسوین. نه ههری بیهنا وی نه هات. ئەزمانی د لیقیت خۆ دا و قورچهکا کویر داعیرا. ههجا بیهنا وی نه هات. ئینا چ پی نه ما، ئاخوینکهک کهفتی، دهستی خۆ دا پهرداغی و فرهک لیدا و د دلئ خۆدا گۆت: سهری ههقی گهر من پاره وهرگرتن، ئەهده ل من کهفتبیت ئەز مریشکهکا ساخ بخۆم. (7)

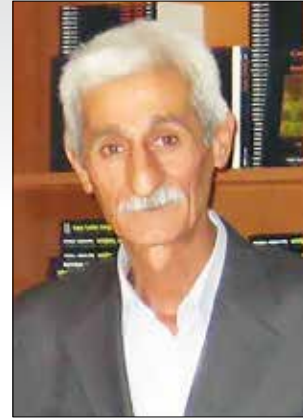
ئهگه ر ئەم تهماشای وهسفا دیمهنی روویدانا دهستیپیکا ئەقی دهقی چیرۆکی بکهین، دی بینین کو کاریکتهر یئ مهندههوش بووی ب ئەفان دهستهواژان (ئەف لهشی هۆسا یئ جان .. ئەف سینگی سۆر و سپی وهسا یئ پهنگیای هاها دی پهردا خۆ دپرنیت و ژی دهرکهفیت! ران چ رانن

جۆتپه یفا و دوو باره کری

(راسته وخۆ و نه راسته وخۆ) و بابته تین رسته و هه فۆکان چ ساده و لیكای و دارشتی و به ستنا وانه ب فۆنیم و تیپین بی دهنگ، ئانكو رسته ده ما دهیته ژیک فافارتن و شروقه کرن کار و كه ساتی تیدا جهی وانه خویا دین وهكو کار و بکه ر و ته مامکه ری، چ ب ئه ری یان نه ری.. وه لی دئی به رفره هی وان بابته تان بینین و ل دویفچوون لسه ر کری.. لی بابته تی فه کۆلینئی من ل نیف چ قولاچکین ریزمانا کوردی دا نه دبیتینه، له ورا من ب فهر دیت ئه ز دویفچوونه کئی لی بکه م، وهكو من خویا کری ئه ف بابته ل نیف هه می زمانین جیهانی دا هه یه، ته قایا ملله تان پیگیری پی کریه و گریدایه د زمانی روژانه دا دگه ل دانوستاندنان و ئاخفتنی دا.

بابته تی مه پتر ئالییی داکۆکیکرنی ل رهوشی هه ر کاره کئی و په سن و په سندا رییه کئی د کارئ تیدا دهیته کرن.. له ورا دئی بینین په یف (دوو باره) دین وهكو جۆته کئی ژبو مه به سته کئی، ده م ژیده ری (لقین) دبیین، دوو باره دبیت و دبیته په یفه ک جۆت ده ما دبیزین (لف لقین – لف لقاندن) و (لف لقوق)، هه روه سا د میناکئی گه له ک په یفین دی دا مینا (چر چراندن) (فر فراندن) یان بو په سنا رهوشتی تشتی وهكو بیژین (سلۆکه) دئی بیژن (مروقه ک سل سلۆکه) و جارنا ژبو (گه له کییی) تیت ده ما دبیزن (که سه کئی سلۆکه یه) ئانکو گه له ک سل دبیت، یان زوی سل دبیت وهكو خه سه له ته کی پیقه .

احمد عبدالله زهرو

چما ئه ف بابته من هه لبرارت؟!

ده ما دنیرینه جفاکئی هه ر ملله ته کی، د ده ما دانوستاندنان و ئاخفتنی و گێرانی دا، هنده ک لایین وهكو بابته تی زمانی نه هاتییه فه کۆلین و ل دویفچوون لسه ر نه هاتییه کرن، ئانکو نه د نیف ریزمانا کوردی دا من ئه ف بابته نه دبیتی یه مینا لایه نین دی یین زمانی ((کار و هه قانلاف و هه قالکار و په سندا ری و ئیدیوم و ئالاقین هه مه رهنگ مینا پاشگر و پیشگرا، یان بابته تین جوداجودا وهكو (په نی و نه په نی) یان گۆتنین

پیناسەیا جۆتپەیفی:

پەیفەکا دووبارەکرە و بوویە جۆت ب ھاریکارییا فۆنیمەکی یان پاشگرەکی و جارنا زی ھەر سادەییە و بی ھاریکارییا چ ئالاف و تیپان، ئانکو واتەیکە نوێ پەیدا دکەت.

مەبەستین جۆتپەیفی:

ژ ئەنجامی جۆتبوننا کۆمەکا پەیفان د زمانی دا دەما دەینە گێپان و گۆتن تن دئ خۆیا بیت گەلەک مەبەست و مەرەم ژئ پەیدا دبن یان ژبەر وانە پەیف بوویە جۆت.. لەورا پتری قان جۆتان لپە ی زمانئ دەفەرکی و گێپانا وانە وەکو پەیفین تین، ھندەک ژئ من ل دویف ژئدەر و چافکانییان وەرگرتینە تاییەت ئەوین د نیف فەرھەنگین کوردی دا ھاتین تۆمار کرن، یان د نیف پەرتۆکین ھەمەجۆر و بابەت، یان د نیف دەقین فولکلۆری کوردی دا ھاتین وەکو بەرنامەیی فەرھەنگەکا بچووک من شیایە کۆم بکەم و چاپ بکەم، لەورا بابەتین پەیف جۆت تیدا ھاتی د بەر بەلاڤن د بواری زانست و ئەدەبیات و سروشتی و چاندن و جفاکی مالی و تاکو زاڤۆکان ژئ.. لەورا ئەف بابەتە کەساتیی کورد ب ھۆشمەندی و ھەزەمەندی و عەقلى ریبەری لئ کرە وەکو ھەمی زمانین جیھانی.

ئەف بابەتە پستی فەرھەنگۆک من ژبیرا دانی، شیام بگەھمە ئەنجامی وئ چەندئ کو جۆتپەیف بی مەرەم نەھاتیە، بەلکو کۆمەکا مەبەستا ئاراستە کرینە، ژبۆ قئ چەندئ دئ وان مەبەستا ریز کەم ب نمونە قە:

۱- جۆتپەیف ژبۆ (ناڤکرنئ ب گشتی) دەما دبیزین:

شەف شەفکۆک: ل قیرە ئەف جۆتە ب مەرەما ناڤئ چەکچەکیلە تئ.

کم کمە (کمکە): زیندەوەرەکی بچووکە ب دیوارانقە دچیت و پئیشیکا دڤۆت.

۲- ژبۆ پەسنکرن (وەسڤکرن) ئ: دەما

پەسنا مروۆفی، گیانەوەر و داروبار و کولیلکان و ھەر تشتەکی دی ھەی، مینا دبیزین:

- کف کڤۆک: پەسنا مروۆفی کلمیشویی ھەر تم دبیتە کف کفا وی ژدەفئ، چ ب ھچکی یان دەستی یان دەرسۆک یان کلینسان تیتە پاڤژ کرن.

- ھل ھلی: یان ھلھلییە: ئانکو پرت پرت، پرتی پرتی، ژ ژئدەرئ ھلھلەریان ھاتیە (ھلھلەریان) ژئدەرئ کاری پەسنا کەسەکی تیدایە ئەوئ کنج و جلین دریای و پرتی پرتی لبر.

- بەز بەزۆک: ژ ژئدەرئ (بەزین - بەزاندن) ھاتیە، دەما دبیزین:

مروۆفی بەزۆک، چەند بەز بەزۆکە دەما ب ریفەدچیت.

ھەرھەسا مینا (زەپ زەپە، زپ زپە، تپ ترە، حەپ حەپە).

۳- ژبۆ (دەنگی و ب گشتی) تئ: ھەر دەنگەک بیت، ژ مروۆفی، گیانەوەری یان سروشتئ تیدا یان کاروبار... ھەتا د... وەکو دبیزین:

- سیر سیر: یان چیر چیر: ژبۆ ھسینا ددانا و دەرگە گرتن و قەکرنئ تئ.

- عۆر عۆر: دەنگئ گریا زاڤۆکان، مەزنا ژئ تئ.

۴- وەکو (ئالاف - نامویر) تاییەت د پیرس و بەھتینی دا تئ، دەما دبیزین:

- ئا ئا: ئانکو ئەرئ.. یان ئە ئە (ژبۆ ئەرئ) و ئە ئە (ژبۆ ئەرئ).. ئە ئە واتە: ماوەیە!؟

۵- سەمتئ ھەڤالکاری (ھەڤالکاری جھئ)، دەما دبیزین:

- بەر بەر (بەرامبەر)، (ھەڤبەر)، (سەر سەر)، (دەف و دەف)، (سەر سەرکی).

۶- (ئەندامین لەشی): ئەقە پیرە د زمانئ کوردی دا دەما پەیف دووبارە دبت ژبۆ ئەندامین لەشی مروۆفی یان گیانەوەری، وەکو دبیزین:

- بیت بیتک: ئانکو ببیکا چاقان.

- پەر پەرک: چل پرتیک.

- لاچ لاجك: ئانكو ئالەك و لامە .
- ۷- ژبۆ (هژمارئ): ديسان ئەف رهوشه پره د زمانئ كوردئ دا وهكو دووباره كرنا هژمار و نمران و ب ههفرا تين وهك جۆت، مينا بيژين:
- ئيك ئيكه، دوو دووه، چار چاره، كت كته، جۆت جۆته، نيڤ نيڤه .
- ۸- ژبۆ (كارئ يان ژيدهرئ كارئ): وهكو دبيژين:
- خوش خوشكرن، كه ركه ركرن، هنج هنجكرن .
- ۹- ژبۆ (گل و گياي و داروباران): پتر ژبۆ جورين گياي و داروباران و فيقي و شينكاتئ هاتييه، مينا بيژين:
- گه زگه زينگ، شف شفي (سبته) .
- ۱۰- ژبۆ پيقانئ و كيشانئ: دهما دبيژين:
- من گويزين خو فروتن (سه ر ب سه ر) و دانه ب شه كر و چا .
- من گهنمئ خو ل ئاشئ كر (فته ره فتره) و كه ئار يان ساڤار يان هويرك و دان .
- تشت ب تشت، هندهك ب هندهك .
- ۱۱- (ئالاف و ئامويرين كارو پيشه يا)، وهكو:
- چور چورك: ئامويرئ سازبه ندييئ .
- ۱۲- ژبۆ ئاگه هداريكرئ، مينا بيژين:
- وهر وهر: دهما ب شنگالي دبيژين: وهر وهر توچ دكي؟
- ئانكو كور و توچ دكي .
- ۱۳- ژبۆ حيبه تي و بههتيني، مينا بيژين:
- ها ها: ئانكو ئها: ها ها دئ بو مه بييه عمئ گوژئ و چه په را شكيني!
- ۱۴- ژبۆ (ئيش و نهخوشيان): ديسان ئەف رهوشه پره د كوردئ دا ژبۆ نهخوشيين مروفي، دهما دبيژين:
- مپ مپ: چاف مپ مپه و كوله، ئانكو مپمچئ و
- كليشي يئ گرتئ .
- هم هم: ئانكو ئيقتئ، پفه و وهرمتئ يه .
- هيل هيليك: ژبۆ په قوشكا چه رمئ مروفي تئ گوتن .
- ۱۵- ژبۆ (پرسی - پرسيارئ) تئ: دهما بيژين:
- نه .. نه .. نه ووا! ئه و چه وا؟
- ۱۶- ژبۆ رهوشئ (حاله ت) و ب گشتئ تئ: ژ نيړين، گوهداريكرن، ههستكرن، بهيئكرن، وهكو بيژين:
- كوس كوساند: ئانكو ديڤكرئ، نيړين، كورر بهرئ خو دايئ .
- ژبۆ رهوشئ كه تنئ، دئ بيژين:
- قون و قون ب ئه ردئ كه ت .
- دهف و دهف ب ئه ردئ كه ت .
- سه ر و سه ر ب ئه ردئ كه ت و سه ر لئ بي سيقوك .
- پشت و پشت كه ته د ئاف هه پيئ دا و جل و مل لئ هه رمين .
- ۱۷- ژبۆ (ريژه ندييئ) يان ل دويڤ ئيك: وهكو بيژين:
- رئ رئ، مال مال، كولان كولان، بهر ئافو بهر ئاف، چيا و چيا .. ئەف خاله مشه يه د كوردئ دا وهكو دووباره كرن .
- ۱۸- ژبۆ (ريژه ي) ژئ تئ گوتن، مينا:
- سه دا سه د، سه د دهر سه د، دهه ژ دهه، سه د ژ سه دئ .
- ۱۹ - په يقين ژبۆ (زاروكئ) تئ گوتن، يان لسه ر زارئ وي مينا قان جوتان:
- منو منو، عل علك، گدو گدو، پشئ پشئ، پش پش .
- ۲۰- ژبۆ (بچووكرنئ): دهما بيژين:
- پشئ پشئ، دهما گازی دكه نه پشيكئ .
- منئ منئ، منو منو، ئانكو چه ند هويركوكه .
- ۲۱- ژبۆ (به رسڤدانئ): دهما پرس دهيتته كرن، دئ به رسڤ ب ئه ريئ يان

نمونه یه کین کیم دئ خویاکم ژ وان زمانان:
 *د زمانئ ئنگلیزی دا دهما دبئژین:
 - Step by Step ئانکو پینگاڤ پینگاڤ.
 - One by One ئیک ئیکه.
 *د عه ره بی دا دیسان ئەف جۆتکره دمشه نه،
 مینا:
 - رویدا رویدا - پیچ پیچه، هیدی هیدی.
 - فردا فردا - ئیک ئیکه.
 *د فارسی دا، دهما دبئژین:
 - هینا هین - ئانکو پهل پهل و ب سورانی
 (هانکه هانک).
 جۆتپه یف د فولکلورئ کوردی دا:
 هه که کوور بچینه د بابه تین فولکلورئ کوردی
 دا، چ بین لسه ر زارئ سترانبیژ و چیرۆکگیران، یان
 د کارو پیشه یان دا ئەف جۆره جۆته دپرن، دهما
 کورد دبئژن وه کو گۆتته کا مه زمانان:
 - (نه ژ عه ورئ گور گورپی، نه که ری زپ زپی،
 نه ژ میړئ تر تری).
 دیسان د نیف سترانان دا دپرن، مینا فئ
 حهیرانوکی:
 - (جوومه نزاری، نزاری دیمه

نه ریئی بیت.. مینا بیژین:
 - کاوه ل ماله؟
 به رسف: ئا.. ئا یئ ل ماله.
 - یان: نه.. نه نه ل ماله.
 ۲۲- ژبو (چاخ و دهمی): دهما دبئژین:
 - گاڤ گاڤ، دهم دهم.
 ۲۳- ژبو هه لبژارتنی چ ئه ری یان نه ری:
 دهما دبئژین:
 - بکت نه کت، بخۆت نه خۆت، بجمئ نه جمئ،
 بقئ نه فئ، دکم ناکم.
 ۲۴- ژبو (ئه که ری - هو) تئ گوتن، مینا
 بیژین:
 - له وا له و - ئانکو ژبه ر ئه که ری.
 - کر و نه کر، ئانکو هندی کر و نه کر چ پیقه
 نه هات.
 ئەفه و دبیت هیشتا ئە که ری دئ بین هه یین ژبو
 جۆتپه یفی..
جۆتپه یف د زمانین بیانی دا:
 ل ده ستپیکئ مه خویا کر کو هه می زمانین
 جیهانی ئەف ره وشه و جۆته هه نه بتنی چه ند

یان بئى ئالاف وەكو:
 (خال خال، كەر كەر، پرت پرت)
 یان ب ھاریکارییا تیپین (ژ، دەر) وەكو:
 - دەه ژ دەھى، سەد دەر سەد).
 ل داویین گەلەك پاشگر بکارتین ل داوییا
 جۆتى، وەكو فانه:
 (ینک، ک، ۆک، ئانى، کی، يتانک، ی، یک،
 ئانک، ین، ئاندن، ئاتی)...

مفا دیتن ژ بابەتی د شان ژیدەرین خوارى دا:

- ۱- فەرھەنگا سەدی / خالد محمد سەدی / دوو بەرگ / ۲۰۱۰ دھۆک
- ۲- فەرھەنگا قازى / کوردى - عەرەبى / سپیریژ - دھۆک
- ۳- کلامى جمعەتا کوردان / پ- حاجیى جەندى / فەگواستنا ژ کلیری احمد عبدالله زەرۆ ل سالا ۱۹۸۹- بەغدا چاپ بوویە .
- ۴- سترانا لیریک (حەیرانۆک) احمد عبدالله زەرۆ، ۱۹۸۵.
- ۵- فەرھەنگا مائى (مەلا تاھا مائى / سپیریژ / ۲۰۰۹ دھۆک.
- ۶- مامکین کوردى / احمد عبدالله زەرۆ ۱۹۸۴ / بەغدا چاپ بوویە .
- ۷- فەرھەنگا کامیران / لاتینی / سپیریژ / دھۆک / ۲۰۰۶.
- ۸- نفرین ژ چیکریین ژنکانن / ئەحمەدئى زەرۆ / ۲۰۱۹ / دھۆک / گازی .
- ۹- فەرھەنگا پەیف / بەرگى یەكئى ۲۰۱۷ / محمد صالح پیندورى / چاپخانا رۆژھەلات ھەقلیر ..
- ۱۰- سەرھەرای فان ژیدەران، پترى دەقین وان جۆتپەيقان ھەر ژ فەرژا وئى سەرھەدریا من ژبۆ زمانى کوردى و تايبەت (کرمانجى) و د مەژبیى مندا ماى و داوى بوویە پەرتووک ...
- ۱۱- فەرھەنگا جۆت پەیف و دووبارە کرى / بەرھەفکرن و فەكۆلین / ئەحمەدئى زەرۆ لسالا ۲۰۲۰ ھەقلیر چاپ بووه / ئەکادیمیا کوردى سەرپەرشتیا چاپکرنا وئى کره .

بەر پیرن کچکا تین و
 یارا من ژئ کیمە ..)
 - یان ژئ فئ حەیرانۆکئ:
 ((کورکۆ دینۆ نیفە نیفە
 توى قەرەجئ موخل ب ملی فە
 ئەگەر تە ئەز نەفئیم
 ژ بیین کەرى فە ...))
 - یان ژئ:
 (فئ بارانئ چرکە چرکە
 جانئ بینە ماھینئ جلکە
 چنگلئ کچکئ بگرە برەفینە
 ببە توخیبئ کوردستانئ جەمیا تورکە ...)
 - یان ژئ دەما د نفرینن دەیکئ دا دەین، دەما
 ل زارپۆکئ خوہ درفپیت و دبئژیت:
 - ئەفە چ لویرە لویرا تەیه .. (ئەفە چ چر
 چرا تەیه).
 وەلئ جۆتپەیف پترى ژبۆ پشتراستیئ (تاکید)
 ئ تئ، دەما دبئژین:
 - چەوا کەت؟ دئ بیژین: دەف و دەف ب
 ئەردى کەفت یان سەر و سەر ب دارئ کەت، یان
 سەر و سەر خۆ ھاقتە د ئاقئ دا .
 وەلئ ئەف زمانە د ھەمى بوارین داھینانا
 ئەدەبى دا ژئ بکارھاتییە وەکو زمانئ جفاکئ،
 مالى، لەوا ھۆزانقانان گەلەك دووبارەکرن د گازیین
 خۆ دا بکارئینایە، تايبەت د ھۆزانا سترانکى دا
 یان فەھینۆکین ئەفینداران دا، پەیف گەلەك جارن
 دووبارەکرینە ژبۆ پشتراستیئ و ھوشداریکرن و
 راستیئ فە ..

لێکدانا جۆتپەیفئ:

وەکو د پیناسئ دا ھاتى (جۆتپەیف) لێکدایە و
 دووبارەکره و ب ھاریکارییا تپین دەنگى مینا (و،
 سە، ئا) وەكو:
 - سۆر و سۆر، مچە مچە .
 - سەرا سەر (سەرانسەر) (سەرتاسەر)

زمان ئەو ئالاقى كارىگەر و مەترسیدار

يا مە دقئیت لسەر براوستین ئەوہ کو دبیت گەلەک کەس مەترسیا زمانى نەزانن، یان ژى لبەرچاڤ وەرئەگرن، بەلئى دبیت ئیک پەیف ژيانا مرؤقى بدایى بینت دەمى ژ دەقى دادوهرەکی دەردکەڤیت، ھەرەسا دبیت ئیک پەیف ژيانا مرؤقى بەرەڤ ئاستەکى خوش وبەختەوہر ببهت .

ھەر ل دەسپیکا مرؤقى زمان د چەندین قوناغیئین جودایئین وەرارکرنى دا بوریە، ھەتا ل داویئ گەشتیە ئەقى ئاستى نھو ئەم بکار دئینین .

وہارارا ھەر زمانەکی گریڈانەکا موکم ھەبوویە دگەل ئەو کار و رۆلین وی زمانى دگىران، لئى لدەسپیکى تنى زمان بۆ دەربرىنى دەھاتە بکارئینان، ئانکو ل دویڤ وان مپیتودین لسەر دەسپیکا زمانى ھاتنە دانان، مەرەم دەسپیکى ژ پەیدابونا زمانان ھەر ئەو بوویە کو مرؤڤ دەربرىنى ژ وان ھز و ھز و ھستین دناخى خۆدا بکەت، لئى پشٹی ھنگى زمانى رۆلئ گەھاندنا پەيامان گىرایە، و د دویڤدا یان ب ھەڤرا رۆلئ کارتیکرنى لسەر بۆچوونین یئ بەرامبەر چ ب ئەرینى یان ب نەرینى . پاشان زمان بۆیە کەرەستەیک ژ کەرەستەین ئافاکرن و وەرارکنا کەسایەتیا مروڤان، ئانکو زمان بوویە ئیک ژ ساخلەتین ھەرە گرنک بۆ پیقانا کەسایەتیا مروڤان و دیارکنا ئاستى رەوشەنبیری زانستى و جفاکى یئ ھەر کەسەکی، لەورا دقئى قوناغیدا گرنگیەکا باش ب

عبدالخالق سولتان

زمان ئالاقەکى گەلەک گرنگە دژيانا مرؤڤايئى دا، ژبەرکو رۆلەکى ئیکجار مەترسییدار و ھەستیار دپيڤاژویا ژياندا گىرایە، ونەتنى ب رۆلئ گەھاندنى رابوویە، بەلکو د مپژوویئى دا ب چەندین رۆلان رابوویە مینا ھلگرتنا پەيامان و کارتیکرن لسەر وەرگى و بەلئى رۆلئ ژ ھەمیان بەرچاڤ تر ئەوہ کو بۆیە پرەک دناڤبەرا مرؤڤاندا لیکتیکەڤشتنى دناڤبەرا وان دا دروست دکەت .

ئانكو رەفتار دگەل زمانى كر وهكو سىستەمەك
يى پىنكەتاتى ژ چەندىن نەسەقېن جىواز وجودا،
كو ب دانانا ھندەك ياسا ورىسايان كو ل دويىف
تايبەتمەندىا ھەر زمانەكئى بۆ ھاتنە دارشتن (1).

لئ ژبەرگۆ زمان وهكى ھەر بونەوهرەكئى زىندى
توشى نەخوشيان دبت، ودبىت گەلەك جارار ئەگەر
ژىنەگەھەكا تايبەت وگونجاي بخوڧە نەبىين كو
قەژىنى و وەرارى تىدا بكن توشى مرئى ونەمانئى
بىن، وهكى گەلەك زمانئىن مللەتئىن بورىن، كو بەرى
نوگە كار پىدھاتە كرن، و د نھو دا نەماينە وهكى
ھىيروغلىفى و سەنسكرىتى وسومەرى وگەلەك
زمانئىن دى. وئەگەرئى ژئاقچونا زمانان وسەرگەفتنا
وان گەلەكن ودبىت ئەگەرئى سىياسى بن يان جفاكى
يان كومەلايەتى يان ژى ئاينى (2).

نقىسەر وڧەكولەرىن تايبەت ب زمانزانئى قە،
زمان بۆ چەندىن جوران دابەشكرىنە وهكى:

1- زمانئى ئەدەبىياتان: ئەو ژى تايبەتە د
نقىسارىن فەرمى وپەرتوك پئ دەينە نقىسىن،
و ل خواندگەه و زانينكەھان دەيىتە پەيرەوكرن.

زمانى ھاتە دان، و خواندن وڧەكولین لسەر ھاتنە
دروستكرن وزانينگەھان پىتەكا مەزن پئ دا، ژبەرگۆ
زمان بۆ كەرەستەيەكئى زور گرنك وكارىگەر ژ بو
كەسايەتيا مروڧى.

ل سەدەبىين ھەڧچەرخ پىشتى زمان بوويە
تشتەكئى بەرچاڧ، وقەوارەك بۆ خۆ پەيداكرى
ب ئافراندىنا پىتان وپىكئىنانا پەيقان ورستەيان
و لسەر پىستى وكاغەزان ھاتىە نقىسىن، رۆلى
وى بەررتز لئھات، بەلئ پىشتى ھاتىە گرپىدان
ب پروسىسا چاپكرئى وراگەھاندنئى وريكلامكرئى
كارتىكرنەكا ئىكجار بەرفرە لسەر ژيانا مروڧان كر،
لەورا قەكولەران خواندنئى خۆ كویرتر لىكرن لسەر
زمانى، و ھەولدان زمانئى نقىسىنئى ژ زمانئى ئاخڧتنئى
جوداكەن. داکو ئەو بكارن قەكولینئىن خۆ لسەر
بكن، ود سەد سالیين داويئى دا خواندن گرپىداى
زمانى گوهرىنئىن بەرفرەھ و مەزن بخوڧە گرتن،
نەخاسمە پىشتى دى سوسىرى دىتتا بەرئى بۆ زمانى
گوھارتى، وجىوازی ئىخستىيە دناڧبەرا ئاخڧتنئى و
زمانى دا، و ب چاڧەكئى دى بەرىخودايە زمانى،

كۆ پشتمبەستنى ددەتە زمانى ستاندارت و ژى دەرناكەقىت، بەلكو گەلەك جارن پەنابى ددەتە ھندەك پەيف و رستەيىن دزمانى جادى دا دەينە بكارئىنان، داکو دەربىنى پى بکەت، لەورا زمانى راگەھاندنى تايبەتەك بۆ خۆ دروستكرىه، نەوھكى جورىن دى يىن زمانى يە، بەلكو مفاى ژ ھەمیان وەردگريت .

فەرە ئەم ديار بکەين كو پرائيا زمانىن ستاندارت ھەر ژ دەسپىكى ھاتىنە وەرگرتن ژ دەفوكىن زمانى جادى، ئانكو ھندەك كەسین تايبەتەمەند وشەھەزا دوارى زمانيدا كوم دبن، و ھندەك ياسا ورىسايان ژ دەفوكىن جادى وەرگرتىنە ولسەر وان ياسايان زمانەكى ستاندارت ددانن، وپرائيا زمانىن جىيھانى يىن فەرمى وئەبىياتان بقى رەنگى ھاتىنە دروستكرن، داکو بشين كونترولى لسەر زمانى بکەن، ژبەركو زمان يى دگورينىن بەردەوام دا، نەخاسمە لسەر ئاستى دەفوكىن جادى .

پرائيا فەكولەرىن زمانى دابە خوياکرن كۆ زمانى زانستى پشتمى پروسيسا نقسىنى ھاتىه پەيرەكرن، ودوماھيا ھەمیان زمانى راگەھاندنى دروستبويه، كو گریدانەكا موكم ھەبوويه ب ديروكا دەرکەفتنا وەشانخانەيان، و دەرکەفتنا ئەقان جورين زمانى ژ كفلورئانكى زمانى رۆلى زمانى يىن كاريگەر ديار دكەت، و ژ لايەكى ديفە مەترسيا زمانى و شيانين وى يىن بى سنور د بياقى خۆگونجاندنى دا بەرجەستەدكەت، كۆ بەردەوام شيايە ببيتە ئالاقەكى گرنگ وکارتىكەر د زيانيدا، لەورا ھەمى مللەت وەولات گرنگيەكا ئىكجار مەزن ددەنە زمانىن خۆ، ژبەركو زمان بونەوەرەكى زىنديە وکەرەستەيەكى ھەرە گرنگە دچىكرن وئافاكرنا كەسان و مللەتان دا (3).

پرائيا فەكولەرىن زمانى دابە خوياکرن كۆ زمانى زانستى پشتمى پروسيسا نقسىنى ھاتىه پەيرەكرن، ودوماھيا ھەمیان زمانى راگەھاندنى دروستبويه

ئانكو زمانى فەرمى يى لىكتىگەھشتنى يە، وپرائيا وەلاتيىن ھەمان وەلات ئەوى زمانى تىدگەھن .

2- زمانى جادى: ئەو زمانە يى مروف دمالا خۆدا بكارئىنىت، ھەرەوسا دگەل ھەقال دوست وجيرانان ول جەھى كارى و لسەر جادى كار پى دەيتەكرن، ئەف زمانە ژ دەفوكىن جودا پىك، دەيت ئانكو ھەمان زمانە بەلى بدەفوكىن جىواز دەيتە گوتن، وھەر عەشیرەتەكى يان گوندەكى يان باژرەكى دەفوكا خۆ يا تايبەت يا ھەى، جىوازىەكى ددەتە وى كومى وناسانما وان جودا دكەت ژ عەشیرەتىن دى، يان باژرىن دى .

3- زمانى زانستى: ئەف جورى زمانى تنى دناف فەكولينيىن زانستيدا دەيتە بكارئىنان، و دەربىرىن ژ راستيىن روت دكەت، وەولددەت چەند راستيان بگەھىنتە يى بەرامبەر، بشيوەكى ئىكسەر، دوير ژ شىوازىن ئەدەبى و بەلاغى .

4- زمانى راگەھاندنى: ئەف جورى زمانى تابەتمەنديا خۆ يا ھەى، ژبەركو نە وەكى زمانى زانستىيە تنى راستيان بشيوەكى ئىكسەر ددەتە يى بەرامبەر، ھەرەوسان نەوھكى زمانى ئەدەبىياتانە

1 - علم اللغة العام، فردينان دي سوسير، ترجمة يوثيل يوسف عزيز، دار افاق عربية، 1985، ص37.

2 - اللغة العربية كائن حي، جرجي زيدان، مؤسسة هنداوي للتعليم والثقافة، القاهرة، ص12.

3 - في الفن الصحفي، ابراهيم امام، مكتبة الانجلو، ص113 .

ئەدەب

ھۆزان

- 123 - قەريژ
ناجى تاھا بەروارى
- 125 - زمانى ئاخى
مھاباد ھمىد
- 127 - ئەفەين و جەنگ...
كەنعان بليج
- 128 - مردن....
سمكۆ محەمەد

چىرۆك

- 114 - مەلكەموت
نزار محمد سعید
- 118 - تەنەكا گلیشى
حسن ابراهيم
- 120 - شۆكرۇيا ەزى
عبدالرحمن بامەرنى

مەلکە مۆت

ئەوھى مەلکە مۆتى گۆھىن خۇە دىار كرىن، ژ نوى ئەزى ژمال دەردكە قىم.

خولكى مرنى يى بباژىرى دا ھاتى، نە چىدى وەكو جاران دەنگى خواندنا بلبان دەھىت، نە خولخولا ئاقى، نە ژى ئاوازى خەمگىنى ھەرۆ سىپىدى و ئىقارى پىرەمىرى ھەقسوويى من دژەنى، بلورا وى تم دگرى، من نەنزانى بۆچ دگرى، بۆكى دگرى.

نەگەھەشتە مرازى رەبەنى، ئەفرۆ جەندەكى وى سۆتن، پى نەوہستان بلورا وى دگەل قەشپىرن. گۆھىن من تونىن دەنگى ئەمبولانسا يىن ژبەر كرىن، دكەم و ناكەم ژى دەرناكەفن، ب تايىبەتى دەما كو سەرى خۇە ددانمە سەر بالىفكى.

نزار محمد سعید

ل قان رۆژىن بەروفاژى ھەمى رۆژان پەياران، جەھدە وکوچ و كۆلانان بېھنا خۇە قەددان، ئەو ژى گونەھن پىر وەستيان.

چ رادىۋا دېمە سەر رىكلان، نانئ خۇە ب ئافكا كۆرۈنايى دخۆن، ژ پاران تىر نابن، تەقى كو تەقايە خەلكى ئەفرۆ پىتر پىدقى كەنىي نە، پىكەنۆكى، خۇە ژ بىر قەكرنى، دىوارى ترسى بشكىنن، قنىاتا دلئ خۇە بىنن، بارى دلتنەنگىيى، ھەست ب دابرانى و ژىك قەقەتياى سقك بكن ھلوەشىنن.

ئاقاھىيىن بلند ل ھەر چەند ئالىيان خۇە داينە تاقەكا تەزى، من ھەست پى دكر يى زىمارى دكن، قەلەرەشك و كۆترىن ل ھنداڧ دزقرن، لى قەدگىرن، زەنگلا كنىشتى ژى يا بھىز لى دەت، بايى خەم و پەژارەبىيان بۆ ناقەندا باژىرى قەدگۆھىزت.

لېدانا دلى من نەوەكى ھەمى رۆژانە، دى بىژى قەى دلى خورتهككە،
بى ترۆمبىللى ل نىقا باژىرى، بى دەستوىرى دەھاژوت، خوزيا من ناچىتە
خوار، ھىژ ئەز بى قاجكى ھن ھزرىن رەش قەدجوىم، ھەتا نىقا باژىرى
چووم، ئەف جەھدە ھەمى من برىن بى ب تنى بووم، من پەنجەر پىچەكى
ئىنا خوار، جار دى بلەز برە سەرى.

ترۆمبىللى دى چەند سەد مېترەكان دوىرى پارىزگەھى راگرم، قەمى
چەندەكى ب پىيان دچم، ھەيامەكا درىژە دكونا خانىقە، چ نەمايە
رىقەچوونى ژبىر كم.

دى چمە پارىزگەھى، چەند رۆژەكىن ماين دەمى دەستوىرىا من يا
ترۆمبىل ھاژوتنى دى ب دويمامى ھىت، چاوان بت د چ رەوش دا بت،
ياسا ياسايە دقئىت نوى بكم، مە نان ژى نەمايە و چەند كەل و پەلەكىن
پىدقى، دى وان ژى د رىيا خوە دا ئىنم.

بايەكى وەھا پاقتى بەر كەپىيا من نەكەتە، چاقى من بى ل كاشىيىن
پەيارەى، ھندەك ژ وان بلندترن ژ بىن دى، دترسم لى ھلنگم دقان
ھەيس و بەيسان دا بسەتمم و كەس خوە ل من نەكەتە خودان، نەوېرت
نيزىكى من بت.

- دەستكى دەرى ترۆمبىللى باش پاقتى كە.

- بلا.

- نەوەبت دەستى خوە بکەيە سەروچاقئىت خوە.

- ئەز ناکمى.

- ژمال بو پارىزگەھى و ژپارىزگەھى ئىكسەر بو مال.

- ما دى كىقە چم، كافى و پرتوكخانه دقەكرى نىنن.

- بى كەتە رىكا تە سى چار گاڤا خوە ژى بدە ئالەكى.

- دى وە كم ئەز دزانم.

- دەقى خوە ژى قەنەكە، بېھنا خوە چك بکە، ھەتا ژ وان دېورى.

- دەقى من ھەرى گرتىيە، ما كەنگى ئەز قەدكم.

گەھا دەيكى چۆ، يا كچى ھات:

- باب ھشيار بە نەكوخە.

- باشە كچا جان.

- نەبېھنژە ھا.

- دى دەستمالى دەمە بەر دەقى خوە.

- دى ھۆسا ژ بنى خراب كى، پاشى شولا تە ب رىقە ناچت!

– چما ب رېئە ناچت؟
 – يان دى تە دەرنىخن، يان ژى ھەمى دى رەقن، ئاقاھىيى پارىزگەھى
 بۇ تە ھىلن.
 – ئەقە تە چ لى كر، ھىژ وەلى نەھاتىە.
 – تو يى ل مال ما تو چ دزانى، ئەز يا د ناڧ دا، ژ نىزىك ھەر تشتى
 دبىنم، لى ناخوازم وە ب ترسىنم.
 چاوا كو گەھەشتم بازارى باژارى، كت و ماتىن مروڧان بېەر چاڧ
 كەتن، ھەر كەسى دەستى وى يى ب كۆمى وى قە، خوہ ژ مەلكەموتى
 دپارىزن.. بلەز دكړن.. بلەز دخون.. بلەز قەدخون.. كت كت ژىك قەدەر
 دەين.. دچن، ترسى، شەپلىن و شەپرزەبونى، دى د گاقىن وان دا بىنى،
 ب ساناهى دچاقىن وان دا خوینى.
 باى ل روو و دىمىن وان بىن بەھتى ددا، گاقىن خوہ سڧك دھاقتىن،
 دى بىژى قەى عەفرىتەك دى ژ بن عەردى دەرکەڧىت و ھىرشى كتى، يان
 مەلكەموت دى ژوردا ژعەسمانا ھىتە خوار د پاتكا وان را گرت.
 دەنگىن بەرى ھەيڧەكى ژ فان دران دھاتن چىدى ناھىن، گەرىيا
 گۆرستانى يە.
 د فان كىلىكان دا ژ نشكاقە ئەز ب قى پرسیارى قە مژویل بوم، گەلو
 ئەڧ خەلكە قى ترسى ھەمىي ژ كىڧە دئىنت؟ ھەر كەسى ل راستى من دھات
 ژ دویرڧە خوہ ددا ئالەكى، ژ من دویر دكەت.
 بازار دگرتىنە، چڧىك ژى ددىارن دبىزارن، ب تنى يى ل ناڧ بازارى
 پاسەوانىي ل داروبارى، ل گۆل گۆلزار و دوكانان دكن و ناڧبەر ناڧبەر
 ھەر كەسى دبىنن ب رەڧ قەست دكنى، دەورانان ل ھنداڧ سەرى قەدەن و
 ل بەر لنگان دەين و دچن داوا خوارنى دكن.
 بىنچ خولەك بىن بۇ ژفانى ماین، دى شىم جگارهكى كىشم.. نەكوخە
 باب.. نەبىھنژە ھا.. من جگارا خوہ ھاڧىت.. بۇ پاسەوانى ئىكانە بى ل
 بەر دەرى پارىزگەھى گرنژىم.. ئەو ژى بۇ من گرنژى.. ل پرسگەھى ل قى
 ئالى خىچا سۆر راوہستام:
 – ناڧرۆژك باش.
 – ناڧرۆژك باش. ژ دەنگى وى ديار بى، ئەو ژن بى يا من ئەڧ ژفانە
 بەرى چەند روژەكان دگەل چىكرى، بەرى چىكت ب پرسىان را چۆ: تا
 ناھىتە تە، كوڧك ل تە نىنە، گەورىا تە ناسوژىت...
 – ئەز دشىم چ بۇ تە بكم.

– من دەستۇرىيەكا ھاژۆتنى يا نوى دقئت.

– ئاقى تە.. رۆژبوونا تە؟

تەننى وى زپە ھۆلى دو كارمەند ل جھى خوه بين، ئەم ئى دو كەس

بين، نمران ل شاشى لىدا.

ل ھەمبەر ئىنكا ل پشت جامى روينشتم و من كارى خوه بۆ گۆت،

دەستۇرىيا كەفن و وئىنەك ئ من خواستن، من تى ئىنا دەر يا خوه ئ من

دوير دكت، ھندى دىيان دا بت زوى من ب دتە رى، وئىنى من، دەستۇرىيا

كەفن، ئامىرى من تلا خوه لىداى دەما پارە داين، تەف ب سپرى يەكى

پاقژ كرن پاشى دەستىن خوه ئى.

– بۆ ۋەرگرتنى پشتى سى رۆژا دقئت ئقانىكى نوى چىكى.

– باشە، سوپاس، رۆژ باش.

د رى دا ل پاركەكى روينشتم، ھەمبەر دىمەنەكى قەشەنگى دلغەكەر،

باغەكى دارىن حولىك و كىرسان خوه ب كولىكىن بەفرى خەملاندىنە،

كراسى بويكىنى ل خوه كرىنە، لسەر گرەكى دنىفا گۆلەكا ئاقى دا، ل

ئىر تاقەكا تەزى دبرسقىن، بىرا چىايىن كوردستانى ئىنا بىرا من دەما

بەفر دادپۆشت، باى چقىن وان چەپ راست راكرىنە رەقس و سەمايى،

سىفاندۆك بى دەنگ لسەر دلەيزىن، مېشىن ھنگقىنى لسەر شىلافا

كولىكان قەدنىشىن.

قىزو خورتهكىن مىنا نافكا نىرگىزى، دىمەن ب رەوشر ئىخست،

دەستىن وان تىكدا بين راستى من ھاتن:

– بەرىز، تە دقئت وئىنەكى بۆ مە بگرى؟ قىزكى كەنىەكا سىپى لسەر

رويكىن خوه يىن ھنارى چى كى، دەستى خوه درىژ كى، موبايلا خوه دا

ق من.

– ب دلخوھشى دى بۆ ۋە گرم، بەلى دەستۇرى ھەيە پرسىارەكى بكم؟

– ئەرى، فەرموو.

– ئەز ترسى ب ۋەقە نابىنم؟

– ترس! ئەو نەبەحسى مەيە، دقئت ھندەكىن دى ئ خوه بترسن! خورت

ل قىزكى نىرى گىرئى و گۆت.

قىزى دپەى را چاقىن گرىن ئ رەنگى عەسمانى ئەقرو، خستىنە چاقكىت من

و پۆرى بەفرىن، لىقىن گەۋەز لىلقاندىن، گوھارىن بازىنەي قەلەقاندن گۆت:

– ھەر تىشى دبت، ئىان دى يا بەردەوام بت بەرىز، ئان تو ئى ۋە

نابىزى؟

تەنەکا گلیشی

حسن ابراهیم

۲۰۲۱ نویرنپیرگ

ئەز ب ژۆر کەتم. بیهنا گولاقی تژی مەژیی من بوو.
 ماسەیهکا پهاگران یا شویشەهی ئالایی ولاتی لسەر لبەر سینگى بوو.
 ناقی وی ب رەنگی زیری لسەر پارجهیهکا دارى نقیسی بوو..
 پرتوکخانەیهکا تژی بەرگین کەقنار لپشت کورسیکا وی یا ژ کەقلی
 تیمساحا یا دیار بوو.
 مافوورەکا کاشانی لبنی ژۆری وەک یا کوچکا هارون ئەلرەشید بوو...
 ھندەک ویتین بەرپرس و سەرکردین ولاتی ب دیوارانقە د بشکورین...
 سکریتیرەکا چاقرەش قەھوہ دئینا و ئیکا پۆر زەر ئاق...
 سپلیت یا سار بوو. دیوان یا گەرم بوو...
 ھەر تشت بشارەزایی وئەندازیاریهکا جوان خەملاندبوو.
 تنی تەنەکەیا گلیشی یا تژی گازندەیین خەلکی بوون...

تەنەکا گلیشی

ھېقى

ئەز چومە بازارا ھېقىان.
 من دۇيا ھندەك ھېقىا بىكرم. ژ بەر كو ھېقىين من نەماينە.
 كەتمە دەستين ھېقىفرۆشەكى فيلباز.
 دۇيا ھېقىين خرىش بفرۆشە من.
 ھندا ژبرسا ھېقىين خوه دفرۆتن و ھندا ژترسا.
 ئەز گەلەك گەريام. دەست قالا زفرىم. چو ھېقى نە كەتنە دلې من.
 دى مينم لبھارا بىت. دبت، ھېقىين باشتەر بىنە چاندن...؟

كۆمى سمو...

سمو ژبەر دەينين كرينا تويتنى رهقى دپاشيا شكەفتەكا تارى قە...
 سپىدى ژ خەو رابوو رويقىەك ژ كونهكا شكەفتى دەرکەت كومهكى
 چەرمى يى ددەقى دا.
 ژترسا سموى رويقى كوم ھىلا و رهقى..
 سمو كوم بلندكره بەرانبەرى چاقين خوه.
 كىزكەك لىبەر تەنشتا سمو ژ كونهكى دەرکەت.
 سمو كوم دانا سەر كىزكى، پىشتى چەندەكى كوم راكر كىزك بوونە
 دەھ...
 بشەف درەنگ و بدزىقە زقرى مال.
 ژنبانى بازنى خوه يى زىرى ھىلابوو دپەنجەرى دا.
 سمو بلەز كوم دانا سەر بازنى دا بدزت و دەينين خوه يى بدت..
 پىشتى ھەمى نىستين سمو كوم راكر بازن ببوونە دەھ...
 دەستى خوه برە بەروىكا بابى خوه ھندەك پارە كرنە دبن كومى قە..
 نھو سمو يى بوويە سمايىل پاشا...

شۆكرۇيا عەزى

ئەو بخوہ شىخ نەبوو و نوکە دىيژنە من ژى شىخ، لى ئەز نەشىخ، بتنى ئەز کالوخک ھەلگري شىخى بووم. ئەگەر شىخ ل مالى نەبايە، دگوتنە من شىخ و ھەر جھى شىخ ژى لىبا، ئەز لدويڤ پى وى بووم و ئەگەر گوندييا باب و باپيرين من ناس نەکرانە، دا ھزرکەن شىخ باپيرى منە و کەسى نەدزانی کو تشتى من دگەھینتە شىخى، بتنى ئەو نقتووکە يا ژ پەرى سوور دەھتە چىکرن و شىخى سوزا دايە من، کو چىکرنا وى نقتووکى نيشا من بدەت.

عبدالرحمن بامەرنى

شىخى ھوسا دگوت: ھەر نقتووکە کا ئەز چىدکەم کارەكى دكەت، ھندەك ژن و ميران ل بەر ئىك رەش دكەن و ھندەك ژى وان ل بەر ئىك شيرين دكەن، ھندەك نەقيانى دروست دكەن و ھندەك ژى قيانى دروست دكەن و نقتووكا ژ ھەميا بۆ من گرنگتر، نقتووكا پەرى سوور بوو، دەما شىخى دگوت: «ھەر گاڤا ئەف نقتووكە د دگەل مروڤيدا بيت و بنقيت، ھەر كچ و ژنا مروڤى بڤيت، وى شەڤى دى دگەل مروڤى جوت بيت» و ژڤى گوندى خرەكى، بتنى چاڤى من ل سەر شوكرۇيا عەزى يە.. خەلكى پسيارا شىخى ژ من دكر و من بۆ ژڤان ددانان و سەرى ديوانان بۆ شىخى بوو و ئەز برەخ ويڤە د روونشتمە خارى. خارنا خوەش بۆ شىخى دەھات و پارىي من ژى د گەلدا بوو و ھەر جھى شىخ چووبايى ژى، پى من لدويڤ پى وى بوو و كالوخكى وى د ملئ مندا بوو. تشتى ئەز ژ وى كالوخكى و نقتووكين شىخى فير بوويم، بتنى من ب ددانين خەلكيڤە د بينا و پترييا جاران، شىخى ئەز پيش خوڤە فرىدكرمە ڤى كارى و دگوتە من، ھەر جارا تو قەستا نەخوشەكى بكەى،

شۆكرۇيا عەزى

قى كالوخكى دگەل خوه ببه، ئەف كالوخكه دى حىجابى دناقبەرا تەو ئەجناندا دروست كەت! ژبىرنەكە ژى ناف و دەنگيا قى كالوخكى چ ژ ناف و دەنگيا من كىمتر نىنە و ھەر كەسى چاقىن وى قى بگەفن، دى نىقا نەخوشيا وى ژ دەف چىت.

ئىقارەكا درەنگ ئەز قەگەرا مە مال و شوكرۇيا عەزى يا ل سەر دۇشكى حەوشا مالا مە روينشتى بوو، جارنا ژى خوه ب گول چىچەك و رحانىن ناف حەودكا گولاندا مژويل دكر. ئەز ل پشت سەرى وى راوہستيام و من گوتى:

- گول دناف گولاندا چدكەن؟!

ھەر وەكو ئىكى ئاقەكا تەزى ب سەرىدا كرى، ئىك بەژنى خوه رابوو و گوتە من:

- تو لكىقە بووى، ئەقە من سى جاران رىيا مالا وە دا بەر سىنگا خوه و ئەز تە نابىنم!

پساريا وى نە بتنى بو من يا خەرىب بوو، دەھمان دەمدا، بو من خەونەك بوو، شوكرۇيا عەزى بو سى جاران ژ بەر بەژن و بالا من و دىتتا من قەستا مالا مە بگەت! دەقى من ما بەش و ئەو كچا من خەون پىقە دىتن و مرادا من بتنى دگەل من ئاخفتبايە، ئەقرو يا لمن دگەرىت! ھىشتا من بەرسقا پرسا وى نەداى، دەنگى دەيكا من ئەز ژ خەيالين من قەگەراندەم و كولوخكى من دا بن كەفشى من و گوتە من:

- كورى من، دگەل شوكرۇيى ھەرە مالا وان، ددانى دەيكا وى يى ئارىيى، دا بو پىقە بىنى.

ھەر چەندە بىھنا شوكرۇيى ژ بەر دەيكا وى يا تەنگ بوو و دقيا ئەم زوى گەھشتباينە مالا وان، لى ھەر من خوه قەدھىلا و چ جارەكى ھوسا بو من ھلناكەقىت! دقى ئىقارىدا و بتنى دگەل شوكرۇيى و قان كولانىن تەنگ تا ئەم دگەھىنە مالا وان. من پىن خوه گران دكرن و لەنداڧ گىقاندى چەمى ھناران، كو ئەو كولانك گەلەك بەرتەنگ دبىت و تا جھى دوو دەوارىن باركرى پىكقە ناكەت دبەر ئىكرا ببورن، من دەستى شوكرۇيى گرت و نزانم چاوان من جرەت دا خو، من ماچەك ژ رويى وى دزى. شوكرۇيى نەعمىن خوه نەخوش كرن و دا خوه زقىركەت و خەبەران بىژىت، لى بىرىن ددان ئىشانانا دەيكا وى و كولوخكى لبن كەفشى من،

ھەمى تشت ژبىرى بىرن و گوته من:

- ئەگەر تو دى خوه جفيل كەى، ھەما نەھى و دى بىژمە دىكا خوه ل مال نەبوو!

- نەخىر ئەز دوبارە ناكەم، بەس بزانه ئەقە دەستپىكا حەژىكرنا منە بو تە.

ھەر چەندە وى چ بەرسقىن ئەرىنى و نەرىنى نەدانە من، بتنى رىيا مال گرت و ئىدى خوه ژ من دوىر دكر، ب تايبەت ل جھىن تەنگ و بى مرؤف، لى من يا بدلئ خوه كر و من دلئ خوه بو قەكر، ئەز بى پشت راست بوم ژى، ئەگەر ئەقرو وى سەرا ماچەكى خوه زقىر كرىت، سوبەھى دى شىخ چىكرنا نقشتووكا پەرى سوور نىشا من دەت و نە بتنى ماچەكى، بەلى دى دبەرخوودا رازىنم و ژ سەرى نەينووكىن پىن وى تا كوليقانكا سەرى وى، دى خرەكى ماچ رىژ كەم.

كالوخكى لبن كەفشى من و ئەقە چەند رۆژە شىخ ژ گوندى دووركەفتى و من پەرىن ناقا كولوخكى ھەمى تىكقەدان و من پەرى سور نەدیت. شىخ قەگەرىا و من چ كرە و من چ نەكرە، ھەمى من بو وى قەگىران. من بەحسى ددانئ عەزا دەىكا شوكرۆيى بو كر و كەىفا شىخى بمن ھات. من بەحسا كولوخكى و چىكرنا نقشتووكان و پەرى سور كر، شىخى گوته من لەزى نەكە و ھەلگرتنا كالوخكى بخوه پەرى سورە و نە ئەز د شىخى گەھشىتم و نەشىخى زىدەتر بو من روھنكر.

من شىخ ھىلا و برىكا مالىقە شوكرۆيى خوه درىكا مندا قەشارتبوو و گوته من پەحھحھح!!! ژ پەحىنا وى دوو بەژنى خوه ئەز بلند بووم و ئەگەر كەنىيا وى ژناف دەحلى دەرنەكەفتبايە، دا ھزركەم ئەجنىن كولوخكى پىن دەركەتىن و خوه ل بەر من كرىنە رەشە. لى ئەز زقرىم و شوكرۆ رەقى و من ل بنئ ھنارەكى گرت، دەما من كولوخك ژملى خوه قەكرى و دا خوه كار خوش كەم، شوكرۆيى خوه ژناف دەستى من ھەلاند و ئەقە ژ ھىنگى وەرە، من دوبارە پسىارا نقشتووكا پەرى سور ژ شىخى نەكرىە و نە ئەز ئىدى كلوخكى ژملى خوه قەدكەم و نە شوكرۆ ژى دەستان ژ يارىيا خوه و ترساندنا من بەردەت.

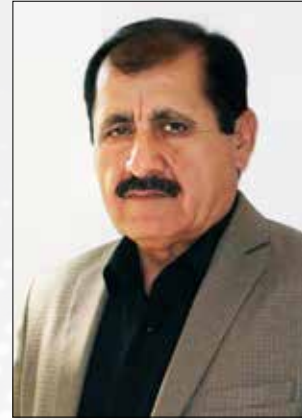
فهریز

1 - کویفی:

دهمی کویفی
بئ ژیدەر و بئ خویبەر ماین
بئ لاقه‌لاف
دجهوره‌کی قالا دا
خۆ کویساند و هه‌لفرنجین
به‌ره‌ف که‌ناله‌کی بارانی
دهست داهیلان
سه‌رته‌شراز و ژیهه‌ل فرین
ل شئ شەرگه‌هی
میری سه‌رین که‌هی برین
هه‌می گو‌ف و هه‌می کوتان
د هه‌فرکیه‌کا سته‌وردا
ماچی کر خوین.

2 - کانی:

د چله‌ی هاقینه‌کا
قولکانی دا
گهرم د که‌لی و
د رویاراندا ئا‌ف دقه‌رسی
د ریبارا په‌روه‌ری دا
هه‌می ئەو پیلین
چیا سم‌تین
مانه برسی
نان ژ تی‌ری
داکه‌ت و
چاقین گه‌رۆک
قوشان قوشان
دارژیان
هیلان کورسی.

ناجی تاها به‌رواری

3 - دەم:

د خېڧھەيىيى دا
 من و دەمى ھەڧدو د شكاند
 من خەيالپن پاشڧەرۆ
 بلند دكرن
 رەوشەنى
 ل دەرازىنكا بەھيى
 ب بەژنا خويل
 سەر بۆ نشيڧيى چەماند
 ھەڧبەرى من
 بى دەستويىرى
 دەم ئەرنى و
 دادگەھى
 تاريگەھا كولهتپى
 ھەمبىز كرو
 پەيڧا بريارى راگەھاند .

4 - گول:

سورە گولى
 پشكوژا خۆ راڧە بكە و
 ژى وەرە دەر
 ژبوونا تە
 مە گورستان
 ب ھەستيان ئاڧاكرن
 ژ خونى را
 نودراندن
 دەريايپن سور
 گوڧلپن بى دەر
 ژفرينى داوھشيان
 خوازوكيى

تەڧنەكى زيز

راچاند و
 ئاستەنگ ھيلاان
 بى لنگ و پەر .

5 - ريزان:

ئەز تپھنيى تافىھەكى مە
 بلا ژ راڧين
 رەشە عەورەكى
 تپر برويسى و خورت
 بياريت
 تۆ گرتيا كڧانەكى
 سنگە پى يى و
 نەركدايە و دكوكا خۆ دا
 نا لڧلڧيت
 ئەز و تۆ
 د رۆگەھا ھشيى دا
 ھەڧپشكين
 ژ نيڧا رى ئەم ڧەگەرپن
 خواھا مە دى ڧەژيتەڧە و
 رپڧنگى خۆسەريى
 دى توخيپن گيرو بريت
 پەياما بەارەكا رەنگين
 دەمەژيھەكى خورستى دا
 دى ھەلپت و يەكسەر گەھيت .

زمانى ئانى

سترانەكى بۆ من يېڭە
تېرا ژيىن من..
عەشق تېدا ھەبىت
گولدانەكم ژ سترانان..
وهرزەكم ژ پەيشان
ھندى من ل بېرە.. دنقىسم
قى نقىسینا من بکە ستران
بلا ل سەر کاغەزان نەمینیت
بى خوەدى و خواندن نەمینیت
يېڭە..

ھندى تە دەنگ ھەبى
ب بى ھۆشى
ب سەرخۆشى
تېدا گازی باران بکەت
جەستەيىن مە رويس بکەت و
بېن راستييا ئاسمانى لسەر ئەردى

مەھاباد ھەمید

مە پەيڤ و نامە و دەست نەڤىن
ب روڤى دئاخڤىن
ب بېھنى..
ب ئېكو دوو دكەڤىن

تڤى شىشەكا گولاقى تووى
ھەمى سحارىيان..
چەند دلۆپەكېن تە ل خۆ دكەم
ھەست ب ژنبوونا خۆ دكەم..
دەنگى تە ھات!
ئەو كىژ سترانە؟
سەرى خۆ پىچ بلند دكەم و
ب رېكا ژىيى خۆ دچم
سەربلندم
جودا ژ ھەمى ژنان
ب نڤىسىنى دگەھمە تە
ئەوان.. دئاخفت
گازندە دكرن.. دگريان
و من.. دنڤىسى
ژ نڤىسىنى تېھنى مە
ژ كەرەما خۆ
پېكەكى ژ گۆتتان بدە من..

ئەڤە ژىيەكە خۆ فېرى سەمايى دكەم
پېدڤىيا من ب دەنگى تە
بارانى و..
جادەكى ھەپە
دا مافى بارانى بدەينى..
دا مافى بارانى بدەينى..

ئەم ژى گيا و دار و گولين
ئەم ژى ئاخىن..
لى نزانم دى بىنە ئاخى!؟

ب سترانان گازی من بکە
تڤى شان كۆلانېن بېدەنگ
مۆزىك بکە
فېرى زمانان نەبوویمە
كەنگى ئاخى زمانەك ھەپە!؟

سەمايى ب دىناتى بکەين
ڤەگەرىن بو نەژادى خۆ،
بارانى دگەل عەشقى ڤەخووين
خۆ ژ ھەمى گونەھان بشووين
بېدەنگ نەبە.. ھىڤىدارم
مە رېكېن مروڤان نەڤىن

ئەقىن

ۋ

جەنگ...

كەنعان بليج

ژ بۆ وان .. ئەوین ژ ئەقین زقرین
ژ بۆ وان ئەوین ژ جەنگی زقرین
ئەقین كە نارین نەچارن
بۆ وان یین خەونین زقرین هەین
دیتن كولانین تەنگ مە ب خاپین
و زەقیین گەنمی
مە بەرەف دوماهیكین هەلاویستی
سیداره بەن
و سە ل دویف سیبەرین شكەستی بهین
دەریا بەران د مە وەردكەت
و سنوور شون پین مە نیگار بكەت
ئەو شون پین خەنا دای
ب ئاڤا خەربین
ئەو ئەقینە
و بیتن جەنگ بیت...

جەنگ....

جەنگ ئەو

تو رويس بهیى

و نه بوون ب ددانى شيانى ته بخوت

تو بلهز بهیى

و لهشكهرك ژ هه مبيزا

هه فزينا زفري

پرسیاری ژ ته بکهت:

ل کیری نه کاروانین کهوان؟

تو بهیى

و سهرما ته بسوژیت

دوماهیک د دوماهیک کولان دا

تو بهیى و زمانى خو بو دريژ کهى

و بدهنگهک بلند بیژی:

ئەف بهستیا گهور

چەندا حیزه؟

بهژنا من يا دورپچکری وهکی شیتک

تۆ بهیى و ب تورهیى بانگ بکهى

و فیشهک ژ بیستی ته یى شین دهرکهفن

ئەو....

تۆ خاترا خو ژ زارۆکین خو بخوازی

و گولهک د دهستیت ته دا بیت

تو دهريای شهخوی

و خوسارهتیین خو یین سیر بکیشی

ل سەر نیقهکا جاددهیا خهونى

بریقههچی

رپیقان ته بخاپینن

ئەو جەنگ

دهمى تۆ گولان ل سەر باژیرین خو

یین رهشیاى پارقه بکهى

لئ تشتهکی نهیینی

ب تنى

قاتى تهین زهستانى

ئەوئ ب دەرگههئ خانى هه سیداره دای....

سمکۆ محەمەد

مردن....

لەوێوە دیت و لێرەو دەروا
کەدیت ... ھەموو جەستەى گیانم شین
ھەلەگەرێ

وختێ کە دەروا.

چاوەکانم سوور ھەلەگەرێن و ھەتا جەزبکات دەگریم
دەستم ھیچ ناگرێ و گەردونیشم لێ بۆتە کونی رەش
حەواسم کز بوو و ترسم لەھەموو شیوەکانی سەفەر ھەیه

سەفەر بۆ ماڵی یار

سەفەر بۆ سەقەر

سەفەر بۆ ئاسمان

سەفەر بۆ قەدەر

ھەرچی درەختی ئەم ولاتە دەبینم

زەرد ھەلگەراو و رەنگی سەوزی داووتە دەست دارە مەیت و لەترسانا
بەتانیان بەخۆیانداو

کە ئاسمانی سپیش دەبینم لەکفن دەچیت

چاوم بەرایی نادات پارچە قوماشیک بەدیاری بدم بەخۆشەویستەکم

نابادا وەکو کفن بۆی بدروون

دیقەت دەدم

کەس فریای نوسینەوێ یادەوێ ناکەوێ و وێنەى کەسپیش وەکو خۆی نەماو

کەس گوێ بۆ قسەى کەس رانادێرێ

فیل لەخۆم دەکم کە ھاوڕێکانم دەبینم و پێدەکەنم

من بەسەرما وەرس دەبم
 بەلام كە ھەوایی مەرگ دەبیستم .. لەرز دەمگرئ
 مەرگ لەو پۆه دیت و لێرەو دەروا
 لەكۆلانە تەنگەبەرەكانەو دیت و لەشەقامە بەرینەكانەو دەروا
 مەرگ ئیبراھیمیكە لەخۆرا یەخە ئیسماعیلی گرتوو و پئی دەلئ گوناھبار
 خوداش وەكو جاران قوربانیهکی نییە بینرئ بەدیاری
 لەتاوان و لەداخی مەملانیئی گەردوون
 پلانیکی تر دادەنیم بۆ مردن
 لەخۆم دەپرسم كە ی بژیم .. من نرخی مردن دەزانم
 كەسیك بە پێكەنینەو پیم دەلئ ئە ی كە ی بمرین
 من تائیتساکە نرخی ژیانم نەزانوو
 سویند دەخۆم كەس نییە بزانی بۆ دەژئ
 كەسیش نییە بزانی بۆ دەمرئ
 تەنها ئەو عاشقە نەبئ
 كەس نیە لەعاشقەكە ی پالەوانتر و لەژورەكەشی لەھەموو جیھان فراوانتر
 ھئی ئەوە منم كە برسیتیم لەبری عیشق كردوو بەموعجیزە
 ئەوە خۆم كە بینا قاقای خۆم گرتوو و بەری نادەم
 ئەوە خۆم لەسەری سالداتارمایی خۆم لێدەبیته نێردراوی خوا
 ئەوە خۆم گویم لەھیچ شتیك نییە جگە لەدەنگە دەنگی خۆم
 ئەوە خۆم وادەزانم لەگەل خەلكدا ھاتوووم و لەگەل ئەوانیش دەرومەو
 ئەوە خۆم تائیوارئ نوستوووم و درەنگانی بیرمدیتەو و بیریک لەخۆم
 بكەمەو
 ئەوە خۆم قەلەمیکی سوورم پییە و وادەزانم بووم بەحاکم
 ئەوە خۆم سەیرم كەن خۆم
 بووم بەجانەوەر و دەچمە سەر ھەموو شتیك
 بووم بەجەللادی خۆم قامچی لەپشتم گیر دەكەم
 ئەوە خۆم
 لەترسی مردن دەمەوئ بمرم

هونەر

- 132 - شانۆيا دهۆكئ بهرهف كيڤه ؟
..... عادل عهبدولمهجيد يوسف
- 134 - دوو قوئاغين گرنگ د هونهرئ محمههه عارف جزيري دا
..... حسن بيبو

شانویا دھوکے بہرہہ کیفہ ؟

تہ گہر تہم ژ فئی پرسئی دستپییکہین دئی بومہ
رؤنیت کا شانویا دھوکے بہرہہ کیفہ ..
تہریں شانۆ بوویہ پیشہ ؟
بی گہلک ٹالوزیکہین بہرسقہ کا ٹاشکرا ب
ہمی سادہی دئی بیڑین نہ خیر !

نہ خیر شانۆ نہ بوویہ پیشہ ل دھوکے، و تہ فئی
وہ کر کو شانۆ پرسین دی ژی ہلگریٹ، تہریں
شانویں بینر ہہیہ ؟ تہریں رہ گہڑی می دناف
شانویں دا ہہیہ ؟ نہ یا بہرناقلم تہ ل باڑیرہکی
وہکی دھوکے دوو تہ کادیمی ہہ بن، مہرہم ژئی
پہیمانگہا ہونہرین جوان، کولیژا درامی ل بہ شی
زانستین مروقیہ تی، شانۆ ہندہ یا کزیت ؟!

ہزرکہ خویندکارین شانویں پشتی دہرچوونی
ب کیری ہمی کاران دھین لئ بؤ شانویں بخوہ
ب تبلین دہستانہ، یا روونہ کا بوچی؟ مہرہما من
نہ تہوہ ب کیر شانویں ناہین، بہ لکؤ نان پیقہ
ناہیت، ژ وئی فانتازی دویر بن کو ہونہر نانی

عادل عہدولمہجید یوسف

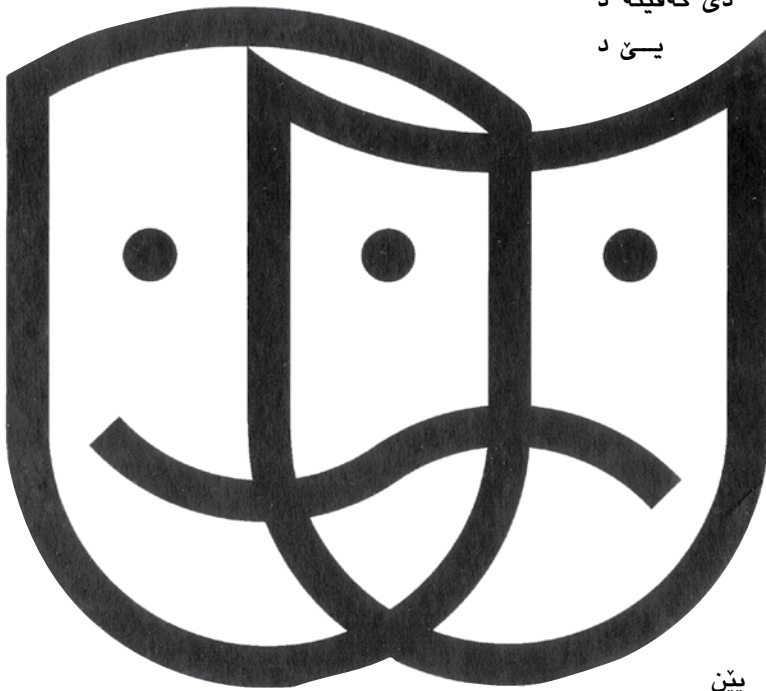
شانوئیی هه ر ب هه مان ئه گه رقه د گریډاینه،
نقیسین ب تبلین دهستانه، ره خنه گر که مباحتره،
ژخوه شانویا زاروکان ئیکجاری. دئی دووباره که م
شانوکار هه نه لئ قه د ل وئی باوهری نه بن باشتر
لئ بهیت بیی کو بیته پیشه .

سالی شانوگه ریه ک یان دوو بهینه نمایشکر
تیرا هندئ ناکه ت ئه م بیژین شانو یا وه راری
دکه ت ..

ئه ف خالا من به حسگری نه کو هیقیا من ب تنئ
یه به لکو یان پرانیا شانوکارانه کو دخازن بیته
پیشه . هه رده ما بۆ پیشه دئی رهنگه دانا وئی ب
ته مامی دیاریت ..

ل داوین دخوازم بیژم من دخواست فی گوتاری
گه له ک ساده و ئاسان ب داریزم بیی کو ب زمان و
زاراقین قه له و خوه دیارب که م، من برین دیارکر و
ژمن وه ره چاره سهری نه یا ب زه حمه ته .

۲۵ کانوینا دووی ۲۰۲۲ ئی

ناده ته که سی، ژخوه شانوکاران ژئ نه خواستییه
بینه بازگان! به لکو دقیت که دا وی ب هه روه
نه چیت، هه فالین دهوکی و شانوکار ب گشتی د
زانن ل هه می دنیا یی کا شانو چاوا بوویه پیشه،
بۆ نمونه نه گه له ک دویر باژیره کئی وه کی ئامه دئ
شانوکار مه هانه موچئ خوه وه ردگرن و کاری
سه ره کی کارکره دنافا هولین شانوییدا له وما
دئ بینی سالانه ژ بلی نمایشکرنا شانوگه ریین
جوراوجور فیستیقالین شانویئ ژئ هه نه، فیستیقالا
تیکستان فیستیقالا نمایشکرنا شانوگه ریان ژه می
پارچین کوردستانئ، هه م و خه ما وان پیشقه برنا
شانویئ یه . ژخوه ژلایی هونه ری ژئ د ئاسته کی
پرویشنال دانه .

ئه ف نمونا من ئینای نه هه فبه رکره د گه ل
شانویا دهوکی وه ک ئاست، ئه ز فی ب ئاشکرا
د بیژم، دهوکی شانوکارین گه له ک باش هه نه،
قه یرانا شانویئ هه یه ژ رویی ره گه زئ می و هنده ک
ئالییه تین دی، لی دیسان ژئ خالا سه ره کی یا
کزیبونا شانویئ ل دهوکی ئه وه کو نه بوویه پیشه،
ستاف بۆ ماوئ دوو مه هان دئ که قیته د
هولان قه روژانه پرؤقه، ئه فجا
ناف کاری شانوییدا کارکری
د زانیت چ خوه لیسه رییه تا
کو نمایش دکه ن.

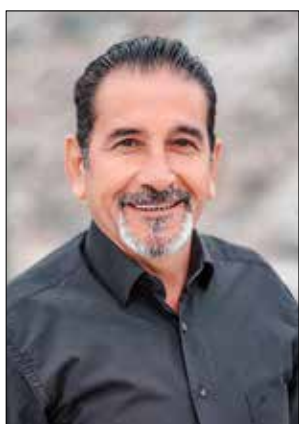
کیماسیان ژخوه هه ر
به حس ناکه ین، ئه وین
شانوکار نها ل که نالان و
کۆمپانیین هونه ری و هتد
.. کاردکه ن هه مان مرؤف د
به ره فن د شانوییدا کارکه ن
ب شه ف و روژ لئ هه که
مۆچه کئی هندی وی وه رگرن
بیی کو ل وان جهین کاردکه ن
وه ردگرن،

بیگومان هه می بوارین دی بیین

دوو قوناغین گرنگ د هونهرئ

محهمد عارف جزیری دا

حسن بیبو

1 . ئەقینداری د سترانیین
(جزیری) دا .

2 . پەسن و هیژاتییا ژنا
کورد د سترانیین (جزیری) دا .

ل سهر ستران و موزيكا كوردی ل دهقهری، نهخاسمه ب هاتنا (محهمه د عارفی جزیری) كو دهیته هژمارتن ئیه كه م كهسه ئامیری (تهمیری) ئینایه دهقهری و پینگاقه كا نوی بلندكره ل سهر سترانا كوردی.

(1) ئەشینداری دسترانین (جزیری) دا

(محهمه د عارف جزیری) ئەف قوناغه دابه شكریه ل سهر تیكستین سترانین خوه و دهبرینن ژ چوار تیگه ها دكه تن :

أ / تیگه هنی (مروفايه تی): -

ئو بخو عشق و ئەفینی د سترانین كوردی دا پینتیقه كا مروفا تی یه ژه ركه سه کی دگرت (گهنج - پیر - ژار - دهوله مند - نیر - می) ، ئەشینداری هیزه كه دلئ هه ركه سه کی داگیر دكه تن، گه له ك جارا ئو هیز شیا به پردیت دناقه را (عمری) دا بدرینیت، وهك پیداجونه ك دناقه روكا سترانین (محهمه د عارف جزیری) دا، ئەف چهنده تیدا دیاردبیت، وهك نمونه:

• سترانا لاوکی مهعه نهی / پشتی كوره بون و پیراتیا (لاوکی مهعه نهی) شنی (گولی) چه ژیدكه ت.

ب/ تیگه هنی (رهوشتن جفاکی): -

ئەف سنوره باراپتر بو كچی ههیه، چونكو كچا كورد په یوه نديه كا موكم ب ریز و حورمهت ب رهوشتن جفاکی فه هه بوویه، كچی سنور نه دشكاندن و خوه ژ ئەفیناخوه دپاراست، دا سقك و بی ریز نه بیا ، وهکی دسترانا (هه ری) لاوك) دا ، ده می (جزیری) دبیتیت: (كهچكا

ئووا ئەز لسهر ژيانا (محهمه د عارف جزیری) دزانم، كوپشتی گه له ك دیفچون و كومكرنا به لگین باوه رپیکری، ئەز گه هشتمه راستیا ژيانا وی، لدویف نیرینن من، ژيانا هونه ری یا (جزیری) د گه له ك قوناغادا ده ربا ز دبیت، بو گوفا را بادینان من دووقوناغین گرنگ هه لبرارتن دگه ل چه ند تیروزگین ژيانا وی -

هه ر دكه فندا (جزیرا بوتان) دهقهره كا دهوله مند بویه دبواری ئەده بیات و سترانی دا، كیم مال هه نه هونه رمه ند تیدا نه بن، ئەفه ژی دزقریتن بو وی مژویا وهکی دبیتن: (میرهك ژ میرین) بوتان ل جزیری بریارهك به لافكرو گوت: (ئو كه سهی جزیری بیت و سترانه كی نه زانیت یان قه سیده كی نه خوینیت، بلا ژ میرنشینانم ده ركه فیت) ، دبیتن بتنی (دوو- سهی) مالا باركرن و بین ماین ئو و بریار بجه ئینان.

ئەف بریاری لده ستپكی بارا پتر كارتیکرن ل ژنكی كر، به ری یازه لامی، دهیكا محهمه د عارفی (عه دلا) و (جه لیل له علی) و (دهیكا ره مه زان جزیری) ده نگبیزین بناف ودهنگ بون ل (جزیرا بوتان) لژیر چاقدیریا (عه دوئی نوران) فیروینه . ل شاهی و هه لكه فتنین ئاینی ستران و شعر و مه دیچه دگوتن، دناف فان هه لكه فتناندا هزرا (محهمه د عارف جزیری) هاته ئافاكرن و ل بهر دهستی دهیكا خوه (عه دلا) بی ئیکه م پینگاف هافیتییه دگوتنا سترانی دا.

به ری هاتنا پیلا جزیریا، وهك (محهمه د عارف جزیری - حه سه ن جزیری - سه عید ئاغای جزیری - مریه م خان - ئەلماس خان -) دگه لدا (نه سرین شیروان) ژ (شه رنه خی) بو دهقهره به هدینان، موزيكا كوردی ل قی پارچا كوردستانێ دره وشا ب كارئینانا ئامیری (ده ف - گوزه ل) ئی دگه ل (شعر و مه دیحا) ده له كه فتنین (ئاینی و شه هیانا) دا دژییا، ب هاتنا فی كاروانی پینگاقه كا نوی كه فته

سموقی گوئی ... کورو دینو دست
من نه ده ... نه زئی نه بدهستی خومه).

ج/ تیگهه (قوریانی دان)

ئه فقه ژلی پهن و تیتالین
عشیرهتی و ئه فینداریا (دوچقل)
کو چند رنگین باش و خراب تینه
دیارکرن، وهک (کوتهکی و زورداریا
که سانین بی وژدان)، دیسان ددان
وستاندنن جفاکی دا، وهک (نه جار و عهتاریاش
و کاروانی - عهسکر و قاتل و مه حکوم و فرار)،
به رامبه ر دیارکرن خاسیه تین ژنان وهک: (زهری و
په ری - تر و نازک - کوفاندار و خه م گران) هه تا
دگه هیته (میر و فه قیر و قه وال و قه شه و خولام
و سهید و شیخا). ئه ف نمونه به رفره هییه ک ژ
سترانین (محمه د عارف جزیری) گرتیه .

بیگومان هه زژیکرنا راست و دروست قوریانی
پی دفت، ئه ف که سی باوهری ب ئه فینا خوه
هه بیتن، دفت بهایی وئ ئه فینن بده تی (کور یان
کچ) بیت، (جزیری) گه له ک گرنگی دایه فی خالی،
چونکو ددریژاهیا ژیا نا خوه دا گه له ک دنگ و باس
و چیروک و سه رهاتینن ئه فیننی دیتینه و ژخه لکی
گوهلی بووینه، گه له ک ستران بقان سه رهاتیان
گوتینه و کرینه دجیهانا نه مریی دا .

دسترانین ویدا دئ بینین کو (مال و مالیه ت -
برآ و پسمام - جان و جه سه د) قوریانی ئه فیننی
کرینه، وهکی ئه فیندارا (دهرویشی عه بدی) ژ
جه رگی خوه گوئی: (وه زئی هه ر هفت برا،
دوواژه پسماما بینم ... روژی سی جارا بکم
قوربانا سه ری دهرویشی عه بدی).

د/ تیگهه (سوز و په یمان و وهفاداری)

(محمه د عارفی) ناشقی مروفا یه تی و جوانی
بو، دئه فینا خوه دا زوری وهفاداریو، نمونه بو فی
چهن دئ دسترانا (عیشانا عه لی) دا دیار دبیت کو
(محمه د عارف) بی داخباریو ب عه شقاوی، له وما
به ری گوتنا سترانی چهن د تیروشکا بده نگی خوه
لسه ری عه شقی به رچا فدکه ت .

ژ لایه کی دیشه سترانین جزیری چهن د
تایبه تمه ندینن خوه هه نه ، ئه م دشین
دابه شکه یه لسه ر (دوو) لایه نا:
- / ژلاین رومه تی و ئاینی شه:

/ - ژلایڼ فلکلوری شه : .

(به ژنا من يا مومكې وهكى مومې د قه ندلام) يان (به ژنا زرافې ريحانه كه وهكه ريحانې پاييزا ب گوله).

- د سترانين خوه دا په سنا جوانيا ديمې ژني كړيه ژ نه نيې ده ستيډكته و برين نه ليفي هه يفا چارده بي و چافين خومالي و بسكين قه دقه دكړي و خالين ل سهر نه رزنك و گرده ني، وهكي د سترانا (كچا سموقې) دا د بيژيت، (مال خرابې وهره راموسانه كې ژ خالا گرده ني ژ سې ده قين سها موي لسهر جان و جه سه دي من به رده).

- هه رووسا ب ماقويلي و په هله وانيا (ژني) گوتي يه، ده مې جهې مالخويې مالي يان مه ژني گوندي دگريتن، وهك مهرداني و جاميريا (ژني) دده ته دياركرن.

- ژلايه كې دي شه رولې (ژني) ژ بير نه كړيه ده مې پشته فانيا كور و برايېن خوه دگريت ل روژين ته نگاښي دا، بو نمونه: د شه پين دناڅبه را هوزه كا (كوردا) و له شكه ري (رومي) دا، (تهرمي) كوپي ژنكه كا كورد د كه قيته د نهاله كې دا، ده يكاوي دبيژيت هرن بينن نه گهر بريناوي ل سنگي بيت، نه و كورې منه، نه گهر ل پشتي بيت نه ژ هناښين منه.

- ديسان (كچينا كچې) وهك كراسه كې ته نك (ناميسا) كچې دپوشيت، نه ف چنده دسترانا (عه پشانان عه لي) دا دياردبيتن.

ژيانا هونه ري يا (محمه د عارف جزيري)

گه لهك خالا بخوڅه دگريت و نه ف خاله ژيرا دبنه سه ركه فتن :-

- دژيې ژيانا خوه يا هونه ري دا (333) سترانين توماركرې وهك به ره م هه نه .

- فراوانيا دهنكي وي ژ (نه كتاف و نيڅا هه تا دوو نه كتافا) دچوو.

دي بينين پرانبا سترانين (محمه د عارفي) دايلوكن، گوهرينا

په يفا نه دناڅبه را كه ساندا چ ميړين چ ژن و ميړين. دگوتنا سترانين خوه دا پويته كې مه زن دايه بياڅي فلکلوري چيروك و داستانين ميړخاسي و نه فينداري دسترانين خوه دا پاراستينه و كرينه دايلوک و وهكي و يته كي داناينه به رچاڅين گوهداري .

(2) په سن و هيژاتيا ژنا كورد دسترانين (جزيري) دا

(جزيري) گه لهك ب جواني په سنا ژنا كورد كړيه، تيډا دلسوزيا نه فينا ژني و هيژاتي و ماقويلياوي د سترانين خوه دا كرينه د چارچوڅي ره سه نايه تيب دا، هه ر كه سي گوهداريا وان سترانا بكه تن دي دياربيت كو د كه فندا (ژني)، بها و ريژگرتنا خوه ل ده ف زلامې كورد هه يه .

ره سه ناتيا ژنا كورد بناوايه كې تايبه ت دسترانين خوه دا پيشكيشي هزر و بيريټ گوهداري دكه تن و دياردكه ت كو هيژاتيا ژن و كچين كوردا جوداهيه ك تايبه ت هه يه، نه وهك چ ملله تانه .

هندهك خاسيه تين دياركرين نه ووين لدهف ژنا كورد هه ين:

- ژني بهاداردكه ت وهكي (زهري كوبارامنن) - (كحيتلا زومي توبي)، گه لهك جارا ب (كانيكې و كه فوكې) ب ناف دكه تن (هه كه پرسيارا كه فوكې مه دكي .. كه فوكې مالا بابې جانا من ل سهر ئاف و ده رافان....) دقان په يفا دا گه لهك سه نكي دده ته (ژني) مينا مه فيريټ (كاشاني) چهند كه فن دبیت پتر ب بها دبیت .
- به ژنا ژني ب (مومكاو تايين گولا) نافكړيه،

- لسالا (1978) چوويه مالا (خودئ) و فه رزا (حهجن) ئه داكره .
- ل سالا (1983) ئ دبيتته سه روكن به شئ موزيكن و سه روكن لژنا هه لسه نگادانا سترانا ل ريڤه به رها ره وشه نبيري ل (دهوك) ئ .
- چ جارا هونه ري خوه ئه رزان نه كره ، بقى ناوايى نافئ خؤ ب پيروزي دناف ديروكا كوردستانى دا توماركر .
- ل روژا (17/12/1986) ل باژيري دهوك چويه بهر دلوفانيا خودئ و ل گورستانا شاخكي بخاك سپارديه .

• تايبه تمه نديا خوه يا هونه ري دجودا كرنا هه ر سترانه كن بو يادى چ ژلايى (مقام و تام و ئاوازي) فه ، گه لهك جارا (مقامهك) دگه ل ئيكادى پيكدكر .

• دهيتته هژمارتن ئيه كه م كه س ئاميري ته مبيري ئينايه كوردستانا باشور، دهنگ و سترانين وي دبه نوينه ري سترانا كوردى ل (ريكخراوا يونسكو) .

• ل دوماهيا ساليى (پينجيان) دا تا ساليى (ههفتيياندا) سنورين خوه به رفره كرن و ئاههنگين خوه دهريازى (سوريا و ئيران و كويت و لبنان) ئ كرن .

ئابۇر

140

- نەفت ل پارىزگەھا دھوكى
قەبارە وريژەيا بەرھەم ئيناننى وچەند راستيىن قەشارتى
..... ھ.پ.د. ھاشم زىيارى

نهفت ل پاريزگه ها دهوکی

قهباره و ريژهيا بهرهمئينانئ و چهند راستيئن قهشارتي

(124) هزار بهرميلا ل رۆژهکئ ههيه، ل ههر دوو کيلگههين (تاوکی) و (پيشابيري).

پشتي پهسه ندرنا ياسا وه بهرئينانئ ل ههر يما کوردستانئ ژماره (4) يا سالا 2006 ودهرچونا ياسا نهفت وگازئ ژماره (22) يا سالا 2007 کۆمهکا کۆمپانيئن نهفتئ يين بياني قهستا پاريزگه ها دهوکی کرن بو مه بهستا وه بهرئينانئ ل سيکتهرئ نهفتئ دا، ئه وان کۆمپانيا دهست کر ب ليگهريان ويشکينيئ ل دهقهرين (شيخان - ئه ترۆش - ئاکريئ - بجيل - سهرسنگ) زنده باري هه بوونا زۆر بلۆکين نهفتئ ل سنورئ دهوک - مۆسل، کو تا نها ب ئاوايهکئ پراکتیکی نهفت نه گه هشتيه ئاستئ بهرهم ئينانئ بو ب بازارکرنئ ژ ئه گهرئ نه ساقامگيرئ يا رهوشا دهقهرئ وکاريگهريئن شهريئ تيرۆريئ ودهست ژ کاربهردانا کۆمپانيئن نهفتئ وهکو (شيفرۆن، ئه فرين، ئيکسون موبيل) ژ دهقهرئ نه خاسمه پشتي دهستههلاتا ريکخستيا داعش بهرفه رهيبوي ب سهر دهقهرئ دا پشتي سالا 2014ئ، پاشان قوناغا پشتي نه مانا داعش وهه بوونا ناوکين بهردهوام ل ناقبه را هيرين عيراقئ ل گه ل ههر يما کوردستانئ ل سهر دهقهرين جيناکوک.

نوکه ل پاريزگه ها دهوکی ل چوار بلۆکين

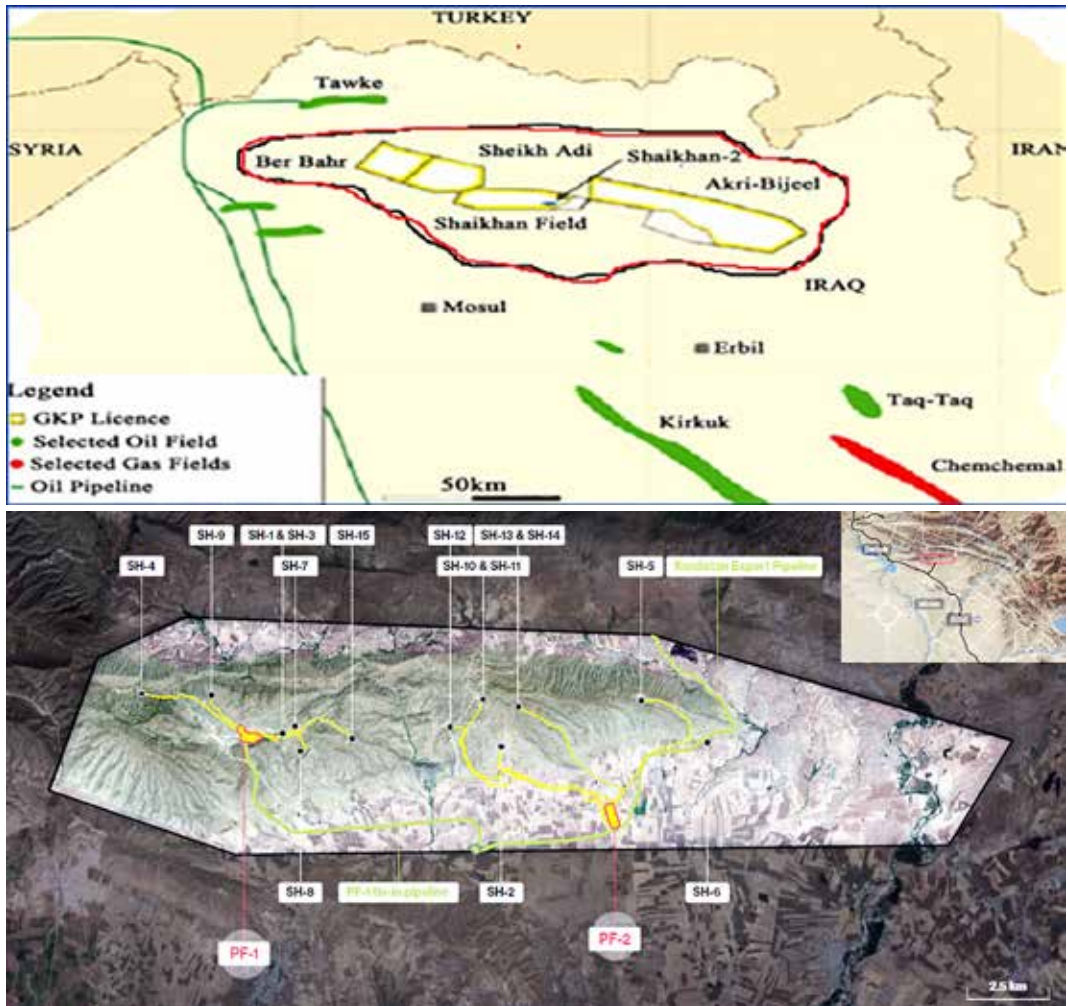
ه.پ.د. هاشم زيباري

پسيۆريئ ئابووري ومامۆستا ل کوليژا کارگيري وئابووري - زانکۆيا زاخۆ

بيگومان پاريزگه ها دهوکی خودانا سامانهکئ زۆره ژ نهفتئ وچهندين کيلگه هه کهفتينه د قوناغا بهرهم ئينانئ دا، وهه لدهستپيکا پروسين ليگهريان ودهرئينانا نهفتئ لسالا 2006 ژ لايئ کۆمپانيا (DNO) يا نهرويژئ قه ل قهزا زاخو دهستپيکرن کو نوکه ب ئيک ژ مهزنترين بلۆکين نهفتئ دئته هژمارتن کو شيانين بهرهم ئينانا

ل کتلگه ها شیخان ل ناقبهرا پاریزگه ها دهوک
- نهیناوا ونیزیکی (60) کم ژ ههولیرئ دویره،
رؤبه رئ هه می ئهوان کتلگه ها (283 کم2)
ولیدف گریبهستا پشکداریکرنئ ل پرؤسهی
یا بهرهم ئینانئ ل گه ل حکومهتا هه ریمئ
ریژه یا قئ کۆمپانیئ (80%) ژ کتلگه ها نهفتا
شیخانه .

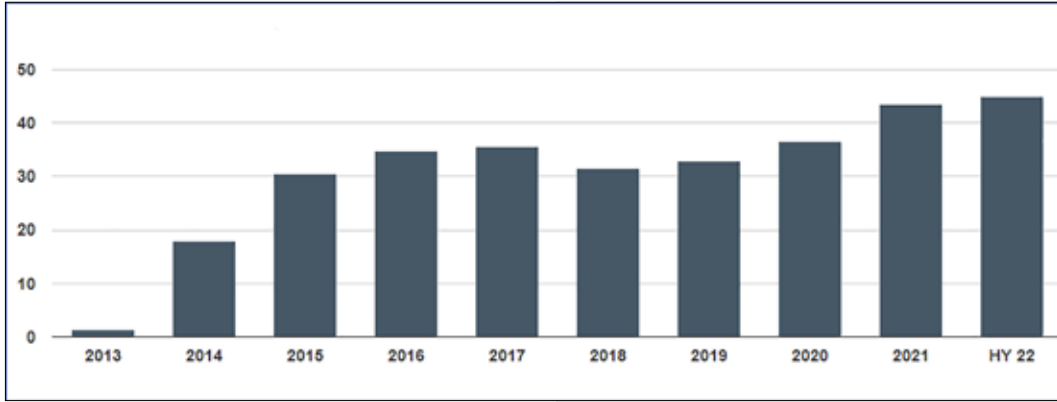
سه رهکی نهفت بو مهبهستا ب بازارکرن و فرۆتنئ
به رهه مئ رۆژانه ههیه وداهاتئ هه ر چوار بلۆکین
نهفتئ ب لایه نئ کیم ژ (230) هزار بهرمیلا
رۆژانه زیده تره، وب دریزایی دئ ئاماژئ دهین ب
هه ر چوار بلۆکین پاریزگه هئ وزانینا قه باره وریزه یا
به رهه م ئینانئ وئو کۆمپانین پشکدار ل پرؤسین
سیکتهرئ نهفتئ دا ل پاریزگه ها دهوکئ .

نخشه (1)

نخشئ بلوکئ نهفتا شیخان ل پاریزگه ها دهوکئ
ژیدەر: <https://www.gulfkeystone.com/operations/#production>

ئیکه م: کۆمپانیا گۆلف گیستۆن
پترۆلیوم (Gulf Keystone Petroleum):
ئه ف کۆمپانیه ژ وه به رهینه رین سه رهکی یه

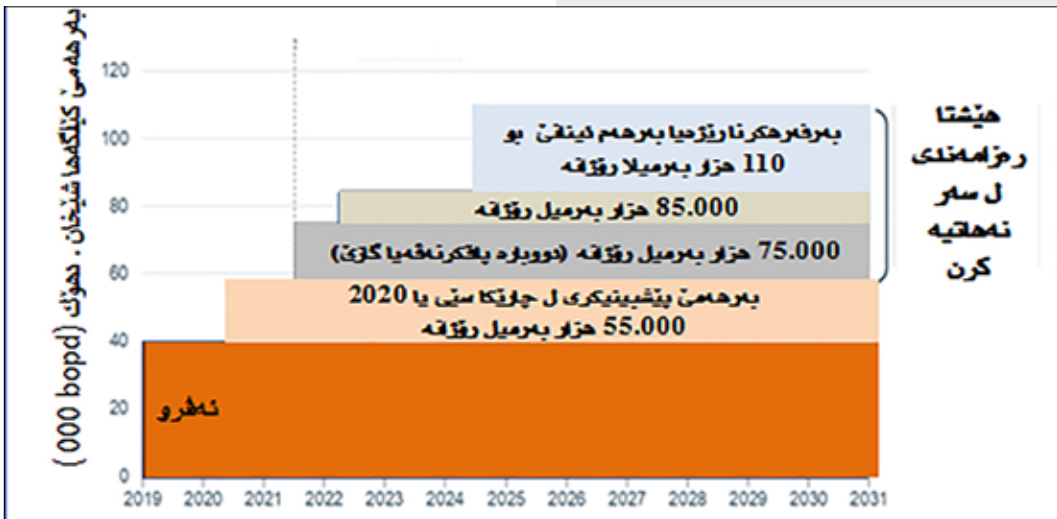

كىلگەھا شىخان مەزىنەدىن كىلگەھا نەفتا ھەر يىمما كوردستانى يە ول ھەيڧا تىرمەھا سالا 2013 كارتى لىنگەريانى لىدىف نەفتى ل فى كىلگەھى دەستپىكرىيە ھەتا نھا ئى يا بەردەوامە، ويەدەكى پىشپىنىكرى ل فى كىلگەھى كو ژ چار بلوكتىن نەفتى پىكىدنىت زىدەترە ژ (600) مىلئون بەرمىلا. ول سالا 2019 كاركن ل فى كىلگەھى گەھىشتە لۆكتى

ويئە (1)

سەرھەم بەرھەم نەفتا بلوكتى شىخان ل ماوى 2013 - 2022)

ژىدەر: مالپەرى كۆمپانىيا (Gulf Key Stone Petroleum)، ل 1/10/2022: <https://www.gulfkeystone.com/operations/#production>

وشيانىن بەرھەم ئىنانى يىن رۆژانە گەھىشتە (55) ھزار بەرمىلا لسالا 2020، وپىشپىنى دىئە كرن ل چەند سالىن داھاتىدا بگەھىتە (110) ھزار بەرمىلا رۆژانە لىدىف پلانا گولف كىستون. پىشكا كۆمپانىيا گولف كىستون ل كىلگەھا شىخان (75%) وكۆمپانىيا (MOL) يا ھەنگارى

ويئە (2)

(بەرھەم كىلگەھا نەفتا شىخان ژ لايى كۆمپانىيا گولف گىستون پترولىوم)

ده قهری دکهت ب رییا پیدانا گهنم وجهی و حزمه تین پراختیانی و پیدانا کهره سته یان، وهتا نوکه هه فکاریا (700) جوتیارین ده قهری کریه بو کرینا گهنم وجهی باش بو مه به سته چاندنی، وهر چه نده ل پلانا کومپانیی دابوو کو هه فکاریا بواری فیترکن و پیدانا قهرزین بچویک بکته بو کومپانیی نافخوی بیله هتا نوکه تنی دهنگویه وکسهک سوودمه ند نه بوویه ژ چالاکین کومپانیی.

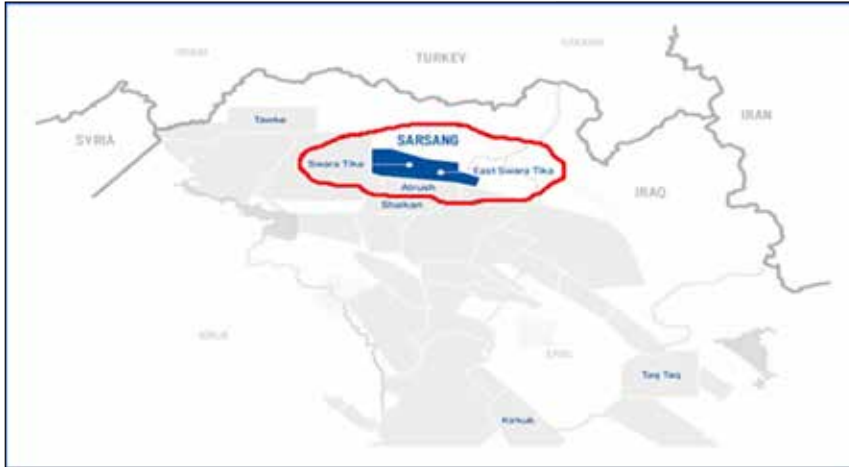
2. بلوکی نهفتا سه رسنک - چمانکی و کومپانیا Harken Ener- (gy Corporation (HKN

کومپانیا (HKN) جاران ب ناخی (Hark en Energy Corporation) هاتبوو نیاسین کو تاییهت بوو ب ده رینان و قه دیتن و به ره هم ئینانا نهفت و گاز سروسشی و باره گایی و یی سه ره کی ل (سوس لیک) - ویلایه تا تکزاس بوو، وئ هه ئیکه ژ وان کومپانیی تومه تبار ب ده سته و ه رانا سه روکی به ری ئه مریکا (جورج دیلو بوش) ل سالا 1990 ئی ل کاروبارین نافخوی بین کومپانیی، ول سالا 1973 ئی وهک کومپانیه کا نه قازانجار ل ویلایه تا تکزاس یا ئه مریکی ژ لایئ و به رهینه ران قه هاتیه دامه زانندن وهک پینگافهک بو خوه رزگارکن ژ دانا باجا وکارکن بو کیلگه ها نهفتا ویلایه تا تکزاس . ل سالا 1986 ئی کومپانیا (HKN) ده رفه تا وه به رینانی یا (Spectrum7) بده سته ئینا ل به رامبه ر (200000) پشکین جورج دیلو بوش پشتی فروتنا کومپانیی، جورج بوش ل ناف جقاتا ب ریقه برنا کومپانیی دا کاردکته ول ناقه را 80 تا 100000 دلارا سالانه وهک باج و رسوماتین شیره تکاری و هردگریت تا سالا 1993 ئی . ل سالا 1990 جورج دیلو بوش و پیشی کو کومپانیا (HKN) روی ب روی زیان و نیفلاس بوونی بیت، پشکین خوه فروتن کو ل هه مان دم دا نه ندانم بوو ل جقاتا ب ریقه برنا کومپانیی .

(20%) یه وهتا هه یفا کانوینا ئیکئی یا سالا 2019، پشکهک ژ نهفتا شیخان ب ریئ یا تانکه ران قه دهاته هنارده کرن، لی نوکه هه می ب رییا بوری یا هه رییم - تورکیا بو بازارین جیهانی دئیته شاندن، و تیکرایئ هنارده کرنا نهفتا شیخان (32883) هزار به رمیل بوون ل ماوی سالا 2019 .

تیکرایئ به ره هه می کومپانیی ل سالا 2012 ب به راورد ل گه ل سالا 2020 (ژ نهجامی کاریگه ریین کوفید - 19) ب ریژه یا (19%) زیده یی تومارکر و گه هشته (42.440) به رمیلا روژانه، ژ نهگه ریئ بلن دیبونا به ره هه می ژ بیرا ژماره (sh-9) و باشکرنا به ره هه می و سه خبیرکرنا هیلین پالانا به ره هه می، هه می نهف کاروچالاکیه د پلانا کومپانیی دا بوو کو ئاستی زیده کرنا به ره هه می بو (57.500) به رمیلا روژانه ل دومه یا سالا 2021 توماریکته (بنیره وینه یی ژماره 5) .

نهف کومپانیه خودانا بودجه یه کا زوره وهه می پرؤسین لیگه ریان و دیتن و به ره ره کرنا کیلگه ها شیخان ب نه سته یی خوهه گرتن، و پشکهکا زور یا داهاتی فی کومپانیی ب رییا قازانج و دووباره کرینا پشکین خوه بده ست دکه قیت، وهه می راپورتین کومپانیا وهتا بین راگه هاندنی ژ بی باشی به حسنی سیسته می پاراستنا ژینگه هه دکن ژ لایئ گولف کیستون قه چونکی (90%) یا پاشمایین خوه باقژدکته ته قه و چاره سه ردکته و چن دین نهگه را بکار دینیت د فی بواری دا وهکو سیسته می (GPS) و قه گوه استنا پاشمایان ژ پیخه مه ت پاراستنا ژینگه هه و پشکا زور یا پاشمایان ژ نهفتا خامه و دکه نه نه سفلت بو دروستکرنا جاده وشه قامان و ژ لایئ کومپانیی نافخوی قه نهجام ددهن هه روه سا کومپانیا نافهاتی سیسته می کوالیتی یا کهش وهه وایی (AQM) بکار دینیت وهک جیبه جیکرنا که سه رکه فتیانه بو سیسته می (Sentinel) ژ پیخه مه ت پاراستنا کهش وهه وایی ده قهری، زیده باری کو کومپانیا (گولف کیستون) به رده وام هه فکاریا جوتیارین

نەخشە (2)

زۇنا كېلگەھىن
بلوكن
سەرسىنكى
ل پارىزگەھا
دھوكن

چارىكا دوۋىسى 2022	چارىكا دوۋىسى 2021	نىفا نىكى 2022	نىفا نىكى 2021	پروژەسىيا نەفتى
29.800	29.964	29.719	28.934	بەرھەمىنىان (بەرميل رۇژانە)
18.476	18.577	18.426	17.939	پۇختى بەرھەمىنىانى (62%) يا پىشكا كۇمپانىيى (بەرميل / رۇژانە)
112.734.000	65.525.000	211.720.000	117.805.000	داھات (مليون دولار)
116.844.000	49.074.000	164.800.000	72.974.000	خەرجىن كارى (مليون دولار)
24.635.000	14.604.000	49.635.000	27.153.000	خەرجىن سەرمایەگوزارى (مليون دولار)
92.209.000	34.470.000	115.165.000	45.821.000	خەرجىن گەپخستنى) مليون دولار
149.000.000	149.000.000	149.000.000	149.000.000	پۇختى قەزى (مليون دولار)

خىشە (1)

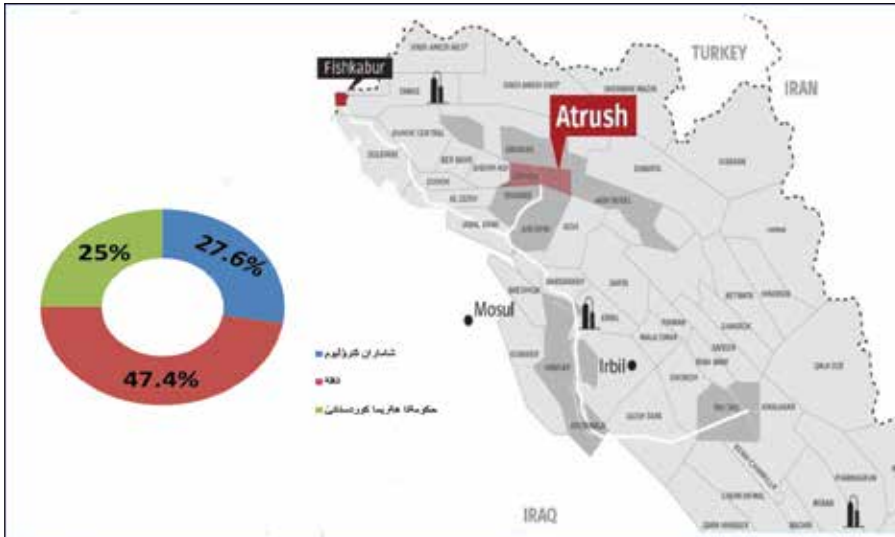
دەرئەنجام
چالاکىن
كۇمپانىيا (HKN)
ل كېلگەھا نەفتا
سەرسىنكى
(2021 -
2022)

ژىدەر:

- HKN Energy Ltd, Operational & Corporate Update on website:
https://www.hknenergy.com/wp-content/uploads/2022/08/1H-2022-Mgmt-Update_08172022.pdf
- HKN ENERGY LTD, Interim Financial Statements, June 30, 2022.-
- HKN ENERGY LTD, Corporate Update Pareto Conference, 14 September 2022.

۲۰۰۳ يىلى ۲۰۰۳ كۇمپانىيا ناھاتى سكالايەك ل دىرى
ھۆكۈمەتتا كوستارىكا بلندىر وداخازا (57) مليون
دولاران كر وەك قەرەبوو ژ ئەگەرئى ژ دەستچوونا
قازانجى و د ئەنجامدا بوويە ئەگەرئى ھەلوەشاندىنا
مافى ئىمتىيازى و دويمامى ئىنان ب كارىن
كۇمپانىيى. پاشان لسالا 2007 وەكو كۇمپانىيا
(HKN Energy Ltd) ژ لايى (روس بىروت)
ومالباتا وى قە ھاتە دامەزاندن، وئەف مالباتە
ل ماوى (40) سالىن بورى دا ل بياقى نەفتى دا
كاردىكەن پىشتى كو لسالا 1975 كۇمپانىيەك ب
ناقى (Petrus Oil) ل ئەمريكا دامەزاندى،
پاشان كۇمپانىيا (Bridge Oil) ل ئوستراليا
ھاتە فرۆتن، ولسالا 1989 قى كۇمپانىيى دەست
ب وەبەرىنىانى ل (Merit Energy) كرن
وەك مەزىنترىن پروژى وەبەرىنىانا نەفت وگازى، و

لسالا 2000 كۇمپانىيى ئىمتىيازەك وەرگرت
بۇ ماوى 20 سالان بو گەپخستنا سامانىن ئاقتى
ل كۇستارىكا، لى پىشتى نەرازىيوونا عەشیرەتتىن
دەوروپەرىن كېلگەھان و فشارا رىكخراوین پاراستنا
ژىنگەھى، ھۆكۈمەتتا وى وەلاتى ناچاركر كو
گەماروۋىي پىختە ل سەر پروسىن دەرخستنا نەفتى.

نەخشە (3)
سەرچەم
بەرھەمى نەفتا
كىلگەھا ئەترۆش
2020 - نىفا
ئىككى (2022)

وقازانچىن دى بۇ حكومتا ھەرئىما كوردستانى نە .
لدىف خىشتە وپلانا كۆمپانىا (HKN)، بلۆكى
نەفتا سەرسىكى بۇ دوو دەقەرا دابەشكىرە ۋەك
دەقەرەن بەرھەمىن (سىيارەتىكا) و(رۆژھەلاتى
سىيارەتىكا) كو بەرھەمى رۆژانە دگەھىتە
(24000) بەرمىلا، ول پلاندا بوو كو تا دوماھىا
سالا 2020ئى بگەھىنتە (50) ھزار بەرمىلان
لى ژ بەر چەندن ھۆكاران ئەقئى پلانئى سەرنەگرت،
زىدەبارى ھەبوونا پلانا بەرھەمى كرنا كىلگەھىن قئى
بلۆكى بۇ (6) كىلگەھان لدويف پلانئىن كۆمپانىئى .
ژ لايەكى دى قە، كىلگەھىن رۆژھەلاتى
سىيارەتىكا كو تئى ئىك كىلگەھ تىدا ھەيە رۆژانە
(5600) بەرمىلان بەرھەم دئىنئىت، ويەدەكى
پىشېبىنىكىرى (157) ملوون بەرمىلان ل خوە
دگرت، ونەفتا قئى كىلگەھى برىتى يە ژ نەفتا
سئك (خفیف).

ولدىف داتايىن كۆمپانىا (HKN)، ۋەكو
ل خىشتە يا ل خارئى دىيارە، داھاتى كىلگەھا
سەرسىكى ل نىفا دوويئى يا سالا 2022ئى ب
رۆژھەيا (80%) زىدەبوويە (29.7 ھزار بەرمىل)
بەراورد ب نىفا ئىكئى يا سالا (2021)ئى كو
(28.9) ھزار بەرمىل بوون رۆژانە ژ ئەگەرئى

لسالا 2006 روس بىروتى كۆمپانىا ھىلوود
ئىنرچى (Hillwood Energy) دامەزراند
ۋىشايە ۋەبەرئىنانئى بكت ل كىلگەھىن نەفتا
روسيا ل ھەمان سال، وپشتى بورىنا دوو سالان،
قئى كۆمپانىئى پىشكەكا زۆر يا پىشكىن خوە ل
كۆربەندئى نەفت وگازئى ل ئەمريكا فرۆتن .

ۋەبەرئىنانا كۆمپانىا HKN ل ھەرئىما كوردستانى

لسالا 2006 كۆمپانىا (HKN) دەست ب
چالاكئىن ۋەبەرئىنانئى ل ھەرئىما كوردستانى كر،
لدىف گرئىبەستا پىشكارىكنى د بەرھەمئىنانئى
دا و بوويە خودانا (62%) يا پىشكىن كىلگەھا
دەقەرا (سەرسىكى) ل پارىزگەھا دھوكئى ۋەك
بلۆكەكا مەزن يا نەفتئى ل سەر رۆبەرئى (420)
كم كو ژ سئى كىلگەھىن سەرەكى پىكدئىت ۋەكو
كىلگەھىن(نسرا، سەرئى كانىكا، گارە)، ويەدەكى
پىشېبىنىكىرى يئى قئى بلوكى ب (368) ملوون
بەرمىلا دئىتە خەملاندن، ھەمى بەرھەمى نەفتئى ب
رىكا تانكەران بۇ سەر خەتئى بورئىن پىشخابۇر دئىتە
فەگۇھاستن، رۆژھەيا سوودئىن دەرختنا نەفتئى
(18%) بۇ كۆمپانىا ناقتىرى يە ۋەھمى سوود

ماوه	سەرجهم بهرهمى نهفتى ب (بهريميلان)	تیکرایى بهرهمى رۆژانه ب (بهريميلی)	پوختى داهااتى هر بهريميلهكى	سەرجهم داهااتى نهفتى	تیچوونا بهرهم ئینانا بهريميلا نهفتى
چارىكا 2020/1	4.249.700	46.700	\$35.21	\$149.631.937	\$5.90
چارىكا 2020/2	4.267.900	46.900	\$13.87	\$59.195.773	\$5.36
چارىكا 2020/3	4.241.200	46.100	\$27.26	\$115.615.112	\$3.97
چارىكا 2020 /4	3.753.600	40.800	\$28.27	\$106.114.272	\$5.10
چارىكا 2021/1	3.438.000	38.200	\$45.14	\$155.191.320	\$5.12
چارىكا 2021/2	3.539.900	38.900	\$52.78	\$186.835.922	\$4.49
چارىكا 2021/3	3.799.600	41.300	\$57.68	\$219.160.929	\$4.34
چارىكا 2021/4	3.247.600	35.300	\$63.67	\$206.774.692	\$6.73
چارىكا 2022/1	3.492.000	38.800	%85.80	\$299.613.600	\$5.53
چارىكا 2022/2	3.339.000	37.100	\$97.88	\$326.821.320	\$5.29
نهتجام	37.368.500	41.010	\$50.76	\$1.824.954.876	\$5.18

خشته (2)

قهبارى بهرهم ئینانا وداهاات وتیکرایى هر بهريميلهكا نهفتى يا کيلگهها ئهتروش ل ماوى 2020 . ههر دوو چاریکین ئیکى و دووی یین سالا (2022 ب (دولارى)

ژیدەر: https://draw-media.net/page_detail?smart-id=11295

3. بلوکی نهفتا کیلگههین (ئهتروش . بهرواری ژیری) وکۆمپانیا تاقه یا ئیماراتی:

بلوکا نهفتا ئهتروش دکهفته سنوری پاریزگهها دهۆکی ونیزیکی (85) کیلو مترا ژ باکووری رۆژئاقایی ههولیری یا دویره، رۆبه ره ئ وئ (269) کیلو مترین چارگۆشهیه، پشکین کیلگههین نهفتا ئهتروش لدویف گریبهستان دابهش بووینه ب فی رهنگی: (%47.4) یا دایه کۆمپانیا نیشتیمانی یا ئیمارات (تاقه) بو ووژی، و (%26.6) بو کۆمپانیا شاماران پترۆلیۆم یا که نهدی، و (%25) یا پشکین (کیپکو) یه یا

بلندبوونا بهایین نهفتی ویلندبوونه قهیا قهباری فرۆتنی ب ریژهیا (%3) ئ. و سەرجهم بهرهمی کۆم قه بووی یی کیلگهها سهرسنگ ل دهستپیکا بهرهمئینانی وهتا 30 حوزهیرانا سالا 2022 گههشتیه (47.6) ملیون بهريميلان. سەرجهم وه بهرئینانا کۆمپانیی ژ سالا 2007 وه ره کو ژ لایئ (HKN) وهه قالبه ندین وئ قه هاتیه کرن بریتی بوو ژ (1.9) ملیار دولاران، وب بهایی (4) ملیار دولاران پشکداری د بهرهمی ناقحوی ههریمى دا کریه ل ماوی (15) سالین بوری دا، وهتا سالا 2021 ئ پتر ژ (59) هزار دهرهفتین کاری ژى بو خه لکن په پیداکرینه .

حکومه تا هه رېما کوردستان.

بوون لسالا 2017، ل سالا 2019 تیکرایي بهرهمي روژانه گه هشته ناڅه را (45000) تا (50000) هزار بهرمیلان، و د پلانا کومپانيي دا بوو کو ناستي تیکرایي روژانه يي بهرهم ئيناني ل قئ تیکه هي بگه هيته (80) هزار بهرمیلان. نه فتا قئ ده قه رئ جودا ژ ده قه رين سهرسنگ و سپاره تيکا ب رينا بوريا بو سهر بورين نه فتا کيلگه ها شخاڅان دئته فه گوهاستن.

ولديف راپورتا سالانه يا کومپانيا تاقه، لسالا 2012 پشکا کومپانيي ل ئيمتيازا کيلگه ها نه ترؤش دا (53.2%) بوويه، ههروه سا و بو رازيکرنا خه لکئ ده قه رئ قئ کومپانيي چه ندين کارين خيخازيئ و قه کرنا خولين جورا و جور بو خه لکئ قه کرينه ب هه فکاري ل گه ل ريکخراو و سازين ناخخويي.

ئیک ژ ساخله تين کومپانيا تاقه نه قه يه کو هه وله کا زور دده ت کارمه ندين ناخخويي ل ناف چالاکي وئورگانين کومپانيي دا زيده بکه ت، و لديف راپورتين کومپانيي لسالا 2017 ريژه يا کارمه ندين کورد ل کومپانيي لسالا 2016 گه هشته (64%) ول پلاني دايه کو تا سالا 2024 نه ف ريژه يه بگه هيته (80%).

بهرهم وداهاتي نه فتا کيلگه ها نه ترؤش ل ماوي (2020 . 2022)

کيلگه ها نه ترؤش ئیکه ژ کيلگه هين بهرهمين ل هه ريم کوردستان يا کو لسالا 2017 ده ست ب پرؤسه يا بهرهم ئيناني کريه، ولديف داتايين فه رمي لده ستپيکا سالا 2020 (37) مليون و (368) هزار و (500) بهرميل بهرهم ئينانيه، و تیکرایي روژانه (41) هزار و (10) بهرميلان بوويه ل وي ماوه ي و ل هه ر چوار چاريکين سالا 2020 کيلگه ها نه ترؤش (16) مليون و (512) هزار و (400) بهرميل بهرهم ئينانيه کو تیکرایي روژانه دگه هيته (45) هزار

کومپانيا نه بو زه بي يا نيشتماني بو ووزئ يا بهرنياس ب (تاقه) لسالا 2005 هاتيه دامه زاندين وهک کومپانيه کا جيهاني دئته ل ناف بازاری نه بو زه بي بو کاغه زين دارايي وچالاکين خوه ل (11) وهلاتان نه نجام دده ت وهکو (عيراق، که نه دا، هندستان، غانا، مه غريب، هولندا، عومان، سعودي، بریتانيا، نه مريکا، ئيمارات) و د چالاکين خودا پيداگريئ ده که ته ل سهر ژينده رين ووزه ين جيگروه و پياقزکرنا ئاف وليگه ريان ودهرئخستنا نه فت وگا زئ، ههروه سا دروستکرنا هيلين بوري يا فه گوهاستنا نه فتئ وکوه هکرنا گازا سرؤشتي.

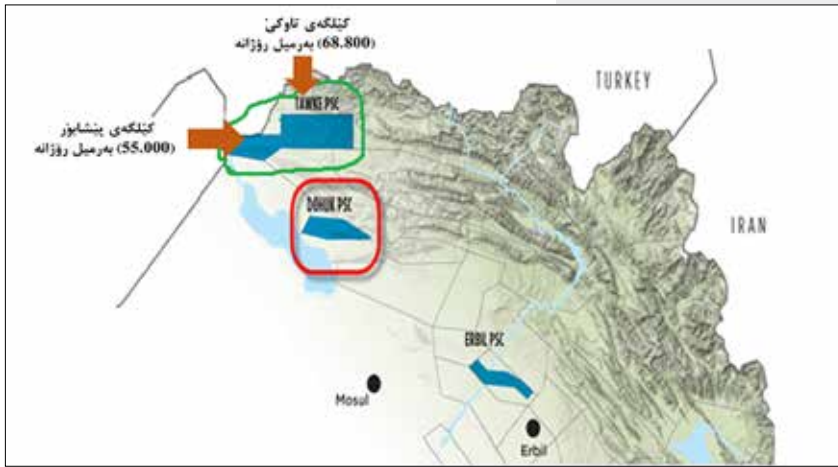
کومپانيا تاقه يا ئيماراتي لسالا 2012 ئيمتيازا ليگه ريان ودهرختنا نه فتا کيلگه ها نه ترؤش وچه مانکئ ژ حکومه تا هه ريمئ وهرگرت ب هه فکاري يا هه ردو کومپانين (شاماران وماراسون) ب ريژه ي يا (39.9%) وهک ريژه يا ده ستکه فتئ يا کومپانيي لديف گريبه ستا پشکداريکرني ل پرؤسه ي يا ده رئخستنا نه فتئ، وپشکا حکومه تا هه ريمئ (25%) يه وپشکا ژه نه رال ئیکس پلوريشن چارتنه ريس خودانا کومپانيا شاماران پتروئليوم يا (که نه دي) 20.1% يه و کومپانيا مارسون ئويل (15%) يه .

پشکا حکومه تا نه بو زه بي ل ناف پشکين کومپانيا تاقه (75.2%) يه ويين دي يين دابه ش بوون بو که رتي تاييه ت وهنده ک کومپانين ناخخويي ودهر قه يي. ل سالا 2018 کومپانيا تاقه يا ئيماراتي شه راکه ت ل گه ل کومپانيا (شاماران پتروئليوم) ب رينا گريبه سته کئ واژوو کر کو پشکا وي تنئ (7.5%) يه وب قئ شيوه ي پشکا کومپانيا تاقه ل کيلگه ها نه ترؤش دگه هيته (47.4%)، ول کيلگه ها نه ترؤش نه ف کومپانيه خودانا (300) فه رمانبه ر وکارمه نديا وريژه ي يا کارمه ندين ناخخويي ب ريژه يا (10%) يه به راورد ل گه ل سالا 2017 زيده بوون، و تیکرایي بهرهمي روژانه (18000) هزار بهرميل

نەخشە (4)

زۇنا كىلگەھىن
بلوكتى شىخان ل
پارىزگەھا دەھوكتى

نەخشە (5)

دەقرا ھەردوو
كىلگەھىن
تاوكتى
ۋېنشاۋور ل
ئىدارا سەربەخۇ
يا زاخو

ب تىكرايى رۇژانە (37) ھزار ۋە (100) بەرمىلا.
بى شىۋەيى سەرجم بەرھەمى نەفتا كىلگەھا
تەتۈش ل ماۋى 2020 تا ھەردوو چارىكتىن
سالا 2022 گەھىشتە (37) مىيۇن ۋە (368)
ھزار ۋە (500) بەرمىلان ۋە تىكرايى رۇژانەيى ماۋى
دىياركىرى دىبىتە (41) ھزار ۋە (10) بەرمىلان
رۇژانە، داھاتى ۋى ماۋەى ب (1) مىليار ۋە (824)
مىيۇن ۋە (876) ھزار دولارا دىئىتە مەزىندەكرن،
كو ب تىكرا داھاتى ھەر بەرمىلەكتى برىتى بوو
ژ (50) دولار ۋە (76) سەنتان (بىنئىرە خىشتەيا
ژمارە 18).

ۋە (239) بەرمىلان، ۋل سالا 2021 ئەف
كىلگەھە شىايە (14) مىيۇن ۋە (430) ھزار
ۋە (100) بەرمىلان بەرھەم بىنىت، ب تىكرايى
رۇژانە (39) ھزار ۋە (534) بەرمىل.
ل دوماھىيى تىنى ئامارپىن ھەردوو چارىكتىن ئىككى
ۋدوۋىيى يىن سالا 2022 سەبارەت بەرھەمى
شئى كىلگەھى ھاتىنە ئاشكراكرن، بۇ نىمۋونە ل
چارىكا ئىكەم قەبارى بەرھەم ئىنانى ب (3)
مىيۇن ۋە (492) ھزار بەرمىلان ھاتە توماركرن ب
تىكرايى رۇژانە (38) ھزار ۋە (800) بەرمىل، ۋل
چارىكا دوۋىيى (3) مىيۇن ۋە (339) ھزار بەرمىل

4. کټلگه هین د ههرا زاخو وکومپانیا (DNO):

کومپانیا (DNO) یا نه رویژي ب هه فیشکی ل گه ل کومپانیا گینل ئینرجی (Genel Ener) یا تورکی مافی ئیمتياز وکارکرنی ل کټلگه هین (تاوکي) و (پیشابیري) ل ئیدارا سهره به خوی یا زاخو ب ریژه یا (55%) وهرگریه، ل بهرامبه (20%) بو حکومتا ههریمي.

ل رۆژا 16/3/2014 کومپانیا (DNO) راگه هاند کو دست ب کارو چالاکیان ل ههردوو بیرین نوی بین نهفتی ل کټلگه ها تاوکي کریه و بهرهمي ههردوو بیران ب (37) هزار بهرمیلان رۆژانه دهاته مه زنده کرن، ول هه ولین بهردهوام دابوو ژ بو گه هاندنا ئاستی بهرهمي نهفتی بو (200) هزار بهرمیلان رۆژانه ل دومایا سالا 2014 ئی.

وهه ل وئ سالی بهرهمي کټلگه ها تاوکي ب ریژه یا (131%) زیده بو وگه هشته (91.255) بهرمیلان رۆژانه وکار یی بهردهوام بوو ژ بو زیده کرنا بهرهمي ل (10) بیرین نهفتا دهفته، و تیکرایي بهرهمي سالا 2014 گه هشته (156.279) بهرمیلان رۆژانه، لی نزم بوونا بهایی نهفتی ل سهر ئاستی بازارین جیهانی بوویه نهگه ری کیم بوونا داها تی ب کۆرمی (26) ملیار دولاران.

لسالا 2015 ریژه یا بهرهمیئانانا نهفتی گه هشته (170) هزار بهرمیلان د رۆژه کی دا، ژ وانا ژي (30) هزار بهرمیل ل ناف بازارئ ناخوئی دا ساخکره فه، د چاریکا ئیکي دا بهرهمي کټلگه ها تاوکي گه هشته (146.309) بهرمیلان د رۆژه کی دا، ول چاریکا دوویی دا، بهرهمي نهفتی گه هشته (153.340) بهرمیلان ژ وانا ژي (118.037) بهرمیل رۆژانه رادهستی حکومتا ههریمي کرینه، وژ بهر کو (DNO) پلانک هه بوو کو ئاستی بهرهمي رۆژانه بگه هینته (200) هزار بهرمیلا پشتی کو پلان هه بوویه بو پراکتیشانا

بورین فه گوهاستنا نهفتا خاف ب دريژه یا (44) کم. هه ر بو فی مه بهستی ژي شهش ملیون دولار ل بیایي وه بهرئینانا نهفتی قازانج کرینه وئاستی بهرهمي ل کټلگه ها تاوکي زیده کرینه.

ل 16/3/2017 د پلانا خودا، کومپانیا (DNO) ئاشکرا کر کو دئ (100) ملیون دولاران بو وه بهرئینانی خه رج که ت ودئ دست ب کۆلانا چار بیرین دی بین نهفتی ل کټلگه ها تاوکي که ت.

د راپورتین کومپانیی دا ئاماره هاتیه کرن کو (107.300) هزار بهرمیل بهرهم ئینینه، و (98%) یا فی بهرهمي ب ریکا تورکیا دئته هه نارده کرن، وژ نه نجامی قهیرانا دارایی ل ناقبه را سالی 2014-2015 ونزم بوونا بهایی نهفتی ل بازارین جیهانی، حکومتا ههریمي شیانین پیدانا شایسته بین دارایی کومپانین نهفتی ب شیویه کی ریکستی نه بوون، و سه رجهم داها تی گشتی کومپانیا لسالا 2016 بریتی بوو ژ (202) ملیون دولاران ل بهرامبه (187) ملیون دولاران لسالا 2015.

ل هه یفا گۆلانا 2019 کومپانیا (DNO) راگه هاند کو (25) ملیون دولار ل چاریکا ئیکي یا وئ سالی قازانج کرینه، وئاستی قازانج گشتی کومپانیی گه هشته (204) ملیون دولارا، ههروه سا ئاستی تیکرایي بهرهم ئینانا نهفتی گه هاند (107.600) هزار بهرمیلان ل رۆژه کی، بهراورد ب (79.100) هزار بهرمیلان ل سالا 2018 واته ب ریژه یا (36%) ئاستی بهرهم ئینانی زیده بوو.

لسالا 2020، کومپانیا (DNO) د راپورتا خویا سالانه دا دیارکریه کو ریژه یا بهرهم ئینانی یا زیده بووی چونکی لسالا 2018 ول ههردوو کټلگه هین (تاوکي و پیشابیري) شیایه (113.100) هزار بهرمیلان ل هه ر رۆژه کی بهرهم بینیت. پاشان ئەف ژماره یه بو (124) هزار بهرمیلان زیده بوویه (نمونه: ل کټلگه ها

لديف هه می فکولین ونامارین تاییهت ب دوسه یا نه فتا هه ریتم، پشکا پاریزگه ها دهوک ب ریژه یا (54%) ژ سرجه م نه فتا به رهه مئینایی ل هه ریتم پیکنئینیت، وئف چنده ژ دیبته هیزه کا ئابووری یا مه زن بو پاریزگه ها دهوک ودهرفه ته بو گه شه پیدانا ئابووری وپیشخستنا ژیرخانا پاریزگه هئ، لی ب هه می پیقه ریئ ئابووری وچه ندین فکولینئین هاتینه کرن دیاربوویه کو ژ لایئ بیکاریئ وه ژاریئ فه پاریزگه ها دهوک ل ریژه ندا ئیکه مه ل سر ئاستئ هه ریما کوردستانئ سهره رایئ کو ئاستئ به ره م ئینانا نه فتئ یا فئ پاریزگه هئ دگه هیته پتر ژ (225) هزار بهرمیلئ روژانه (بنیره ل خشته یا ل خارئ).

خشته (3)

سهرجه م نه فتا به ره م ئینایی ل کیلگه هئین پاریزگه ها دهوک وناشئ کیلگه ه وکۆمپانین هه شپشک (2020)

تاوکی 68.800 بهرمیل د روژه کئ دا جیگر بوویه ب ریژه یا (12%) واته هه لکولینا بیرین ئوی بین نه فتئ هوکرائ بلن دبوونه فئ یا به ره مئ نه فتئ بوویه، وسه باره ت کیلگه ها پیشابیری به ره مئ نه فتئ (55.200) بهرمیل بوون د روژه کئ دا واته ب ریژه یا (40%) زیده بوویه).

لسالا 2021، تیکرایئ به ره مئ بلوکی تاوکی یا پیکهاتی ژ هه ردوو کیلگه هئین (تاوکی وپیشابیری) بریتی بوو ژ (108.713) بهرمیلئ روژانه، ل به رامبه ر (110.282) بهرمیلئ روژانه ل سالا 2020، به ره مئ کیلگه ها تاوکی (46.933) بهرمیل وکیلگه ها پیشابیری (61.780) بهرمیل بوون، وکارئ ده رئینانئ ل کیلگه ها تاوکی ل چاریکا سیئ ژ سالا 2021 ده ستپیکریبوو پشتئ پاوه ستیان ل کاری بو ماوی (18) هه یقان، ل گه ل هه بوونا ژماره کا کیم ژ بیرین ئوی بین نه فتئ،

ناستی کیلگه ها نه فتئ وده قهر	کومپانیا وده ره مئنه ر	هه فپشکین وی د به ره م ئینانئ دا	ناسناما کومپانیا وده ره مئنه ر	ئاستئ به ره مئ نه فتئ (ب هزاران بهرمیل روژانه)
شپخان	Gulf Keystone Petroleum	MOL-Hungarian	بریتانی . ههنگاری	42.440
سهرسنگ	Harken Energy Corporation (HKN)	حکومه تا هه ریتمئ	ئه مریکی	29.800
هه تروش	Take Energy Emiratis	Shamaran Petroleum-Canda - Emerson (USA) Oil	ئیماراتی . کهنه دی . ئه مریکی	45000
زاخو (تاوکی وپیشابیری)	DNO	Genel Energy	ئه رویجی + تورکی	108713
سهرجه م				225.513

ژیده ر: خشته ژ دروستکرنا نفیسه ری یه ل بن روناها داتایین هه می کیلگه هئین پاریزگه ها دهوک بین ل سه ری مه ناماژه پیکرین.

قه ره بووکرنه فئ یا کیم بوونا به ره مئ هات ب رییا بیرلیدان وچاکسازیکرنئ د وی ماوه ی دا، ئه فه بوو لدوماهیا 2021 کۆمپانیا شیا به چار بیرین ئوی ل کیلگه ها تاوکی لیبده ت، زیده باری لیدانا چار بیران ل کیلگه ها پیشابیری (1).

1.DNO, Annual Report and Accounts 2021, P8.

جفاك

- 152 پڊڊفيا جفاكى ب رهوشه نبيريين
جعهفر خالد
- 154 رولن رهوشه نبيران د جفاكى دا
غالب جهميل
- 155 رولن جفاكى د بيڙيزيكرن دا
كاروان صادق
- 156 ئايا وهلائين ئه وروپي بهه شتا سر دونياين نه؟
مهتين باوهركى
- 158 ب كارئينانا سوشيال ميدياين و كاريگه ريبا وئ ل سر تاكى كورد
بهيار ناميدي

پیدقییا جفاکی

ب رهوشه نبیریئی

ب زمانئ عه ره بی (مثقّف و ثقافه) گرنگیه کا زۆر هه بوویه و هه یه بۆ پتر رهوشه نبیر کرنا هه ر که سه کی.)

ئه گه ر ئه م په یفا رهوشه نبیر ل گور زمانین ئورۆپی و عه ره بی شروقه بکهین، ب زمانئ کوردی چه ندین سیکته ر و په یقین جیاواز و پیشکه فتی دئ بۆ مه ده رکه فن، ب قی رهنگی ئه و که سی رهوشه نبیر دئ بیته که سی (دوربین، بیرتیژ، هزمه ند، ئافرینه ر، گۆتنزان، داهینه ر.. هتد.)، ئایا رهوشه نبیر کییه و بی چاوایه، ل گور ژیده رین میژوویی و ل سه ر زاری چه ندین بسپۆر و زانا و رهوشه نبیرین جیهانی، پیتقییه که سی رهوشه نبیر د هه ر بواره کئ جیاوازا پیزانین هه بن، پیتقییه که سی رهوشه نبیر خۆ مانی بکه ت ب خواندنی ئه و زانیاری و پیزانینان لسه ر هه ر ته وه ره کئ ژیانئ ل خۆ کۆم بکه ت، ههروه سا ئه و که سی خۆ ب رهوشه نبیر بزانیته دقئیت دلسۆز و خودان رهوشته و زمان شرین بیت، دقئیت رهوشه نبیر په یامنی ره ک راست و دلسۆز و بی لایه نگری بیت د په یاما خۆ دا بی راست و دروست بیت گریدای چ لایه ن و ئایدیۆلۆژییین به رته نگ نه بیت، دویر بیت ژ به رژه وه ندییا ب تنئ بۆ خۆ و که س وکارین خۆ، دقئیت د به رژه وه ندییا گشتی دا بیت، دقئیت ژیا نا خۆ ته رخان بکه ت بۆ مروقاتییی و خۆشتقی کرنا

جعهفهر خالد

(په یفا رۆشنبیر گرنگیه کا مه زن د ژیا نا هه ر جفاکه کی دا هه یه ژ به رکو رۆشنبیر ریبه ره و ئه وه بی ریا جفاک و وه لاتئ خۆ رۆهن و پیشقه دبه ت، پشتی نه هیلانا ده سته لاتا که نیسی و ژیکجودا کرنا دین و ده وله تن، چه رخی رۆشنکه ریئی (عصر التئویر) په یدا بوویه و ل وه لاتین ئه ورۆپی گرنگیه کا زۆر ب رۆشنکه ری و رۆشنبیریئی هاتییه دان، ههروه سا په یفا رهوشه نبیر یان رهوشه نبیری

نه شیت ئه فی ئه رکی راکهت و ب ئه مانهت بگه هینت و وژدانا خو ئارام بکهت..“، رهوشه نبیری سهرکهفتی ئه و کهسه یه یی به رهه می کار و خه باتا وی بیته که لتوره ک ژ بو گه لئ وی، کاره کئ وه سا ئه نجام دابیت مله تی وی هه رده م شانازیی پی بکهت و کارئ وی بیته جهئ سه ربلندیی و سه رفه رازییا مله تی وی و مفای بگه هینیت هه می مرؤفاتیی.

هه ر ژ ئه فرۆکه و ئه فی چه رخی نوکه ئه م تیدا دژین ژ هه میی پتر ئه م پیئقی ب رهوشه نبیرییه، چونکی رهوشه نبیری مرؤقی پال دده ته پاراستنا ژینگه می و ئاقه دانکرنا وه لاتی و خوشگوزهرانیی و دویرکه فتن ژ توندوتیژیی و دویرکه فتن ژ کارین نه رها، هه روه سا ئه و کارین قه ده غه و سه ریچی.

ل فی سه رده می، فه کرنا خولین رهوشه نبیری و پیگه هشتنا گه نجان ب کاره کئ فه ر دینم، داخوازی ژ ریکخواوین حکومی و نه حکومی دکه م چاقدیرییه کا باشتر ل گه نج و لاوین وه لاتی بهیته کرن چ ب فه کرنا خولان بیت یان ژی ب گریدانا وان بیت ب بابه تین پیشقه چوونا وه لاتی فه.

خه لکئ خو و چه ژیکرنا هه می لایه ن و ئاییان بو خو بکیشیت و به رژه وه ندی بو گه ل و وه لاتی خو بقیت. دقتت که سی رهوشه نبیر پیکولئ بکهت بو یه کسانبوونا هه می رهنگ و ره گه زین مرؤقان و هه می ئاین و ئول و بیروباوه ران... ل کانونا ئیکئ یا سالا (1948) پشته شه ری جیهانیی ئیکئ جارناما جیهانییا مافین مرؤقی هاته راگه هاندن و تیدا هاتییه کو (هه می مرؤف ب ئازادی ژ دایک بوینه هه می یه کسانن د ماف و ریژگرتنی دا، پیئقییه ب ئه قل و وژدان و ب گیانه کئ برایانه رهفتاری دگه ل ئیک بکن، هه روه سا فه یله سو فی ئه لمانی (هاوز هو فەر) دبیژیت: ”رهوشه نبیر وژدانا مرؤقایه تییه، ئه گه ر کهسه کی وژدانا مرؤقایه تییه دقتت یا پیئقییه ئیش و ئازارین خه لکئ ب ئیش و ئازارین خو بزانیته..“، رۆژنامه نفیسی ئیتالی (ئه نتونو گرامشی) زی دبیژیت: ”هه می کهس رهوشه نبیرن، به لی هه می که سان ئه رکی رهوشه نبیری ل ده ف نینه، ئه رکی رهوشه نبیرییه ئه رکه کئ قورس و گرانه هه ر کهسه ک

رۆلێ رهوشه‌نبیران د جفاکی دا

غالب جه‌میل

ئاراسته‌یه‌کا دی برن، ئە‌قه‌ژی ئیک ژ وان ئە‌گه‌رانه جفاک ئاراسته‌یا خو یا هشیاریی ژ ده‌ست بده‌ت و بکه‌فیته بن کارتیکرنا وان که‌سین سوشیال میدیایه‌کا به‌یز و کاریگه‌ر هه‌ی، ل قیژی ژ رهوشه‌نبیری کورد د قی ده‌ریایا ته‌کنولوژیایی دا یی به‌رزیه و رۆلی وی وه‌ک رهوشه‌نبیر نا‌هیته دیتن.

ژلایه‌کی دی‌قه هه‌که

سه‌که‌یین رۆلی رهوشه‌نبیری

کورد د هشیارکرنا جفاکیدا، روله‌که ل ئاستی رهوشه‌نبیری نا‌هیته دیتن، چونکه د کاودانین نوکه‌یین ژیانیدا رهوشه‌نبیری ژ هنده‌ک ژ ئە‌رک و ئارمانجین خو ژ ده‌ستداینه و که‌فتیه بن هنده‌ک کارتیکرین جفاکی و پیروزیان و ئایدولوژیین سیاسی و حزبی، ژبه‌ر هندی ئە‌فروکه رهوشه‌نبیری رۆلی خو یی سه‌ره‌کی وه‌ک سه‌رکیش یی ژ ده‌ستدای، نه‌شیت یان ژ یی ئاماده‌نینه قوچانی دقئ مملانی دا بکه‌ت چونکه ته‌خا رهوشه‌نبیر ئە‌فروکه د جفاکی مه‌دا بشیوه‌کی گشتی ژ مملانی هاتیه لادان یان رول و ئە‌رکی وی لاوازبوویه و که‌فتیه بن فشاران ژ لایین سیاسی و ئابوری و جفاکی ئاینی قه، ئە‌فه و گه‌له‌ک هوکارین دی هه‌نه بوینه ئە‌گه‌رئ هندی رهوشه‌نبیر وه‌ک سه‌رکیش د جفاکیدا خو ژ ده‌ست بده‌ت یان لاواز ب بیت و نه‌شیت د هه‌می بارودوخه‌کیدا رۆلی جاران ببینیت وه‌ک سه‌رکیشی هشیارکرنا جفاکی.

هه‌ر ژ سه‌رده‌مێن که‌فنین ژیا نا جفاکی، رهوشه‌نبیران روله‌کی مه‌زن هه‌بویه د گهورین و هشیارکرنا جفاکاندا، بۆ هندی جفاک گهورینین بنه‌ره‌تی دبوارین جودا جودا یین ژیانێ دا و کارتیکرن و ره‌نگه‌دانین هزری ببینیت، لئ ئە‌قی چه‌ندی ژ وه‌ک ریبازک جه‌ی خو دناقا بگروه‌کیشین جفاکیدا هیلا، تا رۆژا مه‌یا ئە‌فرو.

ل وه‌لاتین پیشکه‌فتی رهوشه‌نبیران دبوارین زانستی و هزری دا ب سه‌رکیش ده‌ینه دیتن. د جفاکی کوردی ژ دا هه‌ر ژ که‌فندا رهوشه‌نبیران رول هه‌بویه د هشیارکرنا جفاکاندا، لئ قی هشیاریی تیرا هندی نه‌کر کو ئاستی جفاکی دبواری هزری و زانستیدا گهورینین مه‌زن بخو‌قه‌ببینیت، ئە‌وژی ژبه‌ر گه‌له‌ک ئە‌گه‌ران، چ ئە‌گه‌رین جوگرافی و سیاسی و ئابوری ئە‌وین کورد که‌فتیه تیدا، یان ئە‌گه‌رین زالبوونا هزری ئاینی و خو سه‌پاندنا هزروبیرین که‌فن و زالبوونا نه‌ریتنن قالبدایی د مه‌ژی تاکێ کورد دا.

لئ وه‌کی ئە‌فروکه ئە‌م دبینن دگه‌ل پیشه‌چون و پیشه‌فتنا زانستی ته‌کنولوژی و هه‌بوون و به‌رفه‌هه‌بوونا تورین جفاکی یین سوشیال میدیایی پێله‌کا دی یا داگیرکرن و قالبدانا مه‌ژی تاکێ کورد ده‌ستپێ کریه.

کو هزر و بیر و نه‌ریتن جفاکی به‌ره‌ف

رۆلی جفاکی د بیریزیکرنی دا

کاروان صادق

نه ، ئەقەیه ئەوا هەتا نوکه کومه لگه ها کوردی پاراستی .
لئ ژوارئ ئەقرو و
هاتنا توپین جفاکی و بئ
به پرسیاره تیا مالباتی بین
بوینه مه ترسی بۆ ژناقبرنا وان
داب و نه ریتان . ته کتولوجیا و
به رده ستبوونا توپین جفاکی ،
سنورین دونیایی قه کرن و
هه می جفاک کومقه کرن .
مالباتی و تاکین جفاکی ژئ
ئەو به پرسیاره تیه یا ل سەر

ملین خو پاکری . بۆنمونه ، ئەگەر مروشهک بی بئ
که سایه تی (شخایهت) با ، مالباتی پۆ نه د دا کوپ
و کچین وان نیزیکی وی مروقی بن ، ژبه ر پاراستنا
که رامه تا خوه و مالباتا خوه ، هه تا مروقی بخوه
ژی شهرم دکر خوه نیزیکی وی که سی بکهت ، دا
خه لکی و هه قالین وی دگه ل که سه کئ بی په وشت
نه دیتبا .

ل قیژی ئەز دئ هندهک پرسیارا که م هر
ئیک ژمه بلا وان پسپارا ژ خوه بکهت و ب مه ژیی
خوه به رسفا خوه بدهت . بۆچی ئەقرو خه لک ب
دهوات و که یف خوه شی پیشوازیی ل که سین
بئ که سایه تی (شه خصیهت) دکهت ؟ ئەو کینه
پیشوازیی ل وان مروقین بئ که سایه تی دکهت ؟
ئەری ئەوین پیشوازیی ل خه لکه کئ بی که سایه تی
دکهت هه قالیت منن ؟ ئەزئ چ سزای بدهمه بهر وان
هه قالین خوه بین پیشوازیی ل فان مروقان دکهت ؟
ئەگەر ئەز بئ دنگ بيم تاوانا من چیه ؟

.....!!! گشتگیری و
پیکفه گریدانا جفاکی هندهک
داب و نه ریتن کومه لایه تی
بین تاییه تن . زمان و زاراڤ
و په رستن دناڤ هه می
جفاکان دا ، فره پهنکن ، لئ
داب و نه ریت و پره نسپیین
کومه لایه تی ، هنده وه که هف و
ئیکگرتی نه ، جوداهیا زاراڤی و
ئاینی ژئ نه شیاینه ب پاده کئ
مه زن گوهرینا تیدا دروست
بکهن .!! بۆ نمونه جفاکئ

کوردی سه ره رای هه بوونا ئاینی مه سیحی و سریانئ
و ئیسلا می و ئیزدی و کاکه ی و . . . هتد . زاراڤئ
سورانی و بادینی و کرمانجی و هه وارامی . . . هتد .
ئەقە هه می نه شیاینه داب و نه ریتین کومه لایه تی
جودا بکهن . مالبات و خیزان و دایک و خویشک
و باب و برا تا خزمینیی ، جو ره گریدانهک
یا دناڤ جفاکئ کوردی دا دروستکری ، مروق
نه شیت بی پیزی لبه رامبه ر ژنه کی بکهت ، چونکه
ژ مالباته کی یان خیزانه کی یه ، یان دئ مروقی
توشی ئارشین مه زن کهت ، یان دئ که سایه تیا
مروقی دناڤ وئ کومه لگه هئ دا شکینیت . دزیکرن
و بکارئیانانا ماددین بیهوشکرنئ و شه پکرن ئەف
کریارین دبنه ئەگه رئ تیکدانا ئیمناهیئ ، یان
مروق ژ شه رمین بنه مالئ دا نه شیت ئەنجام بدهت
یان ژ ترسین زوی ئاشکرا بوونئ دا ، چونکه هه ر
که سه ک ژ مه ب ریکا بنه مالا خوه بی به رنیاسه
دجفاکی دا . ئەقە داب و نه ریتین جفاکئ کوردی

ٺاڀا وهلاٽين ٺهوروڀي بههشتا سهر دنياڀي نه؟

دياردا كوچڪرنڀي دياردهيهڪا جيهاني و بهردهوام و روزانهيه كو ٺاريشهيهڪا جفاڪيا جديده بو جفاڪڀي ڪوردهواري. لگوري راپرسيان ڪو د ساليڻ رابووڀيدا هاتينهڪرن، ٺهگر دهليفه پهيدا ببا ب سهدان مليون ڪهس هيڀيخوازبوون ڪوچ بڪهن. ل دهسٽپيڪا ساليڻ نوتان ڙي ب سهدان مليون ڪهس ڙ ولاتين خو بهرهف ولاتين بياني چووينه ڪو ل ٺان ساليڻ دوماهيڀي ٺه و ڙمارهيه ب ريڙهيهڪا نهچاههريڪري زيده بوويه، ڪو پتريا وان بهرهف وهلاٽين ٺهوروڀا ڪوچ ڪرينه. ڪوچڪرن ڙ باشوورڀي ڪوردستاني ڙ پيخههتا داينڪرنا ڙيانهڪا باشتردا بوويه، لي گهلهڪ جاران ڙيانا راستهقينه گهلهڪ جياوارتره و پتريا وان ٺاگهداري وان ٺالوزي و ٺاريشا نينن ڪو دهينه بهرسينگڀي وان پشتي دگههنه ولاتين ٺهوروڀي. لديف ياساين ٺيڪهتيا ٺهوروڀا جهڀي ٺاڪنجيوني و خهرجيڻ روزانه بو ههر ڪهسهڪڀي دهينه داينڪرن ڪو داخوازا ماڻڀي پهنابهريڀي بڪهت ل ٺيڪ ڙ ولاتين ٺهندام د وي

مهٽين باوهرڪي

دبن د دیتنا کاری دا، گهلهک ژ وان ژی تووشی ناریشه و ئاستهنگا دبن بو دیتنا کاری، دامهزراندن ل کومپانیین ئهروپی گهلهک یا فهرمیه و پیدقیه ئهوین ل دویف کاری دگهرن بهلگهنامین فهرمی ههبن وهک (پاسپورت و یان قیزه) یان ژی مافی پهنابهریی، ههروهسا کومپانی نهشین وان کهسان بدهنه کاری کو مؤلهتا کارکرنی نینه، یان ئهزمونا کاری و باوهرنامهیین خواندن و شههرهزاییا وان یا کیم بیت، کو گهلهک کوچهر د شاههزا نینن بو بدهستقه ئینانا کاری، چونکه سروشتی کارکرنی ل ئهروپا جیاوازتره ژ شیوازی ولاتی وان، هه ر ژیهر فی چهندی ژبوی کو مروف بشیت ل ولاتهکی ئهروپی جهی خو بکته دقت ل دهست پیکی زمانی وی ولاتی ب باشی بزانیته و پی باخفیت، ههتا خو ئه کوچهری مافی پهنابهری و کارکرنی ژی هه بیت. ژ لایهکی دیقه پتیرا پهنابهری کورد ل جه و خودانکارین کورد کار دکهن، و خودانکار ژی ب پارهیهکی کیم و دم ژمیرین زور بین کارکرنی دامهزینیت، و نهخاسمه کو ئه گه کهسهکی مافی پهنابهریی هاتبیته رهتکرن فی چهندی ب دهلیقه دزانن و زیدهتر ئستخلال دکهن ئهف چهنده ژی پاشهروژا پهنابهری کورد گهلهک ب زهحمته و ئالوز دکته. گهلهک جارن دهستکهفین کوچکرنی دگهله خهرجیین وی دهینه ههقهبرکن دبیته ئهگهری پهشیماننی.

ئیکهتییدا، لی هیشتا روی ب ری چند ناریشه و ئالوزیهکین دن دبن، ژ وانا ژی داخوازکاری ئازاد نینه د ههلبژاردا جهی ئاکنجیبوونی دا، گهلهک جارن جهی فهحهوینا پهنابهران ژ دهقهرهکی بو دهقهرهکا دن دهیته فهگوهازتن، گهلهک پهنابهری بو دهقههرین دووره دهست دهینه فهگوهازتن و پتیرا پهنابهران ههست ب تنی بوونی دکهن و ئهف چهنده ژی دبیته ئهگه کو کوچهر بریارا فهگهراندنی بو ولاتی خو بدهت، کو لگوهی زانیاریان ب دههان هزار وهلاتیین عیراقی ژ ئهروپا فهگهریینه کو د نافا واندا هه لگرتن ناسناما ئیک ژ ولاتین ئهروپی هه نه. پشتی کو مافی پهنابهریی ژی ب کهسهکی بهیته دان، پیدقیه ل جهین حکومی یان ژی روتتر بیژم ل (که مپین ئاکنجیبوونی) ده رکهفیت و ل شوقیهکی یان ژی خانیهکی بگهریت، کو کوچهران شههرهزاییا تهمام نینه د لیگهرینی دا، و لغیره تووشی هاو زمانین خو دبن، و دهینه ئستخلال کرن ههتاکو جهکی ئاکنجیبوونی بو بهیته دین د بهرامبهردا داخوازا پارهکی زور دکته. و ئهف چهنده ژ وان کهسان ناگریته کو مافی پهنابهریی وان هاتبیته رهتکرن. ژ لایهکی دی فه ئه و کهسی مافی پهنابهریی وه رگرتبیت پیدقیه خوه فیتری زمانی وی ولاتی بکته و پشتی قوناغین فیروبوونا زمانی تهمام دکته، د دویفدا پاشان ل کارهکی بگهریت، هه رچهنده هندهک کوچهر سه رکهفتی

ب کارئینانا سۆشیال میدیائی و کاریگهرییا وی ل سهر تاکئ کورد

ناقهراست، وژیهر نه بوونا رهوشهنبیریا جفاکی وچاوانیا کارئینانا سوشیال میدیائی کاریگهریهکا مهزن ل سهر شیرازی خیزانی و جفاکی کریه، ئەگهر ئەم ب چافهکئ فهکری وب شارهزایی بهریخو بدهینه سوشیال میدیائی وهزیفهیی وی ئالوگوریکرنا پیزانینایه، وههروهسا گه هاندنا بویهران ب رهنگهکئ بلهز وزیدهباری وی یهکئ کو سوشیال میدیا پهنجهریهکه بو هایداریبون ل سهر هر پیشهاتهکئ دهر بیافهکی دا ل ناڤا کومهلگههی و زیدهباری مفا وهرگرتن ژ سوشیال میدیائی ژ ئالیی هزری ومهعرفی ژی فه، و بهردهوامیا مروشان ل هر جههکئ بیت ب ریکا جیهانا سوشیال میدیائی وتو دشیی ل گهل هر کهسهکی باخفی ب ریکا ئیکسه ر یان ژی وینه وڤیدیویا بو ئیک دوو بنیزن ئەگهر ل رهخی دی بی دنیایی ژی بیت.

ئەگهر ئەو کهسهی سوشیال میدیائی بکاردئینیت ب رهنگهکئ درست بکهته وهسیلهیا گه هاندنئ ومفا ژئ وهرگرتنئ مفا یین هاتنا سهردهمی تهکنه لوجیایی وسوشیال میدیائی گهلهکن، مروف دشیت کاربنت کو کاریگهریین پوزوتیف ل سهر جفاکی ههبن ومروف ژی گهلهک

بهيار نامیدی

دگهل دهسپیکا چهرخئ لهزاتیا وهاتنا سهردهمی تهکنه لوجیایی وپهیدا بوونا جیهانا سوشیال میدیائی کو نها بوویه پارچهیهکا گرنتک ژ ژيانا مهه میان وگرنگترین ئالافئ گه هاندنئ دهیته ههژمارتن، ب ههردوو رهنگان چ پوزوتیف یان ژئ نهگهتیف ل ناڤا جفاکی مهدا دهیته بکارئینان ل، روژه لاتا ناغهراست ب رهنگهکئ گشتی ول وهلاتئ مهژی کو ئەم بهشهکین ژ دهقرا روژه لاتا

بابه تی بکهین دئی بینین کو بههرا پتر یا گه نجان سوشیال میدیایی بکار دئینن و کاریگه ریه کا خراب ل سهر میشک ودهرون و ساخله مییا گه نجان دکهت ژیه ر خراب کارئینانا وئی ژ رویئ ناغه روکئ وحه تا رویئ ده می ژئ فه، گه له ک گه نج سوشیال میدیایی دکه نه ده رگه هه ک بو گوتنا په یقین خه له ت و نه شایسته وگه ف و خه بهر و کریتکونا هه فدوو و هه تا دوماهی، فئ چه ندئ ژئ شیرازئ خیزانئ و جفاکی تیکدایه و بوویه سه ده می په یدابوونا ب دهان ئاریشه یئین جفاکی و گه هشتیه وئی راده یی لیکجودابوونا ئه ندامین خیزانئ، بو نمونه د ئه ف ساله دا ل سنورئ پاریزگه ها دهوکئ زیده تر ژ 250 سکالا ل سهر خراب کارئینانا سوشیال میدیایی هاتینه تومارکرن ول رویئ جفاکی بوویه ئیک ژ سه ده مین جودابوونا هه فژینا و زیده بوونا حاله تین بهردانئ ل دادگه هان، هه روه سا ئیک ژ کارتیکرنین سوشیال میدیایی ل سهر مروغان تابیته ته خا گه نجان ئالوده بوونا وان ب کارئینانا فان تورین کومه لایه تی کو پرانیا گه نجان هه تا ده رنگی شه ف مژیلی ب کارئینانا سوشیال میدیایی نه وب روژ دنقستینه وئیکسه ر کاریگه ریئین خو یئین خراب ل سهر دهرون و ساخله مییا گه نجان دکهت و ده می بی بهرامبه ر دبه ت و دبیه ت سه ده می لاوازییا که سایه تیا فئ گه نجی ل لایئ چاوانیا

ژئ مفادربیت، لئ ژ بیرنه کهین ژئالیه کی دیفه خراب کارئینانا سوشیال میدیایی وب رهنگه کی نه گه تیف کاریگه ریا خو ل سهر جفاکی دکهت ب تابیته جفاکی مه یئ کوردی چونکی ئه م گریدایی هنده ک سنورین جفاکی وئاینی نه و داب و نه ریئین مه کوردا دیارن ودهست نیشانکرینه و ئاینی کاریگه ریا خو ل سهر رهفتارو سه ره ده ریا مه هه یه، وه کو مه ل ده سپیکئ گوتی سوشیال میدیا په نجه رکه هه می که س دشین خو تیرا ببینن و ده رگه هه که بی قوتان مروف دشیت بچیه دنافا جیهانا وئی دا، هه رکه سه کی ژ مه ب دهان په یچ وئه کوان و لاپه رین سوشیال میدیایی هه نه وئه فزو ئه م هه می ب روژانه ب چه ند ده مژمیرا فئ تورا ته فه نپیروکئ بکار دئینین، و دنافا جفاکی کوردی دا ب هه ردوو رهنگا دهیته ب کارئینان چ پوزوتیف یان ژئ نه گه تیف و کاریگه ریا خو ل سهر تاکئ فی جفاکی ده می بیافه کی دا دکهت، و هه تا کو نها زاروکین ژئ و ان بن هه ژده سالیئ ژئ دا فئ تورا جفاکی بنا فئ سوشیال میدیا کار دئینن.

ئه فه د ده مه کی دایه کول گوری مه رجین چاوانیا ب کارئینانا سوشیال میدیایی بتنی ریکئ ده ته وان که سان بکار ببینن و ببنه خودان ئه کوات یئ کو ژئ و ان سهر هه ژده سالیئ دا لئ سه ره رای فئ یه کی پرانیا زاروین مه خودان په یچ ئه کوانتن و لاپه رن، ئه گه ر ئه م نیرینه کی ل فی

وہرگرتنا بہرپرسایہ تیا خیزانا خو۔

نوکہ گہلک جاران دئ سہرہ دانہ کئی بہیہ مالہ کئی دئ بینی کو پتریا ئہ ندامین وئ خیزانی مژیلی موبایلا خو نہ وئ کو ناگہ ژ وان کہ سین دی بن یئ ل دیوانا وان رونشتی۔ حہ تا کو نہا ل بیرہ و ہریا مینا بہ هیان ژئ دہیتہ کارئینان ، بئ بہرچاف و ہرگرتنا ہستئ یئ بہرامبہر، ہرہوسا دہربارہی زاروکا ئہم ہمی دزانیں کو زاروک مینا لاپہرہ کئی سپی یہ ل دہسپیکا ژئ خو یئ ہستیارہ وچ ببینیت ئیکسہر فیئر دبیت وکی مہ گوتی نہا ہہ ژمارہ کا بہرچاف یا زارویان فان تورین کومہ لایہ تی بکار دئینن وگہلک بابہت و فیڈیو و وینہ دہینہ نیشانندان ل تورین کومہ لایہ تی ب چ رہنگہ کئی فہ نہ شایستہی ژئ وی زاروینہ وئیکسہر فیئر دبیت و ہر دگریت و کاریگہریہ کا خراب ل سہر رہوشت و رہفتارین وی دکہن، و روژ بو روژئ دئ بیتہ کاریکتہ رہ کئی خراب دنافا جفاکی دا وچ مفای ناگہ ہینیتہ خو و یئ بہرامبہری خو ژئ ل پاشہ روژئ و توندروہی دہندہ حالہ تان دا ل دہف وی زاروکی

پہیدانکہت و ہر دہم حہز

دکہت کہسہ کئی ب

تنئ بیت و ب تنئ

مژویلی ب

کارئینانا

سوشیال میدیایی بیت۔

ل دوماہیئ، پیتقیہ ئہم ہمی سوشیال میدیایی بکہینہ دہرگہہ کئی گہاندنا بابہتین ب مفا و مہ عریفی، ئہم ہول بدہین دہمئ خو ریکبئخین و بگونجینین، ب تنئ بو مفا و ہرگرتنئ بکارینین و دایک و باب ہایداری زارویئ خو بن دہما سوشیال میدیایی بکار دئینن و بزائن چ بابہت بو وان یئ ب مفاہیہ، ئانکو بابہت سنوردار کری بن، ب تابیہت ل دہمئ پروسسا خاندنئ نہہیلن بکارئینانا سوشیال میدیایی کارتیکرنئ ل سہر خاندنا وان بکہت و ہمی دہمئ وان بو فئ تورا جفاکی بچیت۔ ہرہوسا گنج ژئ خو ژ خرابکارئینانا سوشیال میدیایی بدہنہ پاش و ب تابیہت بہ لافکرنا گوتنئ کریت و خہلہت و نہ شایستہی جفاکی و فیڈیویئ بئ رامن۔

دقی بابہتی دا سیستہمئ پەرہردی پروسسا خاندنئ و سازین مہ عریفی و منبر و کہسانین ماموستایین ئاینی و رہوشہ نبیر رول ہہیہ بو بہ لافکرنا رہوشہ نبیریا جفاکی وچاوانیا بکارئینانا سوشیال میدیایی و ہرہوسا میدیایی بخو

ژئ رول ہہیہ بو رہوشہ نبیر کرنا

جفاکی۔ ہوسا کاریگہریا

خراب یا سوشیال میدیایی

دئ ل سہر جفاکی مہ

کیم بیت

ونامینیت۔

گشتی

- 162 - هندەك بەرپەر ژ بیرهاتنن من
..... محمد سلیم سواری
- 167 - مارکس کی بوو و ل کوردستان چوان دهیته دیتن؟
..... سهگهان ئه‌رتیسی
- 169 - ئه‌وئ تیرکئ خو د شیرها کهلیدا به‌ردای خواری
..... سهلام لینا‌های
- 172 - نفیسینا دوهی.. و یا ئه‌فرۆ!
..... ئیسماعیل عه‌لی
- 175 - ئاکرئ کیلا په‌یوه‌ندیان د نا‌به‌را به‌هدینان وسوران دا
..... ئه‌یاز محمەد سه‌لیم
- 178 - زارۆك و سینهما
..... ئهلند مزووری
- 180 - رۆلئ چه‌یرانوکی د فولکلۆرئ کوردی دا
..... صلاح رۆژبه‌یانی
- 183 - به‌حه‌شتا ڤیه‌ننا یا بچویک
..... بدل ره‌ڤو
- 185 - دیرۆکا مۆندیالی
..... زێره‌هان مام نوری
- 187 - ژین بویر و به‌یز
..... ئا/ عه‌زت یوسف

ھندەك بەرپەر ژ بېرھاتنېن من

بېگومان دېت ھندەك رویدان و سەرپۆر
د كاروانى ژيانا مروقى دا ب سانهى و
نهھند بەرچاڤ بن دەمى دقەومن و ل سەر
مروقى دەربازدېن.. بەلى بېورينا دەم و
سالان دى بۆ مروقى ديار بت، كا ئەو
رویدان چەند دخوھجھ و ب ناڤ و دەنگ
و سەنگینن؟ دا بەرى مروقى ژ بەرۆكەكا
ژیانى بدەنە بەرۆكەك دى و ل وئ سەنتى
بۆ سەنتەك دیتر دا مروڤ بستە بزانت
كا ئەو پینگاڤ بۆ وئ بەرۆك و سەنتى
چەندا بى خىش و ب باوهرى بوویە دا
خوھ ل چو تاسبا نەكەت خودان و ھزرا
تریورییەكى نەكەت.

ل قیرە دوو ژ وان سەرپۆران باش و
ھەردەم ژ بېرا من ناچن و تیکەلییا وان
ب كاروانى پەرتووک و پەشقان قە ھەیە،
ئەو كاروانى ل بارا پترى ژییى خوھ ئەز
ژی ل ناڤ كاروانیمە و متایى من ژى ھەر
ھزر و بوچۆن و پەیف و ئەو ھیقینە:

محمد سلیم سواری

مهزن يان ل هؤلا مهزن يا خواندنگه هي ههكه زستان با و ب حازربينا ريقه به ري خواندنگه هي و سه يدايان، نهو ماقويل دا ل دور سه ربورا خوه يا ژيانئ ئاخفت و كا چهند ل سهر خواندنا خوه يئ خه مخور و رهوان بوو و كا بهرنامه و بزاقا وي يا چهوان بوو و دا هندهك شيره تان ژي ل مه كهت. ب راستي نهو پينگاف تا نوكه ژي نهز ددانم پينگافهك بهر كهفتي ل سهر ريبا خودانكرن و پهروه ده كرنا قوتابيبان د وي ژيبئ گهنجينئ دا و هنگي هه ر ئيک ژ قوتابيبان د دلئ خوه دا خوزي رادهيلان كو روژهك بهيت و خير د سهر ي دا بت و

بگه هته في پله و پينگه هي و بهيت في خواندنگه هي و ب سه رفه رازي بو سه يدا و قوتابيبان به حسئ خوه و كاروانئ خه بات و بزاقا خوه بكهت د ناف به روک و پيلين ده ريبا ژيانئ دا. ههروه سا ژ وان گافين خوه جه نه وين چو جارا ژ بيرا من ناچن نهو ژي ل سهر په رتووكخانه يا خواندنگه هيئ، ل وي په رتووكخانه يئ و ل دويف ژيبئ قوتابيبان هه ر ل پولا ئيکئ و هه تا شه شئ و پيهه ل هه مي جورين په رتووكان هه بوون... يا پينئي نه بهس نهوه په رتووك هه بن يان نه بن، نه خير

بیرھاتنا ئيکئ: ل سالا (1965) ئ ل نک

من تشئ ژ خرا باشتر نهو بوو ل رهنده كا نه بي ئينسي و نيزيكي دهورا هه مامئ ل باژيرئ مويسلئ ل پولا شه شئ سه ره تاي نهز ل خواندنگه هه كا باش هاتم وهرگرتن، وي ده مي دگوتني خواندنگه ها (تطبيقات دار المعلمين)، چونكي هه مي ده رچوويين (دار المعلمين) سالا خو يا دويماهيبي و (تطبيقات) ل وي خواندنگه هي دكرن و هه ر ژ بهر هندئ ژي گه لهك پويته پئ دهات كرن، بهري هه مي تشتان خواندنگه هه گه له كا نيزيكي مالا مه بوو و هه ر ل بهراهيبي گه لهك دلئ من كه ته سه ر وي خواندنگه هي و خواندنئ ژي نه خاسمه نه م گه هشتن ريزا شه شئ و كا دئ چنه نه زمونا وهزاري يان نه نه؟؟ هه كه نه م وهرگرتن و چوونه نه زمونئ كا دئ سهر كهفن يان نه نه؟؟ بهلئ يا مسوگر بوو هه ر ئيکئ ل في خواندنگه هي هاتبا وهرگرتن بو نه زمونا وهزاري سه داسه د دا سهر كهفت و ده ريبا بت.

راسته سالا هه كا ب تنئ نهز مامه ل وي خواندنگه هي بهلئ پا هندي به حس ژئ بكه م و سه ر بناخفم نهز ژئ تير نابم و د ده ره قئ وي هه لناهيم و هه ر يا كيئمه، ل ويئ مه دوو دهوام دكرن، سپيدئ ده مژمير هه شت دا چن و چار وانه يان وهرگرن و دا ل ده مژمير دوازه زقن مال و فراقينهك بله ز و سفك خون و دا جارهك دي ده مژمير دوو زقن و دوو وانه يين دي ژي وهرگرن و تا ده مژمير چاري ئيقاري و دا زقن مال، ژ بلي روژين پينچ شه مبئ دا سپيدئ پينچ وانا وهرگرن تا ده مژمير ئيكي نيقرؤ و زقن مال ب خلاسي فه، بهلئ روژين دوو شه مبئ هه كو ل ده واما پشتي نيقرؤ نه م دزقن خواندنگه هي، مه وانه نه دخواندن و بارا پتري روژين دوو شه مبئ دا خواندنگه هه مي قانداريبا ماقويله كي كهت كو ل وهختئ خو ئيک ژ قوتابيبان وي خواندنگه هي بوو، فيجا نهو ماقويل يان نوژدار، نه دنازيار، يان ماموستايئ زانكوئ بوو، يان پاريزه ر يان نه فسه ره كي مه زن بوو و ههروه سا ل هه وشا

چونکی په رتووک ل هه می جهان بین هین و مروّف د شیت په یدا بکه ت و ب ده ست خوه بیخت، به لئ گاڤا ژ خړا چاکتر ئوه کا چه وان بهرنامه بهین دانان داکو قوتابی نیژیکی په رتووکان بین و فیانا په یف و په رتووکان د دلین وان دا بهیت چاندن و خه ملا خوه بکه ن. هؤسا ل فئ خواندنگه هی ئوه بهرنامه هه بوو، ل وانا دگوتنی (القراءة یان المطالعة العربیة) سهدایئ وانه یئ دا هه می قوتابیئ پؤلئ به ته په رتووکخانه یئ و په رتووکخانه ژئ وه سا یا خو ش و کارکری بوو، مروّفی هه ر حه ز دکر لئ با و نه دهرکه تبا، سهدا دا داخوایئ که ت کو هه ر ئیک ژ مه بو خوه په رتووکه کئ هه لبرتیرت و ده ست ب خواندنا وئ بکه ت و چه ند ئیک بهریکئ بخوینت و راپورته کئ ل سهر ناقه رؤکا وئ په رتووکئ بنفیس دئ نه مره کا باش ده تی ب وانا زمانئ عه ربه ی.. هنده ک قوتابی سئ تا چار وانه یان دهاتنه په رتووکخانه دا ب خواندنا وئ په رتووکئ فه مژویل بن تا ژ کارئ خوه ب دویماهی هاتبانه و هنده ک ژئ شه ش تا حه فت وانه یان دا پیقه مینز. راسته نارمانجا سهره کی یا خواندنگه هی خواندن و وهرگرنا نمرین باش بوو ل سهر هه می خواندنگه هان ل لیوا مویسلی (هنگی دگوتنه پاریزگه ها لیوا) به لئ پویته ددا هه می بزاقین دی ژئ وه ک وهرزشئ و فیرکنا قوتابیئ بو ئاواز و موزیکئ و ره سمان و دروستکرنا که قالان، دیسا ل بیرا من ناچت ل سهرئ بهاری بو پؤلا پینجئ و شه شئ گه شته ک دهاته دروست کرن دا بچه که له کا یاسین ئاغای ل هنداقی رووباری دجله ی و دا رؤژه کا خو ش دگه ل هه قال و سهدایین خوه بینه سهر.

دیسا ل پؤلا شه شئ هه قالئ من کاوه مه محمود خه لکئ هه قلیئرئ بوو پویل (طوابع) ین که فن بین پوسته ی کوم دکرن هه ر ژ بهر وی ژئ من ده سته ی کر دا ئه ز ژئ پویلا کوم که م و بابئ من ژئ هه ر دوو رؤژان دهره مه ک ددا من، دا خر که م و

بارا پتری ژ وان پارا ده مه ب په رتووک و دا دوو حه فتیئان جاره کئ ب پینان چه جادا نه جه فئ یا په رتووکان و په رتووکه کئ بو خوه کرم و نفیژا خوتبئ ل مزگه فته کئ که م و زفرم مال و دا هنده ک ژوی پاره ی ده مه ب پویلان ئوه ژئ هه ر ل بازاری نه بی ئینسی دوکانه ک هه بوو دگه ل تشتان پویل دفروتن، دا ل حه فتیئ جاره کئ چه ویرئ دا وان پویلین که فن ئه وین ب زه رفاقه کرم و بارا پتری د بیانی بوون.. ئه ز نزانم کا خودانئ وئ دکانئ چه وا ب ده ست خوه د ئیختن، لئ دیاره وی یان ئیکئ ژ مال و هه قالین وی ل دائیرا پوسته ی شول دکر. دیسا گه له ک وه سا ددانن کو وه ک فان پئ مژویلیا دئ قوتابی ژ خواندنئ دؤر ئیخن و هزا وی ناهیلت سهر خواندنئ.. به لئ پا ل دویف سهریؤرا من وه ک فان مژویلی و حه زه پتر ئه ز نیژیکی خواندنئ دکر م و من وه سا ددانا ئه ف تشته خواندنئ د هزر و دلئ من دا ب خه مل و ره وشتر دئخن.

ئوه ناقین تا نوکه ماینه بیرا من ل وئ خواندنگه هی: سهدا ئیبراهیم، بابئ لوئه ی، ریقه بهرئ خواندنگه هی و سهدا صالح سهدایین زمانئ عه ربه ی و سهدا حازم سهدایین وهرزشی بوون، ئوه هه قالین تا نوکه ل بیرا من محه مه د ره شید عه بدولا نه قیئ میرخان ئاغای باره مینکی، نه بیل سابر، زوهیر محه مه د صالح، کاوه مه محمود و حسین علی بوون.

بهری سال ب دوماهی بهیت بارا پتری ژ مه ماف دایئ داکو ئه زمونا وه زاری بکه ین و هنده ک سهدایین مه وانه یین ئیزافی ددانه مه و ئه م فیر دکرین کا دئ چه وا به رسقین خوه دهین؟؟ هه ر وه ک ئه فه بو مه سهریؤرا ئیکئی و وی ده می پرسیرین وه زاری ل به غدا بو هه می عیراقئ دهاتن و هه ر ده فته رین ئه زمونا ژئ دچوونه به غدا دا (تصلیح) که ن و نمران ل سهر داتن، بهری رؤژا ده سته یکرنا ئه زمونان ئه م دچوون داکو جهین خوه ببینن پشتی کارتین ئه زمونئ داینه مه و جهی مه ل

دهی سپیدی ل مویسلی سهدا ئەکرەم قاسم هات دا وانەیهکا ئیزافی بدەتە مە و ل دویمایهیا وانئ گۆت: هوین هەمی دزانن ئەزموونا زمانئ عەرەبی و ئایینی یین دگەل ئیک و ل رۆژا بەراهیینه و سیە نمرە بۆ ئایینیە و حەفتئ ژئ بۆ زمانئ عەرەبینه، ئەز بۆ وە ل سەر ئەدەب و ریزمانئ ئاخفتم ئەو ژئ چل نمرە یین ل سەر و سیە نمرە ژئ یین ل سەر ئینشایئ و سهدا ئەکرەمی ب هەمی باوهری ل سەر ئاخفتنا خوە ما و گۆت: دقتئ ژ بیرا وە نەچت سیە نمرە یین ئینشایئ بۆ وە گەلهکن و ب سانەهی و بی زەحمەتن، هەکه

هوین پیچەک هزرین خوە بدەنە شولی و قەلمین خوە بلقلینن دئ ب دەست خوەقە ئینن، بۆ نمونە دئ بۆ وە بیژم.. هەکه دنیا یە ب ئینشایئ پرسیارەک بۆ وە هات و داخواز ژ وە کر کول سەر ئەو کورسی (رەحلهیا) ئەف سالە تول سەر روینشتی ئینشائەکی بنقیسی، دبت گەلهک ژ وە حیبهتی بمینن و نەزانن کا دئ چ نقیسن و ژ کیرئ دئ دەست پئ کەن؟؟ بەلئ هەکه هوین هزرین خوە بکەن، نقیسین ل دۆر کورسییا تول سەر روینشتی گەلهکا ب سانەهییه.. هزرین خوە

خواندنگەها دگۆتنئ (الفتوة النموذجية) بوو ئەوا دکەقیتە ناقبەرا هەردوو پران ل نیزیکی ریفه بەرییا پەرەردەیا مویسلی ل وی دەمی و هنداف رووباری دیجلە ی بوو، ل ویرئ و ل رۆژا ئیکئ هندی بیژئ ئەو ئەزموون یا ب ترس و سەهم و ب زەبت و رەبت بوو، هۆلا مەزن ریفه بەری خوە هەبوو و ریفه بەرەک تبا ی ل سەر هەمی بنگه هئ ئەزموونئ هەبوو و چو دەرەفت نەبوون کو ئیک بەری خوە بدەتە یئ دی دا قوپایئ بکەت و هەر کەسئ ژئ ئەو هزر نەدکر، رۆژا ئیکئ وانا زمانئ عەرەبیئ بوو و پرسیار دەهاتن خواندن و هەر ئیکئ د دەفتەرا خوە دا دنقیسین و پرسیار نە بۆ مە د حازر و کۆپی کری بوون و تا نوکە دارپتن (انشاء) یا ل بیرا من ئەو ژئ (إحرص على الموت تهب لك الحياة).. دیسان ل بیرا من ناچت دنیا یا گەرم بوو و هندەک سەتلان ئاقا سار دگەل بەفرئ تیدا بوو و هەر ئیکئ تینئ بیا دا دەستئ خوە بلند کەت و بیژت مامۆستای و ئەو ژئ دا فەراشی ئاگەهدار کەت و ترارەکی ئاقئ بۆ مروقی ئینت، بەلئ ترار بوو نە پەرداغ !!

ئەو رۆژا ئەنجامین ئەزموونئ داینە مە و من نەمرین باش ئیناین ل هەمی مالا مە بۆ کەیف و خۆشی و هەر زوی بابئ من ئاخفتنا خوە بجهئینا و دینار و ربهەک دانە من دا بۆ خوە قەلمەکی پاندانی (پارکەر بیست و ئیک) رەنگئ سۆر بکرم و بەر سینگئ خوە راکەم، دەه سالان ئەو قەلم ما دگەل من، پاشی من ژ دەستدا و وئ ژ دەستدانی ژئ چیروکا خوە یا هەی؟؟

بیرهاتنا دووی: رۆژەکی ژ وان رۆژین ل

سالا (1968) ئی و ل قەزا تلکیفئ مە خوە بەرەهف دکر بۆ ئەزموونا وەزاری ل پۆلا سییی یا نافنجی و ب تنئ دوو رۆژ مابوون بۆ ئەزموونئ و هەر وەک ئەزموونا رۆژا ئیکئ یا زمانئ عەرەبی و ئایین بوو، رۆژا ئەینی هەر وەک رۆژا بیئفەدانئییه، دەمژمیر

بکهن و بنقیسن.. کو وهخته کئی ئەف کورسییه دارهکا ب خهمل و رهوش بوو و دبت ل سهر لیفا رووبارهکی یان جۆیه کئی بوو و کا چهند چویچک و تهیر و واشان هیلینین خوه ل سهر دروست کریبون دا هیکا بکهن و پاشی بینه تیژک و مهزن بین و ئاوازیین وان ل بهر ههمی گوهان دخۆش و دل فهکهربن و گهلهک جاران و گهلهک کهسان ژ ریقینگ و جۆتیار و رینجبهران ل بن فئی دارئی بینا خوه یا فهدای و نان و فراقینین خوه بین خوارین، بهلئ مخابن رۆژه کئی هاته سه ری مرۆقهکی دا وئی دارئی بدهته بهر بقرین غه درئی و بیپرت دا هندهک ژ دارین وئی ل مالا خوه بکته د کوچکی و سوپی دا، داکو سپ و سهقهما زستانئ پی بره قینت و ههر هندهک ژ وان داران برنه بازاری و فروتن داکو ب وان پاران کیماسییین مالا خوه پی بقه تینت و چاره کهت، داکو ئەو دار بچنه کارخانه یان و بهین رهندهش کرن و وهرباندن و پاشی ب دهستین نه جاران بینه ئەف کورسییا ئەز ل سهر، پشتی ب چه کوچکان ب دههان بزمار لیداین و قوتاین، ئەفرو و ئەفه نیزیکی ساله کئی ئەز ل سهر فئی کورسییی روینشتیم و هاریکارییا من یا کری و ههر خودئ مهزن درانت کا بهری من ژئ چه ند قوتابی ل سهر روینشتینه و ههر ئیک ژ وان چهند هیفی د دلی دا کاته ل خوه داینه و کا چهند ژ وان هیقییان بجه هاتینه و گه هشتینه مرادین خوه و پیگه هین بلند و چهندین دی ژئ ژ کاروانئ ژیانئ فهقتیاینه و فهماینه؟؟ ئەفهیه کاروانئ ژیانئ یا پره ژ وانیهان و دهرس و سه ربور و سه رهاتییان و ههکه فئی دارا بی ئە زمان هنده دیتبن و خوه بهرگرتبت و خه لکی هنده مفا بو خوه ژئ وهرگرتبن، ئەری گه لو پا دقیت ئەم مرۆف ئەوین خودئ ئەف که ره مه دگه ل مه دا کری و ئەف ئاقل و چاف و گوو و ئە زمان و دهست و پی داینه مه، کا دقیت چهند ب سه بر و خۆراگر و خیرخواز بن دا ههمی خه لک مفای ژ مه ببینن پتری ئەو مفایئ ژ فئی دارا بی ئە زمان و

بی ئاقل دیتین!!

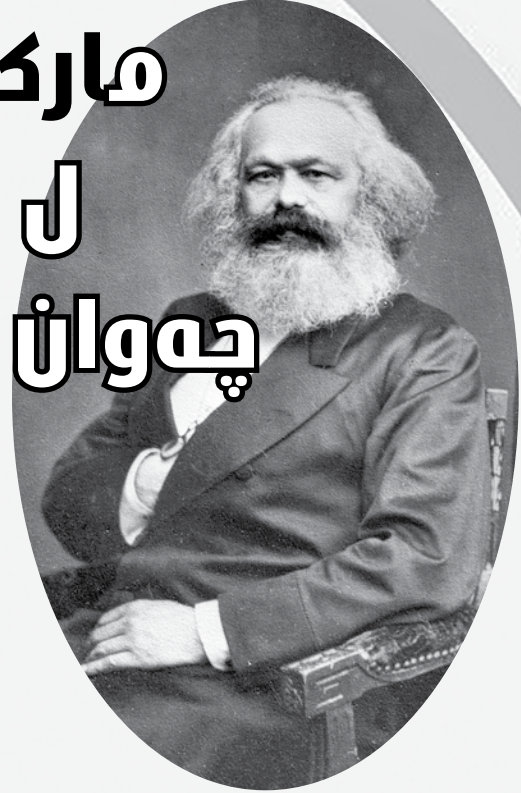
پاشی ل دویمایی سهدا ئە کره می گۆت: من باوه ره سیه نمرین ئینشائی هه که وه وهرگرتن و وه خوه دیت ل رۆژا به راهیئ دخۆرتن دئ گیلوی وه خوش بت و دئ زه قهر و خیره تا وه ل ههمی رۆژین دی ژئ خۆت، ژ خوه هه که وه خه م ل ئینشائی نه خوار و ل ئەزمونا رۆژا به راهیئ وه بهر سقین خوه رهوان و باش نه دان دبت ههمی رۆژین ماین ژئ ئەزمونان، خه ما وه لئ نه خۆت و دئ بهر وه گران بن.

هه کو سهدا ئە کره م ژ فئی بابته تی خلاس بووی داخوازا سه رکه فتنئ بو مه کر و گۆت: نه وه بت خوه ژ ئەزمونا بترسین، هه رنه د هولا ئەزمونئ فه ههر وهک وه ژفانه دگه ل مرۆقهک خوشتی کو دئ دهستی وه گرت بو دهره جکین بلندین دچنه پاشه رۆژهک مشتئ خوشی و پر هیفی!!

ب راستی ئەم ههمی حییه تی ماین بو فئی چون و شروقه کرنئ ئەوا مه هه مییان مفا ژئ دیتی و ئەز ئیک ژ وان بووم و چوو جاران ئەو ئاخفتن ژ بیرا من ناچن و ههر دگوهین من دا دنگ فه ددهن و ئەف شیره ته بوونه ئیک ژ هاندهر و پالده رین من دا بزانه کا چه وان دئ د بهر نقیسنئ پا چم و په یقان دگه ل په یقا وه رینم و داریزم دا بیم خودان قه له م ب ههمی بار و خه مین وی فه .

هؤسا من سهدا ئە کره م قاسم دانا مامۆستایی خوه بی پیشه وه و ریه ر ل هه رسئ قوناغین خواندنا سه ره تایی و نا قنجی و ئاماده یی، دئ هه ره سهدا ئە کره م ئەو لاندکا تو تیدا هاتیه بخودان کرن یا زیپین بت.. هه که تو یئ ساخبی خودئ مه زن که ره ما سحت و عافیته تئ دگه ل ته دا بکه ت و ژ خوه هه که ته وه غه را خوه خیر کریت بو دلۆقانییا خودئ مه زن، ههر ئەو ب ره حمه تا خوه دگه ل ته دا بکه ت و کا چه وان گه له ک مرۆف ژ ته درازی بوون، خودئ مه زن ژئ پتر ژ ته یئ رازی و خوش بت و جهت ته میرگین به هه شتی و فیرده وس بت.

مارکس کی بوو و ل کوردستان چہوان دہیتہ دیتن؟

دہما دنیرینہ جفاکی کوردی چ تہخا ئایینی بیت یان یا علمانی، دئی بینین نہ ل نیژیک و نہ ل دویر ہیچ پھیوہندیہک ب تیگہشتن و کریار و رفتار و پھیاما مارکس قہ نینہ .

ب دیتنا من ئف شاشییا ہندہ یا مہزن د زفریتہ قہ بؤ فالامییا جفاکی کوردی ژ خواندن و دویچوونا راستییان، ئانکو جفاکہک ب ریژہیہکا ہرہ زور وکی ئیشا تاتی یہ، ئانکو کا کئی چہوان قہ گتپایہ ل دویف حہز و بہرژہ وندیین خوہ چ بین کہ سوکی بن یان بین دروستکری بن ژ جفاکی وەرگرتینہ، ئانکو کا چہوان ب گوہین وی کہفتینہ و ہسا د دەفی را ژی دەر دکەفتیت .

بؤ زانین و گہشتنا ہەر راستیہکئی پیوستییا ہەر ئیک ژ مہ ژ جفاکی کوردی دویچوونا وان بابہ تانہ ب ریکہکا زانستی، ہہلبہت ئو ژی دئی ب خواندنا وان پەرتووکان بیت ئوین گریڈای وی بابہ تی بن .

دہما دچینہ د ناٹ کہ سایہ تییا کارل مارکس دا و دخوینین، ہیچ رفتارہک و تیگہلیہک ل گہل ئایینی ئیسلامی نہ بوویہ ب تنی ل وی دەمی نہ بیت دەمی مارکس چوویہ وەلاتی (جہزائیری) بؤ چارہسہرییا ئیشا (Tuberculosis) (ئیشا زراف – سل) دیارہ کو خیزانا وی ب گشتی ئیشا (سل) لی ہہبوویہ ژ بہر وی بەردہوام ل چارہسہرییا وی دگہریا و ل سالا 1882ئ

سہگشان ئہرتیسی

ناسنامه و بچ وولات دهاته نیاسین و بهردهوام د ژيانا کا قهردار و کریداریدا دژیا، لی هه ژي گوتنییه ناماژي ب رولئ نهنگل ژي بکهین کو بهردهوام هاریکاریین مادی و هزی پیشکیشی مارکس دکرن. چونای وی بو له ندهن د سهختترین ئاستین ژيانی دا دهریاز دکته و ل ویرئ تووشی گهلهک نهخوشییان دبیت و ههتا شیانین دابینکرنا کرینا خانی ژي نامینن و زور جارن ژ بهر نه دانا کرینا خانی خودانی خانی وان دهردئیخت.

بو زانین کو خیزانا وی (جینی) کو ئیک ژ کچین مالباته کا خانه دان بوو ل سهر وی ژيانا تژی ئیش و ئازار را پالپشت و پشته فانه کا ب هیزا مارکس بوو.

زور ساخله تین دی ل نک مارکس هه نه کو ل دهف کیم زانا و فهیله سو فان هه بوینه، ژ بو سه ریختنا شوپه شا (1848-1848) یی ل نه وروپا نه و پارین ژ میراتگرییا دایکا وی بو ماین پیچ ل سهر شه شی (نانکو ژ شه ش پشکا پیچ پشکین وی پاره ی) دئیخته د خزمه تا شوره شیدا، سه رباری وی چه ندی کو یی دهیندار ژي بوو.

لی دهما دبیین کو جفاکئ مه یی ئایینی ل کوردستانی ب ریژه یه کا هره زور دهما گو ه ل ناخی مارکس دبیت ئیکسه ر ژ هس و ئاقلئ خوه دهرده کن و ب چاف و تیگه هشتنه کا درندانه دهه لسه نگی نیت، بیی کو تشتهک ساده ژي ژيان و قوربانیدانا وی بزنان، ههروه سا ریژه یه کا هره زورا وان که سین شانازیی ب که سایه تی و هه بوونا مارکس دهن، دئاماده نینن، ئیک ژ سه دئ ژي وهک وی قوربانییی بدن، ژ پیخه مه ت جفاکه کن هشیار و ئافا.

ل قیرئ گرنگه تاکئ جفاکئ مه ب گشتی ل سهر هه ر بابه تهک ژ بابه تین گریدای ژین و ژیارا وی، تاکو نه که فیت دویقچوونا وی بابه تی ب خواندنا هندهک پیزانینان، چ جارن نه ب باشی و نه ب خرابی ره فتاری بهرام بهر وهرنه گریت.

ئانکو ساله کئ بهری بمریت، دگه هیته وهلاتئ جه زانیی و ل ویرئ موسلمانان دبیینت، لی دهما ته ماشه ی جفاکئ موسلمان دکهین ب تاییه ت یی کوردی گو هلیوونا ناخی مارکس ههروه کی گو ه ل دوژمنئ خودای دبیت و ئیکسه ر ژ هس و نه قلئ خوه دهرده کفیت، د راستی دا هه می بزافا وی ژ پیخه مه ت رزگارکرنا جفاکئ نه وروپوی بوو ژ دهرد و ئیشین زه لامین ئایینی یی جو هی و مه سیحی دگه ل سیسته می دهره به گایه تییی.

دهما مروف ب خواندن دچیه ت د ناف ژيان و که سایه تییا وی دا، دبیینت کو کیم که س هه بوینه، هه می ژيانا خوه بکه نه قوربانئ بو ته خا هه ژار و ئافاکرنا جفاکه کئ یه کسان.

نه و هیشتا د ژییی گه نجاتییی دا ئانکو د ته مه نی (19) یی سالیی دا دهست ب نفیسینا نامه یا دکتورایی دکته ل سهر فه لسه فا یونانی و ل سالا (1841) یی باوه رنامه یا دکتورایی ب فه لسه فی ب دهستقه دئینیت.

ل قیرئ دیاره هه ر ئیک د فی ته مه نی گه نجاتییی دا دکتورایی ب دهستقه ببینت، بیی ئیک و دوو دئ هه می هه ول و بزاقان که ت بو ب دهستقه ئینانا ژیانه کا که سوکی یا شایسته، لی وی نه ف ژیانه دا لایه کی و به ره ف ژیانه کا تژی ئاسته نگ و نه خوه شی فه چوو و ژ نه گه ری قئ بریاری هه می ژيانا خوه ب ئاواره ی دهریاز کر چ ل وهلاتئ فره نسا یان به لجیکا و دویمه یک جار ژي ل وهلاتئ بریتانیا د ته مه نی (65) سالیی دا خاترا خوه ژ قئ دنیایی دخوازیت.

نه ف که سئ هه می ژيانا خوه و زاروک و خیزانا خوه کرینه قوربانئ پیخه مه ت ئافاکرنا سیسته مه کئ جیهانگیری کو شایسته ی پیکفه ژيانا هه می مرو فان ل سهر ئاسته کئ یه کسان و دادپهروه ری و دویر ژ سیسته مین فیو دال و هه بوونا چینین هه ژار و سه رمایه داری.

ژ پیخه مه ت قئ قوربانیدانی ب زه لامه کئ بی

ئەوئ تیرکئ خو د شیرها کەلئدا بەردای خواری

مەقەك ژ پیرمانگا جەنگی

هەر کەس ب کاروبارێن ژيانا خوڤه یئ مژوول بو، دهاته پئشبینیکرن روودانهکا مەزن بقەومیت، چاڤ ب شاشین تئلهڤزیۆنان ڤه دزیق بوون، گوڤ ب بهیستنا دەنگوباسین رادیۆیانڤه بەل ببوون، درەنگه ئیڤارهکئ ژنشکەکیڤه درویشم و وینین جەنگی دەم و بیافئ پەخش و وەشانا داگیرکرن، خەلک ڤهجنقی، ئەوال بەندئ بوون ڤهومی.

قوناغا راکیشانا گەنجا بو وەغەرا نەڤهگەڤئ دەستپیکر، سەهم و هەلامەتئ مرنئ شاپەڤئ خو بسەر جاده و کولانین گوند و بازاراندا پاکیشا، ژ ترسا نەمانا ئازوقەئ خەلک وەکی کولی زەرکی رژیانه بازاران، ئاهئ خواری نەهئلا د دوکانان ڤه، شلقەکا وەسا ب ژيانا خەلکی کەت کەسئ نەزانی چارەنڤیسئ وان و گەنجین وان دئ لکیڤه راوەستیت، ئیدی رۆژ بۆ رۆژئ گوڤەندا شەڤی گەرم بوو.

سەلام لیناڤای

مؤسل، زاخو د کرن .

پرانیا مالباتین کوردان ئه وین گهنجین وان ناقتین وان هاتین بو سه ربازیی که تنه کاودانه کی ئیکجار نه خوش، ماموستا زی ئیک بو ژوان که سان کو مالباتا وی ژی که ته بهر وی گه فی .

ماموستای پشستا خو دا که لی و رییا چیا گرته بهر، وه کی هه یفا بن عه وری بهرزه بوو، روژ بو روژئی کاودان نه خوشتر لیهاتن ئیدی ترسی گشت قولاچ داگیرکرن، پیخه مهت قورتالکرنا گیانی خو گهنج ژ ئاگری شه ری دره فین و پرانیا ده قه ران ژ سه ربازیی ره فی (هاربا) مشت بوون، که س مه جیور نه بو خو بو شه ره کی بی مفا بده ته کوشتن، گه له ک ژئی بوونه پیشمه رگه، یین دی لگوندین دور ژ ده ستین حکومه تی ئاکنجی د بوون و ده بارا ژیا نا خو دکر، ماموستا زی لگوندین ده قه را بهرئی گاره ی ببوو پیشمه رگه، مالوان زی خو ل که لا ئامیدی بی دهنگ و ئاسی کریوو

زفستانا دژوار بسره ده قه ریډا هات، به فرئی دۆل و نهال هنین، پئی و پئیبار ئاسیبوون و هاتنووچون بزه حمهت که فتن، هندی چاقت مرؤفی قه تره دکر ژبلی به فرئی تشتهک نه دهاته دیتن، جهی ماموستای ژ لای مالباتی قه هاته زانین ئیدی پیچه کی بیهنا وان هات، دهیکا ماموستای دفیا هندهک که ل و پهل و پیئقیان بو کورئی خو فریکهت چونکی دهستی دایک و زاروکان بسانهی ژیک نائیته قه قه تیان، هه ری ل سهر هزین وان بوو به لی نزانیت دئی چهوا گه هینته دهستان، زالگه و ره شه کیئ رژیمی هه موو دهردوورین ئیشکداین، ناهیلان چویچک تژی دمی خو ئاری ژباژیپی ده ریخیت، به فرئی زی چ ده لیقه نه هیلاینه .

دایکی هزرا خو کر.. گوته کورئی خو بی بچوک: رابه سه رخو دئی هندهک تشتا لیک دهین و بکه دتیرکه کیدا و بناقلین خو قه ده هه ره بو براین خو به .

گوت: مادی چهوا بهم زالگه ها ئامیدی فی

ماموستای ب مالباته خو هافیتبوو تور و به خنین که لا ئامیدی ل وی جهی دلغه کهر ئاکنجی ببوون، شه قه کی ماموستا ب ژوورکهت و گوته دهیکا خو ناخی من بی هاتی بو سه ربازیی دقتی بجم، دهمی دهیکا وی ئه ف خه به ره گولئ بووی نژیک بوو دلئ وی ژ لیدانی راوه ستیت، چونکی خه به ری هاتنا چه ندین تهرمین سه ربازیی کوشتی ژ به روکیی شه ری ل ناف خه لکی دا به لاف ببوو، فی خه به ری ستوینا وی مالی هه ژاند:

گوته دهیکا خو: ئه ز خو ناکه مه سوته مه نی بو فی شه ری، هه ما دئی خو قه شیرم و ناچم، لدویف بانگا خو نه چوو، چه نده کی خو دخانیقه قه شار،

دهمهک ده رباز بوو، به لی ما دئی چهوا هؤسا چیبیت نوکه روژه کی مرن دئی لبه ر ده ریکی خانیی مه گو قه ندئی کهت دقت چاره کی ب خو ببینم. بریار دا ژوردا بهرئی خو بده ته گوندین بهرئی گاره ی ئه وین هه فرکیا جوانیی لگه ل که لا ئامیدی دکر، پاشی په یوه ندیی بهیژا پیشمه رگه ی قه بکهت، هندهک مه فره زه بیین پیشمه رگه ی په یدا ببوون ب تاییه تی پشتی شه ری هه ردوو وه لاتان گهرمتر لی هاتی و ده ربازی قوناغه کا مه ترسیدار بووی. رژیم ل کهس و کارین پیشمه رگه ی دگه ریان چ بی ب ده ست که تبا راپیچی زیندانا سیپانانا دهوک،

دزکئی سوپیدا لئی هاتن، هردوو چاڤین وی دناف وی دیمه نئی به فرئی و سه رماییدا شین دکرن، سه هم ژ بی دنگیی دقه ژه نی، ژبلی قیزینا باکوزیرکی و قرپ قریا به فرا لبین پیئن وی دشکست چ دننگین دی نه دها تنه بهیستن وه کو ریڤینگه کئی وهستیای و ری لئی به رزه بووی پینگاڤین وی سست بوون، ددلی خودا دگوت: ئەز دئی لسهر قئی ریڤی مینمه دبن به فریقه و بمه فراینا گورگا، دلی وی سه دئاواز لئی ددان به لئی بی بی ری بوو دقیت هه بجیت، قهرمینا د ناڤ وی به فرییدا هه می هزیی وی مژیل کرن. ب سه ر مله کئی که ت، هزرکر دئی گونده کی یان ره شاتیه کئی بینیت به لئی هندی چاڤین وی قه تره دکهن بتنی به فرئی هه می جهین هنین وه کی هیکئی لئی کرین.. ژ نشکه کیڤه دهنگه ک هاتی و گازی کر، فه جنقی..!

- ئەفه کی یه وه کی من رییا خو به رزه کری و ژ روحا خو توپه، سینگی خو دایه قئی به فرئی، یان تو ژی هاتیه شه ری به فرئی و هه فرکیی لگه ل مرئی ب که ی.

دیت ره شاتیه ک دناف وی به فرا سپی دا ب نک ویفه هات و نیزیک بوو..

گوتی: ئەفه دئی کیڤه چی..؟ ما ته روحا خو نه قیت..؟

- دئی چمه گوندی...

گوتی: وهره ئەم بووینه هه قالین ئیک ری، پیچکه خوین بدهست و پیئن ویدا هات ترسی گیانی وی بهردا و ههردووکان پیڤه رییا خو گرت هه تا گه هشتن گوندی، سه ری خو دا وی مالا ماموستا لئی، ب ژوورکه تن، ده می ماموستای برایی خو ب وی دهست و داری دیتی کرینی ژ دلی وی هاتن، زانی برایی وی ب دژواری بی که تیه بهر غه زهبا به فرئی، ئیک و دوو هه مبیژ کر و دانا بهر سوپی دا خو گهرم ب که ت، که تنه پرسیار و سوچه تا هه تا وی تیر گهرم بووی، تیرکی خو ژی دا دهستی ماموستای و گوتی: ئەز نه شیا م گه له ک تشتا هه لگرم، تنی من ئەفه ئینان..

تیرکی بناقملیت منقه ببیت نابیژته من دئی قان تشتا کیڤه به ی..؟

هزیی خو کرن هه ر ژ بچیکاتی بی هه رمه ند بوو.. گوته دهیکا خو دئی چمه سه ر شیرهی تیرکی خو به رده مه خواری و سوهای بی تشت د زالگه هی را ده ربا ز بم و ئەز و شانسی خو.

دوو ته کین جگاری (به غداد)، خاولیه ک، چوار دهستی ده فموسین تیمساح، دوو جوتین گوران، دوو قه میس، بلوزه کئی هریی، کولاقه ک، هنده ک جلکین ژیر، ده رسوکه ک... کرنه د تیرکیدا و به ری بانگی مه غره ب خو گه هانده سه ر لیقا شیرها که لئی، چاڤه ری کر هه تا دونا تاری بووی و پشتراست بوو که س وی نابینیت، تیڤه ریژه کا به ندک و کنجرا چیکر و تیرکی خو پی داهیلای بنی شیرهی و فه گه ری مال، ل سپیده هیا رۆژا پاشتر ب پیاده دزالگه هیرا ده ربا زبووی کو تشته ک قئی بیت، ل دویر شیرهی زڤری، تیرکی خو ژین به فرئی ده ریخت و بناقملین خوڤه دا و ریکا گوندین ژیریا نامیدی گرت..

چه نده کئی چوو وی رۆژی عه وریی به فرئی وه سا ئاسمان هنی بوو دئی بیژی چ جارا رۆژ لئی نه هه لاتی، شلوقا به فرئی دهست پیکر، به لئی چاڤ شینی برایی ماموستای گوهی خو نه دایی ریکا خو هلچنی، کوره ریکه ک ژی نه دکه ته بهر چاڤین وی لئی بجیت، هه ر پینگاڤه کا دهاڤیت هه تا چوکی دکه ته دبه فرییا، به فرئی دا قوتا و زیده بوو، باکوزیرکی ژی تیکوه رکر، نه که س که ته ریکا وی نه گونده کئی نیزیک ل وی ده قه ری هه بوو په رمیچکین به فرئی مژیلانک و پرچا وی وه سا سپی کرن دئی بیژی کاله میره کئی هه قتی سالی یه، تیرکی ب پشتا ویفه بهوسته کا به فرئی که ته سه ر، ئیدی چ سالخودانین ریکی ژی نه مان به فرئی هه می ده قه ر هنی، پیلین مژئی چه رخ دناف وان نهال وگه لی و کوپکین چیدا فه ددا، ئیکجار ریک لبه ر به رزه کر چاڤ شین ژی هه ما چولب ری دچیت پیئن وی قه رمین، گوریی وی ته ربون، ده ف و دفنین وی ژ سه رما سوو بوون، وه کی په لین دارین که زانا

نغیسینا دوھی.. و یا ئەفرۆ !

یا ئەم دزانین، ئیک ژ فاکتەری بەیژکرنا پیگههین ملهتان، ههبوونا ئازادیا دهربرینی یه و بدهستقهئینانا هاوڵاتیان بۆ قی ئازادیی که مافهکی پهوایی ژيانا وان، ژ بۆ بدهستقهئینانا پرهنسیپین دیموکراسی و ئەو ئازادی ب پراکتیکی ببیته دەسکهفتهک و باندورا خۆ هه بیت لسهر سیستهمن ریقهبرنا ژیانن، ئیکه م پینگاڤا سهرکهفتی ژ، بیی دوودلی، ههبوونا میدیایهک یان راگههاندنهکا سهربخۆ و ئازادانهیه، ب مهرحهکی ل دویف بنه ما و هزر و ریسایین رۆژنامهگه ریا جیهانگیری (گلوبه ل) ی یا ههچهرخ بن، لی بتنی نهگههیته وی پاددهی باندورپی لسهر بهزاندنا یاسایین میدیای بکهت د پیشیلکرنا قیه م و پهوشت و کهسایهتیین مروفی و دیسا سوڤیترنتی (سیاده) یا نهتهوهیی و تهناهیای وی. نهخاسمه، وهک ئەفرۆ دهیته دبتن، جیهانگیری وهل رووی ئەردی کریه، هه می نه بتنی کریته ژوورهک بجویک، بهلکی یا کریه د بهریکا هه کهسهکی دا برییا شاشا بچک یا موبایلهکی هه می بوویهرین دنیا یی بزانیته ده می پینگاڤ و بزاقین خودا. لهوا ژ هه می ده رگههین دهربرینی بۆ وان د فه کرینه گه لهک ب سادهیی و ب بهایهکی هه رزان یان ههتا بی بهرامبهر په یاما وان بگههیته هه ر چار کوژیین دنیا یی.

ئهگه هاتوو ژ دهسه لانا وان کیشه یین وان پشتگوه بهاقیژن دبیت په یامین وان بگههنه جهین گرنگ د ناڤا ده زگایین لیبریالی مینا ریخراوین مروفی یین جیهانی یین نه حکوومی، ئەوان

ئیسماعیل عهلی

ئینگلتەرا

ژی لسەر فان گۆتارین دھین نقتیسین و وه شاندن نه کرینه، ئەگەر ئەقە یا پاست بیت، واتە بئ ئیھانەک مەزن ل وئ روژنامەگەرئ دکن و دژی پرنسیپین دەرپرینا ئازاد رادوستن، دەمئ هەر دەسھەلاتەکئ ل گۆرە یاسایین خۆ یین پەرلەمانی، کە دەنگئ مللەتی یە، بریار دا کو ئەوان دەلیقە بۆ کۆمەکا دەزگایین میدیایئ خۆشکرن، مینا روژنامە و تەلەفزیۆنان، ئەوئ پەیمائ ناگەھینیت کو ئەو وەلات یان 'هەریم مافئ دەرپرینئ دا ھاوالاتیا ب ئازادانە رەخنە و گلەیین خۆ دیار کەن، ل بەرامبەر ئەگەر ب پراکتیکی کیشەیین وان بریئا پەیفەکئ چارەسەر نەکەن، وەک ھاتیە گۆتن: ھزار پەیف و گۆتن گۆری کریارەکئ بن.

دەمئ دبیژم: نقتیسینا دوھئ.. و یا ئەقرو، مەبەست ئەو، ئەو نقتیسینا یان گۆتارا بەری ۳۰ سالآ و ھەتا یا ئەقرو، ھەمان گۆتارە و ھەر ئەو پەیمامە یا ل وی دەمئ ھاتیە داخواکرن و بئ بەرسف مای، نمونەک سادە، بەری چەند روژا ژ نشکەکئ قە، من لسەر مالپەرئ فیسبوکی، پوستەکئ ھاوالاتیەکی دیت، دو پارچە قیدیۆ

کارتیکرنا خۆ لسەر حکومەتین نافخۆیی ھەبن ئەگەر ئەو ژئ حەزا وان لسەر بیت، بەلئ ئەگەر ئەم بەیین ژ لایئ خۆ دەستپیکەین، پرسیارەک ھەردەم ل بەرسفەکئ دنیریت، ئەرئ میدیا مە ل ھەرئما کوردستانی، وەک میناک، بەمئ جۆرین خۆە یین کلاسیکی و ھەقچەرخ؛ چ یین کاغەزی یانژی سائیتین ئەلیکترونی، یانژی بینایی وەک کەنالین تەلەفزیۆنی، کۆ تۆکە پرائیا وان بووینە ئەسمانی، ژبلی رادیۆ و دەزگایین دی، ئەقە ھەمئ ژبلی مالپەرئ ئازاد یین سوشیال میدیایئ، بۆ دەمئ ۳۰ سالان پتر، بووینە فاکتەرەک د پیشفەبرن و خۆشکرن و تەناکرننا ژیاننا ھاوالاتیین مەدا!؟ دگەل قئ، چ باندورپا خۆ لسەر قەوارەیی جۆکمرائیا دەسھەلات و پەرلەمانئ کوردستانی کرینە بۆ راستفەکرنا ھندەک یانژی کومەکا ئەو شاشیین لسەر بریقە چووین!؟ مخابن، ل دومایکی دبیت ئامارەک شەرمەزار بخوینین، ئەقە وئ رادگەھینیت، ئەو، وەک دەسھەلات، یان ئەم ھەمئ، وەک مللەت، نکارینە پەیمامە پاست و دورست پابگەھینین. ژ لایەک دی، یا دیارە، ب مخابنی قە، بەرپرئین مە، بیگۆمان مەبەست ئەقئین

بەرپرئیارەتیئ، ھەتا جافرەشینکەکا ب لەز و بەز

به لافکرینه، جوداهی دنیقبهرا هردووان دا ۲۴ سالن، نانکو پستی نشه کئی نوی هاتیه د ژیانئ دا، یا که فن ئیک ژ خهله کئین زارقه کرنا کومه کا زارقه کرنین مه یین کومیدی نه وهک هه بوونا خو ل سالین نوتان ههین مینا (جه لو) و هه فالین وی، و یا دووی ژئی، راپورته کا نوی یا فان روژا لسهر ئیک ژ که نالین ته له فزیونی یین نافخویی بوو و تیدا کومه کا وه لاتیا کومه بوونه ک درئی ویستگه هه کئی مووه للیدا کاره بی کر بوون وهک نه رازیون ژهر گیرؤ کرنا کاره بی ل ده می کاره با گشتی دچوو، هه رچه نده ئه و زارقه کرنا بهری ۲۴ ساله هه بدورستی ل سه ر وی کیشه یا دینامو یین کاره بی جیبه جی دبیت و ل بهر بینه ری بهرزه دبیت کا کیش زارقه کرنه و کیش راستی به . هه ردوو فیدیو ب هه می شیواز و ده ست و دارا وهکو ئیکن ژبلی سه ر و سیما و جلکین مرفوا دنیقبهرا هه ردوواندا، ئه ری ما ئه و زارقه کرنا ژئی نه په یامه کا پراگه هاندنی بو مینا گازی بهک بو جهین بهرپرس کو کاره ب ئیک ژ ساده ترین مافین وه لاتیا نه پیئقی چاره سه رکرنا کیشه یین وینه ب زویترین ده م؟! ئه ری چاره سه رکرنا هیژین کاره بی کو ئیک ژ مه زنتین قه رانین هه ری می به بو پتر ژ سی گری یین ساله، فه رتر نه بوو ژ سه دان پروژه یین تنی خزمه تا چه ند تا که که سه ان کرین!؟

مؤخابن ئه فرؤ، ئه و گوپانکاریین، بو نمونه، ل باژیره کئی وهکو دهوکی دبیین، سه ره فه بکراسین جوان هاتینه خه ملاندن، لی د دهسته کئی دی دا، ئاستی خزمه تگوزاریا و خزمه تین گشتی هیشتا یا لاواز و نه ل ئاستی خه لکی باژیرینه، هیشتا دی بیژین: ئه و باژیری ئافا و خزمه تا وی هه ر مای ساقا، ئه گه ر ریقه برن ئه فه بیت، دبیت زه ره رمه ندیا فان ده زگایین میدیایی ژ مافین وان پتر بیت، ژه رکو بو هنده سالین دریژه پاره یه کئی، دبیت خه یالی، ل وان هاتیه مه زاختن، به رامبه ر کارتیکرنه کا کیم نه بیت، ژ وان چه ند پوسته کئین

سوشیال میدیایی نه بن و چه ند وینه کئین جه رگبر وهکو سوزا هنده کا بلقین و هه ژاره کی تیر بکه ن یان پیداو یستین وی چاره بکه ن، له ورا، بلا ئیک دیار که ت، دسه ر فان هه می بزاقین نفیسین و گو تار و دیسکورسین ژیکجودا، ئه ری ده زگایین حکوومی و حیزبی، بشیوه کئی گشتی، هاتینه ترساندن کو مائی ره ش سپی نه که ن، هه ر چاوا پووین خو یین ره ش ژئی سپی نه که ن، و پارین ملکی ملله تی بناقین نهینی نه هنیرنه به نکین بازگانین نیفده ولی؟! نه خیر، ئه ری لیکو لینین (من این لک هذا) لسهر وان گه نده لچییان هاتینه کرن و گه هاندینه فه کو لینه کئی ل دادگه هان؟! نه خیر. ئه ری بو شاتیا هه ره مه زن دنیقبهرا هه ردوو چینی هه ژار و کاسبکارا ژ لایه کی و لایه کئی دی، ئه و که سین بریکین نه یاسایی خو دناف بلو کین دولارا پا نخافتین، هاتیه کیمرن و هه ردو ته خ ب ریژه به کا باش لیکنزیک کرینه و بالانسه ک کرینه د نیقبهرا هه ژار و دهوله مه ندا دا کو باجا لسهر بهرپرس و دهوله مه ندا فه رز که ن؟! نه خیر، ئه ری شارستانیه تی جهی عه شیره تگیری و خو حلیکرن بو ئاغا و بهرپرسا گرتیه و خایین و تومه تبارین کریارین ئه نفالا کیشایینه دادگه هی؟! ئیکجاری نه خیر. ئه ری شایینه ب فان نفیسینا ده رگه هین کوچه ری و ده ربده ری و نهامه تی ل هه مبه ر گه نجین خو بگرن، دا خو ب هه می سه روه تا خو فه پاده سستی قه چاغچیین بی وژدان نه که ن؟! مخابن کاروانی قی ده ربده ری یی به رده وامه و هه ر ئه و ژئی ب ئیکجاری نه خیر و هوسا لیسته هیشتا دریژتره .

مه حاله ژئی میدیا قی سه رده می باندورا خو هه بیت، ئه گه ر چاکسازی و ریفورم ژ جهین بلند ده سته یینه که ن بو به ره ف خواری و بهرپرس خو بخزمه تکار نه بینن، دی ب قی رهنگی میدیا و روژنامه گه ریین مه ژئی بو به ره ف تونه له کا تاری پیا خو گرن تا ئایینده ک دریژ و نه دیار و ویران .

ٹاکریؑ کلیلا په یوه نډیان

د ناقبهرا به دینان و سوران دا

ٹاکری ئیک ژ باژیرین جوان و دیرۆکیین کوردستان یه و سنووری پاریزگه هین ههولیر و دهوک و نهینهوا "مووسل" پیکفه گریدهت ژ رۆژه لاتفه زییی مهزن سنوره دگه ههولیر ل ئالیی رۆژئافا رووباری خازر سنوره دگه پاریزگه ها دهوک ههروه سا ژلای باشوور دگه چایی شیرین سنوره و 90 کیلومه ترا دووره ل پاریزگه ها نهینهوا.

دیرۆکنفیسئ ب ناقودهنگئ مووسل یاسین خه یرولا عه مری دنابقهرا سالین (1744 - 1820) « ٹاکری ب کچا ئیسته نبۆل و ئیسته نبۆلا بچیک ناف کریه، ب سروشت و دار وجهین دیرۆکی سه رنجراکیشه و سه نته ری باژیری دنابقهرا سی

ئهباز محمهد سه لیم
هه رکی

ب دریاھیا حکومرانیا میرنیشینین کوردان ب تایبہ تی میرنیشینا بہدینان ٹاکری ستینہکا سرہکی بوو ل دەستہلاتا کوردی وھەردەم چەپەرەک بوو بو پاراستنا میرنیشینا بہدینان

چیایین بلند دایە ب دریاھیا دەستپیکا دەرکەفتنا گوند وبارتیران ژیان تیدا بەردەوامە تا نہا ب بوچونا ژیدەرین دیرۆکی ٹاکری وار و وارگەھی حەمیدیان بوو، کو نہا دیرۆک وشینوارین ھۆزا حەمیدی دپەریں دیرۆکیدا بەرزە بوونە .

ب دریاھیا حکومرانیا میرنیشینین کوردان ب تایبہ تی میرنیشینا بہدینان ٹاکری ستینہکا سرہکی بوو ل دەستہلاتا کوردی وھەردەم چەپەرەک بوو بو پاراستنا میرنیشینا بہدینان پشٹی ریکەفتناما (ئەرزەرۆما دووی ل سال 1847)، زایینی دناقبەرا وھەلاتین ھەریمی وزلھیزین جیھانی بوو ئەگەرئ ھەرفینا میرنیشینین کوردان ل ناڤدا میرنیشینا بادینان ل ناڤەرستا چلی ل سەدی تۆزدی ژلای عوسمانیانقە ب مەرھما جیبەجی کرنا دەستہلاتا مەرکەزی . ھندەک بەلگەنامین دیرۆکی یین سەردەمین عوسمانیا ل سال 1850 زایینی وھک ئیکەم دەڤەرداری ٹاکری مستەفا سەنعاس بوو ل ناقبەرا سال 1862 - 1873 خەندان ناڤا ٹاکرەدی دەڤەرداری ٹاکری بوو ل سالین 1874 - 1879 زایینی سلیمان عومەر وھسەن پزا و عەلی یاوەرە فەندی دەڤەرداری قەزا ٹاکری بوون بەپیتی ژیدەرین دیرۆکی تا نہا ھژمارا دەڤەرداری ٹاکری 101 کەسن .

ل گوپ ژیدەرین دیرۆکی ٹاکری ل سال 700 پ.ز ھاتبە ئافاکرن و ب وان باژیری پیکفە ژیان دھیتە ناسکرن ب دریاھیا سەدان سالان ئیسلام و

جوھی وھەسیحی پیکھاتین دی ب ناشتی وئارامی تیدا ژیانە .ھەروەسا پیش ئیرشا محەمەد پاشاین رەواندۆز بو سەر میرگەھا بەھدینان ل سال 1832 وگرتنا کەلھا ٹاکری ھژمارەکا زور ئیزدیان ئاکنجین دەڤەرا ٹاکری بوون، بەلی دگەل ھاتنا سوپاین پاشاین رەواندۆز ئیزی ل دەڤەرا ٹاکری دەرکرن . قەزا ٹاکری ب خەمل و جوانیا خوہ، خوہدان تایبەتمەندیین خوہ یین دیرۆکییە وژیدەتر ل 300 جھین شینواری ل خۆ دگرت کو ھیما سومبولا باژیری ٹاکری نە وھک کەلھا ٹاکری وکەلھا شمشی و کەلە دپر و قشلا ٹاکری و کەلھا شۆش وشکەفتا دیرۆکی گوندکی ل رۆژئاڤای باژیری ٹاکری . دگەل گەلەک جھین دی یین ئولی وھک مەزارگەھی شیخ عەبدولعەزیز گیلانی و مزگەفتا مەزنا ٹاکری کو ل مزگەفتین کەڤنارین ھەریما کوردستانیە ول سال 20ی کوچی ھاتیە ئافاکرن ل سەردەمی ھاتنا ئیسلامی بو ٹاکری وکوردستانی . دیو پەرستگەھین مەسیحی و جوھی و سەردەشتیان نیشانا پیکفە ژیان ھەموو ئاین وپیکھاتەیانە ھەروەسا کەلھا ٹاکری میراتەکی گرنگی دیرۆکیە و سۆمبولا باژیری ٹاکری یە .

ژلای کشتوکالیقە ٹاکری دەڤەرەکا گرنگە ل سەر ئاستی کوردستانی ب تایبە تی ل پارێزگەھا دھوک سالانە ب سەدان تەن ل بەرھەمین خۆمالی رەوانە ی باژیر و باژیرکین کوردستانی و دەرڤە ی کوردستانی دکەت ئاڤا قی ب پیت وباشە بو کاری کشتوکالی و خەلکی ٹاکری دبیاڤی کشتوکالیدا شارەزای ھەیە و گرنگی پئ ددن تایبەت بەرھەمین وھک دەخل و برنجی کوردی و تەماتە و خەیار و سماق و ھژیر و بەرھەمین دی ب شیوازەکی بەرڤرەھ دچینن و بەرھەم دئین .

ژلای گەشتیاری قە ٹاکری ب جوانترین و خۆشترین ناڤچەیین گەشتیاری ل دەڤەرا بەھدینان و کوردستانی دھیتە دانان دیمەنین سروشتی و خانین تەختە ی بوو ئەگەر ھەر چار وەرژین

ئاكرى باژيرهكى دىروكى وكهفنه دكهفئته روژههلاتا پاريزگهها ميسل.ئهو چيائى ئاكرى ل سهر هاتيه دامهزراندن دبنهجا سروسشتيدا ل شانويهكا رومانى دچيت

ههفكارين وان بوون دهئنه كوشتن. دهربارهى ئى روويدائى خيزانا بيل دبیرهويرين خو دا دبئزيت، « دمهكئ كيم بوو كولونيل بيل دادوهرئ سياسى ل هندستانى هاتبوو عيراقى ول ويلايه تا موسل دهستبكاربوو له ورا شههرزاي و خويندن نه بوو ل پينگهه ودابوونهريتئ هوزو سهروك هوزين قهزا ئاكرى كو دهقرا عهشائيريه. له ورا كهفته دناف ئى شاشيئ دا و ب كوشتنا كۆلونيك بيل وهفكارى وى كاپتن سكۆت سهريهرشتى ئاكرى ديماهيمك هات». ههروهسا باشترين دهقردارى ئاكرى دديروكى شاكرفهتاح بووه و دناقبهرا سالين 1950 - 1958 دهقردارى ئاكرى بوو و دبنهجهدا كوردهكئ خهلكئ كه لار بووه وخزمهتا زور دبياقى ئافهدانى و پهروهردئ رهوشهنبيرى ل باژيرئ ئاكرى گه هاندیه و روژنامهكا ههفتيانه ب زمانى عهره بى بناقى (اكرى) دهكریه و ههر وى سهر نفيسهريا روژنامئ دكر. ههروهسا ديروكنفيسئ عيراقى عهبدولرهزاق حسنى دهربارهى ئاكرى دبئزيت، « ئاكرى باژيرهكئ ديروكى وكهفنه و دكهفئته روژههلاتا پاريزگهها ميسل.ئهو چيائى ئاكرى ل سهر هاتيه دامهزراندن دبنهجا سروسشتيدا ل شانويهكا رومانى دچيت. »

قهزا ئاكرى ژ سئ ناحيان پيكدهيئ، گردهسين و بجيل ودينارته وروبهري گشتى 1936 كيلومهتر دووجاربه وهژمارا گشتيا ئاكنجيان 190 ههزار كهسه وزئدهتر 300 گوندان بخوئه دگریت.

سالى ببينه جهئ سهرنجا گهشتياران كو روژانه هژمارهكا زورا گهشتيارو سهره دانكهران ل ههمى دهقهرين كوردستانى وعيراقى قهستا باژيرئ ئاكرى دكهن ههروهها سهيرانگههين سيبه و كانى زهرگ و گهلى زنتا و گيسكى وسيبى بجيل و باكورمان ل نافچهبين گهشتيارى بين دهقرا ئاكرى نه كو سالانه زئدهتر نيئ مليون گهشتيار سهره دانا باژيرئ ئاكرى و دهوروبهران دكهن.

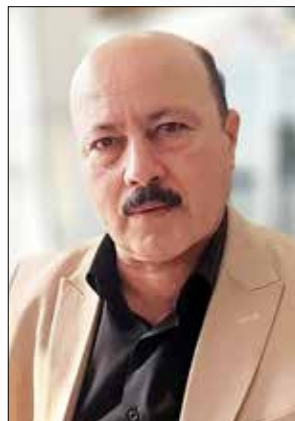
دهقرا ئاكرى دهوله مهنده ژلاي كه لتورو فولكلور و كهله پورى قه و دبياقى هونهرى وچيروك بيژئ و سهرهاتيين مهزان، خودان چه ندين داهينانين دى يه و خهلكهكئ دهسترنهنگين بووه دههمى بياقين ژيائى وگهرويناندا ههروهسا دبياقى جفاكيدا خهلكئ دهقرا ئاكرى بگشتى ميئان ودۆست وجواميرو پيزگرن ب دريژاها ديروكا بزافا پزگاربخازا كوردستانى خهلكئ ئاكرى دگهل ئيش وژانين مللهتى خو ژيائيه و پشته فانين سهرهكيين دوزا رهوايا مللهتى كورد بوون. ههردهم ههفكار و پشته فانين ئيك بوون و چه ندين زاناو مروقين رهوشهنبير ل ئاكرى رابوونه و پۆلى خوّه بباشى گيرايه دببخه مته خزمه تکرنا خهلكئ خو و مللهتى كورد بگشتى ههروهسا ههردهم ههقه بنديه كا موكم هه بووه دناقبهرا هه موو ئول و پيكهاتين جودا بين دهقرا ئاكرى ب دريژاها ديروكى ول ههمى خوّهشى و نه خووشيان دگهل ئيك ژيائيه.

ئاكرى ژلاي جوگرافى قه دكهفئته سهر هئلا (37 - 44) 665 مهتران ژ ئاستئ دهرىا بلندتره و پانترين ئهردئ كوردستانا مهزن دناقبهرا ئاكرى و چيائى ئارارات دايه ل باكوورئ كوردستان ههروهسا پشنى جهنگا جيهانیا ئيكي وداگيركرنا عيراقى ژلاي ئينگليزان، ل سالا 1919 كۆلونيل بيل دادوهرئ سياسى ئينگليزان ل ميسل و كاپتن سكۆت جيگرئ دادوهرئ سياسى ل ئاكرى دسهردانه كيدا بو قى سنورى دشه په كيدا دگهل چه كدارين هوزين دهقرا ئاكرى ل پيكهفتى 3 / 11 ل سالا 1919 دگهل دوو پۆليسين تيارى كو

زارۆك و سینه ما

زارۆك بهخته وهری و فیقیی مالانه؛ و شهنگسته و پاشه رۆژا ئافاكرنا جفاكانه، ئافابوون و پیشقه چوونا جفاکی ب ئافاكرن و رهوشه نبیركرنا زارۆكانقه گریدایه، واته گهر ئه م شیاین زارۆکی ئافاكهین ئه قه ئه م شیاین جفاكهك پیگه هشتی ئافاكهین، گرنگیپیدان بقی ته خا نازك و مافیان وان ئیک ژ مژارین هه ره گهرمه ده می ده م و جهان دا دنافا جفاكاندا، وهك یا ئاشكه را دخه بات و بزافا رزگاربخوازییا گه لی كورد دا بدریژاهیا سالان گه لی كورد گه له ك قوربانیا داینه ده می مژارین ژیانی دا و بتاییه ت د ئافه كرن و گه شه كرنا كه سایه تیا مروژان دا دقوناغین ده ستپیکى دا، و بتاییه ت ته خا هه ره گرنگ دجفاکی دا كو ئه و ژى زارۆكه، چونكه هه رده م د باره كى ناله بار و نه ئارام دا ده رباز بوویه ژ ئه گهری به رپابوونا شو ره شین ئیک لدویف ئیکى دژی وى زلم و زۆرداریا وان رژیمن و دهسته لاتیان وان دهوله تین كورد دگه لدا دژیان، و هیج ده مه كى رهوشا كوردستانى سه قامگیر نه بوویه، و ته خا هه را قوربانیا و زیاندار ته خا نازك و بی گۆنه ها زارۆكان بوویه، كو ژبجۆكترین مافیان خو یین ره وا بی به هریبوویه، دا كو بشین خزمه تا قى ته خى بكهین دقیت هشیاریبوونه كا رهوشه نبیری و جفاکی دناف هه می ته خین جفاكى كوردی دا به لاف بكهین، لی گهر لقی چه ندی بنیرین دی بینین كو دقان سالین داوین دا هیدی هیدی هشیاری و گرنگی پیدان بقی ته خى دهیته دان ل نانا جفاكى مه دا، ژلاین

ئهلند مزووری

بارودوخ و نهخوشی و دهردهسهریین جفاکی مه بن یین دقوناغین جوداجودا دا دهربازبووی و بتاییهت تهخا زاروکان، دا کۆ زاروکۆی کورد کهسایهتیا خۆ دقان فلمان دا ببینیت و ههست ب ههبوونا خۆ بکهتن وهک تهخهکا گرنګ و دا بشیت خۆ دگه ل فی هونهری و قان رهنګه فلمان بگۆنجینیت، چۆنکه شیانین زاروکۆین مه نهکیترن ژ شیانین زاروکۆین خه لکی لی یا پیدفی نهوه گرنګی پی بیتته دان دا کو نهوه ژی مفای ژسه ربورا قان فلمه فیستیقالان وهریگریت، و ههر وهسا دا کو ژلایی جیهانا ژدهرفه سی سۆرین کوردستان ژی بهیت نیاسین، بهزامن فلمه فیستیقالا دهوک یا سینه مایی یا نیقدهوله تی باشتین دلیقه یه کۆ تیدا نهف مژاره بیتته بهرچافکرن، بریکا سینه ماکارین کورد و بابته بگرنګی بهیتته وهرگرتن، دا کو ببیتته پیگاشهک بهرف سینه ما زاروکۆی ل کوردستان بگشتی و ههریم هه بتاییه تی.

سازیین حکومه تی و ریخراوین جفاکی سفیل یین تاییه تمه ند ب زاروکان فه و گرنګی دایه بیاقین جوداجودا و پیشقه برن و گه شه کرنا شیانین وان یین هزری و رهوشه نیبری و هونهری و ههر وهسا گرنګی دایه بنه مایی مافی زاروکان و پاراستنا وان، لی دسه رفی چهندی ژی وهک پیدفی نه شیانیه هه می ههز و ئاره زویین وی بجهبینین، سینه ما نهوه هونه ری هاتیه نیاسین ب هونه ری حه فتی و دهیتته هژمارتن ژ هونه ری پیشکه فتی و سهرده م لسره ئاستی هه موو جیهانی، گهر نه ل سینه مایی بگشتی بنیرین و بتاییهت سینه ما کوردی کو گه لهک گرنګی پی هاتیه دان بریکا فلمه فیستیقالان دهوک و سلیمانین و بتاییهت فلمه فیستیقالا دهوک دگرین خۆ یین نیک لدویف ئیکتی، و په شداریا زاروکان دگه لهک فلمین کوردی دا دبیین کو په شداریه کا کاریگه ره مل ملی نه کته رین خودان شیان، و شیا به رۆلین گرنګ تیدا بگریت. نه فرۆکه ژ سینه ماکارین کورد دهیتته خواستن خوه ل فی جیهانی بکه نه خودان کۆ دفیستیقالان دهوک و سلیمانین و ههر فیستیقالا کا دی یافلمان دا بیت کو به شه کی بو به ره م ئینانا فلمین لقوق (نه نیمه یشن) ئانکۆ یین کارتونی ته رخان بکن کۆ گریدای رهوشا زاروکۆین کوردان فه بیت و بریکا وان فلمان بابته تین دیروکی و که لتوری و داب و نه ریتین جفاکی مه بریکا سیناریو یین دهینه نفیسین کو ژ ئیلهام و رهنګه دانا

رۆلنِ هیرانوکی

د فولکلورنِ کوردی دا

خویا و ئاشکرا دکهت.

فولکلور ژ دوو بهشان
پیک دهیت ئه و ژی کهلتوری
و زارگوتنه کو فان پشکین
ل خوارن ب خوهفه دگریت
(په ندین پیشینان، مه ته لوک،
پیکه نین، هه له به ست، ستران،
پینگوتن، چیرۆک، داستان،
ئه فسانه، ههیرانوکی)، ئه م
دئ ل قیرن لسه ههیرانوکی
راوهستین کو ب پشکه کا هه ره
گرنگ یا فولکلوری دهیته
نیاسین.

صلاح رۆژبه یانی

ههیرانوکی یان پیره پازوکی ب زارن ئه قینداران
دهیته نیاسین و هه کهر ئه م ب باشی سه که یه
ههیرانوکی چن دبیت وه کی هه قالجیمکی سترانن
بو مه دیار بیت و بئته نیاسین ژ بهرکو گه له ک ژ
سترانن دویر نینه ژ بهرکو ههیرانوکی رتم و سه لبقا
خوه یا تایبهت هه یه و زوی و ب ئاسانی دکه قیته
سهر ئه زمانن مرۆفی.

ههیرانوکی پتر د نافا ته خا گه نجاندا په یدابوو،
ب تایبهتی ئه و کچ و کوپین ئاشق و ئه قیندار، و وان
کچ و کوپین ئه قیندار ب رینا ههیرانوکی ده برپین ژ
ئه شق و ئه فینا خوه کرینه بو هه قهو، ئه قینداران
ب رینا گوتنا ههیرانوکی به حس ل جوانی و
نازکی و دلسوزی و وه فادارییی کرینه، ههروه سا
ب رینا ههیرانوکی به حسن به ختره شی و بیمرادی

جاری بهری ئه م بچینه
د ناڤ کویراتییا بابه تی
ههیرانوکیدا پیدقییه ئه م
چه نده کی لسه ر واته یا په یفا
فولکلور راوهستین و چه ند
رۆنکرنه کان بدهینه سه ر
په یفا فولکلور و چه وانیا
په یدابوونا ئی په یفا جیهانیا
به ره لاف کا بنیاتی وئ ژ
کیفه سه ره لدایه و دیروکا
په یدابوونا وئ.

په یفا فولکلور Folk-
lore په یقه کا لیکدایه و ژ

دوو بره گه یان پیک دهیت و واتایا وئ ژی ئانکو
مانا که لتورن گه لان و که له پورن ملله تان و بنیاتی
په یفا فولکلور ژ لاتینییه و گه له ک د ناڤ ملله تین
ئه ورۆپیدا دهیته ب کار ئینان، ب تایبه تی ژی ژ
ئالییی ملله تین ئه لمانی و ئنگلیزی و یونانی فه .

شوینوارناسن ئنگلیزی (سیر ولیه م جۆن
تۆماس) بوو ئیکه م جار په یفا فولکلور بو مژارین
که له پورن لسا (1846) بکار ئینایه، ههروه سا
هه ردوو زانایین ئه لمانی (ولیه م گرین و یاکۆپ گریم)
ل سالانین (1875) د ده ستپیکا فه کۆلینین خوه
یین زانستیدا ل دور فولکلوری دهیته نیاسین.

(مه گسیم گورگی) د گوتنه کا خوه دا دبیزیت:
(چادرا ئه ده بیاتا فولکلوره)، هه له بهت ئه ف گوتنه
ژی ب جوانی و تیروته سه لی گرنگیا فولکلوری

کچک لی قه دگيريت و دبيژيت:

کوپکو دینو...

چاقیت من رهشن قودرته تی نه
دلکی من ره به نی پر نه قینه
هه کهر خودی حه ز که ت

دوو چاقین رهش بو لاوکی من دیاری نه

ههروهسا کوپک دبيژيت:

کچکی دینی...

به فری لی کر ژ ههردوو ملا
خویسار که فته سهر سور گولا
من خولامی چهند دجوانن
جو ت که زیکی ت لسهر ملا

کچک ژی به رسقی ددهت و دبيژيت:

کوپکو دینو...

دی تو وهره و تو که ره مکه
یارکا ته مه تو ب خودی که ی شهرم نه که
ههردوو رویکی ت من بو ته نه
قیجا وهره و خوه تیوهرکه

ژ لایه کی دیقه و ژ بهر مایتی کرنین خه لکی و
بیریز کرنا نه قینا وان و دانان و چیکرنا ناریشه و
ناسته نگان ل هه مبه ره قینا وان ناشق و نه قینداران
ب فی شیوهی دهر برین ژ وان جو ره مرو فان کرینه

و نه گه هشتن ب هه قدوو و به حسی ریگریا ده بیاب
وبرا و مایتی کرنین نه حه ز و نه یاران و به کرۆک و
عه وانا کرینه، ههروهسا ب رییا ههیرانوکی به حس
ل میرخاسی و چه له نگی و نازایه تییا هه قدوو کرینه
و ب دهان سالوخته تی دی..

ژ بهر حه زا من بوو ههیرانوکی من هزر کر
لسهر ناوایی فولکلوری دهست بدهمه نقیسینا
ههیرانوکی و ل دوماهییی شیام کومه کا مه زن ژ
ههیرانوکان بنقیسم کو هژمارا وان (280) مالکین
ههیرانوکی نه کو کوپ و کچ دهاقینه به رییک و
کرینه د پهرتوکه کی دا ب ناقی (ههیرانوکی نو
قه هاندی).

مه گو ت کوپ و کچین ناشق و نه قیندار ب رییا
ههیرانوکی دهر برین ژ نه شق و نه قینا خوه کرین
بوو هه قدوو.

هه کهر نه م سه که یه د فان مالکین ل خواری
دی بینین کا چاوان نه قینداران په سنا جوانیا
هه قدوو کرینه ب رییا ههیرانوکی، بو نمونه ده ما
کو دبيژيت:

کوپک دبيژيت:

کچکی دینی...

ته چاف ره شی چاف قه ترانی
ته روی به فرا چیاکی سیپانی
هندی چافی خوه دگيرینم
ته نابییم ل گه را دیلانی.

ب ریكا چه یراتوکین خوه، بۆ نمونه دهما کورک
دبیژیت:

کچکئ دینئ .
ههوار و سه د ههواره
خه لک ل مه بوون گورگئ هاره
نئ نه عه بیه و نه قهحه ته
هه کهر بیژم کچک یاره

کچک به رسقئ ددهت و دبیژیت:

کورکۆ دینۆ ...
هه یلا ل منئ هه یلا ل منئ
به کرۆکا ئاگر به ردا دئئ
کورپه لاوکئ من ته رقاندن
ئه زار به بن مامه ب تنئ

یان دهما کورک دبیژیت:

کچکئ دینئ ...
ته سینگ و بهر کئلیا شه دا
من تو خواستی بابئ نه دا
خودئ خراب بکهت مالا فه ساد و عه وانا
بوونه ریگر و کهفتنه د ریكا مه دا

ديسان کورک دبیژیت:

کچکئ دینئ ...
چیاکئ گوندئ مه ب دار هئژیره
خورت و تۆلاز لئ دکهن نیچیره
خودئ خراب بکهت مالا نه حهزا
چاوا دبیزن شهنگه یارکا ته یا پیره

کچک به رسقئ ددهت و دبیژیت:

کورکۆ دینۆ ...
چیاکئ گوندئ مه ب دار گوھیشکه
تاژیا به ردا دویف کئفریشکه
کۆره می ب چاقیت وه دا بیتن
چاوا نزانم یارکئ من کیشکه

به‌هشتا قيه‌نا يا بچويك

باغچه‌يي ياباني ل قيه‌نا... گه‌رپانه‌ك ل گه‌ل داروبار و ئاف و دابونه‌ريتيئن ياباني

بدل ره‌فو - قيه‌نا

ل گه‌ل ده‌قهره دويلنگ ل قيه‌نا چيكر. هؤسا ده‌قهره سيتاگايا ده‌ستپيشخه‌ريوو و رابوو شوين تيلين خؤل ده‌قهره ژماره ۱۹ ل قيه‌نا هيلان. هر ژ سالا ۱۹۸۴ئ هه‌ردوو ده‌قهر بووينه هه‌قال جيكم و نه‌خشه‌يه‌كئ باش بؤ هه‌ردوو باغچه‌يا هاتيه دانان. باهرا پترا دانعر ده‌مين خؤل ويريئ دبورينن. ب راستي ئه‌و ده‌قهر تيشكه‌كا ئارامي و ئاشتي و گونجاندنييه ل گه‌ل رحئ و بي به‌رامبه‌ر.

سيتاگايا ئيک ژ ده‌قهرين باژيريئ توکيويه کو ئه‌و بخؤ ۲۳ ده‌قهرن و ئه‌و دووهم مه‌زنترين ده‌قهره پايته‌ختيه. ئاکنجيين پايته‌ختي ۹۰۰ هزار که‌سن. ئه‌ف ده‌قهره ل سالا ۱۹۷۴ ئ هاتيه چيكرن، ل به‌رامبه‌ر قيه‌نا ژي بؤ ۲۳ ده‌قهران هاتيه پارقه‌کرن. ئه‌فان ده‌قهران مافئ گريبه‌ستين هه‌قاليني و ره‌وشه‌نبيري ل گه‌ل ده‌قهرين دي هه‌يه. هه‌ر ژبه‌ر قئ چهنديئ ده‌قهره سيتاگايا به‌يمانه‌كا هه‌قاليني يا ره‌وشه‌نبيري و هونه‌ري

و کویچه که ژ باغچه‌یین یابانی وهکی پرا داری و به‌رین ده‌گمن و سویلاقه‌ک و هنده‌ک داروبارین یابانی و جوانیا فی باغچه‌ی دگه‌هسته هه‌می وه‌رژین سالی نه ب تنی بهاری.

به‌ری بچیه دژورقه ل سهر به‌ره‌کی هاتیه نقیسین: چوونا ژوور بؤ به‌هسته‌تی. چنکول دویت دابونه‌ریتین یابانی نه و تشتین تیدا چه‌ه‌نگین بؤ به‌هسته‌تی.

هه‌ر د فی باغچه‌ی دا ریکنن تابهت بؤ خودان پیتقیین تابهت هه‌نه. هه‌ر ل ده‌سپیکی دئ گه‌شتیار ژوورا چایی و برکا ئاخی و ژوورا کلاسیکیا یابانی بینیت. دیسا هاتیه نقیسین کو ناییت سه و خوارن بهینه د ناف باغچه‌ی دا. د ژوورا چاییقه دئ ریوره‌سمین یابانیا یین چا فه‌خوارن زانی، نه‌مسای ژی حه‌ز ژ دابونه‌ریتین سه‌یر یین بیانان دکهن.

ئه‌ف باغچه‌یه سه‌عه‌ت ۷ ی سپیدی حه‌تا تاری دهیت ده‌رین خو‌قه‌د کت. هنده‌ک هزردکهن کو دیتنا فی باغچه‌ی یا ب زه‌حمه‌ته، به‌لی براستی یا ب ساناهیه ب تابه‌تی نه‌وی ل جوانی دگه‌ریت. به‌ری بچیه دژورقه که‌قاله‌کی مه‌زن یی هه‌می لایه‌نین باغچه‌ی یین تیدا ل گه‌ل پیزانین پیتقی ل سهر هه‌قالینیا هه‌ردو باژیران و میژویا فی باغچه‌ی.

براستی باغچه‌یه‌کی بچیکه، به‌لی ب جوانیا خو‌وهختی ژ مروقی دبه‌ت، چنکو جوانیا وی گیانن مروقی داگیردکته. د برکا وی دا ماسین ره‌نگین ده‌لیقه‌کا زینین بؤ خیزانان دا جیهانه‌کا نوی بینن. نه‌وی ژ روژه‌لاتی خه‌ریب بییت بلا بهینه فی باغچه‌ی بلا چه‌ند ده‌مژیره‌کا بهینه فی باغچه‌ی کو چوونا ژوور بی به‌رامبه‌ره.

ناقوده‌نگی باغچه‌یین یابانی ل هه‌می جیهانن به‌ربه‌لاقن و نه‌ف باغچه‌یه تنی نمونه‌یه‌ک بو و ب راستی ژی باغچه‌یی سیناگایا به‌هسته‌کا نایابه.

ئه‌ف ده‌قه‌ره دگه‌فیه نارامترین ده‌قه‌رین قیه‌نا ل سهر رییا چایی کالهین و دارستانین باژیری بؤ دویرکه‌فتنی ژ وه‌ستیا نا روژی. روبه‌ری باغچه‌ی چواره‌زار مه‌ترین چوار گۆشه‌نه و ل سالا 1992 ئی کارئ وی ب دویماهی هاتیه.

کین ناکاجیما نه‌ف باغچه‌یه دیزاین کریه پشتی چه‌ندین سالین هه‌قالینین ناقه‌را هه‌ردو ده‌قه‌ران کو ل سهر دیزاینه‌کا یابانی هاتیه چنکرن

جاما
جيهانى، يان
ژى مۆنديال
رويدانهكا وهرزشييا
ننقدهولهتبييه كو ژلايى ئىكەتيا تەپاپى يا جيهانئىقە
دهيتە سەرپەرشتى كرن .
ژ ساللا 1930 وەرە ھەر چوار سالان جارەكئ
برئقەدجيت، ژبلى سالئىن 1942 و 1946 نەبیت
كو ژ ئەگەرئ رويدانئىن شەپئ جيهانئى دووئ
نەھاتنە ئەجامدان .
ل ساللا 1998 ھژمارا وەلاتئىن پشكار بؤ
32 ھەلبژارتیان ھاتە بلند كرن، ئەو ھەلبژارتیە
د ھەشت كۆمەلەياندا دەينە پۆلئىنكرن، بؤ ماوئ
ھەيقەكئ ل يارىگەھئىن وەلاتئى مئھقاندار ھەقركئى
دكەن ژپئخەمەتا بدەستقەئىنانا قئ ناسناقئ .
ھەلبژارتئى بەرازئىل پشكارئى دەھمى قارەمانئىن
جاما جيهانئىدا كرىە و چ جارەكئ بئ بەھر نەبووئە،
پترىن جارن ژى ناسناق بدەست خۆقە ئىنايە و
ل سالئىن: 1958، 1962، 1970، 1994،
2002 ئى بووئە قارەمانا مۆنديالىن .
ھەلبژارتئى ئىتالىا ژى ل سالئىن: 1934،
1938، 1982، 2006 ئى ناسناق بدەست
خۆقە ئىنايە .
ھەلبژارتئى ئەلمانیا ژى ل سالئىن: 1954 ،
1974، 1990، 2014 ئى ئەف ناسناقە

دېرۇكا مۆندىيالى

زېرەشان مام نورى

بدهست خۆڤه ئىنايه .

ههلبژارتىي ئەرژهنتىن ژى پىشتى
بدهستڤه ئىنانا جاما جيهانیا 2022 ل
وه لآتى قه تەر شيا بۆ جارا سيى د دىرۆكا
خۆدا فى ناسناڤى بدهست خۆڤه بينيت .
فره نسا و ئورگوای ژى دوو جاران بووینه

قاره مان، ههروه سا ههلبژارتىي

FIFA WORLD CUP Qatar 2022

ئىنگلته را و ئىسپانيا
ژى ئىك جارى بووینه
قاره مانىن فى جامى .

ههلبژارتىي ئىتاليا ئىكهم

ههلبژارتى بوو كو شيا دوو جاران ل سهر ئىك فى
ناسناڤى بدهست خۆڤه بينيت ل سالىن 1934 و
1938، پىشتى وى ژى به رازىل دهيت كو دوو جاران
ل سهر ئىك ل سالىن 1958 و 1962 ئەڤ
ناسناڤه بلند كرىه .

جاما جيهانیا فيفا ئىكهم ژ مه زنتىن
رويدانىن وهرزىيىن جيهانى، قاره مانا
نوکه ئەرژهنتىنه كو شيا ب سهر كرايه تيا
ليونيل ميسى فى ناسناڤى بدهست خۆڤه
بينيت كو ل 20 / 11 / 2022 ل
وه لآتى قه تەر دهستپىكر .

هزرا ئەنجامدانا فى قاره مانیا جيهانى

ڤه دگه پىته ڤه بۆ ئىكهم
كۆمبونا ئىكهم تيا ته پاپى
يا جيهانى، ئەڤ كۆمبونه
ل سالا 1904 برىڤه چوو،

حه فت وه لآت (سويسرا ، به لژىكا ، دانىمارك ،
فره نسا، هۆلندا ، ئىسپانيا و سوید) تىدا پىشكار
بوون .

دكۆمبونىدا ب تنى وه كو هزر دانوستاندن ل
سهر فى بابتهى هاته كرن، به لى بۆ جىبه جىكرنى
چهنه سالا كان ڤه كىشا، جاره كادى ل سالا 1921
هزرا ئەنجامدانا قاره مانیا جاما جيهانیا فيفا ژلاين
پارىزه رى فرهنسى (ژۆل پىمى) هاته به حسكرن
كو پىشتى هينگى ئەو بخۆ بوو سهرۆكى فيفا و
بزاڤ كر ئەڤ قاره مانیه به يته ئەنجامدان و ئەو
بوو ل سالا 1930 پارىبوون ل سهر ئەنجامدانا
فى قاره مانىي هاته دان .

شه ش وه لآتان داخووا مافى مېهقاندارىكرنا
ئىكهم جاما جيهانى كرن، ئەوژى (ئىتاليا، سوید،
هۆلندا، ئىسپانيا، ههنگارىا و ئورگوای) بوون،
پاشان داخووا ئورگوای هاته په سه ند كرن، فيفا ژى
ئاسانكارى بۆ ههلبژارتىي پىشكار كر كو خه رجيىن
هاتنوچونا ههلبژارتىيان ب ستوىي خۆ گرت .

دوو سالان ژى پىشتى ئەنجامدانا فى قاره مانىي،
رىنمىي هاتنه به لاقكرن كو دڤىت خه لاته كى هه ژى
بۆ سهر كه فتيا فى جامى به يته داينكرن ، هه ر
ئەڤ چهنه ژى بوو ئەگه رى دروستبوونا جاما
سهر كه فتى (ژۆل رىمى)، ل دوماهىي ئىكهم
قاره مانیا جاما جيهانى ل سالا 1930 دهستپىكر .

ژنیڼ بویر و بهیز

ئا/ عزهت یوسف

کریستینا فیرناندز

کریستینا فیرناندز ل 19 شواتا سالا 1953 ل دهغهرا تولوسا ل روژئافایی لاپلاتا، سهر ب بوینس ئایرس هاتیه دونیای. بابی وی د گوتنی ئیدواردو فیرناندز و دایکا وی ئوفیلیا ولیه. دهچوویا بهشی یاسایی یه ل زانکویا لاپلاتا یا نیشتمانی. ل دهمی گهنجاتی گهلهکا ئهکتیف و ب بزاف بوو. ل سالا 1975 ژيانا ههقرینی ل گه ل نستور کیرشنه پیکئینایه و خودانا دوو زاروکانه (مهکسیمو و فلورنسیا).

ل ههلبژاردنیڼ گشتی بیڼ سهروکاتیڼ ل ئوکتوبره سالا 2007 ئی وهکو بهربژیرا پارتا دادوهی، شیا %45 ژ دهنگان مسوگه ر بکته و ل دیسه مبهرا هه مان سال بوویه سهروکا ئه رژه ننتینی. ل دویف پولینکرا گوفارا "فوربس" یا ئه مریکی ل 8 ئی ئوکتوبره سالا 2010، بو ئیک ژ 100 ب هیترترین ژنیڼ جیهانی. کریستینا فیرناندز، ژبه ر شاره زایی و سه ره ده ریکرنا وی بو باشکرن و سه قامگیریا رهوشا ئابوری و جفاکی یا خه لکی ئه رژه ننتین، ل ریژه نندا 11 ئی دهات. کریستینا چه ز ژ وه رزش و وه رزشفانان دکته. ل یاریگه هین جودا جودا مشه به ره هف دبیت و ئاره زویا وینه گرتنی ل گه ل ستیریڼ وه رزشفان هه یه.

گلوریا ناروی

(گلوریا ماکاپاگال نارویو) ل 5 ځ نيسانا
سالا 1947ل سان جوان، رزال، فليپين هاتيه
سهردونيايځ. سهروکا 14 ځ يا فليپين بوو.
ژنا دوځ بوو پشتي (کورازون ټهکينو) پوستي

سهروکاتيځ وهردگریت. کچا سهروکي بهرځ
يځ فليپيني (ديوسدادو ماکاپاگاله) بوو کو ل
(1961 - 1965) سهروکي فليپيني بوو.

خواندنا خو يا بنههتي ل مانیلا ب دوماهیک
ټينا و ټامادهي ژي هه لوځرځ ل سالا 1964 ځ
ب زیرهکی تمام کر. پاشان بو ماوهيځ دوو سالان
ل زانکویا جورج تاون ل ټهمهريکا بهشي ټابوري
خواند. ل سالا 1968 ځ بهکالوريوس ب ټابوري
ل مانیلا ټينا. پلا ماستر ل سالا 1978 ل
زانکویا ټاتينو دی مانیلا و دکتورا Ph.D ل
سالا 1985 ل زانکویا فليپين ل باژيځرځ قویزونو

وهرگرت. گهلهکا رههوانه د زمانځ ټنگليزي و
ټيسپاني و زمانځن سهرهکی يځن فليپيني دا وهکو
کابامبانجان، ټلوکانو و سيوانو.

ل سالا 1968 ځ خيژانا ههځځيني ل گه
پاريزهه و خوځدان کار (جوځي ميگويل نارويو)
پيکټينا و خوځدانا سي زاروکانه (ميکی 1969،
لولى 1971، داتو 1974).

ل (1978 - 1987) ماموستا زانکويځ بوو.
پاشان بوويه بهرپرسا بهشي ټابوري ل زانکویا
مانیلا.

ل سالا 1987 ځ ټاليځ سهروکا فليپينا ټهوي
سهردهمي (کورازون ټهکينو) هاتيه داخاز کرن
بهشداريځ د حکومهتي دا بکهت. ل (1987
1992) جيگرا وهزيځرځ بازرگاني و پيشهسازي بوو.
ل (1992 - 1998) سيناتور بوو. پاشان ل
30 ځ خزيرانا 1998 ځ بوويه جيگرا سهروک
(ټيسترادا). پشتي ټيسترادا ب گهندهليځ هاتيه
تومهټبارکرن، نارويځ ل ټوکتوبهرا 2000 ځ
دهست ځ پوستي خو کيشا و گههسته بهرهنگاريځ
سهروکی. پشتي خوټيشاندانځن جادي ټيسترادا
ناچار کري دهست ځ پوستي سهروکاتيځ بهردهت،
نارويو ل 20 ځ ينيارا 2001 ځ ههتا 2004
ځ بو پوستي سهروکاتيا فليپين هاته پاسپاردن. ل
ههلبژاردنځن سهروکاتيا سالا 2004 ځ ب سهرکهت
و پتر ځ مليون دهنگان ځ رکبهريځ خو (پو Poe
) ټينان. ل 30 خزيرانا 2004 ځ بو 2010
ځ بو شش سالان سوندا سهروکاتيځ خوار. پاش
سهروکاتيځ ځي بو چقاتا نوينهران هاته ههلبژاردن.

گولدا مائير

گولدا مائير ل 3 ځ مايو سالا 1898 ځ ل
کيځ Kiev - ټيکهټيا سوځيهټا بهريځ - پايتهختي
نها يځ ټوکراټيا Ukraine ځ بابهکي دارتاش
و دايکهکا بهرمال ځ دايکبويه. بابي وي د گوتني
مورس و دايکا وي بيلا. دوو خوشک ههبوون ب

ناقى شینا و تزیکا .

ل ساللا 1906 ی ژبهه قوتبرکنا جوھیا ل روسیا بؤ ئەمەریکا مشەخت بووینە و ل دەفەرا میلوکی و یسکونسن ئاکنجی بووینە . ل ویژی، بابی وی مورسی جارەکا دی کارئ دارتاشیی کرپه و

دگۆتئی موریس میرسون .

دەمئ قوتابی ل قوناغا ناڤنجی، بؤ ئەندامەکا چەلەنگا بزاقا گەنج و قوتابیین زایونست، ل کومبوونین مەزن بەحسئ فەلەستینئ دکر و پیشوازییا خەلکئ ژ فەلەستینئ دەاتن دکر . گولدايي ئسرائیلی هاندان بچنە فەلەستینئ . هەتا ساللا 1921 ئ ئەو و هەڤژینئ خۆ و ل گەل خویشکا وی شینا و هەڤژینئ وی ل ژیر ناقئ (کوچکر بؤ ئاخا ئسرائیلی) قەستا فەلەستینئ کرن . گولدا و هەڤژینئ خۆ بؤ دەمەکی جوتکاری دکرن . پاشی ل ساللا 1924 ئ ژیا نا گوندا هیلا و قەستا تەلئەبیب کرن و پاشی ل قودسئ ئاکنجی بوون . ل ویژی دوو زارۆک هەبوون . کوپ ب ناقئ (میناچام ساللا 1924) و کچ ب ناقئ (سارا ساللا 1926) .

گولدايي دەست ب کارئ جەماوەری و سیاسی کر . هاتە هەلبژاردن بؤ سکریترا (چقاتا ژنئین کرێکار) . پاشان بؤ ماوهی دوو سالان (1932 - 1934) هاتە راسپاردن وەکو نوینەر ل ئەمەریکا . ل ساللا 1934 ئ جارەکا دی قەگەریا فەلەستینئ و گەلەک پۆستین جودا د سەرکردایەتیا ئیسراییلی دا وەرگرتن، هەتا دەولەتا ئسرائیل ل ساللا 1948 ئ هاتیه دامەزراندن .

گولدا ئیک ژ 24 کەسان (دوو ژ وان ژن بوون) کو راگە هاندان سەرپەخویا ئیسراییلی ل 14 مایو 1948 ئ ئیمزا کری . ئیکەمین سەفیرا ئیسراییلی بوول موسکو بؤ دەمئ سالەکی هەتا 1949 ئ . ل ساللا 1949 - 1956 پۆستی وەزارەتا کار و چاڤدیریا جفاکی وەرگرت . ل ساللا 1956-1966 بۆیه وەزیرا دەرڤە . د هەڤدەمدا پلا سکریترا گشتیا پارتا ماپای - پارتا کار ب هەستخۆڤە ئینا . ل ساللا 1969 هەتا 1974 ئ پۆستی سەرۆکاتیا وەزیران وەرگرت . ل 8 ئ دیسەمبەرئ ساللا 1978 ئ ل ژیی 80 سالیئ دا ل قودسئ وەغەرا ئیکجاری کرپه .

دایکا وی ژئ دوکانەک بؤ خۆ پەیدا کرو گولدا یئ ژئ جاروبارا هاریکاریا وی دکر .

هەر زوی گولدا فیژی زمانی ئینگلیزی بوو . چوو قوتابخانئ، پاش قوتابخانئ ژئ کارئ دوکانئ و مالن دکر . ل ژیی 14 سالیئ دایکا وی رژی لی کر کو قوتابخانئ بهیلت و شوی بکەت . لی ئەوی ئەڤه رەتکر و قەستا مالا خویشکا خۆ یا شوپکری (شینا) یئ ل باژیری دڤر کولورادو کر و بەردەوامی دا خواندنا خۆ . ل ساللا 1915 ئ قوناغا دواناڤنجی ب دوماهیک ئینا . ل ژیی 19 سالیئ شوی ب نیگارکێشەکئ مەزنئ جوھی کر

باجينان

BADINAN

ب

badinan

www.badinan.org

بادینان

خواندنگه‌ها قوبا (قوبه‌هان)

خواندنگه‌ها قوبا (یان قوبه‌هان) ئیکه ژ خواندنگه‌هین دیرۆکیه‌ین کوردستان. ل سه‌دسالا شازدی زاینی ل سه‌رده‌م سولتان حسین وه‌لی (1534 - 1576 ز) ل ژیریا که‌لا تام‌دین هاتیبه ئافا کرن. ل هندک دینژن کو ل سه‌دسالا سیزدی زاینی هاتیبه ئافا کرن و ل سه‌رده‌م سولتان حسین وه‌لی هاتیبه نووژن کرن. خواندنگه‌ها قوبه‌هان وه‌کی زانکویه‌کی بوویه بۆ به‌لاقرتا زانست و زاینی و ژ بلی خویندکارین ده‌قهری، خویندکارین عیراقی، تیرانی و تورکیا ژ وانه‌یین دینی و دنیایی ل وی، خواندنگه‌هین خواندیه.

BADĪNĀN

1

2023

Kovareka Rewşenbîrî
Giştî Werziye

Kevalê Şewekar SÎTAR ELÎ